

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑΣ

Κ
B 45

Νύχτας ανομήματα

δεκαπέντε διηγήματα και μία νουβέλα

ΚΕΔΡΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

26/4

Ο Νίκος Κατσαλίδας γεννήθηκε στην Άνω Λεσινίτσα των Αγίων Σαράντα. Έκανε ανώτατες φιλολόγικες σπουδές στα Τίρανα. Ποιητής, πεζογράφος, μεταφραστής, δοκιμιογράφος, με πολλές τιμητικές διακρίσεις και βραβεία, εί-

ναι μέλος και επίτιμο μέλος λογοτεχνικών ενώσεων και σωματείων. Υπηρέτησε ως καθηγητής φιλόλογος στην ιδιαίτερη πατρίδα του και εργάστηκε ως λογοτεχνικός συντάκτης στον Τύπο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Μετέφρασε ελληνική ποίηση στα αλβανικά και αλβανική στα ελληνικά. Αντιπροσωπευτικά του ποιήματα περιλαμβάνονται σε διάφορες παγκόσμιες ανθολογίες, ενώ ο ίδιος έχει μεταφραστεί στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά και βουλγαρικά. Είναι ένας από τους ιδρυτές της οργάνωσης «Ομόνοια». Αρνήθηκε την υποψηφιότητα του βουλευτή για λόγους αρχής. Κατά το 2001-2002 χρημάτισε υπουργός Επικρατείας (παρά τω πρωθυπουργώ) για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Αλβανία. Σήμερα είναι μορφωτικός ακόλουθος-σύμβουλος στην Αλβανική Πρεσβεία στην Αθήνα.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Νύχτας ανομήματα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΠΟΙΗΣΗ

- Το μοιρολόι του βουρκωμένου βουνού*, Γράμμα, Θεσσαλονίκη 1994
(έκδοση Πνευματικού Κέντρου Ιωνίας)
- ...Κι η Σφίγγα μίλησε*, Μαγδονία, Θεσσαλονίκη 1995
(έκδοση Νέων Θεσσαλονίκης)
- ...Τα πικρολέμονα*, Βιολάρης, Λευκωσία 1995
(έκδοση Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου)
- Τα εκατό εκατόφυλλα της Πούλιας*, Διαβαλκανικό Κέντρο Βιβλίου, Θεσσαλονίκη 1997 («Θεσσαλονίκη, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», Βαλκανικό Βραβείο «Αίμος» 2001)
- Η αμβροσία των βράχων*, Κοντοσόρος, Κέρκυρα 1997
(έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κέρκυρας)
- Το δάκρυ του κυκλάμινου*, Αθήνα 1998 (Βραβείο Λεσβιτισίας)
- Η πύλη των βοριάδων*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1998
- Οι προφητείες των δέντρων*, Ντριτερό, Τίρανα 1998
- Χίλια κοχύλια*, ΕΙΥΑΠΟΕ, Ιωάννινα 1999
(βράβευση από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το Δήμο Ιωαννιτών)
- Η πλώρα των άστρων*, Ιανός, Θεσσαλονίκη 2001
- Η μοίρα του αμάραντου*, Ιανός, Θεσσαλονίκη 2003
- Το ελιξίριο της πέτρας*, Τρένα, Τίρανα 2004
- Η βάπτισμα των πουλιών*, Ονούφρης, Τίρανα 2005

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

- Το άρατρο του φεγγαριού*, Ψυχογιός, Αθήνα 2004
(πρώτη έκδοση: Μάιος 2004, πρώτη ανατύπωση: Ιούλιος 2004)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

- Οδυσσέας Ελύτης, ποίηση, Τίρανα 2001
(Βραβείο «Ασημένια Πένα»)
- Κώστας Μόντης, ποίηση, Τίρανα 2001
- Τάκης Βαρβιτσιώτης, ποίηση, Τίρανα 2003

Επίσης έχει μεταφράσει: Καβάφη, Σεφέρη, Ελύτη, Ρίτσο, Γκάτσο, Εγγονόπουλο, Καββαδία, Δημουλά, Πατρίσιο, Κοντό, Γκανά, Βλαβιανό, Καψάλη, κ.ά.

ΑΠΟΔΕΛΤ / ΚΕ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΑΡ. ΕΙΣΠΡΟ	55985
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΠΡΟ	12/9/2014
ΤΑΞΙΝ. ΚΡΙΘΗ	

Νύχτας ανομήματα

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΙΑ ΝΟΥΒΕΛΑ

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΚΕΔΡΟΣ

Οποιαδήποτε ομοιότητα με σωστούς, σώους, άσωτους και σωσίες
είναι απλώς τελείως συμπτωματική, της φαντασίας του συγγραφέα.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ISBN 960-04-3313-5

© Νίκος Κατσαλίδας, 2006

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2006

www.kedros.gr

[e-mail: books@kedros.gr](mailto:books@kedros.gr)

*Στους ονειροπαρμένους,
στους αλαφροΐσχιωτους,
στις οπτασίες των βοριάδων...*

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ο αλαφροΐσκιωτος
της όστριας

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μνήμη Β. Βασιλείου

Ε]ημερώνει, και τα σημάδια της φύσης στον ορίζοντα μηνούνε για όστρια.

Στα βουνά και στις ράχες φουσκώνουν και μοσχοβολούν τα δέντρα, κι ο νοτιάς δεν περισσεύει να ασχοληθεί με λεπτομέρειες.

Κι ο Βαγγέλης, ο εβδομηντάρης, ο ποιητής, ο ερωτιάρης, ο αλαφροΐσκιωτος της όστριας, κατάκοιτος, αναπολεί νοερά τη ζωή του και κάνει την απολογία του.

...Πάνε τα χρόνια, Κατερίνα, φύγανε, ασπρίσαμε, γεράσαμε, πέσανε τα μαλλιά μας. Ήταν γραφτό της μοίρας μας, χαθήκαμε στα ζώντα. Απ' τα μεράκια γέρασα, μιλάω και δε με καταλαβαίνουν. Ο φαφούτας, λένε, ο Βαγγέλης, δίχως δόντια. Αλλά εμένα δε με καταλαβαίνανε κι όταν είχα τα δόντια μου.

- Τι τα μασάς τα λόγια; λέγανε οι χωριάτες.
- Τι τα μασάς τα λόγια; μου 'πε ο ανακριτής μες

στου καλιά τα κρατητήρια — πάντα υπήρχε σύγχυση με τα λεγόμενά μου.

— Κατηγορείστε ως φιλέλληνας, δήλωσε στην αίθουσα του δικαστηρίου ο εισαγγελέας, ντυμένος με το μαύρο μανδύα του κόρακα.

— Λάθος, κύριε εισαγγελέα, λέω.

— Λάθος εσύ. Εγώ δεν είμαι αστός, δεν είμαι κύριος εισαγγελέας.

— Λάθος, σύντροφε εισαγγελέα, λέω. Εγώ είμαι σωστός Έλληνας. Φιλέλληνας μπορεί να 'ναι κάποιος άλλος, που αγαπάει την Ελλάδα. Παραδείγματος χάρη, εσύ. Αν αγαπούσες την Ελλάδα, θα σ' έλεγαν φιλέλληνα. Ενώ εγώ είμαι βέρος Έλληνας.

Η πέτρινη πόλη σ' έτρωγε κάτω από τα μαύρα, βαρυφορτωμένα σύννεφα.

Έξω, κοπάδια αγριεμένα ξελαρυγγίζονταν μανιασμένα στη διάρκεια της δίκης.

— Ο κακούργος στην κρεμάλα! Ο εγκληματίας να κρεμαστεί με το σχοινί στο πλατάνι, μες στη μέση της πόλης!

— Στην κρεμάλα! Στην κρεμάλα!

Μου λέει ο εισαγγελέας:

— Ακούς, κατηγορούμενε, τι λέει ο λαός για σένα;

Δεν άντεξα. Τα λόγια ήρθαν μόνα τους στη γλώσσα, κι απάντησα θαρραλέα:

— Αυτός που ουρλιάζει έξω σαν λυσσασμένο τέρας δεν είναι λαός. Αυτός που ουρλιάζει είναι όχλος. Μόνο ο όχλος και τα τέρατα μουγκρίζουν και ουρλιάζουνε στους δρόμους.

— Τι θα πει όχλος; λέει.

— Όχλος ίσον αγέλη. Κοπάδι άμυαλων ανθρώπων, δίχως νου, δίχως προσωπικότητα. Κι αν θέλεις να μάθεις, ρώτα τους αν ξέρουνε να σου πούνε τι έκαμα, ποιος είμαι, πούθε έρχομαι, ποια είναι η αιτία για να με κρεμάσουν. Και θα βεβαιωθείς κι εσύ ότι αυτός δεν είναι ο λαός, αλλά ο όχλος.

Τότε με δέσανε, μου περάσανε τις αλυσίδες, με κατεβάσανε στις σκάλες, που στάζανε από την υγρασία, και με κλείσανε στα υπόγεια κελιά. Τότε μας κόπηκε η φωνή και βουβαθήκαμε. Σε ποιον να λέγαμε τα ντέρτια μας; Ακούγανε στη μοναξιά της καταδίωξης κι οι μαύροι τοίχοι. Στάλα στάλα τα νερά απ' τις ραφές, κι η υγρασία γυάλιζε στις πέτρες κι έσταζε απάνω στο τομάρι μου.

Εκεί, στο όνειρό μου ήρθε ο Λευτέρης. Θυμάσαι την παρέα μας, τις εκδρομές, τα ημερολόγια όταν σπουδάσαμε στα Γιάννενα; Σκοτώθηκε ο Λευτέρης, Κατερίνα, πάει.

Στ' αντάρτικο, ο πρώτος βγήκε στα βουνά. Πήρε μαζί του για τη λευτεριά πολλά παιδιά απ' τα χωριά μας.

Τις νύχτες στα υπόγεια κελιά φώναζα του Λευτέρη: «Με τους δικούς σου που γνωρίζεις, βοήθησέ με να με βγάλουν από τούτη την κόλαση. Τι έκαμα; Έλληνας είπα ότι είμαι. Σου έβγαλα και τραγούδι, οπού το τραγουδήσανε όλα τα χωριά μετά το σκοτωμό σου».

Στο όνειρό μου εμφανίστηκε ο Λευτέρης. «Τι να σου κάμω, ρε Βαγγέλη;» λέει. «Άλλα λέγαμε, άλλα κάνουν. Αν ήμουν ζωντανός, στο ίδιο το κελί θα μ' είχες. Δε θ'

άντεχα αδικίες. Τι να σου κάμω, ρε Βαγγέλη; Πες μου, τι να κάνω;»

«Τι να σου κάμω;» έλεγε και χάνονταν τις νύχτες πίσω απ' τα μαύρα, μουχλιασμένα τείχη. Κρατώντας με τα χέρια το κεφάλι του και με τη χούφτα τα χυμένα μυαλά του.

Είχα θέρμες και πυρετούς και τραγουδούσα με τους ζωντανούς και με τους πεθαμένους:

*Πάει το βλέμμα του Λευτέρη,
το γλυκό, το γελαστό,
το μουστάκι το στριμμένο,
που 'ταν πάντα χαρωπό.*

Οι συμπολεμιστές του ήταν κι αυτοί κλεισμένοι βαθιά, πιο κάτω, μες στα υπόγεια κελιά. Και με συνόδεψαν κι αυτοί, όλοι μαζί, σε μια μεγάλη πένθιμη νυχτερινή χορωδία.

Εύπνησα. Οι άλλοι συνεχίζαν το τραγούδι. Εγώ είχα μείνει πίσω.

Ο δεσμοφύλακας ξεκλείδωσε τη σιδερένια πόρτα κι έλυσε τις αλυσίδες, που αχούσαν μες στο χάος του κάτω κόσμου.

— Μη τυχόν κι ακούσω άλλη φορά τέτοια τραγούδια. Μαύρη μοίρα σου!

— Είναι τραγούδι μου. Εγώ το έκαμα. Είναι δικό μου.

— Ακόμα με τα παλιά εσύ; Παν αυτά, ξεχάστηκαν. Πού ξέρεις που 'ναι δικό σου;

Ύστερα μ' έβγαλαν. Με φώναξαν χώρια. Και μου 'παν «Ράψ' το!». Και, πάλι καλά, μ' έστειλαν στο χωριό, γιατί είχαν ανάγκη από δασκάλους. Κλείστηκα στο σπίτι.

Όλοι μ' έλεγαν «δάσκαλε». Μετά το μάθημα πήγαινα να χαθώ πέρα από τις ράχες, πίσω από τις ελιές. Να μη με δει κανείς. Να μη δω κανέναν.

«Γράψε», μου 'λεγε ο φίλος μου ο Σπύρος. «Τι να γράψω, ρε Σπύρο;» του 'λεγα. «Η καρδιά του ποιητή δεν είναι κουδούνι να χτυπάει όταν θέλουν κι όπως θέλουν οι άλλοι.» «Γράψε», μου 'πε κι ένας άλλος φίλος. «Τι να γράψω», του 'πα, «ρητορική ποίηση;» «Τέτοια απαιτεί ο καιρός», μου 'πε, «ρητορική έχει κι ο Παλαμάς.» «Με μια διαφορά», του 'πα. «Η ρητορική του Παλαμά είναι τόσο λίγη, ίσα με μια στατιά στον ωκεανό, ρε φίλε μου.»

Αναγάλλιαζα κάτω από τις ελιές, στην όστριας τα φυλλάσματα. Στα χωριά τραγουδούσαν ακόμα με νοσταλγία το τραγούδι του Λευτέρη. Αλλά κανένας δεν ανέφερε ότι τό 'γραφε ο Βαγγέλης. Κι έμεινα ανώνυμος.

Με λέγανε σβησμένη θράκα, σβησμένο κάρβουνο...

Είχα μια βαλίτσα που ούτε η κόρη μου η ακριβή, που την αγαπούσα τόσο πολύ, δεν την άνοιξε. Κανένας δεν την ήξερε.

Μασούσα κι αναμασούσα στη μοναξιά μου στίχους. Μπορούσε να γίνει αλλιώς; Το μεγάλο δράμα είχε αρχί-

σει. Αποκλειστήκαμε, Κατερίνα. Τα ίδια βουνά, οι ίδιες μύτες, τα ίδια οροπέδια, τα ίδια ποτάμια χωρισμένα στη μέση. Εμείς τσ' εδώ. Εσείς τσ' εκεί. Εσείς μέσα. Εμείς έξω.

Σ' αναζητούσα. Προσπαθούσα να σε βρω. Μα πώς; Μα πού να σ' έβρισκα;

Τελείωσε ο πόλεμος, μπήξαν τα συρματοπλέγματα στις ράχες.

Με τι; Με τα πουλιά να σου 'στελνα μηνύματα; Κι αυτά κάψανε τα φτερά τους στα ηλεκτροφόρα τα συρματοπλέγματα. Έμεινα μόνος. Με τις αναμνήσεις πίσω μας. Και με τις χαμένες νύχτες της φαντασίας, που έκανα άτια και πέταγα νοερά στη θερμή αγκαλιά σου.

Έτρεμα μη μ' ακούσουν τα όνειρα και βάδιζα μόνος μου, με τις σκέψεις μου. Μιλούσα μέσα μου, περπατώντας κάτω από τις ελιές, τα βράδια, με τα ηλιοβασιλέματα. Μιλούσα με τον ήλιο που έβγαινε από τις βουνοκορφές, χαράματα, πίσω από τα συρματοπλέγματα. Κουβέντιαζα τις νύχτες μες στις ασημένιες γεμοφεγγαριές σας, στα σεληνόφωτα, πίσω από τα βουβαμένα βουνά μας. Από δω ο ήλιος ήταν καταματωμένος και το φεγγάρι τσιτωμένο στα παλούκια. Σαν καύκαλο του τρόμου τσιτωμένο σ' έναν πάσσαλο ήταν, Κατερίνα μου.

Με τα ντέρτια της ψυχής περνούσα, και μ' εσένα πλάι μου. Μα ο καιρός κυλούσε, φεύγανε τα χρόνια. Πάνε οι ελπίδες. Και παντρεύτηκα, όπως όλοι στα χωριά μας. Πήρα γυναίκα και μου δούλεψε. Και κάναμε κορίτσια. Της το 'πα, το 'πα στα κορίτσια, ξέρανε για σένα.

Με λέγανε τρελό κι αλαφροϊσκιωτο. Δεν είχε γίνει αυ-

τό άλλη φορά, ποτέ πάνω εδώ στα βόρεια χωριά μας. Να ξέρει η γυναίκα για τον πρώτο έρωτα του άντρα της και να τον κάνει για άντρα.

Ήτανε κι άλλος ερωτιάρης στα χωριά, ο Νάκος, που τρελάθηκε ο γιατρός απ' τον αλαργινό του έρωτα.

— Μόνο εμείς οι δυο βαδίζουμε και τριγυρνούμε σαν τρελοί στον απάνω κόσμο, του 'πα.

— Εξαρτάται την τρέλα, μου είπε. Εξαρτάται με πόσα λάμδα γράφεται. Η δική μας είναι η καλύτερη τρέλα.

Έγραφα, ξανάγραφα, ανοιγοκλειούσα τη βαλίτσα. Για τον χαμένο έρωτα και για το θάνατο της αδερφής έγραφα στα δεφτέρια της βαλίτσας. Άλλο δε μ' ένοιαζε πια σε τούτον, τον απάνω κόσμο. Ήρθαν μεσάνυχτα. Τι να της κάμομε της έρημης καρδιάς μας;

Στάσου, θυμήσου, λέω της καρδιάς. Και μην ξεχνάς τα πάθη μας, τα λάθη μας.

Να ήμασταν και μια φορά παιδιά, να σκίζαμε βουνά και θάλασσες.

Η πίκρα μου με τρώει βαθιά, αναπολώντας τα χρυσά παλιά μας χρόνια, μες στην καταφρόνια.

Αχ, η αγάπη, Κατερίνα, ομορφονιά και ήλιος και φεγγάρι.

Νέοι κι οι δυο, παιδιά, ρομαντικοί, διαβάζαμε τον Πλάτωνα στα άνθη, στα τριφύλλια. Στης Βύσιανης το πράσινο, χλωρό χορτάρι καθισμένοι. Και γύρω μας φλοισβίζανε και μουρμουρούσανε οι βρύσες:

Μωρή κοντούλα λεμονιά,
 με τα πολλά λεμόνια,
 Βυσανιώτισσα,
 σε φίλησα κι αρρώστησα...

Σαν ένα όνειρο, αγνό παιχνίδι η αγάπη μας. Φιλιόμα-
 σταν σαν τα μωρά, σαν τα πουλιά, στου Μάη τα χορτά-
 ρια. Μοσχοβολούσε ο κόρφος σου στη χλόη του Απρίλη,
 πίσω απ' τα πυκνά, μπουμπουκιασμένα δέντρα. Μας με-
 θούσε η μέντα κι ο αμάραντος.

Κι όλα τα πήρε ο καιρός, τα κουβαλάει η θάλασσα.
 Πάει η ζωή μας. Έφυγε, π' ανάθεμά την. Πάει.

Ανάθεμα ποιος έκοψε στη μέση τα βουνά, σ' αυτή την
 κοσμοχαλασιά, στα νιάτα τα δικά μας.

Για μένα και για σένα
 γινώκανε οι καημοί,
 τα βάσανα κι οι πόνοι
 κι οι αναστεναγμοί...

...Και έφυγα, τελειώσανε οι σπουδές. Στράτα μακριά,
 ατέλειωτη, για τη γενέτειρά μου. Στον τόπο που με πλή-
 γωσε. Στον τόπο που με σκότωσε. Που έστυψε σαν το
 λεμόνι τα όνειρά μου. Μα η καρδιά ήταν αυτού. Στα πέ-
 λαγα του έρωτα. Κι όταν έμπαινε η άνοιξη, περίμενα μή-
 πως αλλάξει κάτι με τα κρίνα. Και κοιτούσα πίσω από
 τα περικυκλωμένα μου βουνά μήπως τρυπήσεις για να
 'ρθεις απ' τα κρυφά, φιδίσια μονοπάτια. Μη ροβολήσεις

απ' τον Γκέρμπενο, από το Μέγα το Πυράρι. Μαζί με τις δροσοσταλιές, τα άνθη, τα φυλλώματα.

Ρωτούσα ένα προς ένα τα λουλούδια στη σειρά. Ρωτούσα φωναχτά τη μαργαρίτα, κόβοντας τα άνθη της, σαν τα γραμμένα φρύδια σου, τα ματοτσίνορά σου:

«Θα 'ρθει η Κατερίνα;

»Δε θα 'ρθει.

»Θα 'ρθει η Κατερίνα;

»Δε θα 'ρθει.

»Θα 'ρθει η Κατερίνα;

»Δε θα 'ρθει...»

Και, με το «Δε θα 'ρθει...», μένει το τελευταίο πέταλο στο χέρι.

Και σιγοτραγουδούσα με την αύρα:

*Ας ερχόμουν κι ας ερχόσουν,
κι ας γινόμασταν παπί...*

Τι φταις εσύ; Δε φταις εσύ. Φταίω εγώ, με την πλατωνική, που σ' άφησα. Και πάλι, Θεέ μου, έλεγα, τι φταίω, Κατερίνα; Ποιος να 'ξερε και να προμάντευε για το μαχαίρι που μας έκοψε στη μέση;

Είμαι εβδομηντάρης. Πάνε, φύγανε τα χρόνια. Ασπρίσανε, χιονίσαν τα μαλλιά μου. Αλύπητα με χτύπησε η ζωή. Ήμουνα κι εγώ νιος, μελετημένος. Απάγγελλα τον Παλαμά με τους χιλιάδες στίχους.

Αναπολούσε η μνήμη μου την ξακουσμένη Αθήνα. Σαν

άγουρα πουλιά πετούσαμε στου Φιλοπάππου τα βραδάκια.

Δυο αθώα ήμασταν πουλιά, που παίζαμε κρυφτούλι.
«Πιάσ' την!» σου φώναζα. «Πιάσ' τον!» μου φώναζες πίσω από τ' αγάλματα τα βράδια.

Ποτέ μας δε σκεφτήκαμε σαν άντρας, σαν γυναίκα.

Αθώα πουλάκια, τιτιβίζαμε στις φυλλωσιές. Με ερωτεύτηκες πολύ. Μου έλεγες «Τρελαίνομαι για σένα». Θυμάσαι; Τραγουδούσαμε στη χλόη ξαπλωμένοι:

*Μια μέρα που καθόμασταν
στα χόρτα τ' ανθισμένα,
«Κόρη», της λέω, «σ' αγαπώ,
τρελαίνομαι για σένα»..*

Όλα τα φταίει ο Πλάτωνας, ξανθούλα Κατερίνα, που εμείς οι δυο μαζί δεν χάναμε χωριό, που ήμασταν μακριά και χωρισμένοι.

Τρέμω όταν σκεφτομαι αν ζεις ή αν δε ζεις. Τότε, εγώ πώς ζω στη γη χωρίς εσένα; Πάνε τ' άστρια της νιότης μας. Ήρθε ηλιοβασίλεμα. Απάνω στους γκρεμούς και στα φαράγγια περπατώ σαν ορειβάτης. Απάνω στης αβύσσου το σχοινί, που τρέμει σαν το τρίχινο γεφύρι. Και κάτω τι να δεις; Χάος. Σκοτάδι. Θάνατος.

Όμως επιμένει και δε θέλει να χαθεί. Και μπουμπουκιάζουνε ξανά τριαντάφυλλα κι ελπίδες.

Πώς να ξανασυναντηθούμε για τις διαφορές, τα ντέρτια μας; Ένα φιλί να ξαναδώσουμε λαχτάρας. Να ξαναθυμηθούμε τα απόβραδα της άνοιξης πάνω στον Παρθενώνα. Τους μάντεις στο Θησείο, για να πουν τη μοίρα μας.

Πάλι να κάτσουμε αγκαλιά στο ίδιο το παγκάκι. Όπως εκείνο το βραδάκι του Απρίλη.

Δεν ξέρω, ξαναγίνεται αυτό; Και τι θα ξανακάνουν τα πουλάκια στις κορφές του Φιλοπάππου;

...Άφθονα γράμματα τις νύχτες, Κατερίνα, έγγραφα για σένα. Σελίδες άφθονες γεμίσανε το ημερολόγιό μου, στα γρήγορα, στα πεταχτά, τι βγαίνουν μαύρα σύννεφα και δε μ' αφήνανε να γράψω. Στον κόρφο μου βαθιά χωμένα, μη χαθούν, τα άγια γράμματά μας.

Κανένα εσύ δεν έλαβες, κανένα εσύ δε διάβασες. Βρύσες μελάνι χάλασα σ' όλα τα γράμματά μου.

Τα 'παιρνα όλα απάνω μου. Συγχώρεση ζητούσα τώρα στα γεράματα. Και όλα συγχωρούνται.

Απ' την αυγή της νιότης μας αλύπητα χτυπήσανε απάνω μας. Τι φταίξαμε; Πες μου κι εσύ. Δύο λευκά περιστεράκια ήμασταν. Με τα μυστήρια της καρδιάς, με τα γλυκά φιλιά μας.

Αλλιώς πώς να το ονομάσεις το φιλί; Όσες φορές το σκέφτηκα, ξανά φιλί το λέω. Απλά. Φιλί. Της Κατερίνας το φιλί. Της Κατερίνας το γλυκό φιλί, που φέρνει τον Παράδεισο.

Γέρος. Φαφούτης. Ασπρομάλλης. Κουτσοδόντης. Με τα σωσμένα γούλια μου. Αχέριος Ανακρέοντας. Χαζός στις νύχτες μου. Σαν να μου εμφανίζεται η νιότη με της Κατερίνας τα φιλάκια. Η νοερή, μοναδική παρηγοριά, στα όνειρά μου.

...Κάποτε μου αρρώστησες. Θυμάσαι, είπα σ' έχασα.

Αλλά ήτανε άλλος ο χαμός. Εμείς, οι ερωτιάρηδες του ζωντανού θανάτου. Κείνο το βράδυ το αγνό, παρθένο, με τον Πλάτωνα, το πιο γλυκό μου βράδυ, που σε φίλησα. Σαν τα θεριά παλέψαμε στα πάθη των φιλιών μας. Βίγλιζε ο Πλάτωνας στη γεμοφεγγαριά, πίσω απ' των ελιών τις κλάρες.

Παίξαμε, σηκωθήκαμε, στη μάχη νικητές, μόνο με τα γλυκά φιλιά, αθώα περιστέρια. Φύγανε, πάνε. Πες μου, Κατερίνα μου, αυτά πού θα τα ξαναβρούμε;

Πώς να ξανανταμώσουμε; Και πώς να ξαναφιληθούμε; Να 'ναι φιλή ανάμνησης, ή να 'ν' στερνό φιλή θανάτου; Να 'ναι ανθρώπινο φιλή για τη στερνή την ώρα μας;

Θυμάσαι που σου έλεγα «Είσαι το θείκό όνειρο της νιότης»;

Θυμάσαι που σου έλεγα «Είσαι μια αύρα πρωινή του κόσμου»;

Πάνε τα χρόνια, Κατερίνα, φτερουγίσανε. Ποιος είπε τα ξεχάσαμε; Ξεχνιούνται τα λημέρια μας; Τα ερωτοτόπια; Τα ξενύχτια; Οι λειψοφεγγαριές και τα τυφλά δρομάκια μας; Νύχτες ολάκερες οπού με βάραιναν οι τύφεις. Μα τι να 'κανα; Για πες μου, τι μπορούσα εγώ να κάνω; Κάτω έβράζε ο πόλεμος. Κι έφυγα δίχως να σ' ανταμώσω, να σου πω τον πόνο μου. Ποιος το 'ξερε; Πιο εύκολο να ανταμώσουν δυο βουνά παρά εμείς οι δύο, ο Βαγγέλης με την Κατερίνα. Σ' το 'γραφα και στα γράμματα. Τα γράμματά μου, τάφος μου, ατέλειωτος μονόλογος. Πού να 'ξερα τη μοίρα σου; Βεβαίως κι εσύ παντρεύτηκες. Κι έχεις παιδιά. Τους αγαπάς, όπως κι εγώ αγαπάω τους δικούς μου. Να 'ναι τυχεροί... Ας έχουνε τις ομορφιές, τα μεταξένια καστανά μαλλιά σου.

...Και στη δροσούλα της αυγής
τα λούζεις, τα χτενίζεις,
και στην αύρα του Απριλιού
απλώνεις τα μαλλιά σου...

Αναρωτιέμαι, τι έγινε η αγάπη μας; Έχει μια άκρη να
βρεθεί στο άπειρο το χάος;

Φάρδυνε, πλάτυνε η καρδιά, χωράει όλες τις μελωδίες
και τα χρώματα του κόσμου.

Όταν με πιάνουνε οι στοχασμοί, μπροστά μου παρε-
λαύνει η ζωή μου. Κι ο κόσμος μού φαντάζει ένα χάος.
Κι εμείς, δυο γεροντάκια μες στα χείλη του γκρεμού, ν'
αναπολούν τη νιότη τους και να κινούνται γι' αγάπη.

Όμορφα τα τοπία τα παλιά. Κι εμείς, μέσα στα όμορ-
φα τοπία, να φιλιόμαστε σαν δυο περιστεράκια.

Μεγάλη θάλασσα, πλατιά και πικροκυματούσα, η αγά-
πη μας. Με στεναγμούς. Με καταιγίδες. Με ναυάγια. Κι
εμείς, ναυαγοί караβοτσακισμένοι. Χάος, στεναγμοί και
άβυσσος.

Φορές φορές τη χάνω την εικόνα σου, τα μάτια σου,
τα φρύδια σου, τα χείλη. Ξεχνώ τις γραφικές, λιγνές
γραμμές του σώματός σου.

Έβγαζα κάθε τόσο από τον κόρφο τη φωτογραφία σου,
απάνω σ' ένα μάρμαρο του Παρθενώνα καθισμένη. Αλλά
την έχασα κι αυτήν. Πολλές φουρτούνες πλάκωσαν σ' αυτά
τα μέρη εδώ πάνω, Κατερίνα. Στα θολά, τα αφρισμένα μας

ποτάμια σαν περνούσα, μου άρπαξαν από τον κόρφο τη φωτογραφία σου. Μου κόπηκε η καρδιά μου. Κι ύστερα τη μεγάλωσα στο νου μου κι έπιανε όλη την πλαγιά. Από τις ράχες του χωριού, σ' όλα τα Βουρκοχώρια.

Η Κατερίνα η ξωτικιά, μια θάλασσα αφρισμένη. Κι εγώ μαζί, στις κοσμοχαλασιές, στις τραμουντάνες. Με τα φρύδια τα γραμμένα και τα άνθη ματοτσίνορα. Μου φάνταζες σαν ξωτικιά στους δρόμους, μες στην ποταμιά της Λάμιας.

Όλοι ήξεραν τον έρωτά μας και «Τι λέει η Κατερίνα;» με ρωτούσαν.

Πώς να ζωγράφιζα το θεικό κορμί σου;

Ήσουν λεύκα ίσια, στις αυλές τις ζαγορίσιες. Πώς να σε περιγράψω; Τι να πρωτοπώ; Φιλήματα, αγκαλιάσματα, πουλάκια και λουλούδια;

Τα μεθυσμένα δειλινά στα τρισχαριτωμένα χρόνια! Πώς να τα πούμε τα σεργιάνια της ανήσυχης ψυχής; Τα όνειρά μας τα σβησμένα, τα σαβανωμένα;

Να 'ναι καλά τ' αγγόνια μας. Και ας δεχτούν αυτά τα τόξα της αγάπης. Και ποτέ να μη δακρύνουνε τα μάτια τους.

Θάλασσα είναι η καρδιά μας, θάλασσα κι εμείς οι ποντοπόροι. Πάνω στου караβιού την καταποντισμένη πλώρη της αγάπης φτερουγίζουν οι καρδιές τα ηλιοβασιλέματα. Και πάνω στην ψαρή την πλώρη φτερουγίζουν οι βοριάδες. Κι ένα σουραύλι λυπηρά πενθεί στα ακρογιάλια:

*Αγάπη σκίζει τα βουνά
και δέντρα ξεριζώνει...*

Μα τα φτερά του έρωτα τώρα μαζεύτηκαν τα βράδια.
Λύκοι ουρλιάζουν στις λυκοφωλιές και φοβερίζουν την
αγάπη του Απρίλη και του Μάη.

Κι εγώ κάθε Απρίλη, στην επέτειο του έρωτά μας,
βγαίνω στα λαγκάδια, Κατερίνα.

Κόβω λουλούδια που μοσχοβολούν και κάνω ανθοδέ-
σμες μες στα περιβόλια.

Σκάβω τις γλάστρες της αυλής. Σπέρνω βασιλικό για την
αγάπη. Και ραίζει η καρδιά στον μαύρο χωρισμό μας.

Τώρα, στάχτη τα όνειρα. Κάθομαι γύρω στη γωνιά,
συμπώντας τα δαυλιά, οργώνοντας τα κάρβουνα. Πετούν
τα φύλλα της ελιάς, και τα ξαναρωτάω για τη μοίρα μας.

Και τώρα, ασπρομάλλης, ζαρωμένος πια, γερο-Βαγγέ-
λης, με το χέρι στο μελίγγι. Όνειρα συμμαζεύοντας, που
γίνανε φαρμακερά μολύβια της καρδιάς μας.

*Σ' αγάπησα στον πόλεμο,
γλυκιά μου Κατερίνη,
και σ' έχασα την άνοιξη
στην όμορφη ειρήνη...*

...Φυσάει βοριάς, σαν να λέει «Γερο-Βαγγέλη, άργη-
σες με τα ερωτιάρικα, έλα να φύγομε!...».

Έξω, πάνω στα βουρκωμένα τα βουνά, βροντούσανε τ' αστροπελέκια.

Ο ιερέας μπροστά κι από πίσω όλη η ακολουθία, συνόδευαν για το κοιμητήριο τον τελευταίο ερωτιάρη. Εκεί που αναπαύονταν όλοι οι δικοί μας, βιοπαλαιστές και ερωτιάρηδες.

Φυσούσε νοτιάς στη χλόη και στη φτέρη και γαργάλιζε τα μπουμπούκια των δέντρων. Κι όλες οι ελιές της όστριας δάκρυζαν πάνω στο νωπό ανοιξιάτικο χώμα του τάφου του.

– Πάει ο ποιητής μας, είπαν τα πικραμένα χελιδόνια.

– Πάει ο ποιητής μας, είπαν τα λυγισμένα λουλούδια της γης.

Πάει ο ποιητής μας. Πάει...

Άγιοι Σαράντα, Νοέμβρης 1998

Η γεροντοκόρη

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Στον Σωκράτη Παπαδόπουλο
και στις γριές της Δούβιανης...

Είναι η παρθένα, η άσπιλη γεροντοκόρη, η εξηντάρα, οπού ζει στη μοναξιά της. Στο δίπατο, το πέτρινο, το λαξεμένο αρχοντικό της, με τα γαλλικά τα κεραμίδια. Και δεν την πιάνει ο τόπος. Θέλει να τρέχει, αεικίνητο, να συντηρεί αυλές και περιβόλια.

Βγαίνει μες στα βαθιά χαράματα ψηλά στην κρύα βρύση. Ξεριζώνει βρύα, καθαρίζει καβαλίνες και χορτάρια. Πλένεται, ξεθηλυκώνει το φουστάνι της. Χώνει τα χέρια, πλένει τα βυζιά της. Φρεσκάρει τους μαραμένους κόρφους της. Κανένας δεν προσέχει. Κανένας δεν τη βλέπει. Νέοι δε μείνανε. Μόνο σαράντα γριές, η καθεμιά στη βρύση της. Χωριό, σου λέει, με σαράντα βρύσες... Σαράντα γριές οπού φωνάζουνε τις νύχτες, πριν σφαλίσουνε τις πόρτες τους:

- Ω Γιώργαινα!
- Ω Κίτσαινα!
- Ω Ελένη!

Παρέα με τις ρόκες τους, στις σκάλες των σπιτιών στέ-

κουν, κλαίνε τα χάλια τους. Γνέθουν τουλούπες, πλέκουν κάλτσες, ξαναμπαίνουνε στα σπίτια μην τις πιάσουν οι βοριάδες.

Ανάβει η γεροντοκόρη τη φωτιά να πυρωθεί. Βάζει νερό να ζεσταθεί στο καπνισμένο της τσουκάλι. Βγάζει τον τραχανά από τ' αμπάρι της, που πάει να τελειώσει. Βράζει τα μακαρόνια της, οπού της στείλανε από τα ξένα τις προάλλες οι δικοί της.

Βγαίνει και κάνει βόλτες στην αυλή, κλωθεί στο περιβόλι της. Και στέκει στην κληματαριά του ουρανό κοιτώντας. Πολύ βαρύς της φάνηκε απόψε ο ουρανός, και θα ξεσπάσει μπόρα. Κοιτάζει τους αστερισμούς. Τρίζουνε τ' αστέρια. Μια χούφτα αστέρια χάνονται στον ίσκιο του βουνού. Κοιτάζει δεξιά, αριστερά. Μαζεύει το φουστάνι της... Και λύνει το σκυλί της.

Ο σκύλος τίσσει από το φράχτη έσκουξε.

— Τι έπαθες, καμάρι μου; του λέει.

Μπαίνει στο σπίτι και ξαπλώνεται στην άκρη στο κρεβάτι. Ξεκουμπώνει το πουκάμισο. Βαθιά αναστενάζει, μέσ' απ' τα σωθικά της. Σκεπάζεται στην άπλα της. Τα χέρια χουχουλίζει και τα χώνει μες στα σκέλια της.

— Τρρρ..., κάνει, από ρίγος και ανατριχίλα.

Κάηκα, πάει, τέλειωσα. Γεροντοκόρη, ανύπαντρη. Ούτε το χάρηκα ούτε το γλέντησα το έρημο πουλί μου. Με άντρα δεν ξαπλώθηκα, με άντρα δε φιλήθηκα. Ζητούσα τον καλύτερο. Είχα τις απαιτήσεις μου. Σαν να 'μουν η παρθένα η Παναγιά, καμώματα, βλακειές. Και τώρα ζάρωσα.

Ζαρώσανε, μαράθηκαν τα στήθια μου. Σαν τα χαϊδεύω τώρα μόνη μου, είναι αργά και πάει. Άντρας δε μου τα μάδησε. Άντρας δε μου τα χούφτιασε. Χέρια ποτέ και δάχτυλα μέσα εδώ δεν μπλέχτηκαν, δε μου τ' αναστατώσαν, δε μου τα κάμαν άνω κάτω τα βυζιά μου. Με άντρα δεν ξαπλώθηκα, δεν έπεσα να κοιμηθώ με άντρα. Δεν ένιωσα, όπως οι άλλες, τα γλυκά φιλιά, την αγκαλιά, τα μπράτσα του. Περίμενα, περίμενα. Αναμονές και θαύματα. Και τώρα ονειροπολώ στο παραγώνι μόνη μου.

Όλοι οι άλλοι φύγανε, τους σάρωσε ο άνεμος. Τι άνεμος φυσούσε κείνο τον λυσιάρικο χειμώνα που μας σήκωσε τα κεραμίδια από τον καβαλάρη των σπιτιών μας! Όλοι φύγαν, οι σαράντα οι γριές μείναμε μόνες. Στα ψηλά τ' αρχοντικά, στον κόσμο ξακουσμένα, στο αρχοντοχώρι μας.

Σιγά σιγά της κλείνουν τα μάτια και την πιάνει ο πρώτος ύπνος. Ροχαλίζει. Κι ύστερα παραμιλάει:

— Πάει το χωριό μας, το αρχοντοχώρι. Πέσανε κι οι κεραίες των σπιτιών. Ποιος να τις διορθώσει, ποιος να τις ισιώσει που λυγίσανε, σκουριάσανε στο σιάδι;... Άλλες ακουμπισμένες, σταυρωμένες, στραβωμένες στις κληματαριές. Άλλες κοιτούν Ανατολή κι άλλες κοιτούνε Δύση. Κατά ηλιού και κατά δύση, πάει η ζωή μας.

»Κοιτούν τα χιονισμένα όρη μας. Κοιτούνε το Θεό ζητώντας προστασία. Ζητούν βοήθεια και να ξανασηκωθούν ελπίζουνε.

»Για δες τα σπίτια μας!... Τήρα τ' αρχοντικά μας!... Σώσε, Κύριε, τα σπίτια μας. Σώσε, Κύριε, τ' αρχοντικά μας. Σώσε τις πέτρες, τα νταμάρια μας.

»Όλα τα σπίτια στη σειρά, με τις μισάνοιχτες, με τις μισοκλεισμένες θύρες και τα παραθύρια. Τα τυφλωμένα σπίτια, τα γκαβά, αποπροσανατολισμένα αρχοντόσπιτα, οπού δεν ξέρουνε ακόμα πού να πρωτοδούν και πούθε να κοιτάξουν.

»Φουσκώσανε οι πύργοι, πλάκες, κεραμίδια, γκρεμιστήκανε, τα πήραν οι βοριάδες. Οι πλάκες οι πετούμενες, ιπτάμενα χαμένα στα ουράνια. Δίχως σκεπή τα σπίτια μας. Της μοναξιάς τα σπίτια μας, ξεσκεπασμένα, τρέμουν, τουρτουρίζουν σαν πουλιά. Τα τζάκια παγωμένα. Οι καπνιές γκρεμίζονται, μαύρα κομμάτια στις γωνιές, στα άδεια παραγώνια μας.

»Άγνωστοι μπαίνουν στα μαντριά. Ακούμε πατησιές αρχαιοκάπηλων, που ανεβαίνουνε τις σκάλες, κλέβουν τα διαμαντικά, τις πέτρες και τις πούλιες από τα σεντούκια.

»Αστράφτει και βροντάει ο ουρανός. Απ' τις κλεμμένες πούλιες, ή από τα χειμωνιάτικα αστροπελέκια πάνω από τα σπίτια μας.

»Άγνωστοι μπαινοβγαίνουν κι αλωνίζουν στα μαντριά. Τρίζουν οι σκάλες από τα σακιά της αρπαγής, στους ώμους τους ριγμένα. Και κάτι λένε, βρίζουνε, σου λέει, για την αργοπορία. "Γαμώτο!" λένε, βρίζουνε.

»Χορτάριασαν οι αυλές, φύτρωσε κι αναδεύεται ανάμεσα στις πέτρες η αγριάδα. Στους όχθους δύο μπόγια γομαράγκαθα. Και το χορτάρι ψήλωσε και έγινε ένα μπόι. Τα φύλλα της κληματαριάς, χλομά και αρρωστιάρικα, απανωτά στις πλάκες. Κιτρινισμένα φύλλα της γερασμένης της συκιάς, ζαρωμένες παλάμες γεμάτες αρτηρίες, πλάκωσαν τα μαντριά μας.

»Φυσάει φουριόζος αγέρας ίσια από τα καταράχια και γίνεται ανεμοστρόβιλος. Γίνεται πορφυρή φωτιά, γίνεται φλόγα φουντωμένη, αναμαλλιάρα. Ανάψανε τα φύλλα, πήρανε φωτιά γύρω από τα σπίτια μας. Αλήθεια, πού 'ναι ο Θεός; Πού χάθηκε ο Θεός μας και δε βάζει χέρι;

»Ψηλά στην πλακωτή, καράβι ακίνητο, ασάλευτο, στέκει το μοναστήρι και αντέχει στους βοριάδες. Και το ιερό του μοναστηριού σκούζει από τους κούκους. Ερημωμένα αχούν τις νύχτες, άδεια, τα κονάκια.

»Τα κυπαρίσσια σκούζουν στον αγέρα. Σκύβουν να προσκυνήσουνε τη γη. Κι απ' το πολύ το λύγισμα σκίστηκαν, ξεραθήκανε, σιάδι στο κοιμητήρι. Και τα κυπαρισσόμηλα, πεσμένα καταγής, πικράνανε τις πέτρες μας.

»Άσε το μοναστήρι μας εκεί ψηλά στη ράχη του βουνού. Τι γίνανε οι εκκλησιές με τους πανάρχαιους τρούλους; Πού πάνε οι πανάρχαιες εικόνες οι εγκαταλειμμένες; Κι οι άγιοι, που κατεβαίνουν από τις τοιχογραφίες τις νύχτες να χοροστατήσουν; Με ποιον να χοροστατήσουν; Πού να βρεθεί ένας ασκητής ή ένας γούμενος να τους κρατάει το δυσκοπότηρο, να κοινωνήσουνε τον τόπο; Να κοινωνήσουν τις σαράντα τις γριές στο αρχοντοχώρι;

»Ο αγέρας φυσάει κάτω από τα πόδια τους και μπερδεύεται στους σταυρούς των πεθαμένων. Ο αγέρας κλοτσάει κι αναποδογυρίζει τους σταυρούς στα κοιμητήρια. Ο αγέρας κλοτσάει και σέρνει τις αναποδογυρισμένες εικόνες των αγίων.

»Σιωπούν στην κοσμοχαλασιά οι άγιοι. Θα βρουν κατάλληλο καιρό για να μιλήσουνε, σου λέει.

»Μα πότε θα μιλήσουνε οι άγιοι;

»Λένε ότι βγαίνουνε κρυφά, να μην τους δουν από τις εκκλησιές κι από τα μοναστήρια. Μα τους σκαλώσανε τα ράσα στα φαράγγια, στα αγκάθια, στις μουριές, στα μνήματα.

»Κι από μακριά αγέρωχα θωρούνε, αντικρίζουν τα αρχαία βράχια, που δε φεύγουν, δεν κουνιούνται από τον τόπο τους και λένε “Αντέξτε. Θα τα βρούμε”.

»Κάτω, τη χέρσα γη, άκουσα, ήρθαν να την πάρουν άλλοι.

»Σκιστήκανε με χίλιες δυο χαραματιές τα χώματα. Σαν έκζεμα στα σκελετώδη, γερασμένα χέρια. Αγριεύει η γη, ζαρώνει, στ’ ανοικοκύρευτα, απεριποίητα χωράφια.

»Καραδοκούν κάτω στον κάμπο οι κουρούνες και γιορτάζει η αγριάδα.

»Πού ’ν’ οι χαμένοι μας σερτοί; Πού ’ν’ τα στημένα μας πηγάδια;

»Βυθίστηκε ο τόπος στα χαλίκια. Χαθήκανε τα υπόγεια νερά στην ξηρασία. Ξερνούν φωτιές απ’ τα ρουθούνια τους οι δράκοι.

»Στεγνώσανε τα λιγοστά τσαμπιά στ’ αμπέλια. Κρυφτήκανε οι περγουλιές στους τοίχους των σπιτιών μας.

»Αχ, πού ’ναι οι νύχτες οπού βγάζανε το τσίπουρο οι άντρες στα καζάνια και κουβεντιάζανε για όμορφα κορίτσια;

»Οι δρόμοι δίχως πατησιές, τα χάσανε τα ίχνη τους. Τα μονοπάτια κλείσανε, πιαστήκανε οι ρούγες. Κι οι γάτες δε διαβαίνουν εύκολα, κι οι αλεπούδες δεν περνούνε. Οι πέτρες μεγαλώσανε, βγήκανε πάνω από τα χορτάρια.

»Αχούς, τα δάση αχούν περίεργα, σαν βογκητά, σαν

μουγκρητά, βαθιά τις νύχτες. Λύκοι, σου λέει, είναι αυτοί που ουρλιάζουνε στα δάση μας. Τι είδους λύκοι να 'ναι; Τίποτα δεν ξέρεις τώρα για τους λύκους που ουρλιάζουνε τις νύχτες μες στα δάση μας και ροβολούν και φτάνουν έξω από τα σπίτια μας.

»Όρνια, ειδών ειδών αγρίμια, ορμούνε στα λίγα τα σπαρτά μας. Αρπάζουν τα σπυριά απ' την ποδιά κι από τα ροζιασμένα χέρια μας.

»Και πού να 'χεις τη γνώμη σου; Και τι να πρωτοδείς; Πούθε να φυλαχτείς; Φίδια, σκορπιοί, ερπετά, γουστέρες, ξένοι...

»Γυμνές οι καστανιές, και άγνωστοι περνούν, μαζεύουνε τα κάστανα.

»Ραβδίζει ο βοριάς τις καρυδιές, και πήρανε οι λάκκοι τα καρύδια.

»Κι εμείς, γριές, τρέχομε πίσω απ' τις θολούρες, τις πλημμύρες, για να πιάσομε ζευγάρια.

»Στεγνώσαν οι κουκιές, ξυλιάσαν οι κρανιές, σωθήκαν οι λεφτοκαριές, αγριέψαν οι γκορτσιές, οι στωικές αγριαπιδιές στις ράχες. Κι ο βοριάς θερίζει τα λιβάδια μας.

»Ήρθανε πάνω από τα σπίτια, ίσια μέσα για τα σπίτια, λέει, και τα λιβάδια μας.

»Παν τα βοσκοτόπια, πάνε τα λιβάδια. Πήρανε πλαστά χαρτιά απ' τους αράπηδες. Τα κάπνισαν, και φαίνονται παλιά σαν των Αγαρηνών. Να πάρουνε τα βοσκοτόπια.

»Σαράντα γριές που μείνανε, και τι μπορούν να κάμουν οι σαράντα μόνες;

»Θρηνούν τους νιους που φύγανε εκεί μακριά, πίσω απ' τον ήλιο. Και με το στόμα ανοιχτό τη νύχτα ροχαλίζουν.

»Πού πάει η νιότη μας, οπού τρέλαινε τους δρόμους;
Θεέ μου, ποιος μας καταράστηκε στα γερατειά και μείνα-
με μόνες;

...Κι αναρωτιέται η γεροντοκόρη, η άσπιλη, στο όνει-
ρο, στον ύπνο της. Κλαίει τα χάλια. Πάει το χωριό της,
λέει, πάει.

— Πάει καιρός οπού καμιά δε γέννησε. Πάει καιρός
να ακουστούν φωνές από μωρά, αναφιλητά και κλάματα.
Πάει καιρός που δε στολίσαμε μια νύφη.

»Πού 'ν' οι λάμπες και οι πούλιες, να βγουν στον ήλιο
απ' τα σεντούκια μας; Να πάρει ανάσα ο κόσμος;

»Φορές φορές πάμε στο κλειστό σχολειό, βάζουμε τ'
αυτί στην κλειδαρότρυπα, τσιπώνουμε το μάτι μας. Μη
δούμε κάποιο μικρούλη στα θρανία. Μήπως ακούσουμε
τραγούδια, απαγγελίες.

»Όμως παντού σιγή. Και άδεια τα θρανία. Και το κου-
δούνι κρεμασμένο στις αράχνες, στο κλεισμένο παραθύρι.

»Πάει ο Θανάσης.

»Πάει η Καλλιόπη.

»Πάει ο γερο-Νικόλας.

»Πάει η κυρα-Όλγα.

»Πάει η Αθηνά.

»Πάει ο Κώστας.

»Πάει...

»Πού 'ν' ο παπάς, ο γούμενος, ο φάλτης;

»Να βρούνε, λέει, παπά και φάλτη για τα ξόδια, να
μας θάψουν όλες, μια και πέρα.

...Όνειρο είναι και παραμιλάει:

— Μια αίτηση θα κάμω στο Θεό. Τουλάχιστον για να μας κάνει ένα θαύμα. Να στείλει νύχτες άγιους και αρχάγγελους. Να στείλει και το Άγιο το Πνεύμα. Πώς να το πεις; Να ξαπλωθούμε στα κρεβάτια. Κι ας μη νιώσουμε. Κρυφά ας γίνει, λέει, το μυστήριο πέρα απ' τα μεσάνυχτα. Ας πέσει πάνω, ας μας πλακώσει το Άγιο το Πνεύμα, να γκαστρωθούμε όλες. Οι σαράντα ασπρομάλλες. Ας είναι θαύμα απίστευτο αυτό. Μες στους εννιά τους μήνες θα φανεί το θαύμα. Βογκητά, δαρσίματα. Θα κάμομε παιδιά με το Άγιο το Πνεύμα.

»Ας έρθει ο άγιος, ας εμφανιστεί σε μια μορφή κατσαρομάλλη. Κι ας είναι ο ίδιος ο συγχωριανός μας ο Σωκράτης. Ας είναι κατ' εικόνα και ομοίωση του ίδιου του Σωκράτη του κατσαρομάλλη μας. Κι ας μοιάζει μ' ένα αρχαίο άγαλμα. Να 'ν' όλα τα μωρά που θα γεννήσομε μικρά αγαλματάκια χρυσαφένια και μικροί κατσαρομάλληδες. Να μοιάζουν του Σωκράτη μας και να τρελαίνουν τα κορίτσια.

»Και οι σαράντα οι γριές, στα βόρεια προάστια, θα μείνομε έγκυες μια νύχτα, στους εννιά μήνες θα γεννήσομε. Και θα βογκήξει το χωριό όταν θα κλάψουν τα σαράντα νεογέννητα. Θα τρέξομε στα σπίτια μας να δέσομε τους αφαλούς τους. Μόνες θα τα βαφτίσομε στην κολυμπήθρα της αυγής με τις δροσοσταλιές της αύρας. Θα τα σηκώσομε ψηλά μες στα χαράματα, λέγοντας το "Πάτερ ημών, μέγα είναι το θαύμα σου...". Θα τα σηκώσομε ψηλά για γούρι, να γεμίσει ο τόπος.

»Δεν ξέρω αν θα το εγκρίνει ο Θεός. Δεν ξέρω εσείς, γριούλες, τι θα κάμετε...

»Εγώ θα γκαστρωθώ. Θα μείνω έγκυος. Θα γκαστρωθώ, αν είναι δυνατό, και με τον ήλιο ακόμη. Θ' ανοίξω όλα τα σπλάχνα μου, φαρδιά πλατιά τα σκέλια μου. Θα δώσω, τέλος πάντων, μια φορά την παρθενιά μου.

»Δε φεύγω από τον κόσμο δίχως γιο, ν' αχήσει το αρχοντικό από φωνές, από τραγούδια.

»Μήπως ήταν αλλιώςτικη η Παναγιά, ή είχε νεότερα περισσότερα από μένα, η παρθένα;

»Ας είμαι η γεροντοκόρη η γκαστρωμένη, που θα κουβαλάω το Μεσσία μέσα μου από τα βράχια βορρολώντας...

Στο όνειρο, με το νιογέννητο στον κόρφο θηλιασμένο, βορρολάει. Κι όλες οι άλλες οι γριούλες πίσω της. Με τα σαράντα σπάργανα των γιων τους, γκαστρωμένες, στ' όνειρο ραμμένα.

Και ξύπνησε απ' τις βροντές, από τις αστραπές, από τ' αστροπελέκια.

Δεν ήτανε βροντές και αστραπές, κι ούτε αστροπελέκια.

Κλέφτες χτυπούν την πόρτα της.

Κλέφτες μπήκαν στο σπίτι της...

Δούβιανη, Νοέμβρης 1998

Οπτασία
στο κουστούμι

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

...Βγαίνει ο νεκρός μέσα στις βόρειες νύχτες τις μεγάλες του χειμώνα, από το σκούρο, ριγωτό, το μαύρο κρεμασμένο του κουστούμι, γυροφέρνει πάνω κάτω μες στο σπίτι, στους οντάδες του χειμώνα...

Χρονάκια έχει ο άλλος, ο φτωχούλης του Θεού, με τα παλιά, τα ξεσκισμένα, μπαλωμένα του φορέματα, με τα θηλύκια τα πολλά της βελονιάς του.

Τα ξεθωριασμένα τα φορέματα τόπους τόπους μοιάζουν με τους ξεβαμμένους, ξεθωριασμένους, παμπάλαιους χάρτες του κόσμου. Με τους τρυπημένους, φθαρμένους αγκώνες τους. Με τους βυθισμένους, πεσμένους ώμους.

Κατεβαίνει χαραής στο γυφτοπάζαρο, γεμάτο σωρούς από παλιομοδίτικα φορέματα. Ρούχα απαρχαιωμένα, στοίβες στοίβες, η μια πάνω στην άλλη, στη σειρά. Είναι τα μπουλούκια των τσιγγάνων, που τα πουλάνε με το ζύγι.

Μπαίνει στους σωρούς. Στην πρώτη στροφή. Στο πρώτο στενό. Παίρνει με τη σειρά τα παλιατζίδικα. Κοιτάζει προσεχτικά αφοσιωμένος. Ξανακοιτάζει. Κάνει πως φεύγει. Επιστρέφει. Βάζει το χέρι σ' ένα σκούρο σακάκι. Το τραβάει.

Φωνές από τους πωλητές, τους τσιγγάνους, τους εμπόρους ανακατεύονται και πλέκονται στους δρόμους.

Το γυφτοπάζαρο αχάει απ' τον πανζουρλισμό μέχρι αργά τις νύχτες.

Οι κασέτες των τσιγγάνων, στα κασετόφωνα, θρηνούν με τα βαριά, βόρεια, ηπειρώτικα κλαρίνα τους, κουβαλώντας έναν πελώριο πόνο, μια μεγάλη πίκρα.

Αυτός κοντοστέκει, βάζει το αυτί του, ξεχασιάρης, σαστισμένος. Πότε κοιτάζει τα βόρεια βουνά. Πότε γυρίζει προς τη θάλασσα.

Να 'χε ένα τέτοιο κασετόφωνο και μια τέτοια κασέτα σπίτι του... Κάνει να χώσει το 'να χέρι του στις τσέπες, αδειανές οι τσέπες.

Προχωράει. Πάει πιο πέρα. Στα βαριά τα ρούχα. Στα κουστούμια. Και πέφτει απάνω σ' ένα κρεμασμένο μαύρο χειμωνιάτικο κουστούμι.

— Με συγχωρείτε, λέει σ' έναν τσιγγάνο με μαύρο μουστάκι.

— Άιντε ξεκουμπίσου, γέρο, χαζοχαρούμενε! Πού τα 'χεις τα μάτια σου; λέει ο γύφτος, ξαναφωνάζοντας: Ελάτε! Ρούχα! Καλά ρούχα! Μόλις τα ξεφόρτωσα απ' το καράβι!

— Εδώ κάλτσες καλές! Φτηνές, φτηνούτσικες! Μαζί πέντε ζευγάρια!

— Πάρτε φαθάκια για τον ήλιο, μην καείτε!

— Έλα, καλές γραβάτες, αμερικάνικες, για πρίγκιπες, για άρχοντες και βασιλιάδες!

— Από δω, κυρίες, εσώρουχα! Λεπτά βρακιά, σαν τσιγαρόχαρτο, τρία δράμια το ένα.

— Εδώ σουτιέν, κομπινεζόν!

— Εδώ βρακιά διάφανα για καλές γυναίκες με κώλους ομαλούς, γοφούς και μπούτια!

— Γαμώτο..., λέει διαβαίνοντας ανάμεσα στις κούτες, γεμάτες με φρέσκα πορτοκάλια.

— Πάρε, φαφούτη γέρο, λέει ένας κουστουμαρισμένος μάγκας.

Ακούει και κάνει πως δεν ακούει. Μπροστά του, ξανά, βλέπει άλλα κουστούμια κρεμασμένα.

— Πάρε ένα πορτοκάλι τζάμπα, δώρο, μπάρμπα, από μένα.

— Γεια και χαρά σου, λέει.

Η αγορά των σκλάβων, λέει μέσα του.

— Μπογλίκι, λέει, αφθονία.

Πιο πέρα, ένα κουστουμαρισμένο αλητάκι ελέγχει τις τσέπες.

— Πιάστε τον κλέφτη! φωνάζει ένας άλλος.

...Αργά το βράδυ γύρισε στο σπίτι του. Στη μοναξιά του. Κι ήρθε ο ριγηλός ο ύπνος, της κούρασης και του άγχους.

...Κι απόχτησε στον ύπνο του κουστούμι. Και ντύθηκε κι αυτός μ' ένα περίφημο, θαυμάσιο, ονειρικό κουστούμι.

Ο ίδιος το αγόρασε; Όχι, του το 'χανε δωρίσει, του το χάρισαν. Ήτανε, λέει, το γαμπριάτικο κουστούμι, η φορεσιά του γάμου κάποιου πεθαμένου. Το στείλανε από μακριά. Ούτε είχε δει καμιά φορά τον πεθαμένο ζωντανό. Ούτε τον ήξερε το νοικοκύρη. Το 'φερε ο γιος του ο ίδιος μακριά από τα ξένα, ή του το 'στειλε με τους διαβάτες; Ή μήπως του το κάνανε δώρο στο γυφτοπάζαρο; Πώς να το εξακριβώσει; Ήταν όνειρο. Και πολλά τέτοια κουστούμια είχαν στείλει τώρα στον τόπο του. Κουστούμια από ζωντανούς και από πεθαμένους. Για την ψυχή της μάνας τους. Για την ψυχή του πατέρα τους. Ν' αλαφρώσουνε τον πόνο τους με φιλανθρωπικές δωρεές.

Όπως και να 'ναι, απόψε απόχτησε κουστούμι, έγινε κι αυτός πια μ' ένα κουστούμι.

Όλη τη νύχτα ένωθε απ' τη χαρά του τρέμουλο κι ανατριχίλα. Χαίρονταν που για πρώτη φορά είχε κι αυτός ένα κουστούμι. Όπως και τόσοι άλλοι. Τόσα κουστούμια ήρθαν από μακριά στον τόπο μας, λέει.

...Σηκώνεται, κοιτάζει, χαϊδεύει το κουστούμι. Τραβάει δυο τρίχες με τα ροζιασμένα χέρια του. Βγαίνει στο μπαλκόνι. Το τινάζει στο μπαλκόνι. Παίρνει το κρεμαστάρι. Το κρεμάει στου μπαλκονιού το σύρμα. Να το δει η γειτονιά, που έγινε κι αυτός με μαύρο κουστούμι. Σκούρο, βαθύ και πένθιμο. Για τα πολλά πρόσφατα ξόδια, τ' ατέλειωτα μνημόσυνα.

Φυσάει αγέρας. Το στριφογυρίζει. Σαν ανεμούριο κλωθογυρίζει το κουστούμι στον αγέρα. Σαν ένα ξόανο, σαν σκιάχτρο κρεμασμένο στο μπαλκόνι. Σαν σκιάχτρο του περιβολιού του εκεί κάτω, μες στη μέση της στεγνής ροδακινιάς του.

Το ξεκρεμάει από το σύρμα, απ' το μπαλκόνι του, το παίρνει μέσα στην κρεβατοκάμαρα μην του νοτίσει. Το ξανακρεμάει. Στο παλιό ξυλένιο κρεμαστάρι της ντουλάπας. Πάλι το ξαναβγάζει απ' την ντουλάπα. Να αεριστεί, σου λέει. Να πάρει αέρα. Θέλει αέρα για να φύγουνε τα ξόρκια. Να χαθούνε τα φαντάσματα. Να δει και το κουστούμι, λέει, λίγο ήλιο. Να φύγουν οι λαδιές 'πό πάνω του, να φύγουν οι κηλίδες. Να φυσήξουν οι βοριάδες πάνω του, να πάρουνε τις δυσσομίες, να ξεσκονίσουν τους γιακάδες.

... Ύστερα βγάζει το σκουριασμένο σίδερο της γειτονιάς, που γέμιζε με αναμμένα κάρβουνα. Το γεμίζει μ' αναμμένα κάρβουνα. Το αφήνει να ζεστάνει. Απλώνει το κουστούμι στο τραπέζι, πάνω στην παλιά, τη μάλλινη κουβέρτα. Και σιδερώνει, σιδερώνει μόνος το γαμπριάτικο μαύρο κουστούμι, ιδρωμένος μες στα όνειρα της νύχτας. Με τ' αναμμένα κάρβουνα στην άκρη. Τ' αναμμένα κάρβουνα, τις σπίθες οπού φοβερίζουν τα φαντάσματα της νύχτας.

Και ντύνεται. Φοράει το κουστούμι του. Κάνει δυο τρία βήματα. Και πλησιάζει στον καθρέφτη. Κοιτιέται. Το κοιτάζει. Το παρατηρεί. Ξανακοιτάει. Γυρνάει το κεφάλι του. Λυγίζει και σηκώνεται. Ξανακοιτάει τους

ώμους του. Ξανακοιτάει τις πλάτες του, που χάνονται ακέριες στο χαώδες, το μυθικό κουστούμι του. Τα χέρια απλώνει όπως ο μάγος. Τα χέρια χώνονται ακέρια μες στα φαρδιά, μεγάλα, μαύρα του μανίκια. Το πλατύ, φαρδύ σακάκι τον σκεπάζει ολόσωμα, ακέριο. Βάζει το παντελόνι του. Να δοκιμάσει και το παντελόνι του. Και χάνεται, σαν μέσα εκεί στα σπάρτινα παλιά σακιά του.

...Ήτανε οι νύχτες του χειμώνα. Οι μεγάλες και ατέλειωτες νύχτες του χειμώνα.

Ξανακοιτούσε το κουστούμι και ξανάβλεπε λαδιές, κηλίδες. Κηλίδες και λαδιές από τις δεξιώσεις και πάνω στο παντελόνι του. Ξανά κηλίδες μες στου σακακιού του τα μανίκια. Βούλες βούλες, απ' τα κεριά κι απ' τις λαμπάδες, κολλημένες. Πήγαινε να τις τραβήξει, αλλά αυτές δε βγαίνανε. Σαν προσπαθούσε να τις καθαρίσει, κάτω από τις βούλες βγαίναν τρύπες. Το σακάκι γέμιζε με τρύπες. Κι αυτός ζύγωνε στη γωνιά, ξανάναβε τα κάρβουνα. Να φύγουνε οι λεκέδες απ' τη ζέστη, από τη θερμοκρασία. Να εξατμιστούνε τα κεριά από τις βούλες. Έτσι του 'παν. Τα κεριά και οι κηλίδες φεύγουνε με σίδηρο.

Αλλά σαν το ξανακοιτούσε εμφανιζόντανε ξανά στη φορεσιά του οι κηλίδες...

...Περασμένα, βαθιά μεσάνυχτα. Η ώρα που παίρνουν και βγαίνουν τα φαντάσματα. Όταν και τα δέντρα μοιάζουν με φαντάσματα στα περιβόλια της πανσέληνου.

...Ανοίγει την πόρτα του. Ρίχνει στην πλάτη το καζάνι, την πυροστιά, το σαπούνι. Βγαίνει στη ρούγα και κατεβαίνει στην ακροποταμιά. Ανάβει φωτιά μες στα πωριά. Γεμίζει το καζάνι με νερό. Το βάζει στην πυροστιά. Συμπάει τα ξύλα. Χουχλάζει. Χώνει το κουστούμι στο καζάνι όπου χουχλάζει το νερό. Να βράσει. Να πλυθεί. Να ξεπλυθεί...

Βράζει. Το βγάζει με ένα παλούκι. Το φυσάει να κρυώσει. Το κρατάει στα χέρια του. Το τρίβει. Το ξανατρίβει. Το σαπούνι τέλειωσε. Το κουστούμι πλύθηκε.

Ύστερα το άπλωσε πάνω σε μια λυγαριά. Κάθισε στην ακροποταμιά. Άναψε τσιγάρο. Νύχτα ήταν, ή μέρα; Ήλιος με δόντια περνούσε από πάνω του. Το κουστούμι άχνιζε. Λιάστηκε. Το πήρε και το έριξε στο αριστερό του χέρι. Και με το άλλο βαστούσε το καζάνι και την πυροστιά. Και γύρισε στο σπίτι του.

...Βάζει ξανά το σίδερο. Έτοιμη η μάλλινη παλιά κουβέρτα. Το απλώνει. Το σιδερώνει. Το ξαναδοκιμάζει. Το ντύνεται. Ξανά χανότανε και βυθιζότανε ακέριος μες στο κουστούμι του. Καιρό είχε τις νύχτες για δοκιμές και πρόβες. Όλες οι νύχτες ήτανε δικές του. Να το ξηλώσει. Να το ράψει απ' την αρχή. Να το καλοράψει. Να το ταιριάξει στο σώμα του. Να 'ναι της αρεσιάς του.

Παίρνει το φαλίδι. Κάνει να κόψει, κρατς κρατς. Μαν σαν κάτι να βόγκηξε. Κρατς κρατς. Σαν κάτι να 'σκουξε, σαν κάτι ν' αναστέναξε.

Άσ' το, ρε, λέει μέσα του. Δεν ξέρεις. Ίσως και κοντύ-

νει μόνο του. Ίσως κάποια νύχτα έρθει και ταιριάξει μόνο του στο σώμα μου.

...Και χάθηκε στον ύπνο. Το μαύρο κουστούμι τώρα είναι κρεμασμένο μες στην ντουλάπα.

Κρατς... κρατς..., τρίζουν οι κόπιτσες τις νύχτες.

Κρακ... κρακ... κρακ..., οργώνουν, τρώνε και ροκανίζουν τα σκουλήκια τις σάπιες σανίδες της ντουλάπας.

Κρ... κρ... κρ..., τρώνε και ροκανίζουν τα σκουλήκια τα σάπια τραπέζια, τις σάπιες καρέκλες. Οι σανίδες του κρεβατιού τρέμουν και τρίζουν κάτω από το βάρος των ονείρων του...

...Στον ύπνο, στ' όνειρό του, έρχονται και μπαίνουνε ξανά από μακριά οι γιοι του, καταϊδρωμένοι στο μεροκάματο. Και θα του στείλουνε κι άλλα, πολλά κουστούμια. Γιατί έχει χρόνια τώρα, ο καημένος, που πάσχει από το σύμπλεγμα των κουστουμιών.

Θέλει να ντυθεί μία φορά κι αυτός καλά και φίνα, όπως οι άλλοι συνάνθρωποί του στον κόσμο.

Θέλει να ντυθεί μία φορά κι αυτός καλά, μ' ένα καλό, μοντέρνο κουστούμι, όπως όλος ο κόσμος.

Και χάνεται στον ύπνο. Και ονειρεύεται κουστούμια πλάι στο κρεμασμένο κουστούμι των ονείρων του.

...Ξαναβγαίνει. Στρίβει. Πάει στα παλιατζίδικα. Κι ας είναι βαθιά μεσάνυχτα. Στο γυφτοπάζαρο, σου λέει. Εκεί ήρθανε ειδών ειδών πράγματα από τα ξένα. Παντού φω-

νές, μεγάλες φωνές, διαφημίσεις για τα εμπορεύματα. Παντού κινήσεις. Πάρε δώσε. Δούναι και λαβείν, σου λέει. Πορτοφόλια ανοιγοκλείνουνε, διπλώνουν, ξεδιπλώνουν.

Μπακιρένια ταψιά, γανωμένα, αστράφτουνε στον ήλιο. Ταψιά και πιάτα, απλά, της πορσελάνης. Κουδούνια από χαλκό και κυπροκούδουνα. Φωνές, κινήσεις. «Πιάστε τον κλέφτη! Πιάστε τον! Έκλεψε τα γυναικεία σώβρακα! Όλη την κούτα μ' άρπαξε! Πιάστε τον! Πού 'σαι, αστυνομία;»

...Κι ο κλέφτης πέφτει πάνω του. Πηδάει. Γίνεται άφαντος. Μπροστά του τόσες φορεσιές. Λογιών λογιών τα χρώματα. Πουκάμισα σε σελοφάν. Παπρούτσια λουστραφίνια. Τα κρατάει στα χέρια του. Ένα τέτοιο ζευγάρι, μαύρα, να 'χα, λέει. Και τ' αφήνει. Να κι ένα άλλο καλό, μαύρο κουστούμι, για τους γέροντες.

«Δεν ξέρω, θα μου κάγει;» λέει. «Είναι αυτά που μαζεύουνε από τους πεθαμένους», του φάνηκε ότι είπε κάποιος.

Θα μου στείλουνε τα παιδιά από τα ξένα, λέει μέσα του. Τι γυρεύω στο γυφτοπάζαρο μόνος και τριγυρνάω σαν χαζός τις νύχτες;

Το βαρύ, βόρειο, ηπειρώτικο κλαρίνο θρηνούσε μέχρι αργά τα μεσάνυχτα μέσα από τα κασετόφωνα, που αχούσαν για να πουλήσουν ως και τα όνειρα τις νύχτες...

...Ανοίγει την ντουλάπα. Βγάζει το κουστούμι. Ντύνεται. Τώρα θα βγει λόρδος, σου λέει, σικ, ντυμένος, άρχοντας. Με το κουστούμι. Να τον δουν όλοι κι αυτόν μια φορά στη ζωή του μ' ένα κουστούμι. Να βγει να κάνει

περίπατο στους δρόμους. Να τον δουν οι λίγοι, οι εναπομείναντες γέροι. Οι λίγοι φίλοι που απόμειναν. Να μάθει ο κόσμος πως απόχτησε κι αυτός τώρα στα γερατειά ένα κουστούμι.

Βγαίνει στο δρόμο. Το κουστούμι τού πάει καλά, του ταιριάζει. Κάνει περίπατο. Πέρα δώθε. Πέρα δώθε. Στέκει. Κάτι ακούει. Από μέσα. Απ' το κουστούμι. Από βαθιά. Κάτι χτυπάει. Σαν να 'ναι μια άλλη καρδιά. Καινούργια καρδιοχτύπια πλάι στην καρδιά του. Πλάι στην καρδιά του πάλλει άλλη καρδιά. Φοβάται. Κουτσόστέκεται. Μια ξένη καρδιά ξαναχτυπάει. Βάζει τ'αυτί ν' ακούσει την καρδιά του. Ποια είναι; Η καρδιά του, ή η άλλη; Σκύβει. Τώρα το κουστούμι διαμορφώνεται και παίρνει άλλες διαστάσεις, μεγαλώνει, φαρδαίνει, πλαταίνει. Αλλάζει μέγεθος. Μακραίνουν τα μανίκια. Μακραίνει το παντελόνι. Πλαταίνουν οι πλάτες. Φτερά, φτερούγες γίνονται, πετούνε, φτερουγίζουν τα μανίκια. Το παντελόνι πέφτει πάνω απ' τα παπούτσια, σκουπίζει τους δρόμους...

...Φυσάει αγέρας, ουρλιάζει με τα βούκινα της τρέλας. Το κουστούμι τώρα είναι πούπουλο ελαφρό και σηκώνεται σαν φτερούγα στον αγέρα. Και το παίρνει, το σηκώνει στον ουρανό σαν σκιάχτρο ο αγέρας. Το κουστούμι το παίρνει ο αγέρας. Το κουστούμι φεύγει. Το κουστούμι πετάει. Κι αυτός μένει στη γύμνια του. Σαν γέρακας που φύγαν τα φτερά του. Μεσ στη μέση της δημοσιάς.

Σαστίσανε τα σταυροδρόμια. Κι όλοι κοιτούνε και τον δείχνουν με το δάχτυλο. Κι αυτός τρέχει. Τρέχει. Θέλει

να κρυφτεί. Βάζει τα χέρια μες στα σκέλια του. Να κρύφει τ' αχαμνά του, που μαράθησαν και κρέμονται ολονυχτίς στα σκέλια.

...Με τα χέρια ανάμεσα στα σκέλια, μαζεύτηκε σαν το μωρό στη μήτρα της μητέρας. Και χάθηκε στον ύπνο του. Ολονυχτίς. Πέρα από τα μεσάνυχτα. Έξω σφυρίζει ο αγέρας και σε πλένουν οι βοριάδες. Γέρος δεν είναι, Τουρτουρίζει. Και κρυώνει. Ξαπλωμένος στο κρεβάτι. Και το κουστούμι κρεμασμένο στην ντουλάπα, έτοιμο, σου λέει, να το ντυθεί την Κυριακή. Να βγει κι αυτός σαν άνθρωπος, σαν άρχοντα το Μέγα Πάσχα.

...Α! Τι τρέχει; Τι είναι οπού σκούζει στο δωμάτιο; Με τρομάζει, λέει μέσα του. Νύχτα είναι του Θεού. Και τρίζει άξαφνα η ντουλάπα. Τα φύλλα ανοίγουν μόνα τους. Και μόνο του ξεκρεμιέται το κουστούμι απ' την κρεμάστρα. Μόνο του κατεβαίνει και βγαίνει απ' την ντουλάπα. Στέκει στη μέση στο δωμάτιο, στην κρεβατοκάμαρα. Το μαύρο, βαθύ σκούρο κουστούμι. Στέκει μπροστά στο ξύλινο κρεβάτι του. Μόνο ξεθηλυκώνει τα κουμπιά του. Και — ω, τι θαύμα! — από μέσα κάποιος βγαίνει. Ψηλός. Λιγνός. Και όμορφος. Με χτενισμένα τα μαλλιά και ραντισμένος με λιβανικά. Καλοκαμωμένος. Με το μούσι του. Με τα γένια του.

— Τι κάνεις, υπναρά; του λέει. Κοιμούνται οι γέροι σαν κι εσένα;

— Τι είσαι;... Τι;... Ποιος;... Πώς και... Μην είσαι ο...

— Ήμουν κάποτε κι εγώ νιος, του λέει.

— Τι είσαι; Ποιητής; Ήρθες να μου πεις το δημώδες

*Τάχα δεν ήμουν κι εγώ νιος,
δεν ήμουν παλικάρι,
τάχα δεν επερπάτησα
με νύχτες, με φεγγάρι;*

— Μ' είχε καμάρι η μάνα μου. Είχα αμπέλια, περιουσίες. Είχα χωράφια, δέντρα, σπίτια και κουστούμια. Κι έτρεχα, έτρεχα. Και γέμιζα το σπίτι μου. Με ρούχα, με φαγιά, ποτά, φιλιά και χάρες. Μπαινόβγαινε στο σπίτι μου κόσμος και κοσμάκης. Κορίτσια τριγυρίζανε για να με πάρουνε γαμπρό, με χίλιες προξενιές, χίλιους προξενητάδες.

»Μια μέρα έγινα γαμπρός. Δες το κουστούμι μου. Αυτό 'ναι το κουστούμι το γαλάζιο. Κι έλαμπε ο γιαλός στο γάμο μου, και λάμπανε τα περιγιάλια.

— Τούτο είναι σκούρο, μαύρο και κατάμαυρο. Για τι γαλάζιο λες;

— Για σένα, φίλε, είναι μαύρο και κατάμαυρο; Έτσι σου φαίνεται, έτσι σου μοιάζει το γαμπριάτικό μου; Τώρα εγώ έφυγα από μέσα του και άδειασε. Βγήκα απ' το κουστούμι. Πήγα να δω τι γίνεται, νέος, στον κάτω κόσμο. Αλλιώς λέγεται θάνατος. Αλλιώς λέγεται σκοτωμός. Βουτήχτηκα στο αίμα.

— Γι' αυτό κοκκίνισε το ποτάμι όταν έπλενα το κουστούμι στην ακροποταμιά;

- Πέντε ποτάμια το 'πλεναν, κι έβαψαν και τα πέντε.
- Α, ήσουν ποιητής;
- Κι εσύ Ηπειρώτης;
- Από δω, από τα βόρεια;...
- Κι άφησα εντολή να το χαρίσουν το κουστούμι μου, να το δωρίσουν. Σ' όποιο λεβεντονιό θα βρίσκανε που να τ' αξίζει. Δεν ήθελε η μάνα να το βγάλει απ' την ντουλάπα της. Το 'θελε ολοζωής μες στην ντουλάπα κρεμασμένο. Όμως στο τέλος πείστηκε, το χάρισε, το δώρισε στο γιο σου, που τσάπιζε ολημερίς στη ζέστη και στην πύρια τα χωράφια μας.

»Στην κάψα του καλοκαιριού, ήρθε ο γιος σου να δουλέψει τα χωράφια. Πότιζε, σκάλιζε, περιποιούντανε τ' αμπέλια. Της μάνας μου της έμοιασε μ' εμένα. Και το κουστούμι μου του χάρισε. Κι αυτός το 'στειλε σπίτι, στον πατέρα του, σ' εμένα. Και τώρα στην ντουλάπα σου, εδώ στο κρεμαστάρι, είναι κρεμασμένο.

»Ντύσου, στολίσου, γέρο. Ο γιος σου εκεί μακριά ούτε λεπτό για φορεσιές δεν έχει και ντυσίματα. Ποτίζει και κλαδεύει και θερίζει τα χωράφια μας. Στολίσου. Είναι τ' απωθημένα σου. Του νιου πρόπον τα νιάτα και του γέρου η αρμάτα. Εγώ συχνά θα έρχομαι, θα σ' επισκέπτομαι τις νύχτες. Να κουβεντιάζομε τα χάλια μας, για να μη νιώθεις μοναξιά, όλη τη νύχτα μέχρι τα χαράματα. Θα μπαινοβγαίνω απ' το κουστούμι το γαμπριάτικό μου, οπού τώρα είναι δικό σου. Καλά 'καμε και το 'δωσε η μάνα μου. Καλύτερα να δίνεις. Το κατάλαβες; Μα τι νομίζεις, πόση είναι η ζωή; Τόση, μια χούφτα είναι. Χίλια χρόνια, λες, θα ζήσεις;

»Έβαλα το κουστούμι κι έγινα γαμπρός, μ' ένα γαρίφαλο στο πέτο μου. Με μια ωραία ρόδινη γραβάτα. Στην τσέπη άσπρο μαντίλι, στο σακάκι μου. Γαμπρός, λεβεντονιός, λεβέντης με τα όλα μου.

»Να μη σε δω και ξαναβγείς και γυροφέρνεις για κουστούμια πια στο γυφτοπάζαρο. Τώρα το βρήκες το καλό κουστούμι, το γαμπριάτικο κουστούμι μου. Καλό κουστούμι για τα γερατειά. Στο γυφτοπάζαρο όλα αυτά τα μεταχειρισμένα από νεκρούς μαζεύονται. Από τους γέροντες, από δωρητές, απ' τα νοσοκομεία. Να μη δειλιάζεις, να μη νιώθεις άβουλα. Όλοι το ίδιο είμαστε. Τι ζωντανοί, τι πεθαμένοι. Μα πόσα χρόνια, βρε, θα ζήσομε; Χίλια χρόνια; Θα 'ναι μεγάλη μου χαρά να βάζεις το κουστούμι, που ο ίδιος δεν το χάρηκα. Να βγαίνεις. Να περνάς στα σταυροδρόμια. Να σε βλέπω από μακριά. Να σε κοιτάζω από πίσω και να χαίρομαι μετρώντας τις κινήσεις σου. Να 'σαι καλά, καλά γεράματα, ρε μπάρμπα...

...Κι αυτός ζαλίστηκε.

Από πού ξετρύπωσε και βγήκε το κουστούμι της φαντασίας, βαθιά μέσα από τις μεγάλες και ατέλειωτες νύχτες του χειμώνα; Από τα παλιατζίδικα της αγοράς, από το γυφτοπάζαρο, ή δώρο και αντίδωρο του γιου του από τα ξένα; Όνειρο ήταν, ή οπτασία που γυρόφερνε τις νύχτες στη μοναξιά της κάμαράς του;...

Ο ίσκιος που βγήκε απ' το κουστούμι γλίστρησε, πάει, χάθηκε, και το άδειο κουστούμι ξαναμπήκε και κρεμάστη-

κε μόνο του στην ντουλάπα. Πήγε στο κρεμαστάρι και ησύχασε. Τίποτα, τσιμουδιά δεν ακουγόταν τώρα πια μέσα στη νύχτα.

— Εγώ θα μπαινοβγαίνω, άκουσε πως είπε μια φωνή. Θα μπαινοβγαίνω μες στις νύχτες στο κουστούμι. Στο κοινό κουστούμι μας. Δε μας χαλάει η δουλειά. Ας είναι και δικό μου και δικό σου. Να μου θυμίζει, λέει, το γαμπριλίκι μου. Και θα ξαναφεύγω, θα ξανακατεβαίνω στον κάτω κόσμο. Όσο για τα κεριά και για τις βούλες στο κουστούμι, μη χολιάζεις. Ίσως να 'ναι από τα στέφανα. Ίσως να 'ναι από τότε που με λιβάνισε ο παπάς μες στο νεκροταφείο και μου 'πε «Εν τόπω χλοερῶ...». Ίσως από τις αναμμένες τις λαμπάδες και τα κεριά που στάξανε απάνω μου. Από τότε, πιστεύω, θα 'ναι οι βούλες και οι κηλίδες...

Και μπήκε πίσω απ' το κουστούμι, κι έφυγε, πάει, χάθηκε τις νύχτες.

Ο μπάρμπαξ ξύπνησε στον κρύο ιδρο βουτηγμένος.

Και φώναξε:

— Ξύπνα, βρε καφο-μπάμπω! Πάει να ξημερώσει, τα βουνά χαράξανε. Σήκω και ντύσου και στολίσου για να βγούμε. Είδα όνειρο φοβερό. Κρύος ιδρος μ' έκοψε. Φέρ' την πετσέτα για να με σκουπίσεις. Φέρε το θερμόμετρο. Μην έχω πυρετό. Κι έλα να βγούμε για να πάρομε τηλέφωνο. Να δούμε για το γιο μας πώς τα πάει στα ξένα.

...Στο φρύδι του βουνού έσκασε η πρώτη ηλιαχτίδα.

Στο γυφτοπάζαρο, μοιάζανε με φαντάσματα τα κρεμα-

σμένα φοβερά κουστούμια. Πίσω απ' τα παλιατζίδικα χτυπούσαν και αχούσαν τα μπακίρια.

Απ' τα βαθιά χαράματα, στα κάρτα οι γύφτοι βγάζανε τα εμπορεύματα. Στήνανε τα τσαντίρια σαν σημαίες πένθιμες και απαρχαιωμένες, σαν ξεσκισμένες σημαίες της ημέρας.

Κι οι πρώτες κασέτες με το ηπειρώτικο, βαρύ κλαρίνο θρηνούσανε απ' τα βαθιά χαράματα στις τραγικές οπτασίες του κόσμου.

Άγιοι Σαράντα, Νοέμβρης 1998

Οι ψυχές παραδοκούν
στα κράκουρα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

«Δεν είναι σύννεφα, γιε μου, κι αντάρες,
κι ούτε καταχνιές. Είναι οι ψυχές χιλιά-
δων σκοτωμένων που γυροφέρνουν και
καραδοχούν πάνω από τη στοιχειωμένη
κοιλιάδα μας.»

Ουρλιάζουν οι νοτισμένοι αγέρηδες, και σπρώχνονται
και γυροφέρνουν οι χιλιάδες ψυχές των νεκρών πάνω στα
πουπουλένια κοπάδια της νεφέλης. Πουθενά αλλού, σου
λέει, δε σπρώχνουν οι βοριάδες τόσες χιλιάδες πνεύματα.
Πουθενά αλλού, σου λέει, δε θα δεις τέτοια στοιχειωμένα
όρη ορθά στο πόδι τις νυχτες, να κουβεντιάζουν με τις χι-
λιάδες ψυχές των πεθαμένων. Τα σώματα κάτω ακουμπι-
σμένα και ξαπλωμένα, κείτονται και κοιμούνται στα κρά-
κουρα. Τα σώματα κάτω κολλημένα στα βράχια, ξαναφυ-
τρώνουν από τα βράχια. Τα σώματα κάτω άταφα λιώ-
νουν, λιώνουν, λιώνουν. Και γίνονται λευκά λείφανα στην
τρέλα των αγέρηδων. Ουρλιάζουν οι καμπουριασμένοι
αγέρηδες, και οι ξαπλωμένες κοκάλες γίνονται βούκινα.
Και μες στα τρυπημένα οστά, από τους γύπες και τις κα-
λιακούδες, φυσομανούν άνετα και μπαινοβγαίνουν οι αγέ-
ρηδες. Φυσομανούν οι βοριάδες και φέρνουνε τους γέρακες
από τάφο σε τάφο. Φυσομανούν οι βοριάδες και σέρνουν
τα οστά από βράχο σε βράχο. Τρίζουν τα οστά στριμωγ-

μένα στις ρίζες των βράχων. Έτσι και οι γρεγοτραμου-
ντάνες, που δεν κοπάζουν, μπαίνουν και φωλιάζουν στα
άδεια καύκαλα. Και μοιάζουν κι αυτές παραμορφωμένες,
με άδεια καύκαλα. Τα λείψανα, σου λέει, τους νεκρούς,
δεν τους πιάνει η πλάκα. Χιλιάδες ψυχές λεβεντονιών
βγήκαν και πήραν τα υψώματα. Μήπως πάνε για το
Θεό; Δεν παν, σου λέει, για το Θεό. Κάπου μείνανε
εκεί, ανάμεσα γης και ουρανού. Δεν πάνε πιο πάνω. Δεν
ανεβαίνουν πιο πάνω. Θέλουν να 'ναι κοντά σ' αυτήν τη
μαύρη γη. Γιατί εκεί κάτω είναι τα πτώματα. Γιατί εκεί
καταδοκούν τα σώματα. Και πώς μπορούν να αναπαυτούν
οι ψυχές έξω από τα σκορπισμένα σώματα; Από τα σπαρ-
μένα σώματα; Τι να κάμουν οι ψυχές, καλέ; Εσείς δεν
ξέρετε. Και πού να ξέρετε; Κοίτα, κοίτα να δεις. Κοίτα
κάτω την κοιλάδα. Δες προς τα πάνω τα ορθωμένα βου-
νά. Ανταριασμένα. Βουτηγμένα στην καταχινιά. Κεφαλο-
δεμένα με τον ματωμένο επίδεσμο της ομίχλης. Ποτέ η
κοιλάδα δεν ξεκαθάρισε. Αντάρα πάνω στην αντάρα. Από
την πάχνη και τη δροσοσταλιά του χορταριού της χαραυ-
γής μέχρι την πληγιασμένη γραμμή της δύσης.

Οι ψυχές, σου λέει, γίνανε ομίχλη και παίρνουνε σιγά
σιγά την ανηφόρα για τις ράχες της κοιλάδας. Κάτω, ο
Δρίνος και ο Ξεριάς ξεκουλουριάζονται σαν φίδια λαβωμέ-
να. Κι αχνίζουν. Κι εξατμίζονται. Και οι ατμοί ανεβαί-
νουν ψηλά ως τα νέφη. Σαν από τα βάθη της γης ξεψυ-
χάει ο τόπος. Και οι ψυχές ροβολούν μες στα χαράματα,
πριν βγει ο ήλιος. Από χωριό σε χωριό. Από ρούγα σε
ρούγα. Από σπίτι σε σπίτι.

Και ακουμπάνε έτσι καμιά φορά απάνω στα οστά τους.

Και ξαναμπάνουν, σου λέει, στα σώματα. Οι ψυχές γίνονται αντάρες, κατεβαίνουν από τις βουνοκορφές και στέκουν απάνω στα γέρικα δέντρα. Ξεγυμνώνονται. Κρεμούνε τη χλαμύδα τους. Μαυρίζουν από το μαράζι τους. Κι ακουμπάνε κι αυτές απάνω στα ολόγυμνα οστά, που ακούμπησαν και πιάσανε τόπο πίσω από τα πελώρια βράχια.

Οι ψυχές γίνανε σύννεφα πυκνά και σπρώχνουνε η μια την άλλη. Και πλάκωσαν. Και κατάχτησαν την κοιλάδα. Ως εκεί πέρα που κλείνει ο ορίζοντας μ' έναν άγριο ποταμό και με τα σκληρά, τα άγρια όρη. Τα σύννεφα φουρτύνουν. Και μουχρώνουν. Κι ασπρίζουν και μαυρίζουν. Και βαραίνουν. Και πάνε μες στους κεραυνούς, μέχρι τα βάθη τ' ουρανού. Βαστούν, σου λέει, όλα τα βάρη τ' ουρανού με την ψυχή στα δόντια.

Οι ψυχές των άθαπτων χιλιάδων παλικαριών έγιναν σύννεφα. Να ξαλαφρώσουν. Να πάρουν φόρα. Να πάρουν δύναμη. Να ορμήσουν απάνω στους ζωντανούς. Να τους ξυπνήσουν. Να βροντήσουν. Να ξανασπρωχτούν. Να τους ακούσουνε οι ζωντανοί και οι πεθαμένοι. Να τους προσέξουν. Αλλιώςτικά σύννεφα εδώ, πάνω από την κοιλάδα. Πουθενά αλλού δεν έχει τέτοια σύννεφα. Πουθενά αλλού τέτοια κορμιά δεν άδειασαν. Κι ούτε στον ουρανό αναπαυμένες οι ψυχές τους. Κι ούτε στη γη θαμμένα κι αναπαυμένα τα σώματα. Χιλιάδες. Χιλιάδες. Χιλιάδες.

Οι ψυχές γίνονται αύρες. Κι οι αύρες πάνε απαλά, μες στα χαράματα, στις φυλλωσιές. Ν' ανθίσουν τα τριφύλλια και τα χαμομήλια. Ν' ανθίσουν οι αμάραντοι. Ν' ανθίσουνε οι παπαρούνες. Γιατί αυτά τα άνθη, σου λέει, είναι πλάι στα πλαγιασμένα κόκαλα. Οι ψυχές ενδιαφέρονται

για τα σώματα. Να 'ναι, σου λέει, μες στους ανθούς τουλάχιστον τα σώματα. Οι φυχές γίνονται μαίστρος και όστρια. Γίνονται φουσκοδέντρης. Και φυσούν, φυσούν, φυσούν. Φυσούνε στα μάτια και στους οφθαλμούς, στα μπουμπούκια των βλαστών και των δέντρων. Να θροΐσουν τουλάχιστον τα φύλλα μες στην ξεραΐλα. Να 'ναι κάτω από τους αιωνόβιους ίσκιους της κοιλάδας τα άταφα σώματα. Τα σώματα, λέει, μεγάλωσαν. Φύτρωσαν. Πέτρωσαν. Κι έγιναν βράχια. Και δέθηκαν με το χώμα της μαύρης γης. Και φαντάζουν με Σφίγγες, κοιτώντας κατά τον ήλιο. Και κανένας δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει αυτά τα βράχια.

Σύννεφα, σύννεφα, σύννεφα. Πουπουλένια σύννεφα. Γαλανόλευκα σύννεφα. Μπαμπακένια σύννεφα. Βυσσινιά. Μενεξελιά. Πλέουν απάνω στην κοιλάδα. Σύννεφα σκοτεινά, μουχρωμένα, απλωμένες μαύρες χλαίνες. Συστάδες. Συστάδες. Συστάδες. Σύννεφα πελώρια, γκρεμισμένα κάστρα, με τις δαγκωμένες ούγιες τους. Γδέρνονται μέσ' από τα πανάρχαια δέντρα. Από τις εκατόγχειρες βαλανιδιές των θρύλων. Ξεπερνούν το άγχος. Κι αφήνουν πίσω τους μουντά, σκοταδερά απόβραδα. Περνάν με τη σειρά τ' αρχαία τείχη. Βγαίνουν στο γκρεμισμένο θέατρο των Σωφρατίκων. Στους αρχαίους τάφους του Βοδίνου. Στα αρχαία τείχη του Σελλιού. Στις χαλασμένες εβδομήντα πολιτείες. Στους χιλιάδες όμηρους, τους σβαρνισμένους κι αλυσοδεμένους. Σαν ξεσπισμένες σημαίες στους βοριάδες. Ανηφορίζουνε στα μοναστήρια. Τσιμπάνε μια χαφιά στα μπραχτισμένα τα κονάκια. Και πάλι εξατμίζονται. Όσπου να ξανάρθει η νύχτα βόσκουνε τα σύννεφα, λάγιες, κάλε-

σιες προβατίνες. Να ξανασυναντήσουνε τα σώματα.

Τις νύχτες, σου λέει, ακούνε μυριάδες φωνές απάνω στην κοιλάδα. Κι άλλα σώματα. Κι αυτά κείτονται έξω, στις ράχες. Πίστευαν για καλύτερες μέρες αυτά τα σώματα στις αρχές του αιώνα. Ήταν της πρώτης δεκαετίας τάγματα θανάτου. Έξω κι αυτά. Σκορπισμένα. Ολάκερα. Τάγματα ξαπλωμένα στις ράχες. Και ξανασέρνουν οι αγέρηδες την πολυφωνία της βροντής και της αστραπής:

*Στης Δερόπολης τη ράχη
Καραχρήστος κάνει μάχη...*

Στους ουρανούς, σέρνανε το Βαγγέλη Γένη στην πλάτη δεκατέσσερις νομάτοι. Να πάνε να τον θάψουν πίσω από τα κοκαλιάρικα βουνά.

Στον ουρανό κι άλλες ψυχές. Μπουλούκια μπουλούκια. Ως τις τελευταίες χιλιάδες. Ξεχωριστά τμήματα ψυχών να μπαινοβγαίνουν από τα άταφα σώματα. Φορές φορές συνάζονται μαζί. Συναντιούνται τα παλιά τα τμήματα με τα πιο καινούργια. Κάθονται σταυροπόδι στις αετοράχες και πλακώνει τον τόπο μαυρίλα. Κάθονται και κουβεντιάζουν τώρα, σύννεφα οι ψυχές, με τις ατέλειωτες κουβέντες τους.

- Πού 'ναι οι πληγές σας; ρωτάνε οι παλιοί.
- Κοντά στις δικές σας, απαντούν οι νέοι.
- Τις ξέρουν κάτω οι ζωντανοί τις πληγές μας;
- Τις ξέρουν και τις παραξέρουν. Τι να κάμουν κι αυτοί με τις πληγές; Μήνα είναι μία; Μήνα είναι δύο; Είναι χιλιάδες οι πληγές πάνω στα τυραννισμένα μας τα σώματα.

...Αχ, και οι πενήντα εφτά ενταφιασμένοι στο εκκλησάκι του μπαρμπα-Μήτσιου μήπως είναι καλύτερα; Στο εκκλησάκι του Αϊ-Βασίλη;

...Αχ, και οι πενήντα εφτά, που τους ανάβει κάθε τόσο την καντήλα η θεία Σοφία, η καλόγρια, μήπως είναι καλύτερα;

...Βαρυχειμωνιά και πόλεμος. Απανωτά τα χιόνια. Εδώ πάνω χαραγμένη η γραμμή του μετώπου. Όλα τα σπίτια νοσοκομεία.

Το χωριό αναρριχημένο ανάμεσα σε δύο ράχες, ακέριο ένα μεγάλο, πελώριο φυσικό νοσοκομείο. Και το χειρουργείο εκεί κοντά, στο παλιό εικόνισμα του Αγίου Κοσμά. Σου ξερίζωναν τα φυλλοκάρδια απ' τις φωνές οι λαβωμένοι.

Ο μεγαλύτερος χειμώνας της κοιλάδας. Τα χιόνια ως το γόνα, που λέει. Ούρλιαζε το κανονίδι, και οι φρατέλοι είπαν να μας φαν σαν κόρακες. Τότε ήταν που οι δικοί μας βρέθηκαν στο πόδι. Τι παιδιά! Τι νιάτα! Τι λεβεντιά! Σαν χιονοθύελλα περνούσαν τον κάμπο και πηδούσαν τις βουνοκορφές. Αχ, τι παλικάρια έφαγαν τα χιόνια και οι κρυοπαγάδες! Εδώ φέρνανε με το φορείο τους πληγωμένους. Με τα κομμένα χέρια τους. Με τα μπαμπουνοπρησμένα πόδια τους. Στα σπίτια μας, στα νοσοκομεία. Ο καημένος ο Χαράλαμπος! Μπαμπουνοπρησμένο, τριανταφυλλένιο το πόδι του. Τι να γίνει; Έπρεπε να κοπεί. Αλλιώς, θα άναβε, θα 'παιρνε φωτιά η γάγγραινα. Αλλιώς, θα τέλειωνε.

Νύχτα τρομερή κάτω από τη λάμπα του πετρελαίου. Έξω, στα πουρνάρια του κήπου, το χιόνι φούντωνε. Η δάφνη της αυλής έλιωνε στο πόδι απ' τις χιονονιφάδες.

Απόψε κόβανε το πόδι του Χαράλαμπου. Μ' ένα απλό πριόνι της σειράς. Μ' ένα πριόνι τού κόβανε το πόδι. Κι αυτός έσφιγγε τα δόντια. Και ίδρωνε. Και δάγκωνε τα χέρια του. Και μάτωνε τα χείλη του. Και βογκούσε. Και φώναζε «Βοήθεια, αδέρφια! Βοήθεια! Δεν έχετε εσείς πόδια; Σώστε τα πόδια μας!». Και ύστερα πάει το πόδι. Ο ίδρος του γιατρού έσταξε πάνω στο μέτωπό του. Τύλιξαν το κομμένο πόδι σ' έναν πλατύ επίδεσμο και το 'βαλαν στην άκρη της κρεβατοκάμαρας. Πάει κι ένα πόδι, είτε μέσα του ο γιατρός. Α, έρημα πόδια, τι έχετε να τραβήξετε φέτος!

...Κι ένας ύπνος βαθύς. Και ουρλιαχτά στον ύπνο. Και φωνές. Και προσταγές. Και άσματα:

*Πήραμε τ' Αργυρόκαστρο
και πάμε παραπέρα,
αέρα, αέρα, αέρα!*

Ο Χαράλαμπος ήταν λοχίας. Κι όλη τη νύχτα παραμιλούσε για το στράτευμα. Για τα προχώματα. Φώναζε τους στρατιώτες με τη σειρά. «Μη τυχόν και σας πιάσει ο ύπνος στο χιόνι, φανταράκια μου. Τη γνώμη σας, παιδιά. Μη σας πιάσει ο ύπνος στα χιόνια, λεβέντες μου. Αλλιώς, τελειώσατε. Δέστε τα πόδια μου. Μπαμπουνοπρήστηκαν. Δε βγαίνει εύκολα η αρβύλα. Κόψτε το, γιατροί μου, κόψτε το. Κόψτε το να βγουν οι αρβύλες... Γιατροί, μη μου το κόβετε το πόδι. Πώς θα ξαναγυρίσω στο μέτωπο; Με περιμένουν τα υψώματα. Πώς να πηδήσω όταν θα προστάζω "Αέρα"; Πώς θα ξαναγυρίσω στη μητέρα;

Εγώ για το φορείο; Δεν είμαι εγώ για το φορείο. Δεν ήρθα εγώ για να με σέρνουν στα φορεία. Φέρτε το κομμένο πόδι μου. Να το χώσω στα χιόνια. Να παγώσει. Ποιος ξέρει, μπορεί και να μου το ξαναβάλουν όταν ανοίξει ο καιρός και θα μυρίσει η άνοιξη.»

Όλη εκείνη τη νύχτα παραμιλούσε ο Χαράλαμπος. Όσπου κουράστηκε και σώπασε. Έξω, μια σκύλα της γειτονιάς ούρλιαζε πένθιμα.

— Να φας το κεφάλι σου, είπε η θεία Σοφία.

Μπήκε μέσα. Οι γιατροί του βάλαν το θερμόμετρο. Ήταν σαράντα ο πυρετός. Κι ανέβαινε σαράντα ένα.

— Πάει, είπε ο γιατρός. Πάει κι ο Χαράλαμπος. Τι τα 'καμες τα νιάτα σου, ρε καημένε Χαράλαμπε;

Το κομμένο πόδι το ακούμπησαν όπως ήταν εκεί πάνω στο τραπέζι. Τότε ήταν που η Σοφία τεκνούσε στην ίδια κάμαρα. Τότε που ο Χαράλαμπος τελείωσε και του σφαλίσανε τα μάτια. Εημέρωσε. Και το πρωί τον ντύσανε. Τον περιποιήθηκαν. Τον πήραν σ' ένα γαλανόλευκο σεντόνι. Ήταν η σημαία, σου λέει. Ένας φαντάρος έριξε εκεί πάνω και το κομμένο πόδι. Στο σεντόνι. Στη σημαία-σάβανο, κοντά στο Χαράλαμπο.

Καμιά δεκαριά τραυματίες βγήκαν στο χαγιάτι και κοιτούσαν κατά τη μεθόριο. Ύστερα σήκωσαν το κεφάλι προς τον ουρανό και, ορθοί, πάνω στο ένα πόδι τους, άρχισαν τον ύμνο:

*Απ' τα κόκαλα βγαλμένη,
των Ελλήνων τα ιερά...*

Έξω ο τόπος κάτασπρος. Όλη τη νύχτα έπεφτε ακατάπαυστα το χιόνι κι είχε γίνει θημωνιές και γουλάδες. Ανοίξανε τορό οι χωριάτες, βρήκαν το δρόμο και ρίξαν το Χαράλαμπο στις πλάτες τους. Και τον έβγαλαν ως κάτω στο νεκροταφείο. Στο εκκλησάκι του μπαρμπα-Μήτσιου. Στον Αϊ-Βασίλη. Βάλανε κι ένα κυπαρίσσι στον τάφο του. Και το μενταγιόν. Και τον αριθμό του. Και το φαλιδάκι που περιποιούνταν το μουστάκι του. Και την ξυραφιστική μηχανή. Και λίγες αμπούλες με ιώδιο. Φαίνεται, για να βάζει στις λαβωματιές του κι εκεί κάτω στα μνήματα. Και το θερμόμετρο. Που 'χε σταματήσει ο υδράργυρος ανάμεσα στο σαράντα και στο σαράντα ένα. Και τις θήκες του. Και τη βέρα των αρραβώνων. Κι απάνω στον τάφο, σε μια σανίδα, το «Υπέρ πίστεως και πατρίδος».

...Τότε έβαλε στο νεογέννητο τ' όνομα του Χαράλαμπου. Νουνός, ο γιατρός ο Νίκος. Κι ένας άλλος Χαράλαμπος άρχισε να κλαίει εκείνο τον τσουχτερό χειμώνα. Όταν ξεπροβόδισαν οι φαντάροι και κατέβασαν το Χαράλαμπο με μπαταριά στη γη.

Κάθε μέρα φτάνανε καινούργιοι τραυματίες απ' το μέτωπο. Κάθε μέρα άδειαζαν τα φορεία. Βροντούσε το κανονίδι ως κάτω στο Τεπελένι.

Τεπελένι... Τεπελένι...

Πάλι ελληνικό θα γένει...

τραγουδούσαν μες στη θέρμη και στον πυρετό οι πληγω-

μένοι. Ο χειμώνας αγρίευε σαν τέρας. Τα χιόνια έπιαναν τα χιόνια. Και τα παιδιά τρώγανε τον εαυτό τους απ' το πείσμα. «Θα τους ρίξουμε στη θάλασσα», λέγανε. Αχ, μωρέ παλικάρια μου! Αχ, μωρέ λεβεντάδες μου!

Το νεκροταφείο όλο φάρδαινε και πλάταινε. Μέρα με την ημέρα. Κι έγιναν πενήντα εφτά εκεί κάτω. Και ο τελευταίος ενταφιασμένος είχε τον αριθμό 7948 στο μενταγιόν του.

Αχ, Έλληνές μας!

Κι ένα πρωί είπαν ότι θα φεύγανε. Έπαψαν οι ομοβροντίες. Είπαν ότι από τα βόρεια θα ροβολούσαν άλλοι βάρβαροι. Κι όλη η κοιλάδα βγήκε να τους ξεπροβοδίσει. Βγήκανε τα χωριά όλα κάτω στον δημόσιο δρόμο. Θα ξεπροβοδίζανε και τους τελευταίους τραυματίες. Κι ο τόπος στα χιόνια. Στα ματωμένα χιόνια.

— Πού μας αφήνετε; Σε ποιους μας αφήνετε; φώναξε από την πόρτα ο μπαρμπα-Θοδωρής. Τώρα τι θα γίνει με τ' εμάς; Θα ξαναμπούν οι άλλοι. Θα μας σφάξουν σαν τ' αρνιά. Το ξέρεις το τραγούδι μας, λοχαγέ;

*Που μας σφάξουν σαν τ' αρνιά,
σαν τ' αρνιά της Πασχαλιάς,
τα κατσίκια τ' Αϊ-Γιωργιού.*

Ορίστε, λοχαγέ μου. Να, λοχαγέ. Πάρε το σουγιά και σφάξε μας. Σε προσκυνάω. Πέφτω στα πόδια σου. Σε παρακαλώ, σε ικετεύω. Σφάξε με ν' αγιάσω. Σφάξε την κόρη μου. Κάλλιο να τη σφάξει Έλληνας παρά να την προσβάλει Αγαρηνός. Σε ικετεύω, λοχαγέ μου. Να πού 'ναι ο λαιμός μου. Να ο κάτασπρος λαιμός της.

— Θα ξαναγυρίσουμε, μπάρμπα. Θα ξαναγυρίσουμε, είπε ο λοχίας και τον έσφιξε στην αγκαλιά του.

Η καρδιά του μπαρμπα-Θοδωρή χτυπούσε, έτοιμη να σπάσει.

...Και απομακρύνθηκαν ως κάτω στην άκρη του κάμπου. Και φώναζαν οι χωριανοί μας από μακριά:

— Ώρα σας καλή, αδέρφια! Τα χαιρετίσματα στη μητέρα!

Και οι φαντάροι γύριζαν το κεφάλι και τους χαιρετούσαν:

— Ω, ρε παιδιά!... Θα ξανασμίξουμε; Πότε θα ξανασμίξουμε;

— Κάποτε θα ξανασμίξουμε. Κάποτε θα ξανασμίξουμε. Κι ο κόσμος που έμεινε πίσω πέρασε από το εκκλησάκι. Κι ανάφανε τα κεριά πάνω στους σταυρούς των θαμμένων φαντάρων.

Ο Νίκος, ο γιατρός, άφησε στον μπαρμπα-Μήτσιο τον κατάλογό τους.

— Να τους συντηρείς ώσπου να ξαναρθούμε στα παιδιά μας. Τώρα αυτοί είναι και δικοί σας.

— Και μόνο δικοί μας, είπε ο μπαρμπα-Μήτσιος. Μόνο μια Πανάγιω, από τα μέρη μας, δε δέχτηκε στο σπίτι τον Άγιο Κοσμά. Και την αφόρεσε. Και δεν έκαμε προκοπή. Και της κάηκε το σπίτι δυο φορές. Και δυο παιδιά της πέθαναν. Κι ο άντρας της πέθανε. Τότε ήταν που ο άγιος είπε «Στον κάμπο της Δερόπολης θα πάει το αίμα ως το γόνα!».

...Τώρα ο μπαρμπα-Μήτσιος, ακουμπισμένος στο ραβδί του, συντηρούσε καθημερινά τους τάφους των σκοτωμένων. Και η θεία Σοφία η καλόγρια, η θεία Σοφία των φαντάρων.

Οι Έλληνες φύγανε, και πίσω άναψε το μακελειό. Μαζί με τους είκοσι οχτώ σκότωσαν και τον άντρα της, στα Καμίνια, στο Λάκκο στα Γλυνογόραντζα... Κι αυτή ξαναγύρισε στο πατρικό της. Σ' ένα κονάκι του σπιτιού. Έδεσε το μαντίλι σφιχτά στο κεφάλι της. Δεν άλλαξε την κατάλευκη νυφική στολή της. Και τη φωτογραφία του καλού της την κρέμασε πάνω στο τζάκι της. Κι ούτε ακούστηκε λόγος για τη θεία Σοφία, τη χήρα, την καλόγρια. Η μόνη καλόγρια που μπαινόβγαινε σ' όλες τις εκκλησιές ως τα περίχωρα.

Νύχτες τώρα ολάκερες με τον μπαρμπα-Μήτσιο συντηρούσαν κάτω στο εκκλησάκι τα μνήματα... Και κουβέντιαζαν. Και μονολογούσανε τις νύχτες: «Λέγανε ότι οι δικοί μας είχαν βάλει Τίμιο Ξύλο στον κόρφο, να μην πάθουν τίποτα. Κι όμως την πάθανε. Οι φρατέλοι είχαν στήσει τα τσαντίρια πάνω στ' αλώνια. Κι οι άλλοι από πίσω τους. Μπήκαν στα καφενεία. Ρίχνανε και τρυπούσαν τα ταβάνια. Και κοιτούσαν κατά τα Γιάννενα. “Αύριο”, λέγανε, “θα πιούμε καφέ στα Γιάννενα.” Κι ήπιαν το δηλητήριό τους. Κι ήπιαν το φαρμάκι τους. Ποιος ξέρει πόσοι έμειναν όταν πήγαν να κρυφτούν στη στέρνα της εκκλησιάς. Πόσοι έμειναν στις άκρες του δρόμου. Κι οι άλλοι, που ήρθανε κοντά τους, τους άφησαν κι έφυγαν. “Τι γυρεύομε”, σου λέει, “να τα βάλουμε με τους Έλληνες;”».

Μανάδων παιδιά ήταν όλοι, και κρίμα ήταν. Ως εκεί πάνω στη Λυκοφωλιά βρήκαν τα κόκαλά τους. Ενώ τ' άλλα, πιο πάνω, στην Περιστερότρυπα, ήτανε των δικών μας. Τους περιποιούνταν τα περιστέρια, είπαν κάτω στα χωριά εκείνες τις μέρες.

...Κι ήρθανε κι άλλοι. Κι άλλοι. Και φύγανε. Και τότε κλειστήκαμε. Φυσήξανε πάνω στους ζωντανούς και πάνω στους πεθαμένους άγριοι βοριάδες. Ξεχείλισαν χείμαρροι και λάκκοι πάνω στα χωριά μας. Ο μπαρμπα-Μήτσιος έβγαινε τις νύχτες με το φανάρι στις κοσμοχολασιές και στις καταιγίδες. Κρεμούσε το φανάρι στο εκκλησάκι και με το τσαπί του ξεπάστρευε τους χείμαρρους. Τους άνοιγε δρόμο. Μήπως και περάσουν από το εκκλησάκι του. Μήπως του φαν οι χείμαρροι κι οι θολούρες το χώμα. Μήπως του ξεριζώσουνε τους τάφους των φαντάρων. Ήρθαν τρομερές νύχτες απάνω στα βράχια. Είπαν οι άλλοι να μη μείνει ρουθουνι από σταυρό στην κοιλάδα. Είπαν ότι δε θέλουνε πουθενά τις νύχτες αναμμένα καντήλια. Πάει ο Θεός, τον διώξανε. Απομακρύνθηκε από δω. Και για τους ζωντανούς. Και για τους πεθαμένους. «Τελείωσε ο Θεός. Εμείς είμαστε ο Θεός», σου λέγανε. «Όποιος δεν κάμει ό,τι λέμε εμείς θα τον πάρει ο διάβολος. Βγάλτε τους σταυρούς. Ξεριζώστε τους σταυρούς. Να μη μείνει ίχνος από σταυρό πάνω σ' αυτό το τσαπισμένο χωράφι που εσείς το λέτε κοιμητήριο. Να μη μείνει ούτε ίχνος», είπαν.

Κι ο πρώτος από τους δικούς μας που πήγε να ξεριζώσει τους σταυρούς και να χαλάσει το εκκλησάκι, σου λέει, την άλλη μέρα πέθανε. Κι η μάνα του μοιρολογούσε κι

έλεγε «Τι είναι τούτο που μας έκαμες, μωρέ καημένε;».

Τότε ήταν, σου λέει, που έφυγε η εικόνα από το εκκλησιάκι του Αϊ-Βασίλη και πήγε πάνω στη μονή του Ντριγιάνου. Κινούνταν όλη τη νύχτα. Πήγε και χτύπησε κατά τα μεσάνυχτα την πόρτα του μπαρμπα-Μήτσιου. «Φεύγω», του λέει. «Πάω απάνω, στις άλλες ψυχές. Ήταν κι από παλιά εκεί κι άλλοι θαμμένοι. Τώρα, γερο-Μήτσιο, κάτσε εσύ εδώ με τους θαμμένους φαντάρους. Εγώ θα ξαναρθώ. Όταν θα με φωνάξουν, θα ξαναρθώ. Μη φοβάσαι. Θα τα ξαναπούμε. Θα τα ξαναπούμε μαζί τις νύχτες.»

Ο τόπος ισοπεδώθηκε. Μήτε χορτάρι δε φύτρωσε πάνω στους κρυμμένους τάφους των φαντάρων. Όταν βγάζανε στη βοσκή τα λίγα κοκαλιάρικα πρόβατα και τις ισχνές αγελάδες, κι αυτά παραμερίζαν. Γιατί δεν είχε χλόη και βλάστηση εκεί πουθενά. Πάνω στους τάφους, σου λένε, δε φύτρωσε χορτάρι.

Κι ο μπαρμπα-Μήτσιος έβγαινε τις νύχτες κι άναβε κρυφά μες στους βοριάδες τα καντήλια. Κι είπαν για θαύματα. Το και το, είπαν. Πως μες στους τρελούς βοριάδες, που ούρλιαζαν τις νύχτες και φυσούσανε λυσσιάρικα, δε σβήναν τα καντήλια. Είπαν πως τα καντήλια ανάβαν μόνα τους. Είπαν οι τσ' εδώ πως είδαν από τσ' εκεί, μέσα, πάνω στη ράχη, έναν μεγάλο αναμμένο σταυρό, που κοιτούσε προς τα δω τις νύχτες. Κι είπαν οι τσ' εκεί πως είδαν τις νύχτες τσ' εδώ αναμμένα μικρά καντήλια κρυφά, απάνω στους τάφους των παιδιών τους. Κι ούτε φωνή, κι ούτε μιλιά.

Ο κατάλογος των φαντάρων πίσω από την εικόνα, στο

εικόνισμα του σπιτιού του μπαρμπα-Μήτσιου, πίσω από τον άγιο, ξεθώριαζε. Κι αυτός τον ξανάγραφε καθαρά μες στο μαγειρείο, σ' ένα παλιό χαρτόνι, για να μη χαθεί. Να μη χαθούνε τα σημάδια των θαμμένων φαντάρων.

Κι ήρθαν άλλοι με φτυάρια και κασμάδες μια μέρα να τους ξεθάψουν.

Και τους ξέθαψαν. Όλες εκείνες τις νύχτες κάτω στο κοιμητήριο οι ψυχές μπαινόβγαιναν στα σώματα. Τους φωτογράφιζαν, λέει, και τους ξανασκέπαζαν. Ζητούσαν αν ήταν δικοί τους. Κι αφού δεν ήταν, τους ξανασκέπαζαν. Όπως κι όπως ξανάριχναν το χώμα και ξαναγέμιζαν οι γούρνες. Οι αραδιασμένοι τάφοι. Τώρα το χώμα έκατσε πιο κάτω.

Το χώμα έκατσε, είπαν, και κάτι δεν πάει καλά με τους πεθαμένους. Μόνο ο μπαρμπα-Μήτσιος περνούσε τις νύχτες με τον κατάλογο στο χέρι και φώναζε ονομαστικά τα παιδιά, τους νεκρούς φαντάρους. Κι ο ψίθυρος γινότανε φωνή κι έπαιρνε κυματιστά τη λακκιά ως μέσα στα βράχια: «Ω... ω... ω... ω... ω... ω... ω... ω... ω...»

Το ξανάχτισε το εκκλησάκι μέσα σε μία νύχτα. Λέγανε ότι στα παλιά-τα χρόνια, στο Τούρκικο, αν έχτιζες εκκλησιά μέσα σε μία νύχτα, την πέτυχες. Κι αυτός το ξανάχτισε. Τρελό τον λέγανε, θεοπάλαβο. Που έμενε μερό-νυχτα στα μνήματα. Κι όλες αυτές τις νύχτες έβαζε τ' αυτί στους βοριάδες και στις γρεγοτραμουντάνες. Να δει μήπως ακούσει καμιά φωνή της μητέρας για τα παιδιά της. Κοιτούσε πέρα. Τι κάνουν μέσα; έλεγε. Τόσο πολύ να τα 'χουν χάσει; Τόσο γρήγορα ξεχάσανε; Εδώ δεν είναι ντουβάρια και ξύλα θαμμένα. Εδώ είναι παλικάρια.

Κι εγώ γέρασα. Πρέπει να 'ρθουνε. Πολύ, πάρα πολύ αργήσανε.

Μα τίποτα. Μήτε φωνή. Μήτε μιλιά, που λέει. Μόνο σαν έσκυβε και ξάπλωνε πάνω στα μνήματα κι έβαζε τ' αυτί στη φρεσκοοργωμένη γη, στη νοτισμένη γη του νεκροταφείου, του φαίνονταν πως άκουγε από κάτω φωνές, φωνές, φωνές. Κι όλοι οι νεκροί φώναζαν «'Οι... όι, μάνα μου! 'Οι... όι, μάνα μου!».

Μόνο ένας, σου λέει, τους άκουσε, ο Οδυσσέας, ο ποιητής, όταν περνούσε κι αυτός λοχίας στο θανατικό, στις θέρμες και στους πυρετούς, πάνω στο φορείο για τα Γιάννενα. Και κατέγραφε ό,τι άκουγε από τους λαβωμένους. Άλλος κανένας δεν ακούστηκε. Μόνο οι νεκροί φώναζαν «Ω, ρη μάνα! Ω, ρη μάνα! Πού 'σαι, βρε μάνα; Πού 'σαι, βρε μάνα;».

Πέρα για πέρα, αχέρια η κοιλάδα περνούσε τις παγερές νύχτες της υγρασίας. Σάπιζαν και γίνονταν θρύψαλα οι δεντροστοιχίες στις ράχες. Σάπιζαν και λιώνναν οι σανίδες στα θαμμένα κιβούρια. Κομματιάζονταν οι σταυροί πάνω στα μνήματα. Κι ο μπαρμπα-Μήτσιος όλες αυτές τις νύχτες, μες στο μαγειρειό με την πλάνη και το σφυρί, ξανάφτιαχνε, ίσιωνε τους σταυρούς. Πλάνιζε τις καστανένιες σανίδες, σου λέει. Τις χάιδευε. Τις κάρφωνε. Κι εκεί στη μέση ξανάγραφε τον αριθμό τους. Κι αριστερά ένα έψιλον. Και δεξιά ένα σίγμα. Και τους ξανάμπηγε πάνω στους τάφους τους καινούργιους σταυρούς. Γιατί τα γνώριζε σπιθαμή με σπιθαμή τα μνήματα.

Ευτυχισμένοι οι δυο θαμμένοι μαζί σ' έναν τάφο. Κορμί με κορμί ακουμπισμένοι. Ο καθένας κοιτάει τη μεριά

του. Και κρυώνουν λιγότερο. Κουβεντιάζουν στις νύχτες του κάτω κόσμου. Κι όταν κουράζονται, λένε «Καληνύχτα». Και οι θαμμένοι, μαζί, έχουν τι να κάμουν. Και κουβεντιάζουν σαν δυο γείτονες. Και λένε «Πώς ξημέρωσες;». Και λένε «Καληνύχτα». Και σιωπούν. Και βάζουνε τ' αυτί τους στους ανέμους. Και ρωτούν συνέχεια μήπως ακούει κανείς από μακριά τα βήματα των δικών τους. Τα βήματα της μητέρας. Να βγούνε, λένε, να την προϋπαντήσουν. Να ριχτούνε στην αγκαλιά της. Να χρεμαστούνε στο λαιμό της. Να ασπαστούνε το χέρι της. Μήπως τους φέρει μια μάλλινη φανέλα. Γιατί εκείνη η παλιά τούς έλιωσε. Μήπως τους φέρει και καινούργιο κιβούρι, γιατί το παλιό, το δεροπολίτικο, σάπισε. Και τώρα είναι ξαπλωμένοι πέρα για πέρα, κατευθείαν μέσα, γυμνοί στη γη. Και τα γάντια των μανάδων της Δερόπολης κόλλησαν στα χέρια τους. Σιωπή. Μήπως ακουστεί η μάνα, λένε. Να τους σκαλίσει καινούργιους σταυρούς, γιατί κι αυτοί που βάλανε οι Δεροπολίτες, τόσα χρόνια στη σειρά, μαύρισαν στα σκοτάδια. Τι να κάνουν άλλο κι οι Δεροπολίτες, σου λένε. Εδώ ξερίζωσαν και τους σταυρούς τους από τα κοιμητήρια. Και τους ρίξανε στις πλάτες τους.

Κι όμως, οι δυο τους σ' ένα μνήμα νιώθανε ασφυξία. Και κλειστοφοβία. Και βγαίνουνε με τη σειρά τις νύχτες. Το κάνουν με τις βάρδιες, να κοιμηθεί ο ένας. Να ξαπλωθεί φαρδιά πλατιά. Στην άπλα του. Στα πλευρά του. Να ησυχάσει λιγάκι. Κι ο άλλος διαβαίνει στις γειτονιές. Στέκει πίσω από τις πόρτες. Ν' ακούσει τι λένε. Μήπως πάρει τ' αυτί του καμιά κουβέντα για τη μάνα τους. Αλλά εδώ

παρατηρεί πως οι Δεροπολίτες μιλούνε με χαμηλή φωνή. Μην τους ακούσουν, σου λέει. Και όλοι σβήνουν τα φώτα και μιλούν με σβησμένα τα φώτα. Τα φώτα όλα θαμποσβήσανε. Και κατά τα μεσάνυχτα ξαναγυρίζει στο κιβούρι του. Να ξαναμπεί στον τάφο του. Να πλαγιάσει κι αυτός. Για να βγει πέρα από τα μεσάνυχτα ο φίλος του. Και το χωριό κοιμάται σαν ένα χταπόδι σκοτωμένο, ριγμένο στο πλάι. Ας κοιμούνται, λέει μέσα του. Εμείς δεν είμαστε βρικόλακες. Είμαστε εμείς π' αγρυπνούμε στους τάφους, καρπούλια και για τους κοιμισμένους...

Κι έφυγε κι ο μπαρμπα-Μήτσιος μια μέρα. Μπήκε κι αυτός σ' ένα κιβούρι, κοντά τους. Εκεί στο εκκλησάκι τους. Είχε καιρό που κατέβαινε με τα γεράματά του. Κι έκανε τον τάφο του. Εκεί κοντά τους. Τους τα 'πε ξανά. Επί τόπου. Τον τριγύρισαν οι πενήντα εφτά.

— Τι τον έκαμες του κατάλογο, μπαρμπα-Μήτσιο; τον ρώτησαν.

— Τον κατάλογο, γερο-Μήτσιο; του λέει ο λοχαγός.

— Τον αφήσα σε καλά χέρια, παιδιά. Πίσω από το κόμισμα του σπιτιού μου, τους λέει. Μη φοβάστε. Δε χάνεται. Θα τον βρουν. Θα μας βρουν. Τι να κάμεις τους άθαστους, ρε παιδιά; Τι να κάμεις τις ψυχές που καρδοχούν και γυροφέρνουν στην κοιλάδα;...

Κι ο γερο-Μήτσιος κουβέντιαζε με τις ψυχές. Μπουλούκια μπουλούκια οι ψυχές. Ομάδες ομάδες. Οι ψυχές που 'χαν γίνει σύννεφα. Να, σ' εκείνο το μαύρο σύννεφο στη μέση της κοιλάδας είναι οι ψυχές των είκοσι οχτώ που τους σκότωσαν στο Λάκκο. Στα Καμίνια της Γλύνας. Πιο πέρα, άλλο. Προς τους Βουλιαράτες. Των πενήντα εφτά

φαντάρων. Κι αυτό μεγάλο σύννεφο. Να κι ένα συννεφάκι σαν πούπουλο. Μιας φάρας που πάει από πανούκλα και δεν τους θάφανε στα κοιμητήρια. Ταξιδεύει στα σύννεφα. Πιο μακριά, ως την κοίτη του Αώου, ένα πιο πλατύ και πιο μεγάλο σύννεφο. Πού πάνε όλες αυτές οι ψυχούλες και βγήκαν τώρα να τα πούνε με το γερο-Μήτσιο; Κι άλλο σύννεφο από ψυχές. Πιο μακρινό. Το ταμπούρι των πολεμιστών, των παιδιών μας που μείνανε στο Μεσολόγγι. Κοντά στο Μάρκο Μπότσαρη και στον ποιητή το Βύρωνα. Παιδιά δικά μας. Από δω. Από τα βόρεια. Με πρώτο το Δαλιάνη στην αρχή. Και με τον Πράτσια. Να κι άλλα, με ξεσκισμένες χλαίνες κι αστέρια στο μέτωπο. Της φωτιάς και της θυσίας. Πίστεψαν κι αυτά στα ιδανικά της λευτεριάς και της λαοκρατίας. Κι άλλο τάγμα δικών μας ως την Αμέρικα. Οι φαντάροι μας που πολέμησαν ως την Ευρώπη. Και κατάκατσαν τα σύννεφα από ψυχές. Και κατάκατσε η αντάρα. Κι όλες οι ψυχές κατέβηκαν και κάθισαν στις κερκίδες. Στο αρχαίο θέατρο, στα Σωφράτικα. Στη μέση της κοιλάδας. Θα ξανάπαιζαν, λέει, την πανάρχαια τραγωδία *Της ψυχής και του σώματος*.

Πανζουρλισμός στις κερκίδες. Αιωνόβιος πανζουρλισμός. Οι ψυχές ζητούν τα σώματα. Και κανείς δεν τις ακούει. Τα σώματα σπαρμένα στα καταράχια, που στοίχειωσαν και βγαίνουν να ζητήσουνε κι αυτά τις ψυχές τις νύχτες. Κι όταν στο θέατρο μπήκε τελευταίο το πελώριο σύννεφο με τις εφτά χιλιάδες εννιακόσιες σαράντα οχτώ ψυχές, όλοι σηκώθηκαν στο πόδι. Ένα τεράστιο φίδι έκοβε τις ρίζες. Έκοβε τις καταβολές. Έκοβε τη μεθόριο σε τσ' εδώ και σε τσ' εκεί. Και τα σώματα έμειναν τσ' εδώ.

Μα κι οι τσ' εκεί μέσα τι μπορούσαν να κάμουν για τα σπαρμένα σώματα;

Μια μέρα είπαν ότι κάτω στα κοιμητήρια ξαναφυτρώσανε οι σταυροί. Το 'πε αυτό από καιρό η θεία Σοφία, η καλόγρια. Της το 'χε ψιθυρίσει, λέει, σε κάποιον εσπερινό, πίσω από τις δάφνες του Αϊ-Θανάση, μια μυστική φωνή: «Θα ξαναφυτρώσουν οι σταυροί. Θ' ανθίσουνε οι δάφνες. Θ' ανθίσουνε τα κυπαρίσσια πάνω στους τάφους των Ελλήνων φαντάρων». Ήρθανε, λέει, κάτι καλοί άνθρωποι από μακριά μ' έναν ιερέα. Και ζητούσαν να μάθουνε για τους φαντάρους. Και ζητούσαν να ευλογήσουν και να ρίξουν τρισάγιο στα μνήματα των παιδιών τους. Κι είπαν το «Αιωνία η μνήμη τους». Και πως θα ξανάχτιζαν το εκκλησάκι. Και πως θα ξανάφτιαχναν τους τάφους τους. Πενήντα εφτά. Κι ο γερο-Μήτσιος, ο συντηρητής τους, πενήντα οχτώ. Και την ημέρα που θα ξανάνοιγαν οι τάφοι ήρθε κάποιος από μακριά κι έφερε σε μια σακούλα τα οστά ενός άγνωστου φαντάρου. Ήταν Αλβανάκι και είπε ότι τα είχε αφήσει αμανάτι ο παππούς του να δοθούν στους Έλληνες. Ότι τον σκοτωμένο φαντάρο τον είχαν θάψει στο περιβόλι τους. «Σπίτι μας», είπε, «βρέθηκαν και οι προφητείες του Αγίου Κοσμά. Τις βαστούσε ο παππούς στο σπίτι μας και τις παρέδωσε κι αυτές στους Έλληνες αξιωματικούς.»

Θα γίνονταν τώρα πενήντα εννιά τα μνήματα.

Βγάλανε τα οστά. Τα πλύναν. Τα ευλόγησαν. Κι η θεία Σοφία, η καλόγρια, με το σταυρό στο μέτωπο, απ'

τα χαράματα ανοίγει την εκκλησία. Τη μεγάλη εκκλησία του Αϊ-Θανάση. Στη μέση του χωριού. Ανάβει όλα τα κεριά. Δε βλέπει καλά η καλόγρια, και βάζει διπλά ματογυάλια. Το 'να πάνω στ' άλλο. Παίρνει τους σάκους με τα οστά. Θα τους βαστάξει στην εκκλησιά, λέει, ώσπου να τελειώσουν οι τάφοι. Και τα οστά τα περιποιείται η θεία Σοφία. Τα τοποθετεί σάκο το σάκο εκεί κάτω από τις εικόνες των αγίων. Είναι πενήντα εννιά. Και δεν ξέρουμε, θα 'ναι τόσοι οι άγιοι; Ο Πέτρος κάτω από τον Πέτρο. Ο Γιάννης κάτω από τον Ιωάννη. Ο Γιώργης κάτω από τον Άγιο Γεώργιο. Κι έτσι με την αράδα. Ό,τι μένει το βάζει κάτω από το σταυρό του Χριστού. Μέσα στο ιερό. Κι όλες αυτές τις νύχτες η καλόγρια δεν κοιμάται. Κουκουλωμένη στην παλιά, φθαρμένη χλαίνη της, ακουμπάει το κεφάλι στο στασίδι της εκκλησίας, πλάι πλάι με τους πεθαμένους. Βαΐζει το κεφάλι της. Πάει να την πιάσει ο ύπνος. Πετιέται στον ύπνο της. Τα σκουλήκια τρίζουν στις κολόνες της εκκλησίας. Τα στασίδια τρίζουν. Οι εικόνες τρίζουν. Τα οστά τρίζουν. Έξω είναι μεγάλος χειμώνας. Τα χιόνια πλάκωσαν και σκέπασαν το χειμερινό κοιμητήριο. Ως απάνω στις δάφνες. Το χιόνι σκέπασε και δύο λεμονιές, φυτρωμένες νύφες, στην είσοδο της παλιάς εκκλησίας. Τα μάτια της παραδόθηκαν και χαμηλώσανε. Και κάποιο κεριό που πρατσαλίζει την τρομάζει, τη φέρνει στον ξύπνο της. Κοιτάζει τους σάκους. Έξω φυσάει και βουίζει η χιονοθύελλα, κι η θεία Σοφία κάνει το σταυρό της. Ξανατυλίγεται με την παλιά, φθαρμένη χλαίνη τα μεσάνυχτα και την πιάνει ο ύπνος. Και βγήκαν από τους αραδιασμένους σάκους μετά τα μεσάνυ-

χτα και κάθισαν στα στασίδια, λέει, οι νεκροί. Κι άρχισαν να φέλνουν όλοι μαζί το «Υπερμάχω». Ψυχές και σώματα. Ορθοί. Στο πόδι. Σαν μέσα στους αγέρηδες. Ζητώντας τα κομμένα πόδια τους. Ζητώντας τα κομμένα χέρια τους. Που 'ταν κι αυτά εκεί μέσα. Στους σάκους. Και φέλνανε. Να τους ακούσει η μητέρα τους, που πρέπει να είχε γεράσει. Ενώ αυτοί έμειναν εικοσάρηδες. Κι η θεία Σοφία ήταν ογδοντάρα...

Της φάνηκε πως άνοιξε σιγά σιγά η πόρτα και μπήκε ο καλός της. Ο σκοτωμένος στα Καμίνια της Γλύνας, με τα αίματα στο στήθος. Κι άρχισαν την κουβέντα. «Εδώ είσαι, Σοφία;» της λέει. «Εδώ», του λέει. Κι άρχισαν να τα λένε με τους πενήντα εφτά. Και με το γερο-Μήτσιο. Και ξανά οι φαλμοί. Κι οι πενήντα εφτά, σου λέει, κάνανε οι ίδιοι το μνημόσυνό τους. Τώρα αυτοί θα αναπαύονταν. Ψυχές και σώματα στους μαρμαρένιους τάφους. Και θα 'ρχόταν η γριά μητέρα Ελλάδα. Μαντιλοδεμένη Παναγιά. Με τα χέρια σταυρωμένα. Να θρηνήσει τα παιδιά της. «Θα ξαναρθούμε», είχαν πει τότε οι άλλοι που φύγανε. «Κάλλιο αργά παρά ποτέ, παιδιά μου», θα πει η μητέρα.

Οι νεκροί φέλνουν απόψε στην εκκλησία. Γύρω από τη θεία Σοφία. Την καλόγρια των βόρειων βράχων. Που συντηρεί, στη θέση της μητέρας τους, τα σπασμένα οστά τους. Και δεν φέλνουν για λόγου τους, λένε. Ψέλνουν για τις χιλιάδες ψυχές που δεν τις πιάνει ο τόπος. Που δεν τις πιάνει η πλάκα. Που δεν αναπαύονται. Γιατί έξω στα σιάδια είναι σπαρμένα τα οστά τους. Ψέλνουν για τις χιλιάδες ψυχές που άφησαν στη μοίρα τους, έξω στα χώματα, τα άγια κόκαλα. Με το άδειο μεδούλι, να περ-

νούν από μέσα τους τα μυρμήγκια. Ψέλνουν για τις χιλιάδες ψυχές που γίνανε σύννεφα και γυροφέρνουν στις ράχες της κοιλάδας.

Το ξέρει. Όλα τα σύννεφα κι οι αντάρες, η ομίχλη κι οι κατεβασιές πάνω στα βράχια είναι οι ψυχές των χιλιάδων σκοτωμένων φαντάρων. Και τις κυνηγούν και τις αμπώχνουν καταπόδι οι βοριάδες. Κι αυτές τρέχουν ολοζωής ζητώντας το σώμα τους...

Εημερώνει. Τα κεριά θαμποφέγγουν. Την είχε πιάσει ο ύπνος την καλόγρια ακούγοντας τις κουβέντες τους. Κι η πόρτα της εκκλησίας χτυπάει. Τι να 'ναι; Πετιέται η καλόγρια και κάνει το σταυρό της. Τα οστά των φαντάρων περιμένουν ξανά στην αράδα κάτω από τις εικόνες. Μήπως χτύπησαν την πόρτα οι κλάρες της λεμονιάς; λέει.

— Άνοιξε, θεία Σοφία. Εμείς είμαστε, οι γυναίκες.

Ανοίγει την πόρτα. Έξω στη σκάλα στέκονται δέκα Χιμαριώτισσες.

Τα 'χαμε σαν τα παιδιά τα δικά μας, τις ψυχές μας, όπως εσείς οι Δροπολίτισσες. Τα βαστάξαμε κι εμείς στα σπίτια μας. Με την μπομπότα μας. Πάνω στ' Αχροκεράυνια.

— Α! Οι ψυχές, οι ψυχούλες..., λέει η Σοφία.

— Φέραμε δέκα κυπαρίσσια για τους καινούργιους τάφους τους.

Έξω, στη σειρά, κάτω από το καμπαναριό, ακουμπούσαν στον τοίχο της εκκλησίας τα δέκα κυπαρίσσια. Μπή-

κανε μέσα. Κάναν το σταυρό τους. Άναψαν από 'να κεριά απάνω στα αραδιασμένα οστά τους.

- Πού 'ναι ο Πέτρος;
- Πού 'ναι ο Γιάννης;
- Πού 'ναι ο Γιώργης;

Η θεία Σοφία έβγαλε τον κατάλογο των ονομάτων απ' τον κόρφο της. Και τους έδειξε τα οστά τους. Όνομα και σάκος. Στην αράδα. Ύστερα οι Χιμαριώτισσες, ακουμπιστές, κεφάλι με κεφάλι, άρχισαν ένα τραγούδι που έμοιαζε σαν θρήνος:

*Όπου δεις δυο κυπαρίσσια
και στη μέση μια ελιά,
εκεί μέσα είναι θαμμένα
της Ελλάδας τα παιδιά.*

*Όπου δεις δυο κυπαρίσσια
και στην άκρη δυο ελιές,
εκεί μέσα είμαι θαμμένος,
έλα, μάνα, να με κλαις...*

— Φίδι που με κουλούριασε, είπε η θεία Σοφία. Α, μω' γυναίκες. Η εκκλησιά είναι για λειτουργίες και μνημόσυνα. Δεν είναι για τραγούδια η εκκλησιά, μω' καφο-γυναίκες.

— Εμείς είπαμε τότε νά 'ρθει η μέρα, είπαν οι γυναίκες. Θεός να μας συγχωρέσει!

— Θεός να συγχωρέσει τις ψυχές τους.

— Έχομε κι εμείς τόσους εκεί πέρα στ' Αχροκεραύνια.

— Φέρτε τους. Θα γίνει κενοτάφιο. Θα μπαίνουν όσοι

έρχονται, ν' αναπαύονται οι ψυχές τους. Ν' αναπαυτούμε κι εμείς. Γιατί ως τώρα οι ψυχές τους γυροφέρνουν στα νέφη. Όλος ο τόπος μας είναι ένα πελώριο οστεοφυλάκιο από χιλιάδες άγιους. Άγιος ο τόπος μας, γυναίκες!... Στοιχειωμένος ο τόπος μας. Όλες τις νύχτες εγώ με τις ψυχές κουβεντιάζω.

Έξω, ξανά γουλάδες τα χιόνια. Τσούζανε ξανά τρελά οι βοριάδες.

Από τις στέγες κρέμονται οι πάγοι και τα τσιγκριά σαν μεγάλες σπάθες πάνω στο σώμα της κοιλάδας. Τα δέντρα τσιτωμένα στις ράχες, βουβοί ασκητές καμπουριασμένοι από τα βάρη των χιονιάδων.

Η θεία Σοφία πήρε την παλιά, μπαλωμένη χλαίνη της πίσω από το ιερό και σκέπασε τη λεμονιά, έξω στην πόρτα της εκκλησίας.

— Να μην παγώσουν τα δέντρα μας, λέει.

Φύσηξε απαλά ένας όρθρος και θρόισαν τα φύλλα της λεμονιάς.

— Είναι οι ψυχές τους, λέει η θεία Σοφία. Χουχουλίζουν τη λεμονιά, μην της παγώσουν τα φύλλα.

Η θεία Σοφία χουχούλισε τα χέρια της και τα 'χωσε στον κόρφο της. Ύστερα τα 'βγαλε κι έπιασε και τίναξε σιγά τον κορμό της λεμονιάς.

Πέρα από τη μεθόριο ροβολούσε και ξημέρωνε η ρόδινη ανατολή.

Τα όρη σκίζανε τις αντάρες και μένανε πίσω σαν πελώρια λείψανα.

Η κοιλάδα ροχάλιζε και καραδοκούσε στον παγωμένο χειμώνα.

Ο χέρσος κάμπος άχνιζε με τη λευκή, πουπουλένια πάχνη.

Τα κεριά τρεμόφεγγαν λιωμένα στο γλυκοχάραμα.

Τα μνήματα καρδοκούσαν κάτω από τον ουρανό.

Βουλιαράτες, Φλεβάρης 1999

Άγιοι Σαράντα, Ιούλης 1999

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Η πέτρα της ερημιάς

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

Στα βόρεια, βυθισμένα στο βαθύ σκοτάδι, όρη πέφτει, τρεμουλιάζει η νύχτα.

Πάνω στα κράκουρα, στις ράχες, φωσφορίζουν σαν πελώρια μυθικά οστά οι άσπρες πέτρες. Λάμπουν τα λιανολίθαρα στις ακροποταμιές, τα βότσαλα στις ρίζες της ροδοδάφνης. Κάτω από το χυμένο λάδι της φεγγαράδας, που στάζει στους θάλους των δέντρων. Στάζει το φεγγάρι της ερημιάς στις χαλικάριές και στραγγίζει υπόγεια ως κάτω στις ρίζες, στα σφεντάμια και στους φτελιάδες. Οι πέτρες τρεμοφέγγουν σαν νησίδες στο σκοτάδι.

...Μόνο ο νεκροθάφτης είχε μείνει στα καταράχια, γιατί είχε, σου λέει, καλά μεροκάματα. Τον ειδοποίησαν, κι αμέσως κατέβηκε στο κοιμητήριο. Του δείξανε πού να χαράξει και να σκάψει τον τάφο, δίπλα στο πουρνάρι. Κι άνοιξε τα πόδια του δεξιά κι αριστερά. Και χτύπησε με τη σκαπάνη στο νοτισμένο χώμα. Κι άρχισε να οργώνει βαθιά, πιο βαθιά, τον καινούργιο τάφο, το μνήμα του αιωνόβιου σοφού, του γερο-Γιάννη, που είχε μείνει μόνος στο σόι του. Κι έλεγε στ' αστεία, κοροϊδεύοντας, ότι δε

θα πεθάνει ποτέ και θα γυροφέρνει αιώνια στα καταράχια με το ραβδί του.

...Κι ύστερα από την επιφάνεια της νοτισμένης, μαύρης γης, με το νωπό, βρεγμένο χώμα, η σκαπάνη σκόνταψε στην πέτρα. Και κάτι άγριο και σκληρό και δυνατό αντιστάθηκε, χτύπησε, ήχησε κι έβγαλε σπίθες. Ο νεκροθάφτης έσκυψε στη γη. Παραμέρισε το χώμα με τις χούφτες του και είδε μια παράξενη πέτρα. Την παρατήρησε αφοσιωμένος και διέκρινε πάνω της κάτι περίεργα γράμματα. Ξαναχτύπησε. Η γούρνα γύρω γύρω πλάτυνε. Η πέτρα μες στη μέση φάνταζε σαν ένας μεγάλος παράξενος όγκος. Έσπασαν άθελα δυο τρία γράμματα.

Ύστερα φώναξαν τη θειακω-Γιάνναίνα.

— Το και το, της είπαν. Μια παράξενη πέτρα φύτρωσε στο μοιράδι σας. Κάτι περίεργα γράμματα στο μνημούρι σας. Να τη σκεπάσουμε, τη ρώτησαν, και να οργώσουμε αλλού, για άλλο μνήμα;

— Βγάλτε την, τους είπε. Ξεθάψτε την. Αυτός είναι ο τόπος για το μνήμα μας.

Τη βγάλανε την πέτρα, και στη θέση της στη γη, στο μνήμα, μπήκε ο γερο-Γιάννης.

...Τώρα η παράξενη πέτρα στέκονταν γυμνή στην άκρη του τάφου. Αυτή έξω. Κι ο γερο-Γιάννης μέσα. Πάνω αυτή. Κι αυτός στην κάτω γη.

Πιάσαν καθούρια και βροχές, πιάσανε τα πρωτοβρόχια και την ξέπλυναν την πέτρα από τα χώματα. Έρθανε χιονιάδες και χαλάζια. Και φάνηκαν κάτι παράξενα

γράμματα με κάτι ακαταλαβίστικα νοήματα. Με κάτι «Χαίρε». Με κάτι «Νικάνορος». Με κάτι «Γλυκεία». Ανέτειλε ο ήλιος, κι η πέτρα άστραψε στις ανταύγειες του θερινού ήλιου.

...Νύχτα παντού, σκοτάδι στα καταράχια. Κι αυτή είδε όνειρο ότι η πέτρα, περπατώντας, δρόμο δρόμο κίνησε μόνη της από το κοιμητήριο, ήρθε στο σπίτι, στο κονάκι της, και της χτύπησε την πόρτα. Ήταν βαθιά μεσάνυχτα κι ήρθε μόνη στο σκοτάδι, να μην τη δει και να μην την ακούσει κανένας.

- Τι κάνεις, θειάκω; τη ρώτησε.
- Καλά. Τι κάνεις, κοπέλα μου;
- Γρήγορα έσβησες το καντήλι και κοιμήθηκες.
- Ποια είσαι εσύ όπου χτυπάς και με φωνάζεις θειάκω; Αν είσαι ο πικρο-Χάροντας, άλλα παιδιά δεν έχω. Το γέρο μου του καφερό πέρσι δεν τονε πήρες;
- Όχι, η πέτρα είμαι. Μ' άφησες, με ξέχασες όξω, και γι' αυτό ήρθα να κουβεντιάσομε.

— Η πέτρα; Μα τι λες, βρικολάχιασες; Μιλούνε οι πέτρες;

— Μιλούνε και παραμιλούνε. Ακόμα δεν κατάλαβες; Εγώ σε ξέρω για έξυπνη. Α, θειακω-Γιάνναινα. Πάει, γέρασες κι εσύ, και φαίνεται τα 'χασες όλα, αυγά και καλάθια. Πώς δε μιλούνε οι πέτρες, καημένη;

— Πες μου, τι θέλεις απόφε από μένα; Από μια πικροβαρεμένη μπάμπω; Μήνα έχω το γερο-Γιάννη μου, να κουβεντιάσομε καλύτερα;

— Άσ' το γερο-Γιάννη. Εκεί κάτω τον έχω το γερο-Γιάννη, στο κοιμητήριο. Εσύ ξέρεις καλά ότι τον άφησα και του παραχώρησα τη θέση μου. Και μπήκε αυτός στη θέση μου. Και ξαπλώθηκε φαρδιά πλατιά στη γούρνα μου. Το βρήκε έτοιμο το μνημούρι του.

— Καλά 'καμες, καφο-πέτρα. Άνθρωπος ήταν κι αυτός. Σώσμα της ψυχής σου. Πού θα τον αφήναμε; Έξω στα ζαγάρια;... Να τον ξέσκιζαν τα ζαγάρια;...

— Αμ' να που μου βγήκες στο στόχο, θειάκω. Σε ρωτάω: Τι θα γίνει με τ' εμένα; Έτσι θα γίνω θρύφαλα εκεί, έξω από το μνήμα, στο κοιμητήριο; Πότε στις θύελλες και πότε στις αναβροχιές; Πότε στο συννεφόκαμα και πότε στην κάφα του ήλιου; Θα γίνω κομμάτια, σου λέω, θειάκω, θρύφαλα. Αρχαία ταφόπετρα είμαι κι εγώ. Σκαλισμένη από το σόι σας. Εγώ έχω γραμμένα πάνω μου τα μυστικά της φυλής σας. Το ξέρω. Εσύ δε βλέπεις. Νύχτα είναι τώρα στα καταράχια. Ποιος έχει τη γνώμη για να διαβάσει και να σώσει τις ταφόπετρες; Το ξέρω. Εσύ είσαι τυφλή, δε βλέπεις καλά από τα μάτια σου.

— Στάσου να σ' ανοίξω, μωρή φούλα μου, στα χαλεπά, φαχουλεύοντας να βρω τη θύρα στο σκοτάδι.

— Καλώς σε βρήκα, θειάκω. Βάλε, σε παρακαλώ, τα δάχτυλα στο κορμί μου. Ψάξε καλά το σώμα μου. Σιγά σιγά. Εσύ βλέπεις και καταλαβαίνεις. Εγώ δεν είμαι πέτρα ό,τι κι ό,τι. Δεν είναι όλες οι πέτρες γραμμένες και σκαλισμένες. Εγώ είμαι μια από τις γραμμένες, τις σκαλισμένες πέτρες. Η μοίρα σας είμαι. Η μοίρα σας. Είναι τυχερό να είμαστε εμείς, κάτι τέτοιες πέτρες, σπαρμένες στην κάτω γη σας. Στα κοιμητήριά σας. Είναι κι άλλες

πιο κάτω. Πιο βαθιά. Εγώ βγήκα στην επιφάνεια να μάθουν και οι άλλοι. Ότι εσείς θάβεστε κάτω από τις αρχαίες πέτρες σας. Τώρα εγώ δε σας ξεκολλιέμαι, θειακω-Γιάνναινα. Θα σας πάρω από το κοντό. Κουνήστε με από χει. Πάρτε με από χει. Αλλιώς, θα 'ρθουνε άλλοι να με πάρουν μόλις μάθουν για μένα. Αυτοί όλη τη μέρα φάχνουνε στις ακροποταμιές και μαζεύουν ό,τι βγάζουνε οι χείμαρροι και τα ποτάμια. Κουνάνε τις ρίζες, τα αρχαία ριζάρια. Γυροφέρνουν στα βράχια με αξίνες, με τανάλιες, με λοστούς. Σηκώνουν, αναποδογυρίζουν τις πέτρες. Τις αμπώχνουν, τις ρίχνουν στους γκρεμούς. Να χαθούν στα φαράγγια και στις χαράδρες. Οργώνουν στα αρχαία θεμέλια των γεφυριών. Οργώνουν στα αρχαία μνήματα των ιερέων.

— Πού να τα 'ξερα όλα αυτά που λες, τώρα στα γεράματά μου;

— Πού να τα ξέρεις;

— Ποιος να μάς τα πει; Τα παιδιά μας έφυγαν για το κομμάτι τους.

— Ξέρουν που δεν είναι κανένας να τους εμποδίσει στις ακροποταμιές και γυροφέρνουν. Ό,τι βρουν κι ό,τι πετύχουν, γρήγορα γρήγορα. Να. Και την αρχαία πλάκα στην αυλή, πάνω στην εξώπορτα του σπιτιού σου, μπορεί να την ξηλώσουν.

— Θα 'ρθω τώρα ίσια μαζί σου, λέει. Στάσου!

— Τι να κάμω; Είναι δυνατόν να σταθώ ακόμα; Εγώ είμαι η ψυχή της πέτρας, που χτυπάει την πόρτα σου. Το σώμα μου είναι εκεί κάτω. Γυμνό και διαφανές. Και τρέμει και ανατριχιάζει από το κρύο στο κοιμητήριο. Πλάι

στο γερο-Γιάννη σου. Γλιτώστε τα σώματα. Γιατί θα σας εξοντώσουν τα σώματα.

— Ήρθα. Κάτσε λίγο να βρω το σχοινί να σε ζαλωθώ. Να βρω λιγάκι το ραβδί μου.

— Πού θα με πας; Πού θα με βάλεις;

— Πού να σε βάλω, φούλα μου;

— Στα θεμέλια της ερημοκλησιάς. Εκεί σκάψε και κρύψε με.

— Την γκρέμισαν την ερημοκλησιά. Την ισοπέδωσαν. Πού να σε βάλω, πέτρα μου;

— Ξανάχτισέ την απόψε. Όργωσε. Όργωσε να βρεις τα παλιά θεμέλια. Κι εκεί να με βάλεις. Αν μπορέσεις να με θάψεις μες σε μια νύχτα στα θεμέλια της εκκλησίας, το πετύχαμε. Αλλιώς, πήγαμε κατά ηλίου. Αλλιώς, χαθήκαμε. Ως κι οι Τούρκοι, αν έχτιζες την εκκλησιά μες σε μια νύχτα, την αφήναν, δεν την γκρέμιζαν.

— Τι μας θύμισες τους Αγαρηνούς απόψε, μω' πέτρα μου;

— Τόσο γρήγορα τα ξέχασες, θειάκω;

— Καρτέρα, μω' πέτρα μου. Μη βιάζεσαι. Κάτι θα κάμουμε κι εμείς.

...Και κατέβηκε κάτω στο κοιμητήριο.

— Ω γέρο! Ω καφερέ! του είπε. Θα την πάρω την πέτρα, θα την πάρω από κοντά σου. Θα την κρύψω. Έχει γραμμένα δικά μας σημάδια, από το σόι μας, η πέτρα, αρχαία γράμματα. Έχει χαραγμένο απάνω της σταυρό. Θά'ρθουν τα κλειφούνια να την πάρουν. Είναι κάτι κλειφούνια

που κλέβουν αρχαίες πέτρες. Που ξετροπώνουν τα γράμματα. Μου τα μολόγησε η πέτρα μόνη της. Ή σπάνουν τις πέτρες ή σπάνουν τα γράμματα. Να μη μάθει κανένας τι λένε τα γράμματα. Ή τις παίρνουν και τις βγάζουν για λεφτά στα παζάρια. Ή τις ρίχνουν στους γκρεμούς. Διαβαίνουνε, σου λείει, τις νύχτες με κάτι αυτοκίνητα. Περνούνε με τα φώτα σβησμένα. Έχουν κλειδιά και αντικλείδια. Ανοίγουν εκκλησιές και μοναστήρια. Όταν δε βρίσκουν αρχαίες πέτρες, εικόνες και χρυσαφικά, βγάζουν τα μάτια των αγίων στις νωπογραφίες. Ξεθάφτουν και τους νεκρούς, μήπως βρουν στις τσέπες τους χρυσά μικρά αγαλματάκια. Ανοίγουν τα μανταλωμένα σπίτια μας με αντικλείδια. Μπαίνουν. Αναποδογυρίζουν τα σεντούκια μας. Ζητούν ασημένιους δίσκους. Κρυσταλλένια ποτήρια. Ταφιά με τις πανάρχαιες ζωγραφιές. Κλοτσούν τους τετζερέδες κάτω στις σκάλες και φτάνουν ως τις ακροποταμιές. Και τις παίρνει το ποτάμι. Κι όταν δε βρίσκουν τίποτ' από αυτά που ζητούνε, βάζουν μπροστά τα σφαχτά, τα γιδοπρόβατα. Ανοίγουν τα κατώγια, βγάζουνε τα κουδούνια. Και τραβάν ευθεία. Από μονοπάτι σε μονοπάτι, ώσπου να φτάσουν στη δημοσιά που τους περιμένουν τα σταματημένα αμάξια τους. Τα φορτώνουν και φεύγουν στον ήλιο πίσω τα ζουλάπια. Γι' αυτό, θα σ' την πάρω από κοντά σου, Γιάννη μου, την πέτρα. Θα φύγει από κοντά σου. Και θα πάω να την κρύψω ίσια απόψε στα θεμέλια του Αϊ-Γιάννη.

»Να, δες! Το σχοινί το πήρα κοντά μου. Έχω και το παλιοσάκι για πίστρωμα. Βόηθα με να κάτσω. Βόηθα με να ζαλωθώ. Βάλε ένα χέρι βοήθειας, γέρο. Τράβα με να σηκωθώ ή σπρώξε με... Έτσι μπράβο. Αχ, σκάλωσα!

Αναποδογύρισα η μαύρη εγώ, με τα ποδάρια πάνω. Θα με δει και θα γελάσει ο κόσμος. Ντροπιάστηκα, μαυρο-γέρο μου, τώρα στα γεράματα.

— Έλα, δοκίμασε να σηκωθείς και μια φορά, λέει η πέτρα. Προσπάθησε και μια φορά.

— Άιντε και μια βολά. Ένα σβούρι, πέτρα μου. Βόηθα με κι εσύ, πέτρα μου, να σηκωθούμε. Μήπως δεν την αφήνεις και την κρατάς εσύ από κάτω, μωρέ μαυρο-γέρο, που σε μαυρίζω τώρα στα γεράματα;

...Τώρα η θειακω-Γιάνναινα, ζαλωμένη τη σκαλισμένη πέτρα, ακουμπώντας στο ραβδί της, βγήκε από το κοιμητήριο και πήρε τον κατήφορο. Κι ήτανε βυθισμένη στο πιο βαρύ όνειρο της ζωής της. Περπατούσε δειλά δειλά και διάλεγε τους δρόμους, να μην τη δούνε. Βασιόταν κι αρπάζονταν από τα γράβα κι απ' τις κρανιές τριγύρω. Κάποιος πετροκότσουφας πήγε και κάθισε πάνω στην πέτρα, πάνω στο ζάλωμα. Ύστερα κοίταξε δεξιά κι αριστερά με τα μικρά ματάκια του, σήκωσε τα φτερά, φτερούγισε να ξαναφύγει.

— Εημερώνει, της είπε ο πετροκότσουφας.

— Εημερώνει, της είπε η πέτρα. Είμαι πολύ βαριά. Σου πήρα την ψυχή απόψε. Ξέχασέ τα. Σου τα χρωστάω, θεία μου.

— Όχι, μωρή πέτρα μου. Ξέρω εγώ από ζαλώματα. Μήνα είναι η πρώτη βολά, μήνα είναι η δεύτερη για μένα το ζάλωμα; Ένα δάσος ολόκληρο ξύλα κουβάλησε η καμπούρα μου.

— Απόψε δεν τα καταφέραμε, θειάκω, ξημέρωσε. Δεν μπορέσαμε να φτάσομε στον προορισμό μας. Ξεφόρτωσέ με. Άσε με μες στις κρανιές. Και αύριο βράδυ ξανάρχεσαι, ζαλώνεσαι και συνεχίζομε να πάμε και πιο πέρα.

— Ου, μωρή μαυρο-πέτρα μου! Τι είχες να τραβήξεις κι εσύ η δόλια με τ' εμάς τους ζωντανούς εδώ πάνω! Τι να σου πω; Να σου πω είμαι μπάμπω, εσύ το ξέρεις. Εγώ έλιωσα, μπαΐλιασα. Δεν μπορώ να χτίσω μες σε μια νύχτα εκκλησιά.

— Μη χολιάζεις. Αύριο βράδυ θα τα ξαναπούμε. Θα ξαναδοκιμάσομε. Ίσως με πας ως τον Αϊ-Νικόλα. Ίσως με βάλεις πίσω από το ιερό του Αϊ-Νικόλα.

— Τι Αϊ-Νικόλα, πέτρα μου; Εκεί μονο η μεγάλη φλαμουριά έμεινε. Δεν τα 'μαθες τα δικά μας; Αλλά και πού να τα ξέρεις; Μήπως κουνηθήκες εσύ καμιά φορά από τον τόπο σου; Και καλά έκαμες. Η πέτρα, λένε, είναι βαριά στον τόπο της. Και πού να ξέρεις εσύ που γκρεμίστηκαν και πάνε οι εκκλησιές μας, πάνε τα ιερά μας, πάνε οι άγιοι και τα εικονίσματα; Α, τώρα θυμήθηκα να σου τα πω, γιατί ήμουν ακόμα μαμούρω από τον ύπνο μου. Τι λες, μωρή ευλογημένη, που έμεινε πέτρα απάνω στην πέτρα εδώ στις εκκλησιές μας; Ισοπεδώθηκαν και ρήμαξαν όλα τα ερημοκλήσια. Ξεράθηκαν και σωριάστηκαν καταγής και τα κυπαρίσσια. Πανούκλα έπεσε. Δεν έμαθες; Πανούκλα. Δεν άφησε πέτρα για πέτρα απανωτή. Δεν έμεινε σταυρός για σταυρός στα ερημοκλήσια. Γι' αυτό, φάξε να βρούμε τόπο να σε κρύψω, πέτρα μου. Βρες τρύπα να σε χώσω. Αλλιώς, θα μείνεις στους πέντε δρόμους. Και θα περνούν τα ζαγάρια και θα σε κατουρούν και θα

σε μαγαρίζουν. Σαν την αρχαία «Πέτουα Νικάνορος» της Δίβρης, που την άφησαν στο δρόμο και βρωμάει απ' τα κατούρατα του κόσμου.

— Απελπίστηκα, λέει η πέτρα. Εγώ καλά ήμουν ως τώρα χωμένη βαθιά εκεί μέσα στη γη. Κι όλοι ξέρουν ότι εκεί βαθιά στη γη είμαστε πολλές τέτοιες γραμμένες πέτρες, σκαλισμένες. Αλλά όλη τη γη δεν μπορούν να την τσαπίσουν και να την οργώσουν. Τι μου χρειάζονταν, τι γύρευα τώρα εδώ πάνω μ' εσάς τους ανηπρόκοπους; Με πήρατε στο λαιμό σας, θειακω-Γιάνναινα. Καλά ήμουν βαθιά εκεί κάτω χωμένη.

— Κι εμείς μήνα θα κάτσομε αιωνίως εδώ πάνω; Ο γερο-Γιάννης ήτανε στα εκατό. Κι έτσι, εκεί θα κατέβαινε αργά ή γρήγορα μια μέρα, να σε αντικαταστήσει. Έτσι κι εγώ η ενενηντάρα εκεί την έχω τη μοίρα μου.

— Όχι, μωρή θειακω. Τι με φταις εσύ; Τι να 'λεγα κι εγώ, η μαύρη πέτρα;

— Για κάτσε λίγο να σε ξεφορτωθώ εδώ πάνω στο βράχο του Αγιώρη. Να πιω λίγο νεράκι στη βρύση και κατόπι συνεχίζομε.

Γονάτισε. Έσκυψε. Άπλωσε τις μαραμένες χούφτες της. Έριξε κάνα δυο χούφτες νερό στα μούτρα της. Κι ύστερα ήπια.

— Άι, νεράκι..., λέει.

— Μάλι ήπιες. Είσαι ιδρωμένη.

— Τώρα πήρα δύναμη. Για κάτσε, πέτρα, να σκεφτώ και να πράξω. Δε ρωτάω κανέναν. Μα, κι αν θελήσω, ποιον να ρωτήσω; Ποιον να βρω να ρωτήσω; Ποιον να βρεις απ' τους δικούς μας; Πού παν οι δικοί μας; Ή μέρα

να 'ναι ή νύχτα να 'ναι, κανείς, φυχή δε σαλεύει στα όρη. Σφαλισμένα τα σπίτια. Και ποιον να συμβουλευτείς για τις πέτρες μας; Πού να τις κρύφεις, μες στους κόρφους; Ξένοι και πεντάξενοι περνάνε με τα ζαγάρια τους. Τα ζαγάρια αλυχτούν, γκαμανίζουν και μυρίζουν τις καβαλίνες κυνηγώντας στα δάση μας. Γύφτισσες με τα τουμάνια, ζαλωμένες τα γυφτάκια και τα ντραγκατζίκια, κάθονται σταυροπόδι στα σταυροδρόμια. Και το πιάνουν στις ακροποταμιές, στις ιτιές, για τα καλάθια τους.

— Δεν ξέρουν και δεν μπορούν να διαβάσουν τα γράμματά μου ούτε οι διαβάτες με τα ζαγάρια ούτε οι περαστικοί με τα ντραγκατζίκια, λέει η πέτρα. Αυτοί δεν ξέρουν και δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα της πέτρας.

— Πέτρα μου, ξέρεις που είμαι μόνη;

— Ξέρω, πώς δεν ξέρω. Αφού ούτε σκυλί δε μ' αλύχτησε ώσπου ήρθα στην πόρτα σου. Ούτε φύλλο δε σάλεψε στην ακροποταμιά όταν πήρα την ανηφοριά με την κουρασμένη φυχή μου.

— Ε, αφού το ξέρεις, άκουσέ με. Θα σε πάρω μες στο σπίτι μου. Εγώ δεν έχω κανέναν άλλο. Μου τους πήρε όλους η γρεγοτραμουντάνα. Πάνε τόσα χρόνια, και δεν ξέρω πού βρίσκονται. Και κουβεντιάζω μόνη μου σαν χαζοπούλι τις νύχτες. Αλλά τι λέω; Γιατί μόνο τις νύχτες; Εγώ κουβεντιάζω μόνη μου μέρα και νύχτα. Θα σε βάλω στην κορφή μου. Να σ' έχω αντίκρυ. Απέναντι. Εκεί, στη θέση του γερο-Γιάννη του μακαρίτη. Εκεί να κάτσεις να πυρωθείς. Εκεί και να κρυώσεις. Πότε θα κοιμάσαι, πότε θα κοιμάμαι. Όταν θα κοιμάσαι εσύ, θα στέκω εγώ καθαούλι, να μη μας κλέψουν. Μου μολογούσε ο γερο-

Γιάννης, μωρέ μάτια μου, κάθε τόσο για πέτρες και για αγάλματα.

— Πέτρες κι αγάλματα ένα ήμασταν εκεί κάτω. Ξέρεις κάτι; Εκεί κάτω όλοι όσοι μπαίνετε γίνεστε ή πέτρες σκαλιστές, με τα ονόματά σας καλογραμμένα, ή αγάλματα σμιλεμένα, κατάλευκα, που μολογούν τις ιστορίες σας.

— Εσύ, δηλαδή, είσαι ψυχή μ' ανθρώπινη λαλιά;

— Σου 'πα από την αρχή. Εγώ είμαι ψυχή. Το βάρος του σώματός μου θέλω να κρύψω. Να μη με βρούνε και με κάμουν θρύφαλα. Να μη μάθουνε πού είμαι και με κλέφουν. Γιατί αυτοί ξέρουν πού 'ναι η ψυχή μου. Της ψυχής δεν μπορούν τι να της κάμουν.

— Αμ' τότε θα σε βαστάξω και θα σε φυλάξω σίγουρα κοντά μου. Θα σε κάνω ψυχοκόρη. Η πέτρα η ψυχοκόρη της θειακω-Γιάνναινας. Η πέτρα η ψυχοκόρη της ερημιάς.

— Εντάξει. Κάνε με ψυχοκόρη.

— Στάσου λίγο εδώ όξω στο μαντρί μου. Να σε ξεζαλωθώ. Να σ' ακουμπήσω στη σκάλα. Να προσαρμοστείς στο περιβάλλον. Έλα να σου ξηγήσω. Θέλεις να σου μάθω τα μέρη μου; Πρέπει να τα ξέρεις, γιατί τώρα, από δω και στο εξής, θα 'σαι η ψυχοκόρη μου. Και θα σε ρωτάω, που λέει ο λόγος, αφού είμαι τυφλή, πού έφτασε ο ήλιος στις ανατολές και στα ηλιοβασιλέματα. Να βλέπεις τα μέρη μου και να μου λες «Ο ήλιος έφτασε στου Χαράρη, στο Σταυρό, στου Μπαρζούκα, στου Μπαρά, στη Στουγάρα, στη Μουργκάννα». Θέλεις ν' ακούσεις τα καλαμπούρια που έλεγαν στους γάμους, στις νιόπαντρες της γειτονιάς μας;

- Έχετε και τέτοια περιγελαστικά εδώ πάνω;
- Τα γραφτά, πάνω σ' εσάς σκαλισμένα. Τ' άγρα-
φτα, εδώ πάνω σ' εμάς τραγουδισμένα:

*Βγήκ' ο ήλιος στου Χαράρη,
σήκου, νύφη, για χορτάρι.*

*Βγήκ' ο ήλιος στου Μπαρζούχα,
σήκου, νύφη, για κουτσούπια.*

*Βγήκ' ο ήλιος στου Μπαρά,
σήκου, νύφη, για χαρά.*

*Βγήκ' ο ήλιος στη Στουγάρα,
σήκου, μωρ' παλιογαμάρα.*

*Βγήκ' ο ήλιος στη Μουργκάνα,
τι να κάνω, μωρή μάνα;*

Μαζί θα τραγουδάμε, πέτρα μου. Και θα λέμε καλα-
μπούρια. Να, πιο κάτω είναι ο κήπος μου. Ποιος να τον
τσαπίσει; Χορτάριασε. Ένα μπόι η βλάστηση. Γέμισε
χορτάρι. Μόνο που ανθίζουν μόνες τους οι μηλιές κι οι
ροδιές, και βγαίνω στο μαντρί και με χτυπάει η ευωδιά
τους. Κάτω ο όχτος, κι αυτός μόνος του, είναι γεμάτος
με κρίνα και καρυοφύλλια. Θα βγαίνομε στον ήλιο να
λιαζόμαστε. Θα λέμε και θα μολογάμε των ζωντανών τα
καμώματα. Θα σου λέω ό,τι ξέρω για τους ζωντανούς.
Θα μου λες ό,τι ξέρεις για τους πεθαμένους. Εγώ σιγο-

τραγουδάω και μόνη μου. Στέκω στην άκρη του φράχτη κοιτάζοντας τα βουνά και σιγοτραγουδάω:

*Καλότυχα είναι τα βουνά
που Χάρο δε φοβούνται,
μόν' καρτερούν την άνοιξη,
τ' όμορφο καλοκαίρι...*

Χα, χα, χα! Τα καλαμπούρια της νύφης. Αλλά εσύ είσαι ψυχοκόρη. Δεν είσαι νύφη. Και δεν την κοροϊδεύουν την ψυχοκόρη.

»Να σου πω και για το φεγγάρι. Το φεγγάρι πάντα εδώ στο σπίτι μας θ' ανατέλλει πάνω στις λεύκες, που φλυαρούν κι αυτές μόνες τους. Και θα βασιλεύει πάνω στις αγριοκαστανιές. Εκεί, σου λέει, κάνει τη φωλιά του το φεγγάρι μας. Έλα τώρα να πάμε μέσα. Έλα τώρα να σου στρώσω στρώματα και να σε σκεπάσω με τα νυφικά μου. Με τη φλοκάτη βελέντζα μου. Να μη μου παγώσεις. Κακοκαιρία τώρα. Έχεις τόσο καιρό όξω, κάτω στα μνήματα.

— Πολλές πέτρες πλευριτώθηκαν. Πολλά αγάλματα χτίκιασαν και σκούριασαν και τα 'φαγε η φάγουσα μόλις ξεθάφτηκαν, μόλις βγήκαν στην επιφάνεια, στον ήλιο.

— Ξέρω, ξέρω. Τα ξέθαβαν και τα κουβαλούσαν στα καρότσια τις νύχτες με τα μαύρα άλογα, κάτω από τη φεγγαράδα. Τα στέλνανε εξορία. Τα κλέβανε στη βουβαμάρα για τα μυστικά μουσεία. Μερικά τα θάψανε ξανά μακριά, σε άλλη γη, να τα ξεκόψουν από τη φιλία τους. Όπου κι αν τα πάνε τα αγάλματα και τις πέτρες,

έχουν το ίδιο αίμα. Το 'να με τ' άλλο γνωρίζει το σόι του. Ρέει το ίδιο αίμα στις φλέβες τους. Φωνάζουν μόνα τους κάτω στη γη, όσο μακριά και να 'ναι.

»Κακά σημάδια στο φεγγάρι, πέτρα μου. Μας κατάλαβαν. Μας πήρανε χαμπέρι. Εγώ ρωτάω πολλές φορές το φεγγάρι. Είμαι κι εγώ γριά σεληνιασμένη. Μας κατάλαβαν. Έλα, έμπα μέσα να σε σκεπάσω. Σε βλέπω που τουρτουρίζεις, πέτρα μου. Μπορεί να περάσουν αυτοί, οι αρχαιοκάπηλοι, με τα ζαγάρια τους.

...Κι η πέτρα στέκει στην κορφή του σπιτιού, στη γωνιά, στο παραγώνι. Κι η θειακω-Γιάνναινα, κουκουλωμένη με την παλιά γούνα του γερο-Γιάννη, ακούμπησε το κάτασπρο κεφάλι της πάνω στη σκεπασμένη πέτρα.

...Ύπνος, βαθιά μεσάνυχτα. Τρίζανε τα σανίδια της κρεβατοκάμαρας κι οι κολόνες του σπιτιού, χτυπούσανε τα παράθυρα κι οι πόρτες.

— Κάτι τρέχει, λέει.

Και της φάνηκε πως ήρθαν αρχαιοκάπηλοι. Και φώναζαν στις γειτονιές να βρουνε πού πάει η αρχαία, σκαλισμένη, καλογραμμένη πέτρα. Κι αφού δεν τη βρήκαν, όργωσαν πίσω από το Άγιο Βήμα, στο ιερό της μονής του Αϊ-Γιάννη του Θεολόγου. Και λεηλάτησαν τα λείψανα του Φιλήμονα. Του ηρωικού ηγούμενου. Κι ύστερα της φάνηκε πως ξαναγύρισαν. Κι έπεσαν στα ίχνη της πέτρας. Και πως τη βρήκαν. Και την άρπαξαν από τη γωνιά. Από την κορφή στο παραγώνι. Κι η θειακω-Γιάνναινα δεν πρόφτασε να την πυρώσει, να τη ζεστάνει, να βάλει

ένα κούτσουρο στο τζάκι. Να 'ρθει η ψυχή στον τόπο της. Και τότε η θεά του σπιτιού, η Εστία, έριξε κλάρες ελιάς στο τζάκι. Άναψαν τα φύλλα της ελιάς και έλαμψε το σπίτι. Και πάνω από την Έπαρση κατρακυλούσαν μεγάλες κοτρόνες. Και πάνω από τα έλατα ροβολούσαν οι συρμές. Και σειόταν ο τόπος όλος. Περνούσαν οι αρχαιοκάπηλοι με την πέτρα ζαλωμένοι, την ψυχοκόρη της ερημιάς. Να την πάνε δούλα πίσω από τα βάρβαρα βουνά τους. Να τη διαβάσουν, να τη μελετήσουν και να τη χαρούν οι βάρβαροι. Κι από πίσω αλυχτούσαν κοπαδιά τα ζαγάρια τους. Και πιο πίσω οι γύφτισσες, με τα μωρά κρεμασμένα στους ώμους και τα ντραγκατζίκια τους. Και στάθηκαν στη ρούγα, και φώναξαν να ρίξουν τη μοίρα στην παλάμη της θειακω-Γιάνναινας.

Και μες στο διάραχο, μες στον αυχένα του βουνού, στο σέλωμα, σαν πάει να φέξει ο Αυγερινός και παν να σκάσουν πάνω στις κουκουναριές τα χαράματα, αχός τρανός ακούστηκε από τα καταράχια. Και με κομμένα ρέπετα γονάτισαν και υποκύψανε, καταϊδρωμένοι και μουσκεμένοι, οι αρχαιοκάπηλοι. «Πιάστε την, πιάστε την!» φώναξαν. «Πιάστε την πέτρα! Μας έφυγε η πέτρα! Μας έπεσε η πέτρα!»

Άγνωστες οι φωνές, κανένας δεν κατάλαβε τι τσίριζαν, τι έλεγαν. Κι η πέτρα κατρακύλησε, όπως την είχαν αρπαγμένη, τυλιγμένη στη βελέντζα της θειακω-Γιάνναινας. Γλίστρησε από τον ώμο τους. Πήρε άκρη άκρη τη χαλικαριά τη μεγάλη. Τυλίχτηκε, κουκουλώθηκε στον αστερισμό της Πούλιας. Μπήκε στη λακκιά, ροβόλησε. Άφησε πίσω τη λακκιά. Μπήκε στην ακροποταμιά. Ρίζα ρίζα

στα πλατάνια. Και ίσια στάθηκε στη βρύση του Καλόγερου, σφηνώθηκε σε μια οβίρα, στα Πωριά του Μαστακούλη. Κι ορθώθηκε, έγινε η πέτρα βράχος. Να μην την ξαναβρούνε, λέει. Κι όταν περάσουνε και φύγουν τα μπουλούκια, τα ζαγάρια, και χαράξουν τα βουνά και φανεί ο τόπος, θα ξαναβγεί στο μεσοχώρι να διαβάσομε τα σκαλισμένα γράμματά της.

...Το σπίτι έτρεμε, το στοιχειωμένο σπίτι, τι φυσομανούσε αγριοβόρι. Χτυπιούνταν αθεόφοβα οι κλάρες σαν στοιχειά στον καβαλάρη.

— Εύπνα, ψυχοκόρη μου υπναρού. Εύπνα, θεομηνίες. Όποιος και να 'ναι, εσύ ξέρεις, δε φοβάσαι. Ξέρεις γλιστράς, τους φεύγεις απ' τους ώμους. Κι όσο μακριά κι αν σε συμπεθεριάζουν, θα τους ξαναφύγεις.

...Ενενηντάρα. Εύπνησε. Μόνη στο παραγώνι. Βγήκε στο παραθύρι της. Στα όρη γύρω, στα βουνά, η νύχτα ροβόλουσε. Εδώ κι εκεί φωσφόριζαν οι απομονωμένες πέτρες. Λάμπανε οι πέτρες στα βουνά, στην άγια φεγγαράδα. Οι σκαλισμένες πέτρες βγαίνανε από την κάτω γη, γινόντανε αγάλματα. Και στις ανταύγειες κουβεντιάζανε τις νύχτες. Στην ερημιά η θειακω-Γιάνναινα έστρωνε τραπέζι, να κάτσουνε οι πέτρες για να φάνε. Και αυτή στέκει καρπούλι. Και φωνάζει στ' όνειρο τις νύχτες να κρυφτούν οι πέτρες, τι ζυγώνουν τα ζαγάρια.

— Ω Ντίνοβα! Ω Γιώργαινα! Είδατε τίποτα στον

ύπνο σας, γυναίκες; Φίδι που μας κουλούριασε. Θέλουν να κλέψουνε τις πέτρες μας.

— Τρελάθηκες κι εσύ, μω' μαυρο-Γιάνναινα; είπανε τα χαράματα. Κοιμήσου. Είναι γλήγορα. Ακόμα δεν ξημέρωσε. Έμπα μες στο σπίτι να μην κρυγιώσεις.

Άγιοι Σαράντα, Φλεβάρης 1999

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Το στοιχειωμένο γεφύρι

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

Στην αρχή εδώ πάνω ήταν τα γεφύρια, λέει ο πρωτομάστορας. Στην αρχή ήταν τα γεφύρια. Δεν ήταν τίποτ' άλλο πριν από τα γεφύρια. Τα βραχώδη αυτά μέρη θέλουν δίχως άλλο γεφύρια. Να, αυτά τα βράχια εκεί πάνω, ορθωμένα σαν μούμιες, σκούριασαν, σκίστηκαν, κομματιάστηκαν, γίνανε θρύψαλα. Και καταρρέουν από τη μια όχθη του ποταμού ως την άλλη. Και το 'χε γράψει η μοίρα μου να τους κάνω γεφύρια. Τήρα. Δες πέρα κι αντίπερα. Το ίδιο βουνό από δω. Το ίδιο βουνό από κει. Και στη μέση μια θεόρατη, τρομαχτική χαράδρα. Και κάτω χάος. Χάος. Χάος. Κορφές και λόφοι από δω, κορφές και λόφοι από κει. Και ράχες απανωτές, καμπυλωτές, ανταριασμένες. Και τα χωριά φυτρωμένα με τη σειρά, από τα βράχια κι από τα υπόγεια ρεύματα. Ριζοχώρια αναρριχημένα, κρεμασμένα στα κράκουρα. Βουρκοχώρια απλωμένα στον κάμπο. Δροπολιτοχώρια ριγμένα στα στοιχειά και στα τέρατα. Κι ακουμπισμένα στα βράχια σπίτια, σπίτια, σπίτια. Πέτρινα σπίτια. Αρχοντικά σπί-

τια. Πύργοι θεόρατοι ως τον ουρανό. Κουλέδες. Πολεμί-
στρες. Κι οι μυριάδες άσπρες, κάτασπρες πέτρες, σαν κο-
πάδια με πρόβατα που βόσκουνε στα πλάγια.

— Καλημέρα! Πώς ξημερώσατε; φωνάζουν από τη μια
όχθη της ακροποταμιάς μες στα ξημερώματα.

— Καλημέρα! απαντούν οι άλλοι, από την άλλη όχθη.
Καλά. Εσείς πώς ξημερώσατε;

...Τώρα χρόνια εκεί κάτω βουίζουν τα νερά. Και τα
θολά ποτάμια σέρνουν πελώρια δέντρα. Θεόρατα πλατά-
νια. Αμέτρητα πτώματα.

Στην αρχή είπα να τους συνδέσω. Απλά. Όπως το 'ταξε
ο Μεγαλοδύναμος. Με τους κορμούς των δέντρων. Έβαλα
παλικάρια από τις δυο όχθες του ποταμού. Και πριόνισαν
κι έκοψαν μεγάλα πλατάνια. Και τα 'ριξαν πέρα για πέρα,
πάνω στις δύο όχθες. Δοκίμασαν πολλοί διαβάτες να περά-
σουν. Και πέρασαν πάνω τους. Σαν ακροβάτες πέρασαν.
Πότε λυγίζοντας από τη μια, πότε από την άλλη. Πέρα-
σαν μόνο οι ακροβάτες. Και οι παλαβοί των βράχων.
Όσπου οι κορμοί σάπισαν και δεν άντεξαν. Κι έπεσε ο
πρώτος ακροβάτης. Ήταν απόβραδο. Είχαν ανάψει στην
ακροποταμιά μεγάλες φωτιές, να φοβίσουν τους λύκους και
τα τσακάλια. Να μην περάσουνε και μπουν στα καταρά-
χια. Ήτανε, λέει, ο αρχιαναστενάρης. Όλη τη νύχτα χό-
ρευε απάνω στ' αναμμένα κάρβουνα. Καταϊδρωμένος πη-
δούσε απάνω στη θράκα. Κι ύστερα είπε ότι θα περνούσε
σαν ακροβάτης πάνω στον κορμό, από το ποτάμι αντίπερα.
Για να τα 'λεγε με τους άλλους. Της άλλης όχθης. Και

πάει ως τη μέση του ξαπλωμένου κορμού, απάνω στο ποτάμι. Όμως εκεί σκόνταψε. Έχασε την ισορροπία. Του ῥθε, λέει, ζάλη. Κι άπλωνε τα χέρια. Μια αριστερά. Μια δεξιά. Σαν τα πετούμενα. Αλλά τίποτα. Ο αρχιαναστενάρης, όπως φαίνεται, το ῥχε πιο εύκολο πάνω στ' αναμμένα κάρβουνα. Πιο εύκολο πάνω στη φωτιά. Παρά απάνω στη μόνη στρογγυλή κολόνα, στον ξαπλωμένο κορμό του ποταμού. Κι έπεσε σαν να φτερούγισε με τα χέρια απλωμένα στο χάος. Κι ένα πλατς ακούστηκε από το πέσιμό του κάτω, βαθιά στα νερά. Στην κοίτη του ποταμού. Το ποτάμι περνούσε καλύβες. Έτρεξαν να τον βρουν, μήπως τον ξεράσουν τα νερά πνιγμένο στην ακροποταμιά. Αλλά αυτός βγήκε γερός και σώος. Καθότανε στην ακροποταμιά. Κι έπινε τσιγάρο. Εκεί τον βρήκαν. Κι ύστερα έφυγε και χάθηκε μες στους στροβίλους των θολών νερών και στα μαγιασμένα ρεύματα. Εκεί έτρεξαν και του πήραν, λέει, οι φονιάδες το κεφάλι.

Μετά ξαναβούιζε ο τόπος. Μουρλά τα ποτάμια έτρωγαν, όργωναν και ροκάνιζαν τα χωράφια και τα μαύρα χώματα. Φάε και φάε γη, σαν τέρατα. Τότε είπα μέσα μου ότι έπρεπε να χτίσω γεφύρια. Πέτρινα γεφύρια. Με καμάρες. Με θόλους. Με τόξα. Και μ' ό,τι άλλο χρειαζόταν. Όλοι έστρεψαν τα μάτια τους σ' εμένα. Με είπαν πρωτομάστορα, γεφυροποιό, πελεκητή της ψηφίδας. «Να δούμε τι θα κάμει ο πρωτομάστορας», λέγανε.

Εγώ άκουγα. Περνούσα από χωριό σε χωριό. Συναντούσα γέρους ασπρομάλληδες, που κάθονταν στο μεσοχώρι. Κατά ηλίου. Και μολογούσαν τις ιστορίες του τόπου, των γεφυριών και των περασμάτων. Και τα λέγανε

για τα πέτρινα γεφύρια. Για τα παλιά γεφύρια. Ξέρανε πολλά, και καλά τα λέγανε. «Να γίνει γέφυρα», μου 'παν. «Εσύ την κάνεις. Ξέρουμε πως θέλει κόπους. Μα και τι γίνεται δίχως κόπους;»

Τότε αποφάσισα. Σύναξα τους δημογέροντες, τους προύχοντες, ένα δειλινό στα καταράχια. Το και το, τους είπα. Κι αποφασίσανε. Βάλανε μπροστά καραβάνια. Από όλες τις πλευρές του ορίζοντα. Βαρυφορτωμένα μουλάρια. Αχ, αυτές οι νύχτες μου! Οι νύχτες του ίλιγγου και της ζαλάδας. Όλες αυτές τις νύχτες ακροβατούσα απάνω στα ποτάμια. Να βρω το κατάλληλο πέρασμα. Να βρω τα στενά με τα στερεώματα.

— Άκουσε, μου 'πε μια φωνή. Κάνεις το γεφύρι. Κι είναι του Αχέροντα. Ως τώρα δεν είχε γεφύρι ο Αχέροντας. Μόνο ο Χάρος γυρόφερνε εδώ με τη βάρκα του. Αυτός συμμαζεύει τις ψυχές. Πρόσεξε καλά, γιατί τα βάζεις με το Χάροντα. Πρόσεξε καλά, μαύρε μου! Θα σε φάει το φίδι! Θα σε φαν τα σκοτάδια, καφερέ μου!

— Κάθενας και το ποτάμι του, μου λέει ο άλλος. Ποτέ δε στεριώθηκε γεφύρι στην Μπίστρισα, παιδί μου. Απ' του καιρό που τ' όνομά της ήτανε Σιμόεις. Ήταν κάποτε ένα παλιό πέτρινο γεφύρι, αλλά το γκρέμισαν οι βάρβαροι που ροβολούσανε από τα βόρεια. Όταν ορμούσανε εδώ, κατά του Πύρρου. Κι έτσι έμεινε. Δίχως γεφύρι. Με τα σχοινιά περνούσε ο κοσμάκης αντίπερα. Πιάνονταν κι αρπάζονταν από τις ιτιές και τις σκλήθρες. Κι οι σαμαρίτσες, με τα μωρά δεμένα, πλέανε πάνω στο νερό και κολυμπούσανε μπροστά, και τραβούσαν ίσια ευθεία για τη λιμνοθάλασσα. Άλλοι μολογούσαν για το ποτάμι της Λε-

σινίτσας, που, σα ροβολούσε από τα φαράγγια και τα βουνά, έκανε, σου λέει, να τρέμουνε τα πέτρινα γεφύρια.

— Εσύ, πρωτομάστορα, κάνε το δικό σου, μου 'παν. Κάνε το γεφύρι σου. Να δούμε μήπως και πιάσει το κόλπο σου με τα ποτάμια.

Έσκυφα το κεφάλι μου πάνω στην αμμουδιά και χάραξα τα μέτρα του πέτρινου τόξου. Έκαμα λογαριασμούς, μέτρησα τις ακτίνες για τόξα, κύκλους και ημικύκλια. Ήμουν ο πρωτομάστορας κι ο αρχιτέκτονας της δοκιμασίας.

Στις ακροποταμιές άρχισαν και ξεφόρτωναν μερόνυχτα κολόνες, πέτρες, σανίδες, ασβέστη τα караβάνια. Τα κουρασμένα, καταϊδρωμένα μουλάρια φτερνίζονταν τις νύχτες στην άκρη στο ποτάμι. Από την κούραση σήκωναν το κεφάλι τους, βγάζανε τα δόντια και κοιτούσανε τον ουρανό. Κι από πίσω, στους κατσιχόδρομους, οι φωνές και οι βιτσιές των караβανιάρηδων. Πάνω, ο Αποσπερίτης είχε κρεμάσει στα μεσούρανα την αναμμένη καντήλα του. Ολονυχτίς άρχισε η εργασία.

Μες στα χαράματα αποφάσισα κι έβαλα τους μαστόρους και τα τσιράκια ν' ανοίξουν τα θεμέλια. Βράχια από δω, βράχια από κει. Και μες στη μέση μια λωρίδα, ένα φοκιαστικό φαράγγι, η πιο στενή κλεισούρα. Και να χτυπούνε τα σφυριά για ν' ανοίξουνε τα βράχια, ν' ανοίξουν τα θεμέλια. Τα χωριά τα τσ' εδώ, στη σειρά, σ' αυτήν τη μεριά. Σ' αυτή την όχθη. Τα τσ' εκεί, στην άλλη, στην απέναντι όχθη. Ως κι αυγά φέρανε στα καλάθια. Να ρίξουν στα θεμέλια. Να πιάσουνε οι πέτρες. Και τα σπάσανε. Κι έγιναν μικρές γούβες γεμάτες ασπράδι στα βράχια. Το κουρασάνι έπρεπε να γίνει με τ' ασπράδια από τ' αυ-

γά, για να πιάσουνε οι λαξεμένες πέτρες. Οι λιθοπελεκτητές μετρούσανε με τα καλέμια τις γωνίες και τις τοποθετούσαν στη σειρά, τη μια πίσω απ' την άλλη με τον αριθμό τους, στην ακροποταμιά.

Τότε ήταν που είπε το πουλί και μήνυσε κάτι κρυφά λόγια, κάτι μυστικά, τη νύχτα. Ότι αύριο χρειάζεται εκεί στα θεμέλια να στοιχειωθεί άνθρωπος. Για μένα δεν ήταν πρωτάκουστο. Το 'χανε πει κι άλλη φορά τα πουλιά να στοιχειώσουν άνθρωπο. Έτσι δεν έφυγε ο καπετάν Θωμάς; Κι όμως, ύστερα απ' αυτόν κανένας δεν πέρασε πάνω στη μοναδική κολόνα. Πάνω στον κορμό του δέντρου. Τώρα πώς να το ξανάλεγα στους χωριάτες, που είχανε αραδιαστεί πέρα κι αντίπερα; Κι αυτοί τα ξέρανε από παλιά τα μυστικά των πουλιών. Και τώρα φαίνεται ότι εφές θα το 'χε πει σ' όλους το πουλί, γιατί ήταν όλοι σαστισμένοι κι αφηρημένοι. Θωρούσαν τους μαστόρους. Κανείς δε σάλευε. Τρίγλα δεν κουνιόταν. Ο ένας κοιτούσε τον άλλο. Κάτω τα βολά νερά βρούσαν και χτυπιόντανε στα βράχια. Πότε χώνονταν στα πελώρια κοτρόνια, στις πελώριες πέτρες, που τους είχαν φάει τις ρίζες, και πότε χτυπιόνταν στους κορμούς και στα κούτσουρα των αρχαίων δέντρων, που ήταν καρφωμένα ανάμεσα στις πελώριες πέτρες. Και βούιζαν, βούιζαν.

Τότε ήταν που έριξε ένα βήμα μπροστά και ξεκόπηκε από τους άλλους ο μαστρο-Θύμιος.

— Για ακούστε με λίγο, συντοπίτες, είπε. Εγώ θα μπω στα θεμέλια. Τι τις θέλετε τις νύφες; Έχουν παιδιά για βύζαγμα. Άστε τις νύφες να βυζάνουν τα μωρά τους. Μη φοβάστε για μένα. Όλη η ζωή μου πάει τρέχοντας

και θυσιάζοντας για να ενώσω τις ακροποταμιές. Και τώρα, να, ήρθε η ευκαιρία. Μου δίνεται η ευκαιρία να κατεβώ και να μπω στα θεμέλια. Μη φοβάστε, σας ξαναλέω, για μένα.

— Όχι, μαστρο-Θύμιο, του 'πε ο γερο-Μπαλάνος. Εσύ μας χρειάζεσαι, θέλομε να σ' έχομε για καλό και για κακό στα μέρη μας.

— Μη φοβάσαι, μπάρμπα. Θα είμαι πάντοτε κοντά σας.

— Λένε ότι έχει ένα κομμάτι Τίμιο Ξύλο στον κόρφο του, είπε ο γέρος στους άλλους, και δεν παθαίνει τίποτα. Έτσι, με το μαστρο-Θύμιο στα θεμέλια, μπορεί και να στεριώσει το γεφύρι.

— Ακούτε, είπε ο μαστρο-Θύμιος. Εγώ θα στοιχειώνομαι στα θεμέλια και θα κρατάω το γεφύρι την ημέρα και θα βγαίνω να φυλάω τα μέρη τη νύχτα.

Και συνεχίζονταν το χτίσιμο του γεφυριού. Με την άμμο, με τον ασβέστη, με τη λάσπη. Την ανακάτεψαν με το ασπράδι του αυγού. Ρίξανε και μαλλί από τα γίδια τους. Κόψανε και αρχαία δέντρα και τα ξάπλωσαν πάνω στα βράχια. Άλλοι όργωναν στο πλάι κι έκαναν ασβεσταριές. Άλλοι κουβαλούσαν πέτρες και κάνανε τοίχους. Άλλοι ρίχνανε κολόνες αντίπερα, πάνω στις πλάτες τους. Και κάνανε τους θόλους. Και στην αρχή τούς βαστούσαν στους ώμους. Σαν τα πουλιά του Θεού οι μάστορες απάνω στις κολόνες. Ως αργά τη νύχτα. Ύστερα, μπαϊλντισμένοι, κάθονταν στην ακροποταμιά ακουμπισμένοι πάνω στη γούνα τους κι ανάβανε τσιγάρο. Πίνανε ένα ποτήρι τσίπουρο, λέγανε «Καληνύχτα, μαστρο-Θύμιο» και φεύγανε.

Τότε ήταν, σου λέει, που έβγαινε τις νύχτες ο μαστρο-Θύμιος να προφυλάξει τα Ριζοχώρια και τα Καμποχώρια. Φωτιές ανάβανε αντίπερα, από τα μπουλούκια των κλεφταράδων, που κουβέντιαζαν κεφάλι με κεφάλι.

— Τώρα θα κάνουν και γεφύρι, έλεγαν. Θα περάσομε πάνω στο γεφύρι τους, να πάμε να τους κλέψουμε τα κοπάδια. Θα πατήσομε πάνω στο σώμα του μαστρο-Θύμιου για να περάσομε και να ριχτούμε αντίπερα.

— Ω... ω... ρε Θύμιο! Ω... ω... ρε μαστρο-Θύμιο! φώναζε τα μεσάνυχτα μια γριά κάτω από τους κάμπους.

— Άνοιξε! της φώναζαν οι κλέφτες και χτυπούσαν με κλοτσιές την πόρτα της. Πάει ο Θύμιος. Δε θα 'χετε πια Θύμιο. Τώρα θα 'ναι δικά μας τα χωράφια σας. Έλα, μωρέ μπάμπω, βγάλε το μισέρι για τους κλέφτες.

— Τι να σου κάμω, κπερμπάτη, που δεν είναι εδώ ο μαστρο-Θύμιος... Ω... ω... ρε Θύμιο! Ω... ω... ρε καπετάν Θύμιο!

Πίσω από την όχθη πήδησε ο καπετάν Θύμιος. Κι άναψε το τουφεκίδι. Και βούλωσε, σου λέει, τις μπούκες των πλιατσικολόγων.

— Αν σας αρέσει, ξαναγυρίστε! τους φώναξε.

Κι όπου φύγει φύγει οι κλέφτες.

— Ελάτε ξανά, ρε πούστηδες, αν σας βαστάει! βρόντηξε ο καπετάν Θύμιος και πήρε τα χωριά φωνάζοντας στην αράδα: Είμαι εγώ ο καπετάν Θύμιος! Σας το 'χα πει. Θα είμαι πάντοτε κοντά σας. Την ημέρα βαστάω στους ώμους το γεφύρι και τις νύχτες βγαίνω για καρτέρι. Τα γυναικόπαιδα ας κοιμηθούνε ήσυχα. Τα παλικάρια ας έρθουνε κοντά μου.

Η τσέτα του γέμισε με παλικάρια, κι η ποταμιά βρούσε απ' τα τραγούδια κι αχούσανε βουνά και κλεισούρες τις νύχτες.

Δυο φορές ορκίστηκαν μπροστά στον καπετάν Θύμιο. Την πρώτη φορά ορκιστήκανε μες στην αντάρα του μπαρουτιού, όταν καίγαν τα χωριά μας. Την άλλη, τη δεύτερη, ο όρκος ήταν πιο περίεργος. Κάποιοι τον καταλάβαιναν. Κάποιοι δεν τον καταλάβαιναν. Κι άλλοι τον κακοκατάλαβαν.

— Ο καπετάν Θύμιος είναι της νύχτας, είπαν. Ο καπετάνιος οργώνει και δουλεύει τις νύχτες. Μην ακούτε τον καπετάν Θύμιο. Πάει, έκλασε ο καπετάν Θύμιος.

Τότε ήταν που φώναξε ο καπετάνιος:

— Α, μωρ' έρημε τόπε! Εγώ είπα να σε κάνω με γεφύρια. Γι' αυτό θυσιάστηκα και χωνόμουν στα θεμέλια και στους θόλους την ημέρα κι έβγαινα για σένα τη νύχτα. Εσείς δε θέλετε μύθους. Εσείς δεν πιστεύετε σε θρύλους. Εντάξει. Τ' αφήνω το γεφύρι. Το πετάω απ' τους ώμους μου. Δεν ταμπουρώνομαι πια σε τέτοια προχώματα. Δεν το βαστάω πια στις πλάτες μου. Στο διάβολο να πάει. Τώρα θα βγαίνω μέρα και νύχτα. Θα με δείτε ποιος είμαι.

Και ξανασωριάστηκε το πέτρινο γεφύρι σ' αυτή την καινούργια προσπάθεια. Σαν σπασμένα, ορθωμένα δόντια έμειναν οι τοίχοι στις ακροποταμιές, τα γκρεμισμένα θεμέλια. Δυο τρία κομμάτια μεγάλα από τους τοίχους του γεφυριού είχαν πέσει στο ποτάμι και καθετί έμοιαζε με λιθοσουριά.

...Ξαναφώναξα κι έμασα τους δημογέροντες σ' όλα τα μεσοχώρια.

— Τι λέτε να γίνει; τους είπα. Πώς να μονοιάσομε; Πρέπει να ξαναφτιάξομε το πέτρινο γεφύρι μας.

— Πρέπει να ξαναφτιάξομε το πέτρινο γεφύρι, είπαν οι γέροι σ' όλα τα χωριά. Να 'μαστε μονοιασμένοι. Αλλιώς, χαθήκαμε, τελειώσαμε μες στο δρολάπι.

— Άκουσε, καπετάνιε, είπε ο Λευτέρης. Εντάξει. Εσύ το 'καμες το δικό σου. Έριξες τόσες φορές στους ώμους σου τα βάρη του. Τώρα όλα τα βάρη ρίχτηκαν πάνω μας. Άσε κι εμάς. Ας βρούμε μια γλώσσα. Καλά θα κάνομε.

— Κάνε ό,τι θέλεις κι ό,τι νομίζεις, Λευτέρη μου. Εσύ έχεις κουκούτσι μόνος σου. Όμως, μακριά να 'ναι, θα σε φάνε στην μπέσα...

Κι έφυγε ο καπετάν Θύμιος συλλογισμένος, αγκομαχώντας, τυλιγμένος στην κάπα του, πίσω από τα ανταριασμένα όρη...

...Και ξανά αραδιαστήκαν τα χωριά από τις δύο όχθες του ποταμού, να ξαναφτιάξουνε το πέτρινο γεφύρι. Άντρες, αλλά και γυναίκες τώρα. Φόρεσαν, σου λέει, και κάτι άλλα ρούχα. Και κάτι άλλα καπέλα. Φόρεσαν, σου λέει, κι οι γυναίκες παντελόνια. Φόρτωναν και ξαναφόρτωναν πέτρες. Ξαναγέμιζαν στοίβες στοίβες οι όχθες του ποταμού.

Πάνω από τις κορφές των βράχων τώρα είχαν βγει κι είχαν ξεμυτίσει κάτι παράξενα αστέρια. Και τρεμοσβήνα-

νε, και μπαινοβγαίνανε στις κλάρες των δέντρων. Πότε φαίνονταν ότι τρέμανε τα δέντρα. Πότε φαίνονταν ότι τρέμανε τα πλατάνια. Ξανά μεγάλα καμίνια και ασβεσταριές στις ράχες. Κι ο ασβέστης από τα σπάρτινα σακιά χύνονταν στην άμμο που ανέβαζαν οι γυναίκες ζαλωμένες από την ποταμιά. Ξανά ήρθε η σειρά των θεμελίων, κι οι συντοπίτες αραδιαστήκαν σιωπηλοί για ν' ανοίξουν τα θεμέλια.

Εκείνο το βράδυ είδα ξανά ένα καινούργιο όνειρο, με πουλιά και με πετούμενα.

...Η διαταγή ήταν ρητή. «Τώρα άκουσε», μου 'παν, «πρωτομάστορα. Ή θυσιάζεις τη γυναίκα σου ή, αλλιώς, δε θεμελιώνεται γεφύρι. Ο άλλος, ο καπετάνιος, μας την πάτησε. Λιποτάχτησε από τα θεμέλια του γεφυριού. Θέλει ανθρώπινο αίμα το γεφύρι, πρωτομάστορα. Άκουσες; Θέλει αίμα. Να 'ναι εκεί, στοιχειωμένο, μόνιμο. Κι όχι σαν ίσκιος που θα το αφήνει μόνο στη μοίρα του και θα βγαίνει τις νύχτες.»

Εύπνησα. Έβριφα τα μάτια. Και μονομιάς άγγιξα με τον αγκώνα τη γυναίκα μου. Ήταν εκεί. Ζεστή. Πλάι μου. Της χάιδεφα τον κόρφο. Τρόμαξε. Τι να έκανα; Να την έκανα; Ας γίνει ό,τι γίνει, είπα. Αυτό το επάγγελμα διάλεξα. Του πρωτομάστορα. Να χτίζω γεφύρια. Δεν κλαίω τη γυναίκα μου. Έτσι το 'θελε η μοίρα μου. Κλαίω το γιο μου που δε θα ξέρει από μάνα.

Ήταν μεσάνυχτα, και δε με ξανάπιασε ο ύπνος. Πέρα στις ράχες ακούγονταν πυκνό τουφεκίδι. Βγήκα έξω. Έκατσα στη σκάλα. Κοιτούσα τ' αστέρια. Σάστισαν τ' αστέρια. Χάραξε από τα βουνά της Μουργκάνας. Κάποιοι

άγνωστοι τραγουδούσαν μ' ενθουσιασμό για τα βουνά, σου λέει, τ' ανθισμένα, όλο χλόη κι ομορφιά.

...Και ξαναβγήκανε οι συντοπίτες απ' όλα τα χωριά στην ακροποταμιά για το γεφύρι.

— 'Η γίνεται τώρα γεφύρι, είπαν, ή ποτέ δε θα γίνει γεφύρι.

— Το αίμα μου, είπε ο Λευτέρης. Θυσιάζω το αίμα μου. Στα θεμέλια το αίμα μου.

Και στα γρήγορα αρχίσαν να δουλεύουν τα μυστριά και τα σφυριά. Και ρίξανε στα θεμέλια τη λάσπη. Αυτή ήταν η θεμελίωση. Οι μαστόροι χτίζανε μερόνυχτα, κι οι καμάρες έφταναν ως τις γραμμές των βράχων.

Κάποιος είπε να μην αφήσουνε θέση εικονίσματος στο θόλο για την αναμμένη καντήλα, όπως πριν, στο γεφύρι του μαστρο-Θύμιου.

Κάποιος άλλος είπε να κρεμάσουν ένα μικρό κυπρί, μια μικρή καμπάνα, στο μεσιανό τόξο, με σκοπό όταν φυσάνε μεγάλοι βοριάδες να χτυπάει το κυπρί, η καμπάνα, σαν σήμα κινδύνου και να μην περνάνε οι διαβάτες πάνω στο γεφύρι.

Το γεφύρι χτίστηκε, τελείωσε. Κι όλη τη νύχτα μαζευτήκανε όλα τα χωριά και στρωθήκανε σταυροπόδι. Κι ενωθήκανε. Και τρώγανε. Και πίναν. Και πηγαινοέρχονταν από τη μια όχθη ως την άλλη. Και πήγαινε καλά, σου λέει, το γεφύρι.

Όμως ένας παράξενος, τρομαχτικός φράχτης φύτρωσε αντίπερα, πάνω από τα βράχια. Στον αυχένα των βρά-

χων. Αγκαθωτά συρματοπλέγματα με αναμμένες λάμπες χώριζαν και κόβανε στη μέση τα βράχια. Και σ' έπιανε το ρεύμα αν ακουμπούσες στα συρματοπλέγματα.

- Φίδι του φιδιού, είπαν οι γριές.
- Φίδι που μας έφαγε, είπαν οι γέροι.

...Τότε ήτανε που κάποιος ψιθύριζε τις νύχτες, όταν περνούσε με το μουλάρι του πάνω στο γεφύρι, ότι ένιωσα κάποιο τρέμουλο, κάποιο ρίγος. Το γεφύρι, σου λείει, έτρεμε. Ω, τι φόβος και τι τρόμος με πιάνει όταν ακούω πως τρέμουν τα γεφύρια!... Πήγα και κάθισα, μήπως ακούσω κάτι, στην άκρη του γεφυριού τη νύχτα, τα μεσάνυχτα. Τίποτα. Τσιμουδιά. Κόπηξε η κίνηση τώρα. Νέκρα παντού. Πολλοί αγωγιάτες είχαν πουλήσει και τα μουλάρια τους. Πάνω στο στρωμένο καλντερίμι του γεφυριού είχε φυτρώσει χορτάρι. Τώρα τις νύχτες βούλωναν και τα κουδούνια με πλατανόφυλλα. Να μην τους ακούσουν οι άλλοι, που βίγλιζαν πίσω από τους φτελιάδες.

Ξαπλώθηκα κι έβαλα τ' αυτί μου να αφουγκραστώ απάνω στις πέτρες. Κι όπως ήμουν κουρασμένος, μ' έπιασε ο ύπνος απάνω στο γεφύρι. Κι άκουσα κάποιον να ψιθυρίζει στο όνειρο. Σαν κάποιος να έλεγε «Σε φάγανε στην μπέσα, λεβέντη μου Λευτέρη. Σε ξέκοφαν απ' τους δικούς σου. Σε πήραν μακριά απ' το γεφύρι και σε φάγανε στην μπέσα. Κι εσύ ο καημένος φώναζες “Παιδιά, μπέσα για μπέσα!”».

Κάποιος έλεγε ότι τον είχαν βαρέσει πισώπλατα. Ότι η πληγή ήταν από πίσω κι η σφαίρα βγήκε από το μέτω-

πο. Μας το 'πε η αδερφή του, που τον είδε όταν πήγε να τον ξεθάψει.

Άλλοι λέγαν ότι όλα αυτά ήτανε κουτσομπολιά και αηδίες, κι ότι τέτοια δε συμφέρουν στα γεφύρια, κι ότι μας χαλούν με τους άλλους.

«Με τέτοιου είδους θυσίες θα βαστηχτώ εγώ», σαν να μου μίλησε από κάτω το γεφύρι. «Θα γκρεμιστώ, θα πέσω. Και θα πάρω μαζί μου και άμοιρους διαβάτες. Φύγε πρωτομάστορα», μου είπε. «Ξύπνα και μην κοιμάσαι πάνω μου. Θα σωριαστώ. Θα πέσω. Εγώ θέλω τίμια θεμέλια. Αλλιώς, ας χαλάσει ο κόσμος και ας γίνει του άγιου στα καταράχια. Ας τα βάλουν όλα μπροστά κι ας τα ξεριζώσουν κινητά κι ακίνητα, ζωντανούς και πεθαμένους, τάφους και κόκαλα, κι ας τα σύρουν στη θάλασσα τα θολά ποτάμια.»

Ένωσα ρίγος, ανατρίχιασα και ξύπνησα. Η κληματαριά χτυπούσε στα παραθύρια μου. Το πρωί, σ' όλα τα καταράχια, μάθαμε ότι τώρα πια είχε γκρεμιστεί κι αυτό, το άλλου είδους πέτρινο γεφύρι.

Αντίπερά οι συντοπίτες, οι χωριανοί από τις δύο όχθες, είχαν κατεβεί στην ακροποταμιά και κοιτούσανε αμίλητοι μες στο νερό, με σκυμμένα μάτια, το γκρεμισμένο γεφύρι. Από την άλλη όχθη, τα αντίπερα χωριά, σιωπηλά, έχτιζαν ένα εικόνισμα στο έμπα του γεφυριού. Κι άναψαν μια καντήλα, μια ακοίμητη καντήλα, που θα ήταν αναμμένη τριακόσιες εξήντα πέντε μέρες, αφιερωμένη στον άγιο καπετάν Ευθύμιο. Οι άλλοι χωριάτες, από δω, έχτιζαν άλλο εικόνισμα με μια ακοίμητη καντήλα, στον άγιο καπετάν Ελευθέριο. Πιο κάτω, στο παλιό ξύλινο γεφύρι, έχτιζαν το εικόνισμα με την καντήλα του άγιου καπετάν Θωμά Σπύρου.

...Κι έγινε τούτο το πέτρινο γκρεμισμένο γεφύρι το στοιχειωμένο γεφύρι των ψυχών και των πνευμάτων. Κι έγινε το θρυλικό τρίχινο γεφύρι, που γυροφέρνουν απάνω του οι ψυχές τις νύχτες.

Ζαλωμένες, κουρελιασμένες, ψιθυρίζοντας, περνούσαν οι ψυχές να παν στον Άδη. Εκεί κάτω, βαθιά στην ποταμιά, ήταν ο Άδης. Κόλαση τον λέγαν οι δικοί μας. Και περνούσαν ένας ένας, στη σειρά, πιασμένοι χέρι χέρι, μήπως γλιστρήσουν, οι αλυσοδεμένοι. Μήπως χαθούν. Μήπως πέσουν στο χάος. Τις νύχτες ακούγονταν κραυγές. Ουρλιαχτά απέναντι. Σπρωξιές. Κι όταν περνούσαν απάνω στο τρίχινο γεφύρι, αυτό έτρεμε. Έτριζε συθέμελα. Τεντωνόταν. Έκανε κοιλιά. Και κοβότανε. Και γκρεμίζονταν όλοι οι νεκροί διαβάτες μαζί με τις ψυχές τους στον Άδη. Κι έτσι, το τρίχινο γεφύρι των πνευμάτων έγινε ο φόβος και ο τρόμος των βράχων. Γυμνοί περνούσανε, σου λένε, την πόρτα του Άδη, ένας ένας, για τον κάτω κόσμο.

Κάτω, χτυπιόνταν οι ακροποταμιές, κατρακυλούσαν πέτρες και λιθάρια με τεράστιους κρότους. Κι έτρεμε ο τόπος.

Κι όταν σωριάστηκε μέσα μου και το τρίχινο γεφύρι, άκουσα μια άλλη εκδοχή για το γεφύρι.

Ξανά αραδιάστηκαν οι χωριάτες στις δύο όχθες. Τέντωσαν τον μεγάλο κάβο. Τράβα και τράβα τον κάβο από τις δυο μεριές του ποταμού. Και τον έδεσαν από όχθη σε όχθη. Στους κορμούς των δυο πελώριων πλατανιών. Και

βάλανε μια κρεμασμένη κάσα, που γλιστρούσε και πηγαίνοερχότανε απάνω στον κάβο. Κι ένα γέρο, που γυρόφερνε το μάγκανο σε μια προσωρινή αχυρένια καλύβα και φρουρούσε τις νύχτες μήπως πειράξει κανέναν το γεφύρι. Έτσι ελέγχονταν το πέρασμα στα καταράχια. Όχι, δε θα περνούσαν ξένοι κι άγνωστοι. Το κλείδωνε το μάγκανο τα μεσάνυχτα. Και μονολογούσε με τα νερά του ποταμού. Στη φαντασία του τις νύχτες τρεμοσβήνανε οι αναμμένες καντήλες των αγίων στα εικονίσματα. Στη φαντασία του έκανε γύρους ο κρεμασμένος στο σχοινί, στο παλιό γεφύρι. Και ποτέ δεν κοιμήθηκε τις νύχτες. Όπου μια μέρα μπήκαν μαζί στην κάσα δυο διαβάτες κοντοχωριανοί να περάσουν. Και πήγαν ως τη μέση του γεφυριού. Και πάει, κόπηκε ο κάβος. Και χάθηκαν κι αυτοί, όπως και πολλοί άλλοι, στο χάος.

Τότε ήταν που τους είπα το και το, να τους έκανα ένα κρεμάμενο ξύλινο γεφύρι.

— Δεν πάει στο διάβολο κι αυτό το γεφύρι..., μου 'παν οι δημογέροντες. Μας έφαγε τη ζωή, μας ροκάνισε. Αιντε κι αυτή τη φορά. Ας το κάνουμε. Αλλά, αφού δε βάσταξε η πέτρα, πώς θα βαστάξει το ξύλο;

Αλλά τώρα χρειάστηκαν τέσσερις κάβοι, που τεντώθηκαν πέρα για πέρα, από όχθη σε όχθη. Και δέσαμε σανίδες στη σειρά απάνω στους κάβους. Κι έπιασε το γεφύρι. Κι άρχισε το σύρε κι έλα. Κρατιόνταν από δω κι από κει στους κάβους και περνούσαν αντίπερα σιγά σιγά, μήπως πάρει κλίση και κινηθεί το γεφύρι και τους πετάξει στο

ποτάμι. Όλοι ήταν ελεύθεροι να περνούν, ο καθένας για την όχθη του.

Ένα πρωί, σάστισαν και μάργωσαν οι διαβάτες που θα περνούσαν για τα καταράχια. Είδαν έναν κρεμασμένο, με το σχοινί δεμένο στο λαιμό, με το τσιγκέλι στο θόλο, στη μέση του γεφυριού. Κι ο κρεμασμένος τριγύριζε, με το σχοινί στο λαιμό, κάτω από το γεφύρι, στο φύσημα του αγέρα. Τον είχαν φέρει, λέει, τα μεσάνυχτα από την αντίπερα μεριά και τον είχαν κρεμάσει γιατί είχε φύγει να λιποταχτήσει. Και τον πιάσανε στα συρματοπλέγματα. Και τον κρέμασαν μες στη μέση του γεφυριού, να τον δουν κι οι άλλοι για φόβητρο. Και δώσανε διαταγή να μην τον ξεκρεμάσει κανένας. Βάλανε και φύλακα, αλλά τον έπιασε ο ύπνος μες στα ξημερώματά. Και τον ξεκρέμασαν οι τσ' εδώ του ποταμού. Και τον πήρανε, έγινε άφαντος. Και ποιος ξέρει πού τον θάψανε.

Από τότε στην κλεισούρα πλάκωσε ένας βαρύς ίσκιος, και κανένας δεν ξαναπέρασε στο κρεμασμένο ξύλινο γεφύρι. Στη γέφυρα την κρεμαστή, όπως το λέγανε οι άλλοι. Σιγά σιγά σάπισαν οι σανίδες και πιάσανε χορτάρι στις ραφές τους. Φυσούσε αγέρας, και το γεφύρι βοούσε κι έτρεμε και χόρευε απ' άκρη σ' άκρη. Πότε από δω, πότε από κει. Μες στις θολούρες και στις θεομηνίες.

Μόνο η ψυχή του Κίτσιου, σου λένε, έβγαινε τις νύχτες απάνω στο γεφύρι. Του κρεμασμένου Κίτσιου. Τώρα ήταν αυτός ο δερβέναγας τις νύχτες που σφύριζε και φοβέριζε τις κουκουβάγιες... «Ε, Κίτσιο παιδί μας», του 'λεγαν οι άλλοι, «είμαστε κι εμείς εδώ πιο πάνω.»

Τώρα στις δυο όχθες είχαν φυτρώσει πυκνοί, θεόρατοι

φτελιάδες, κι οι απλωμένες κλάρες τους είχαν κατακλείσει του ποταμού την κοίτη. Κλεισούρα, σου λέει. Και δε διακρίνονταν καθόλου το χάος. Βαθιά, υπόκωφα βρυχιόνταν τα νερά. Μόνο τις νύχτες ροβολούσε του Κίτσιου η μάνα και κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι.

Με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβολούσε.

«Ποτάμι μ', για λιγότεφε, ποτάμι, γύρνα πίσω, για να περάσω αντίπερα, πέρα στα καταράχια, τον Κίτσιο τονε πιάσανε και παν να τον κρεμάσουν.»

Το φεγγάρι ξετρύπωνε στους φτελιάδες και χάνονταν στις θεόρατες γούρνες, ώσπου βασίλευε πίσω από τα ευλογημένα βουνά. Πίσω από τα φιδίσια συρματοπλέγματα.

...Τώρα, σου λέει, είχαν γκρεμιστεί και τα αγκαθωτά συρματοπλέγματα, τα μεγάλα φίδια που 'χαν χωρίσει στα δυο, εκεί πάνω στον αυχένα, τα βράχια. Κι ο κόσμος μπορούσε να περάσει και να πάει κι από δω κι από κει στα κοντοχώρια.

Τα ποτάμια βούιζαν στη μοναξιά, και στην κοίτη σέρνονταν κορμιά και πτώματα. Από δω κι από κει τρέμανε τ' αστέρια στον ουρανό και ρίχνονταν και πετιόνταν από δέντρο σε δέντρο.

Άξαφνα, ξημερώνοντας, ένα πελώριο ουράνιο τόξο βγήκε από ράχη σε ράχη, και είπα μέσα μου: Να η πελώρια θείκη γέφυρα για τα καταράχια. Κι έτρεξα και πήγα να περάσω, να πηδήσω πρώτος, αλλά κοντοστάθηκα. Λέγανε όποιος πηδάει το ουράνιο τόξο γίνεται κοπέλα. Κι εγώ δεν ήθελα να γινόμουνα κοπέλα. Εγώ ήμουν ο πρωτομά-

στορας. Κι ο πρωτομάστορας είναι για να χτίζει γεφύρια.

Άρχισα να μουρμουρίζω μέσα μου και να λέω: Χάθηκε ο τόπος. Να λέω: Δεν ακούτε τα ποτάμια που παν να φάνε τα χώματά μας; Να λέω: Γυρίστε από τα γκρεμισμένα συρματοπλέγματα να ξαναφτιάξουμε το γκρεμισμένο γεφύρι...

...Όνειρα, πρωτομάστορα, όνειρα...

...Τώρα σκύψε. Καμπούριασε. Γίνε γεφύρι.

...Κι έσκυφα, ρίχτηκα ακέριος πάνω στην κοίτη του ποταμού. Άπλωσα τα χέρια μου στη μια την όχθη κι έμπηξα τα πόδια μου στην άλλη. Από βράχο σε βράχο. Ανασήκωσα το σώμα. Ακέριος φυσικός θόλας, κυρτός, καμπουριασμένος, απάνω στο ποτάμι.

Και το γεφύρι έγινε.

— Ας περνάνε όλοι τους, είπα. Ας πηγαινοέρχονται. Καλοί και κακοί.

— Όχι, μου 'πε το πουλί. Πολύ γενναιόδωρος γίνεσαι. Ακόμα δεν έβαλες γνώμη; Αν θυσιαστεί τώρα κάποιος, πρέπει πια να το ξέρεи καλά: ν' αφήσει να περνούν απάνω του μόνο οι καλοί. Αλλιώς, μη γίνεσαι γεφύρι, πρωτομάστορα. Μη γίνεσαι γεφύρι. Γιατί έτσι θα γκρεμιστείς κι εσύ, όπως οι άλλοι πριν από σένα που προσπάθησαν να χτίσουνε γεφύρια...

Το καντήλι της καρδιάς μου τρεμόσβηνε. Κάτω μου, υπόκωφα, περνούσανε τα ματωμένα, θολά ποτάμια. Στις όχθες, στις άκρες του γεφυριού, στα εικονίσματα ακουμπισμένοι, πίνανε τσιγάρο και κουβέντιαζαν σταυροπόδι οι άγιοι μας.

Τότε ήταν που στα καταράχια έγινα γεφύρι, αφού από

καιρό είχαν γκρεμιστεί όλα τα γεφύρια και δεν υπήρχαν πια γεφύρια.

Αν ζαλιστώ κι εγώ και πέσω, θα χαθεί ο κόσμος. Πάρτε τα μέτρα σας να μ' αντικαταστήσετε, γιατί νιώθω άλλα βάρη απάνω μου, γης κι ουρανού μαζί, των ζωντανών και των πεθαμένων. Είναι βαριά τα πνεύματα.

Τότε μες στα όνειρα άκουσα αφορισμούς και ξόρκια, και είπαν ότι κανένας δεν μπόρεσε να περάσει στο βόρειο πέτρινο γεφύρι, γιατί πάντοτε φυσούσανε βοριάδες και το καμπανάκι που ήταν κρεμασμένο στο μεσιανό τόξο πάντοτε χτυπούσε τις νύχτες.

Άγιοι Σαράντα, Μάρτης 1999

Η ονειροπαρμένη

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

Κι ο ονειροπαρμένος ερωτιάρης ονειρεύτηκε ότι τον είχε απατήσει η ονειροπαρμένη, ερωτιάρα μοιχαλίδα του.

Α, η αγάπη μας, ο έρωτάς μας! Τόσο απέραντη αγάπη! Πού πάει, πώς χάθηκε, έλεγε μέσα του, τόσο πελώρια αγάπη; Πού παν οι όρκοι, τα φιλιά μας; Α, η αγάπη μας! Πού πάει η αγάπη μας;

Η νύχτα ήταν όνειρο φρικιαστικό, λαβύρινθος, που έπλεκε τους λογισμούς του. Κι απλώνονταν το όνειρο με χίλιες δυο μορφές, με χίλια δύο χρώματα, μέσα στις οπτασίες.

Τα 'χασε και τρόμαξε στα όνειρα της νύχτας, του φάνηκε πως άξαφνα η ερωτιάρα του έγινε μοιχαλίδα.

Και τον άφηνε μόνο κι έφευγε κατά καιρούς τις νύχτες, στα κρυφά, χωρίς να την καταλαβαίνει, μέσα από το κρεβάτι της παρθενιάς τους. Ανασήκωνε το άσπιλο λευκό σεντόνι τους. Και, περπατώντας στα δάχτυλα, άνοιγε την πόρτα. Την έσπρωχνε σιγά σιγά. Κατέβαινε τις σκάλες. Άνοιγε την εξώπορτα. Τη σφάλιζε. Την κλείδωνε. Τον άφηνε μέσα. Κι έβγαινε στο δρόμο.

Κι έτσι, την πέτυχε βιγλίζοντας στα ίχνη, λέει, στο όνειρο.

Ένωσε το τρίξιμο της πόρτας και πήγε από πίσω της. Αυτή διέσχιζε τους θάμνους και τα πουρνάρια και περνούσε αντίπερα.

Κι αυτός, πίσω από τα πυκνά πουρνάρια και τους θάμνους, περνούσε αντίπερα.

Αυτή ανάσαινε βαθιά και βαστούσε τα στήθια στις χούφτες της.

Κι αυτός βαστούσε την αναπνοή, μη τυχόν κι ακουστεί, κι ήταν έτοιμος να σκάσει.

Αυτή κάπου μπήκε. Κάπου έστριψε σε μια στροφή. Και την έχασε απ' τα μάτια του. Στην αρχή μπροστά του νόμισε ότι του φάνηκε ένας ναός. Κι αυτή διάλεξε να μπει στο ναό απ' τη στενή την πύλη. Μπήκε, κι η πύλη στένεψε πιο πολύ, σαν να έκλεισε. Κι έτσι δεν μπορούσε να μπει άλλος πίσω της. Κι αυτός δεν είχε πώς να μπει. Κι έμεινε έξω, στο δρόμο του σεληνόφωτος. Ύστερα άρχισε ένας φίθυρος. Η λειτουργία, ή ο διάλογος; Κι εκεί συνάγτησε κάποιον παλιό αγαπητικό της, που έμοιαζε με τον ίδιο τον εαυτούλη του σαν να 'ταν ο σωσίας του. Κάποιον που την κυνηγούσε στα Ηλύσια, σ' έναν απέραντο λουλουδιασμένο κάμπο, και ποτέ δεν την έπιασε.

— Ανοίξτε! φωνάζει από την κλειδαρότρυπα της πύλης.

Ανοίξτε! βουίζει αχέριος ο ναός.

Κανένας δεν ακούει και κανένας δεν ανοίγει.

Ύστερα βάζει τις πλάτες στο ναό και τον σπρώχνει με τους ώμους, όπως οι ήρωες της Παλαιάς Διαθήκης. Και

σωριάστηκε ο ναός. Γκρεμίστηκαν οι κίονες και γίνανε χαλάσματα.

Κι αυτοί, η ερωτιάρα του κι ο άλλος, να τα λένε φιθουριστά πίσω από τα χαλάσματα.

— Πού ήσουν τόσα χρόνια; σαν να της έλεγε. Σε κυνηγούσα τόσα χρόνια. Πάνε είκοσι χρόνια. Κι εσύ χάθηκες πίσω από τα ανταριασμένα όρη.

— Χα, χα, χα, χα! Χα, χα, χα, χα! γελούσε αυτή και ξεκαρδίζονταν, σαν να τη χάιδευαν και να τη γαργαλούσανε οι αύρες από τα διάραχα στον ξεθηλυκωμένο κόρφο της.

— Άτιμη, της είπε ο άλλος. Με πρόδωσες.

Χα, χα, χα, χα! αχούσε κι ακουγότανε πίσω από τις ανθισμένες αχλαδιές.

— Μ' άφησες μόνο, είκοσι χρονάκια περιμένοντας. Και τώρα, να, ξανάρθεις στα παλιά λημέρια μας. Και τώρα, να, απατάς και τον άντρα σου.

Χα, χα, χα, χα, χα, χα! βουίζει κι ακούγεται πίσω από τα χαλάσματα.

Όλα τ' ακούει πίσω από την κλειδαρότρυπα. Τι να κάνει; Να μπει, ή να μην μπει στο ναό;

Αμαρτία, λέει μέσα του, να σπάσω την πόρτα και να μπω στο ναό. Δεν είναι για ιερά και ναούς αυτές οι υποθέσεις και τούτα τα πράγματα. Να μπω στα χαλάσματα; Δεν είναι κι εύκολο να βρω το νήμα τους, να βρω τα ίχνη τους και να τους πετύχω μες στα στενά του λαβύρινθου.

Βάζει μια πελώρια φωνή. Φωνάζει με όση φωνή έχει πίσω από τα θεόρατα δέντρα:

— Ω μοιχαλίδα! Ω μοιχαλίδα!

Χα, χα, χα, χα, χα, χα! ακούγεται να βουίζει πίσω από τα χαλάσματα.

Ποτέ δεν κατάλαβε τι έγινε με τον άλλο, τον ξένο, το σωσία του, αν ήτανε κρυμμένος πίσω από τα χαλάσματα ή κλεισμένος μες στο ναό της παρθενιάς.

Του φάνηκε για μια στιγμή στην οπτασία του ότι το πρόσωπο του άλλου ήτανε τερατώδες.

Τερατώδης, χοντροκέφαλος, λέει μέσα του. Πώς μπορεί να μ' απατήσει μ' έναν τερατώδη, μ' έναν χοντροκέφαλο; Και ποιον, εμένα, που την αγκάλιασα και τη φίλησα και την έσφιξα στο στήθος μου για χίλια χρόνια έρωτα; Εμένα, που τη φίλησα όσο δε φίλησε ποτέ στον κόσμο άλλος ονειροπαρμένος; Εμένα, που τη χάιδευα στα χαμομήλια, στις πασχαλιές, και ζήλευε η αύρα και τ' αστέρια; Να το πιστέψω; Να το πιστέψω;...

Αυτή πηδάει αναμαλλιάρια, σαν ελάφι, πίσω από το ναό, πίσω από τα χαλάσματα. Και γίνονται τα απλωμένα μαλλιά της φωτοστέφανο στο πρόσωπο του φεγγαριού.

Είναι μέρα; λέει μέσα του. Δεν είναι μέρα. Νύχτα είναι, βαθιά μεσάνυχτα. Το φεγγάρι στέκει φωτοστέφανο απάνω στα μαλλιά της.

Είναι πανσέληνος, και πίσω από τα χαλάσματα σαλεύουνε οι ίσκιοι.

Αυτή πηδάει πίσω από τις δεντροστοιχίες του ναού. Κι από την αύρα το λεπτό κομπινεζόν της χώνεται και διπλώνεται στα σκέλια της.

Φυσάει η αύρα απαλά, και πετιόνται τα φουσκωμένα στήθια της.

Πίσω της φάνηκαν μηλιές ανθισμένες, σαν να κεντού-

σαν με τα άνθη το εσώρουχό της, το πολύχρωμό της πουκάμισο.

Ύστερα μονομιιάς έγινε το θαύμα, κι οι μηλιές γέμισαν μήλα κόκκινα, κι αυτή κοκκίνισε ακέρια σαν από μια παράξενη πύρια. Και ρόδισε το πρόσωπό της όταν πήγαινε να φέξει κι έπεφτε η αυγή.

Βάδιζε ο ξένος, ο άλλος, ο σωσίας του, πίσω από το σκοτάδι, να μην τον δούνε, να χαθεί.

Βάδιζε αυτή, η αναμαλλιάρια, γρήγορα, μέσα από τη νύχτα του ναού να βγει στον ήλιο.

Αυτό δεν είναι βάδισμα, να σαλπάρει άγγελος πάνω από τους αγρούς, πίσω από τα περιβόλια, και να πηδάει φράχτες με γιασεμιά και μανουσάκια, και να πηδάει πάνω από τα δέντρα, ένα άσπρο σύννεφο.

Τώρα την κυνηγάει μανιασμένος να τη βρει, φιρί φιρί, και περπατάει στα ίχνη της.

Πάνω στην πάχνη της φεγγαράδας μετρούσε ένα προς ένα ξυπόλητα τα ίχνη της. Πάει να τα πιάσει, κι αυτά λιώνουν, χάνονται μαζί με τις δροσοσταλιές απάνω στα χορτάρια.

— Κούκου... κούκου..., του κάνει πίσω από τις αρχαίες βελανιδιές.

Κούκου... κούκου..., αχούν οι χαράδρες και τα φαράγγια ως ψηλά στα έλατα.

— Σ' έπιασα, μοιχαλίδα...

Αυτή του πιάνει το στόμα με το χέρι της και τον φιλάει στο στόμα.

— Μη! του λέει. Μην το ξαναπείς. Μην ξεστομίζεις τέτοια λόγια. Πώς έφτασες να ξεστομίσεις τέτοια λόγια;

Αυτός σήκωσε το χέρι ψηλά σαν θεριό. Ποτέ δεν ήταν τόσο εξαγριωμένος.

Τη χτύπησε.

Της έδωσε έναν μπάτσο στα μούτρα.

Η παλάμη του έμεινε στο πρόσωπό της. Οι δαχτυλιές κόλλησαν στα μούτρα της.

Δε χόρτασε.

Ξαναχτύπησε.

Και μια.

Κι άλλη μια.

Κι άλλη μια.

— Πού σε πονάει;

— Χτύπα με, του λέει αυτή. Όσο θέλεις χτύπα με. Μόνο μην ξεστομίσεις και ξαναπείς «μοιχαλίδα». Σε παρακαλώ, χτύπα με. Αλλά μη με ξαναπείς μοιχαλίδα.

— Κοροϊδεύεις; λέει. Παίζεις με τον πόνο μου; Θέλεις κι άλλο χαστούκι; Θέλεις κλοτσιές, θέλεις να φας κι άλλες; Έτσι θέλετε εσείς οι βρώμες. Το ξύλο βγήκε απ' τον Παράδεισο.

Την πιάνει, την ξαπλώνει καταγής. Κολλάει πάνω της. Τη γυρίζει μπρούμυτα, χτυπάει με κλοτσιές στα κωλομέρια, με μανία. Όπου την πιάσει, αλύπητα. Από μπροστά και από πίσω.

Το βράδυ είχε δει στην τηλεόραση που χτυπούσαν με μανία τους πρόσφυγες στα βόρεια σύνορα.

— Χτύπα, σου λέω!

— Τώρα ξέρω κι εγώ πώς χτυπούν.

Έστερα από λίγο προσπαθεί ξανά να τη δείρει. Σχύβει απάνω της. Κι αυτή κοιτάει με χαμόγελο στα μάτια. Το

χέρι του νεκρώνει και πέφτει, μένει κρεμασμένο στο χάος. Το χέρι βαραίνει και γίνεται κούτσουρο. Και δεν το αισθάνεται. Το μπράτσο του κρέμεται. Δεν έχει δύναμη να ξαναχτυπήσει. Ύστερα το χέρι γίνεται πούπουλο, φτερό ελεύθερο, και φτερουγίζει στον αέρα. Το ίδιο και τα πόδια του. Πετάνε σαν πούπουλα. Όπως οι κοσμοναύτες μες στο διαστημόπλοιο, στο σύμπαν, στο χάος. Δεν μπορεί να ξαναχτυπήσει.

- Πήγες; τη ρωτάει.
- Πού; του λέει.
- Εκεί, πίσω από τα χαλάσματα.
- Ναι, πήγα, του λέει.
- Πώς μ' άφησες κι έφυγες απ' το κρεβάτι μας;
- Χι, χι, χι! Χα, χα, χα!
- Τέρας τετράποδο!
- Αγάπη μου, δε θα το ξανακάνω.
- Μοιχαλίδα! Θα σε κρεμάσω στη βαλανιδιά, στο σταυροδρόμι των αγέρηδων!
- Χαλάρασε. Έλα να πάμε σπίτι. Θα τα βρούμε.
- Πάει το σπίτι. Δεν υπάρχει σπίτι για σένα.

Ύστερα κλείνει με δύναμη την πόρτα και την αφήνει μόνη της απέξω.

Τρέχει αγκομαχώντας στα όρια της νύχτας και φωνάζει τον πατέρα της.

- Κακά μαντάτα, του λέει. Αλλά δεν έχω τίποτα μ' εσένα. Αυτό κι αυτό με την κόρη σου. Απόψε έφυγε απ' το κρεβάτι μου. Τη βίγλισα. Με κάποιο παλιόμουτρο της πλάσης, που δεν μπόρεσα να τον διακρίνω μες στη γεμοφεγγαριά, χάθηκε πίσω από τα χαλάσματα.

— Αυτά έχουν οι μεγάλες αγάπες, βρε παιδί μου, είπε ο πατέρας της. Εσείς ήσασταν οι πιο τρελοί ερωτιά-ρηδες. Αυτή μας λιποταχτούσε και μας έφευγε για σένα τις νύχτες απ' το σπίτι. Και τη χάναμε πίσω από τις ελιές στις φεγγαρίσιες νύχτες. Τώρα τι σας έπιασε; Τι πάθατε;

— Δείρ' την! φώναξε η μάνα της. Δείρ' τη, τη βλαμ-μένη! Ντρόπιασε το σόι μας!

— Να την που την έχετε, είπε. Σας την έφερα δαρμένη. Την άρπαξε απ' τα μαλλιά. Της σήκωσε το κεφάλι. Την κοίταξε στα μάτια. Την τίναξε δυνατά. Τη σήκωσε ψηλά με τα δυο του χέρια. Την πέταξε μπροστά τους.

— Τώρα έγινε ρεμάλι. Πάρτε την. Είκοσι χρόνια αγαπημένοι τρελά, κι απόψε έφυγε απ' το κρεβάτι μου.

— Πώς το 'καμ' έτσι, η βλαμμένη;

— Σήκωσε σιγά σιγά το κεφάλι από το μαξιλάρι. Ένωσα την πνοή της στα χείλη μου σαν να με μύριζε. Σήκωσε το σεντόνι στο φως του φεγγαριού. Άνοιξε την πόρτα. Κατέβηκε τις σκάλες. Άνοιξε την εξώπορτα. Την έσπρωξε ελαφρά. Πήγα από πίσω της. Καταπόδι στα ίχνη της. Μέχρι τα όρια του ναού. Εκεί μπήκε από τη στενή μαρμάρινη πύλη. Εκεί κάποιον συνάντησε, και βγή-καν έξω μαζί. Εκείνος ο άλλος έμοιαζε με το σωσία μου. Μπήκε στα χαλάσματα. Άκουσα γέλια πίσω από τη λα-γκαδιά, στα τριφύλλια. Πήγα να τρελαθώ. Τρελάθηκα. Έτρεξα κι είπα να την πιάσω. Κι είπα, αν την έπιανα, θα την έσφαζα.

— Θέλει σφάξιμο, λέει η μάνα της.

— Πάρτε την τώρα και βράστε την.

Συλλογισμένος ο πατέρας ανηφόρισε για το σπίτι του. Από πίσω, η καμπουριασμένη μάνα γύρισε το κεφάλι κι είπε:

— Εκεί, να φοφήσει. Άσ' τη στο σταυροδρόμι.

— Εγώ δε σκοτώνω, τους είπε. Δε σκοτώνω.

Και ρώτησε την ηθική του τόπου.

Και φώναξε τα ήθη και τα έθιμα.

— Πώς να πράξω; τους λέει. Σας ρωτάω. Τι θα γίνει; Τόσο ήτανε γραφτό μαζί μου.

— Άκουσε, του λέει ο γερο-Λάμπης. Στο γάιδαρο, καβάλα στο γάιδαρο. Θα βρούμε ένα γάιδαρο. Το γάιδαρό μου. Θα τη βάλουμε ανάποδα καβάλα στο γάιδαρο. Και θα τη φέρομε τριγύρω στους δρόμους, καβάλα ανάποδα. Έτσι σεργιανούσαν ολοένα εδώ πάνω τις μοιχαλίδες.

Την άρπαξε απ' τα μαλλιά.

Ήταν ελαφριά, φτερό περιστέρας.

Την καβαλίκεψαν ανάποδα στο γάιδαρο.

— Σφάξε με, του είπε.

— Όχι, της είπε. Δεν είμαι φονιάς.

— Σφάξε με, σου λέω.

— Έτσι να σέρνεσαι. Έτσι. Απάνω στο γάιδαρο. Να σε βλέπει ο κόσμος στους δρόμους και να σε φτύνει κατάμουτρα. Να γεμίζει το πρόσωπό σου σάλες, και να προσπαθείς να τις σκουπίζεις και να ξαναγεμίζεις σάλες.

— Καλύτερα να με σφάξεις παρά να με γυροφέρνεις καβάλα στο γάιδαρο.

— Βλέπομε και κάνομε. Τι λες, γερο-Λάμπη, να τη σφάξω;

— Όχι, όχι! Εμείς δεν είχαμε μαχαιριές. Καλύτερα στο γάιδαρο. Εμείς ολοένα στο γάιδαρο καβάλα σεργιανούσαμε ανάποδα τις μοιχαλίδες.

— Μωρέ, παππού Λάμπη, δεν είμαι μοιχαλίδα.

— Τι έκανες πίσω από τα χαλάσματα;

— Πήγα στη βρύση για τ' αμίλητο νερό.

— Εγώ δεν ξέρω ποιον να πιστέψω.

— Μάρτης δεν είναι, παππού;

— Αυτά τα ξέρει ο άντρας σου. Βρες τα με τον άντρα σου. Εμείς είμαστε τίμιοι και δεν αντέχομε στα βράχια μοιχαλίδες.

...Εημέρωνε, και το τρομερό όνειρο της νύχτας ήταν στην τελευταία πράξη του. Αυτός ξύπνησε σαν παρανοϊκός και σαν υπνοβάτης, πεταχτηκε απ' το κρεβάτι του. Κι έφαχνε στην κρεβατοκάμαρα με τα χέρια ανοιχτά και με τα μάτια κλεισμένα.

— Φούλα! της φωνάζει, κι είναι πεισμωμένος και κατακουρασμένος.

— Τι έπαθες, φούλη; του λέει. Τι έπαθες;

— Εδώ είσαι; της λέει.

— Εσύ, εδώ;

— Πού να πάω;

— Πού χάθηκες και σε ζητούσα όλη τη νύχτα, φούλη μου;

— Αντί να πω εγώ ότι σε ζητούσα όλη τη νύχτα, λες εσύ;

— Σου λέω αλήθεια. Είδα όνειρο ότι μ' άφησες μόνη

κι έφυγες πίσω από τα χαλάσματα κι εγώ σε κυνηγούσα.
 Δε με βλέπεις καταϊδρωμένη;

— Δεν ξέρω. Εγώ, ή εσύ; Ποιος έφυγε και χάθηκε πίσω από τα χαλάσματα;

— Στάσου να δω... Εσύ είσαι κολύμπα, καταϊδρωμένος.

Τότε ρίχτηκε στην αγκαλιά της, την έσφιξε στον κόρφο του, τη φίλησε στα μάτια, της χάιδεψε τα μαλλιά και φίλησε τα χείλη της. Έσκυψε και μύρισε τα φουντωμένα στήθια της.

— Αλήθεια, φες, του λέει, λιποτάχτησα, έφυγα από κοντά σου. Έτρεξα να ξαναβρώ στον ύπνο την ελιά του σεληνόφωτος, εκεί που συναντιέται τώρα ο γιος μας ο εικοσάρης, ο ερωτευμένος. Να δω, είναι η ίδια η ελιά, ή είναι άλλη ελιά, κοντά με την ελιά μας; Εκεί που συναντιόμασταν είκοσι χρόνια πριν, ανήμερα, στα χλοερά τα στάρια.

»Ο γιος μας ο ερωτευμένος, με τα λαμπερά τα μάτια, που τότε τότε χάνεται και κλείνεται στον εαυτό του. Θέλω να ξέρω, και να τους χαρώ, πού συναντιέται τις νύχτες με την αγαπημένη του. Αν είναι κοντά η ελιά τους με τη δικιά μας. Εκεί όπου εμείς φιλιόμασταν τις νύχτες. Ήθελα να μάθω αν είναι το ίδιο το φεγγάρι που λάμπει απάνω τους. Αν είναι η ίδια αύρα της αυγής κι η πάχνη στα χορτάρια.

Το όνειρο ξημέρωνε. Φιλήθηκαν θερμά στο στόμα, αγκαλιασμένοι.

— Ούτε στο όνειρο δε θα σε χτυπώ. Μόνο θα σε φιλάω.

Βγαίνανε από όνειρο φριχτό με το φιλί στο στόμα.

Πίσω τους φάνταζε εφιάλτης ο ίσκιος της μοιχαλίδας.

Έξω μύριζε άνοιξη.

Άγιοι Σαράντα, Απρίλης 1999

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οι λύκοι ροβολούν
κατά το σούρουπο

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ουρλιάζουνε οι λύκοι πάνω στις σπηλιές και στα βράχια και τρέμουν σύγκορμα κατά το σούρουπο.

Τώρα κάθε βράδυ, κατά το σούρουπο, στα περίχωρα, γύρω από τις λυκοσπηλιές, απάνω στα στενά πεζούλια, ουρλιάζουνε οι λύκοι.

Κι οι ζωντανοί κλείνουν τις πόρτες και σφαλίζουνε τα σπίτια τους. Ανάβουν τη φωτιά στη γωνιά και στριμώνονται στο παραγώνι. Κι ακουμπούν κεφάλι με κεφάλι στους στοχασμούς τους.

Από πού ξετρύπωσαν και βγήκαν τούτοι οι άγριοι, λυσσασμένοι λύκοι, όσο καμιά άλλη φορά, και ουρλιάζουνε τις νύχτες;

Ουρλιάζουνε οι λυσσασμένοι λύκοι, σου λέει, που ξέσκισαν όλα τα ζωντανά στα καταράχια. Επιτέθηκαν, όρμησαν και ρίχτηκαν στα ζωντόβολα, στα άλογα, στα μου-

λάρια. Ξεσχίσαν ζωντανούς και πεθαμένους, και λιγότεφε ο τόπος. Γιατί κολλήσαν τα λαγόνια τους από τη βαρυχειμωνιά κι από την πείνα.

Κι ήρθε η ώρα, σου λέει, τώρα που λύκος τρώει το λύκο. Και σκίζουν τις κοιλιές τους ροβολώντας κι ουρλιάζοντας στα βράχια. Και καθισμένοι στον κώλο, με τα καταματωμένα ρουθούνια στον ουρανό και με το βλέμμα μπηγμένο στο άπειρο, θωρούνε το ασάλευτο φεγγάρι πίσω από τα θεόρατα αρχαία δέντρα.

Δαγκώνουν ως και τα δέντρα με τα λυσσασμένα δόντια τους, και λυσσιάζουν και τα δέντρα. Γδέρνουνε τις πέτσες, τις φλούδες των δέντρων, και ξεφυλλίζονται και βγαίνουνε λουρίδες. Και γλείφουνε με την πύρινη γλώσσα τους χυμούς των δέντρων, κι αιμορροούν τα δέντρα...

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ύστερα η πείνα φτάνει στο μεδούλι. Κι οι λύκοι αποφασίζουν να ροβολήσουν ομαδικά, κοπάδια κοπάδια, και να ουρλιάξουν κατά κόρο στο σούρουπο, πότε από το Ανήλιο και πότε από το Προσήλιο.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

...Της γριάς τής φάνηκε ότι οι λύκοι ριχτήκανε στα Περάσματα, κατεβήκανε στα Πωριά, κλώσανε πίσω από του Καλόγερου και στρίφανε στα λίγα καραούλια, όπου αγρυπνούσανε οι άντρες, στα καταράχια.

Ούι, μάνα μου! είπε μέσα της. Θα φάνε και θα ξεσκίσουν και τους λίγους άντρες που μας έμειναν. Θα μας μπιτίσουν. Θα μας ξεριζώσουν.

— Ω γυναίκες! φώναξε. Ω γυναίκες! Μάστε τους άντρες. Πείτε τους να μπούνε μέσα. Νύχτα είναι, θα περάσει. Ας έρθουνε, ας μαζευτούνε μέσα.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Τώρα όσο πιο κοντά στα σπίτια ουρλιάζουνε οι λυσοσμένοι λύκοι.

Λύσσιαξαν, οι αθεόφοβοι..., σκέφτεται η γριά.

— Ω γυναίκες! Ω γυναίκες! Κλείστε τα κατώγια. Βάλτε το σύρτη στις πόρτες σας. Βάλτε τα περαστάρια. Μάστε τα αρνοκάτσικα απ' τις καλύβες, κλείστε τα στους τσάρκους, στα κατώγια. Ρίξτε σιούμο και χορτάρι μπόλιχο. Θα 'χομε χειμώνα, γυναίκες.

Οι λύκοι ακόμα δεν ξυπνήσαν, σκέφτεται. Είμαστε στα πρόθυρα του χειμώνα. Ποιος ξέρει τι θα τραβήξομε...

Του πιστικού του Δόση του 'πε να τα φέρνει γρήγορα τα βράδια τα λυκοσκισμένα. Μην τα πηγαίνει μακριά. Να 'χει μαζί δίχως άλλο το ντουφέκι του. Να 'χει τη γνώμη στα σκυλιά, μην τα δαγκάσουν και λυσοσιάξουν και τα σκυλιά μαζί με τους λύκους.

— Ω χωριανοί! Ω χωριανοί! φώναζε. Τη νύχτα να λύνετε τα σκυλιά σας. Να τα λυάτε. Αν είναι δεμένα, τα τρώνε οι λύκοι. Και θα λυσοσιάξουνε όλα τα σκυλιά μας.

— Τι λες, μωρή καημένη; Αν είναι λυμένα τα σκυλιά,

είναι χειρότερα. Θα ορμήσουνε στη λυκουσιά και θ' αρπαχτούνε και θα φαγωθούνε χειρότερα. Θα φαγωθούν και θα λυσσιάζουνε και τα σκυλιά μας.

— Κάντε ό,τι θέλετε. Εγώ αυτό είχα να σας πω με την κουτή τη γνώμη μου.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

— Φυλάξτε τους άντρες που μας έμειναν, μωρή γυναίκες!

Σε κάθε συνοικία καραδοκούσε στις γειτονιές, στους δρόμους, με το ντουφέκι, κι από ένας άντρας. Ανεβοκατέβαινε στις ρούγες. Στεκότανε. Βαστούσε την αναπνοή του. Έβαζε τ' αυτί στο φύσημα των βοριάδων. Στις πόρτες. Στ' αχούρια. Στις καλύβες. Στα κατώγια. Πίσω από τις μισογκρεμισμένες, φαγωμένες θημωνιές. Πίσω από τα μισοτελειωμένα, στοιβαγμένα ξύλα. Στα καλύβια των σκύλων. Στα κοτέτσια. Στις καλύβες των γαϊδουριών...

...Υστερα είπανε του πιστικού να μην τα βγάλει τα ζωντανά αυτές τις μέρες. Έχουνε σιούμο και χορτάρι να βολευτούν, ώσπου να περάσει κι αυτός ο κρύος χειμώνας. Έκοψαν οι δικοί τους κλαδί και ξύλα, στοιβαγμένα σε θημωνιές, πριν φύγουν.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Τα καταράχια τρέμουν στις αστραπές και στις βροντές. Σχίστηκε ο ουρανός, και στα καταράχια χύθηκαν τα

επουράνια. Ξέσπασε μεγάλη καταιγίδα, πετούσαν οι καβαλάρηδες και τα κεραμίδια.

Τα γεροντάκια και τα γυναικόπαιδα τυλίχτηκαν και χώθηκαν στις βελέντζες.

Στάλαζαν τα σπίτια. Όλα τα σπίτια.

Οι γριές μέσα στα σπίτια βγάλανε τους τεντζερέδες και τα ταφιά να μαζέψουν τα σταλάματα. Όλα τα πατώματα είχαν γεμίσει με τα αρχαία αγγειά τους.

Η γριά άνοιξε την μπαλκονόπορτα.

— Ω, ω, ω! Ω γυναίκες! φώναξε. Ω γυναίκες! Πάρτε τους άντρες σας μέσα. Ώσπου να περάσει και τούτη η μπόρα.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ούρλιαζαν μες στα μεσάνυχτα οι λυσσασμένοι λύκοι.

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ουρλιάζουνε στους καβαλάρηδες, απάνω στις στέγες των σπιτιών κι απάνω από τα δάση της καστανιάς, οι λυσσασμένοι αγέρηδες.

...Οι λύκοι μπήκαν στο χωριό και πήρανε τις ρούγες.

— Ω θειακω-Λώλαινα! Ω θειακω-Λώλαινα! φώναξε από την άλλη όχθη η Ελένη. Οι λύκοι μπήκαν στο κατώι μου!

— Ας τα σκίσει τα λυκοσκισμένα. Τι να κάμομε; Εμείς οι λίγες γυναίκες μπορούμε να τα βγάλομε πέρα με

τη λυκουνιά; Ας τα φάνε οι λύκοι τα λυκοφαγωμένα.

Η Ελένη ανάβει τη φωτιά. Παίρνει από το χέρι τον μικρό κι ανοίγει του κατωγιού την πόρτα. Οι λύκοι πηδούν κι ουρλιάζουν με τα καταματωμένα ρουθούνια και τα σκουπίζουνε στα δαγκωμένα πρόβατα. Τα φαγωμένα γίδια κείτονται καταγής. Ένας ξεσκισμένος τράγος μπήγει τα κέρατα στην κοιλιά του λύκου και ουρλιάζει κι αυτός.

Έλα να καταλάβεις τώρα ποιοι ουρλιάζουν. Οι λύκοι, ή τα γιδοπρόβατα;

Το παιδάκι ανάβει ένα κλαρί να φοβερίσει τους λύκους. Είχε ακούσει ότι, αν ανάψεις και κουνήσεις κλάρες ή δαυλιά στα μάτια των λύκων, φοβούνται και φεύγουν.

Ένας λύκος πετιέται, βγάζει τα δόντια, του δαγκάνει το χέρι, και το παιδί από τον πόνο πετάει την αναμμένη κλάρα. Κοιτάει τη μάνα κι αρχίζει να ουρλιάζει. Τώρα το παιδί ουρλιάζει κι όλοι ουρλιάζουν.

Η Ελένη ρίχνεται να γλιτώσει το γιο της.

Τη δαγκάνουνε οι λύκοι, κι αρχίζει να ουρλιάζει και να φωνάζει τον άντρα της. Και το παιδί φωνάζει τον πατέρα του. Κι όλοι κι όλα ουρλιάζουν, κι όλοι κι όλα λυσσιάζουν.

Απ' όλα τα κατώγια ακούγονται φωνές. Μήπως έχουνε λυσσιάζει όλοι; Ύστερα οι χορτασμένοι λύκοι από τα κατώγια πηδάνε στους φράχτες και φεύγουνε προς άγνωστη κατεύθυνση μέσα στη νύχτα.

Στα κατώγια, το ένα πάνω στ' άλλο, ξεφυχούν λυκοφαγωμένα τα γιδοπρόβατα. Οι σκάλες τρίζουνε από τ' ανεβοκατεβάσματα. Πάνε τα σπίτια, πάνε τα κατώγια, μουρντάρεψαν. Τα πάτησαν οι λύκοι. Όλα λυκοφαγωμένα. Όλα λυκοξεσκισμένα.

— Αμ' δε σας τα 'λεγα εγώ, μωρή έρημες; Μην αφήνετε να φύγουν οι άντρες. Κάλλιο φωμί και κρομμύδι κι εδώ στα σπίτια μας. Δε σας είπα τόσες βολές να γράφετε να ξαναγυρίσουνε οι άντρες; Οι λύκοι λύκοι είναι. Τι νομίζετε; Ο λύκος αντάρα γυρεύει. Τι άλλο γυρεύει; Και την αντάρα την πέτυχε, τη βρήκε. Τα σπίτια μας, άδεια, τα πέτυχε, τα βρήκε. Ποιος να γλιτώσει την κονομιά μας, το βιος μας, τα κατώγια μας;

Η καταιγίδα κοπάζει. Χαλαρώνουν οι αγέρηδες. Από τις ράχες ακούγονται οι αγριεμένοι λύκοι να ουρλιάζουνε χειρότερα:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Στην αρχή βρήκαν ένα λύκο τσακωμένο στο δόκανο. Ροκάνιζε το πόδι, να το κόψει και να φύγει. Το 'κοψε με τα δόντια, άφησε το κομμένο πόδι στο δόκανο και πήδησε για τις σπηλιές με τα τρία.

Τώρα οι λύκοι ροβολούν κοπάδια στις ρούγες και γεμίζουν το πεζούλι του Καρατζιά στο μεσοχώρι.

— Ω χωριό! Ω χωριό! φωνάζει η γριά. Να μην κουνηθεί κανένας. Θα βγω μαναχή μου. Μπάμπω είμαι, τι θα χάσω;

— Όχι! της είπαν. Μη βγαίνεις. Θα σε φάνε, θα σε ξεσχίσουνε οι λύκοι. Είναι λυσσασμένοι.

Ανάβει τη φωτιά της. Ρίχνει το πανωφόρι πάνω στο τσιπούνι της. Σφίγγει το λαιμοδέτη, παίρνει το ραβδί,

βγαίνει στη ρούγα. Χώνεται στην ποταμιά, που αχεί και τρέμει από τα ουρλιαχτά των λύκων:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Οι λύκοι φοβούνται τη φωτιά, είπε μέσα της. Θα τους σκιάξω, να φύγουν από τις φωτιές μου...

Φυσάει αγέρας. Η φωτιά της σβήστηκε.

Από μακριά σπινθηρίζουν τα αναμμένα μάτια των λύκων στο σκοτάδι. Κι ουρλιάζουν:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ξανανάβει τη φωτιά, κοντοζυγώνει, πλησιάζει μπροστά τους.

Οι λύκοι ενώνονται όλοι μαζί κοπάδι, καθισμένοι στον κώλο, στη γωνία των βράχων. Με τα δυο μπροστινά τους πόδια σηκωμένα. Βγάζουν τα δόντια και μουγκρίζουν.

Η γριά βγάζει το μαχαίρι. Χτυπάει τον πρώτο στα αφρισμένα ρουθούνια του.

Ο λύκος ουρλιάζει. Κι ουρλιάζουν όλοι οι λύκοι μαζί, σ' ένα τρομαχτικό, μακάβριο, άγριο μοιρολόι.

Ανατριχιάζει. Ξαναχτυπάει. Τη δαγκάνει ένας λύκος. Στην αρχή δε νιώθει, και συνεχίζει να χτυπάει με το μαχαίρι. Ύστερα πονάει, καταλαβαίνει, η λυκοδαγκαμένη. Κι ουρλιάζει και φωνάζει.

Ούι, ούι..., αχεί η ποταμιά.

Η γριά βγάζει το πανωφόρι, το ανεμίζει στον αέρα. Οι λύκοι φοβούνται. Αφήνει τη φωτιά και παίρνει κι ανάβει

μια κλάρα. Ύστερα βάζει φωτιά κι ανάβει τη μεγάλη θημωνιά με το χορτάρι, και λάμπει ο τόπος όλος. Η θημωνιά ανάβει, κι οι λύκοι μαργώνουν, τυφλώνονται, τρομάζουν. Η γριά φαίνεται ίσκιος που βγαίνει από το πανωφόρι και στριφογυρίζει φοβερίζοντας τους λύκους.

Ύστερα έρχεται μια στιγμή που η γριά ουρλιάζει. Ουρλιάζει τόσο πολύ, που κατατρομάζουνε οι λύκοι.

Και ως το βάθος της ποταμιάς ουρλιάζουνε κι αχούνε τρομαχτικά τα φαράγγια:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Εημερώνει. Οι μαργωμένοι λύκοι ανατριχιάζουν.

Όλα τα σκυλιά αρχίζουν ν' αλυχτούν στα καταράχια.

Οι λύκοι φεύγουνε για τα Βορτόπια, να χωθούνε στις σπηλιές τους.

Ο καντηλανάφτης κατεβαίνει στην Παναγιά και χτυπάει λυπητερά την καμπάνα:

Γκλαν... γκλαν... γκλαν... γκλαν...

Γκλαν... γκλαν... γκλαν... γκλαν... γκλαν...

Όλοι κατεβαίνουνε στην Παναγιά ν' ανάψουν ένα κερί, να προσκυνήσουν.

Μπαίνει κι η γριά στην εκκλησιά.

Και μες στη μέση της δέησης αρχίζει να ουρλιάζει:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

— Πάει κι αυτή, είπαν οι γυναίκες. Πάει κι αυτή, η καημένη.

— Τώρα όλο το χωριό μπορεί να ουρλιάξει. Να ουρλιάξουνε οι ρούγες. Να ουρλιάξουνε οι λύκοι. Να ουρλιάξουν τα σκυλιά. Να ουρλιάξουν τα κατώγια. Να ουρλιάξουνε τα γιδοπρόβατα. Από τους ανθρώπους δε θέλω να ουρλιάξει κανένας. Θα ουρλιάξω εγώ για όλους. Ακούτε; Μεσ στο σπίτι του Θεού σάς το λέω.

Και γυρίζει στο σπίτι. Ντύνεται σαν άντρας. Αρπάζει το τουφέκι από τα χατίλια και βγαίνει αντάρτης στα κατάραχια. Στα περίχωρα. Πιάνει τα διάραχα. Και φοβερίζει τους λύκους ουρλιάζοντας πιο άγρια και πιο δυνατά κι από τους ίδιους τους λυσσασμένους λύκους:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Πίσω από τα διάραχα κι απ' τις σπηλιές των λύκων απαντούν ουρλιάζοντας οι λυσσασμένοι λύκοι:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ουρλιάζει η γριά απάνω από το διάραχο τις νύχτες:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ουρλιάζει η γριά, καρπούλι στα κράκουρα απ' το πρωί ως το βράδυ.

Οι αγέρηδες σέρνουνε τα ουρλιαχτά, κι αχούν βαθιά οι χαράδρες και τα δάση.

Αυτή κάθεται τυλιγμένη με τον μαύρο αλατζιά απάνω σ' ένα βράχο. Κι έχει στοιχειωθεί και μετατραπεί σε άγαλμα της Μέδουσας.

Τις νύχτες ανάβει μεγάλες φωτιές και λάμπει ο τόπος όλος. Και θαμπώνει τους λύκους, να μη βρούνε περάσματα και κατσικόδρομους. Και φοβερίζει και τρομάζει θεριά, αγρίμια, τέρατα. Και, μόλις ακούει ουρλιαχτά, μοναμιάς απαντάει:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Άλλοι λένε είναι ο ίδιος ο θάνατος, που έχει συμφωνήσει με τ' αγρίμια να κυβερνάει στα καταράχια.

Αυτή κοιτάζει τα σπίτια του τόπου της. Κι είναι στα εκατό της.

Τώρα ούτε κι η ίδια ξέρει πόσων χρονών είναι. Είχε, λένε, εκατό χρόνια αντάρτης, καθισμένη σταυροπόδι πάνω στο βράχο, πετρωμένος, στοιχειωμένος θρύλος. Και φοβερίζει ουρλιάζοντας τους λυσσασμένους λύκους:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Ουρλιάζει μια, και τρέμουνε τ' αστέρια.

Ουρλιάζει δυο, και τρέμουνε οι τάφοι.

Ουρλιάζει τρεις, και τρέμουνε τα βράχια.

Η λύσσα περνάει στα μονοπάτια. Κάτω γεμίζουνε τα κοιμητήρια. Αυτή επιμένει να φοβερίζει τους λύκους.

Σαν πλησιάζουν τα χειμωνιάτικα αστραποβολήματα και χάνεται ο τόπος στην αντάρα, αυτή ουρλιάζει δυνατότερα κι από τ' αστραποβολήματα:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

— Αστράφτει από το βράχο της λυσσασμένης.

— Βροντάει στο βράχο της λυσσασμένης.

— Ουρλιάζει η λυσσασμένη.

Κι ουρλιάζει η στοιχειωμένη γριά στο διάραχο, πάνω στα βράχια:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

...Τώρα πάνε εκατό χρόνια που ουρλιάζει, και κανένας δε θυμάται τ' όνομά της.

Ο βράχος της λυσσασμένης, λένε, που γλίτωσε τον τόπο από τους λύκους.

Απ' τις σπηλιές ουρλιάζει ο τετράποδος μαλλιαρός θάνατος, με τα κοφτερά δόντια της αρπαγής.

Από το διάραχο ουρλιάζει με πείσμα η γριά, κι αχούνε οι χαράδρες.

Κι ήρθανε χρόνια φοβερά και χρόνια δίσεκτα. Κι έπεσε το θανατικό. Και δεν έμεινε ποδάρι στα καταράχια. Ούτε ζωντανά, ούτε κοπάδια, ούτε πουλιά, ούτε βρύσες, ούτε δάση. Και τα σκυλιά, σου λέει, αλληλοσπαράχτηκαν. Τα κατώγια άδειασαν. Κανείς δεν είπε να ξαναγυρίσει στο

πατρικό του. Κι οι λύκοι μια νύχτα, απ' τη μεγάλη πείνα και την απελπισία, αποφασίσανε πάση θυσία να φάνε και να ροκανίσουνε το βράχο της λυσσασμένης, κι ορμήσανε απάνω του. Κόψε από δω, κόψε από κει, φάε από δω, φάε από κει, ροκάνιζαν με τα φαρμακερά τους δόντια το βράχο της λυσσασμένης.

Αυτή πονάει κι από τον πελώριο πόνο ουρλιάζει:

— Αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

»Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Τα βουνά είναι ανταριασμένα.

Οι λύκοι αντάρα θέλουνε. Πεινούν, κι από την πείνα ουρλιάζουν:

Αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Αού... αού... αού... αού... αού... αού... αού...

Τώρα οι λύκοι θα ροβολούν και θα μπαινοβγαίνουν ελεύθερα, νοικοκυραίοι στα ξεχασμένα σπίτια μας.

Τα βουνά είναι ανταριασμένα.

Οι λύκοι αντάρα θέλουνε...

Άνω Λεσινίτσα, Απρίλης 1999

Επιστήμια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Νυχτερινή κατάνυξη

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Διά χειρός θείας Παρασκευής

Τα μάτια της μίκρυναν σαν αγρίλι
και σε κοιτάζουν σαν το λωλοπούλι.
Με τους μαύρους κύκλους τριγύρω τους,
της αγιοσύνης και της καλοσύνης.
Μ' ένα πικρό χαμόγελο
ολημερίς κι ολονυχτίς
στα ζαρωμένα χείλη της.
Με τα σκελετωδή χέρια της, σαν χάρτες
και σαν φλοιός των αρχαίων δέντρων.
Μια χούφτα άνθρωπος, πέντε δράμια,
μαζεμένη γροθιά, γεμάτη καλοσύνη.
Πετσί και κόκαλο συμπιεσμένα μαζί,
καρτερώντας στο κατώφλι της νύχτας.
Πέντε κόκαλα γριά,
που, αν δεν κάτσει σιάδι,
σταυροπόδι στο χώμα,
όταν φυσάει, μπορεί και να την πάρουν οι αγέρηδες.

— Α, μωρ' έρημα κλήματα, λέει.
 Α, μωρ' ερημούτσικες κρεβατίνες.
 Έτσι θα στεγνώσετε.
 Έτσι θα πάτε χαμένα.
 Κρίμα οι κόποι μου.

Κάθεται

κάτω από την ανθισμένη κρεβατίνα,
 που μοσχοβολάει το κλήμα το πολίτικο.
 Ακουμπάει στο χοντροπέτσικο,
 στην ντεμπίνα τη δροβιανίτικη,
 χαϊδεύει τον κορμό με τα χέρια της,
 γκρεμίζει τις ξεραμένες φλούδες,
 που μοιάζουν με τα χέρια της.
 Σηκώνεται σιγά και παίρνει με τη σειρά
 τα κλήματα της αυλής της.

— Απρίλης, λέει. Απρίλης.
 Θέλουν περιποίηση τα κλήματα.
 Ποιος να τα περιποιηθεί,
 μωρή μαυρο-Τσευή; λέει.
 Ο καφο-Κίτσιος μ' άφησε παράκαιρα.
 Κι έφυγε για τον Αϊ-Θανάση.
 Ο έρημος ο Λάζος χάθηκε κι αυτός.
 Πίσω από τη Μουργκάνα.
 Ούτε φωνή, κι ούτε μιλιά.
 Τριάντα χρόνια στη σειρά
 πήγαινα στις φυλακές από κοντά του.
 Και τώρα πάει, μου ξανάφυγε.

Πώς μ' αστόησες, μω' μαυρο-Λάζο μου;
 Να 'ναι καλά, λέω πάλε.
 Να 'ναι καλά το παιδί μου.

Ξεφλουδίζει τα πολίτικα.

— Να πάρουνε αέρα.
 Κάνουν κάθε βολά, τα καημένα, λέει.
 Ας το λένε αγριόκλημα.
 Είναι το κλήμα μας.
 Είναι για μας τους φτωχούληδες.
 Μοσχοβολάει κιόλας.

Ξεφλουδίζει τα ντόπια.
 Ξανακάθεται.
 Τα κλαδεύει.
 Τ' αναριώνει.
 Μαζεύει τις κλαδιές στην αγκαλιά της.
 Βγαίνει στην άκρη, στο φράχτη.
 Ακουμπάει στα παλούκια.
 Κοιτάζει στον όχτο του περιβολιού.
 Φωνάζει τις γειτόνισσες:

— Ω Μίχοβα! Ω Μαργαρίτα!
 Ελάτε πάρτε κλαδιές για τα κατσίκια!

Βραδιάζει.
 Σουρουπώνει.
 Μοσχοβολάει η ρούγα.

Ένα σκυλί αλυχτάει
πίσω από την αχυροκαλύβα:
Αού... αού... αού... αού... αού...

— Τι θέλεις, μωρέ μοιριόρημο;
Να φας το κεφάλι σου, να φας.

Ανεβαίνει στο σκαλοπάτι.
Ξανακάθεται κάτω από τη μεγάλη κρεβατίνα.
Κοιτάζει πέρα, προς τις μύτες της Στουγάρας.
Τις κορυφογραμμές και τον ουρανό.
Ξαναμπαίνει μες στο σπίτι της.
Κλείνει σφιχτά την πόρτα με το σίδερο.
Στέκει στη μέση του δωματίου μόνη της.
Σχύβει και βράζει το γάλα στο καφέτσι.

— Έλα, μωρή τσαγκάδα μου, λέει.
Να βρέξω λίγο το στόμα μου.
Καλή και καλότατη είσαι κι εσύ.
Χίλια χρόνια να μου ζήσεις.

Ρίχνει την κουβέρτα στις πλάτες της.
Ξαπλώνει στη γωνιά της.
Έξω είναι φεγγαράδα
κι οι κλάρες της κερασιάς
σαλεύουνε στο παραθύρι.
Έξω από το παραθύρι της,
πίσω από τις κληματαριές,
βιγλίζουν άγρυπνα τ' αστέρια.

Θροΐζουνε οι φυλλωσιές.
 Θροΐζουν τα φυλλώματα.
 Ύστερα σιωπούνε.
 Σαστίσανε.

— Να 'χω εσάς τουλάχιστον,
 μω' αστεράκια μου, λέει.

Πάει μεσάνυχτα και ησύχασαν τα πάντα.
 Ύπνος πουθενά στη μοναξιά της γωνιάς της.
 Ακούμπησε και χάθηκε πίσω από τα χωράφια,
 στα Καταμπέλια,
 στο εκκλησάκι της Αϊ-Παρασκευής,
 και το φεγγάρι.
 Έξω, κάτι σιουμάλισε στα χορτάρια.

— Θα 'ν' ο Κίτσιος μου, λέει.

Της είχε πει πριν πεθάνει:
 «Αν πεθάνω, θα γίνω φύλακας τις νύχτες
 και θα περιφέρομαι έξω από το σπίτι μας
 σαν αθέατη περιπολία,
 να σε πιάνει ο ύπνος άφοβα,
 να μη σκιάζεσαι».

— Άσε με, μωρέ καημένε γέρο μου.
 Φεύγα τώρα και σύρε στο καλό.
 Δε σκιάζομαι εγώ από καέναν.
 Εγώ πήρα όλες τις στρατές του κόσμου

και περπάτησα όλο τον κόσμο μόνη μου.
 Από καέναν κι από τίποτα
 δε σκιάχτηκα σ' αυτό τον κόσμο.
 Εγώ πήρα με την αράδα τις φυλακές,
 μέχρι την τρύπα του διαβόλου,
 να βρω το Λάζο μου
 για να του πάνω μια χαψιά μπομπότα
 και δυο τρεις τσέλες,
 να βρω κι εσένα
 για δέκα φύλλα τσιγαρόχαρτο
 και μια αρμάθα σύκα.
 Και δε χάθηκα.
 Πέρασα ποτάμια,
 με γεφύρια και δίχως γεφύρια,
 χιόνια και βοριάδες.
 Ως τον καλιά του Κάστρου
 δεν ήρθα και σε βρήκα, Κίτσιο μου, κι εσένα;
 Μες στη μούχλα και στην μπόχα και στη βρωμιά,
 στα χείλια σκαλοπάτια
 και στα επτά παραθύρια;
 Φεύγα, μω' φούλη μου,
 μην κρυγιώνεις όξω στη σκάλα μας.
 Φεύγα, να κοιμηθώ κι εγώ τώρα.
 Να κλείσω λίγο τα γκαβά μου,
 γιατί κόπηκα και μπαϊλιασα
 κουβεντιάζοντας τις νύχτες.
 Έχασα τον ύπνο μου,
 και καένας δεν το ξέρει.

Πάει κι άλλη μια νύχτα της αϋπνίας της.
 Πάει βαθιά μεσάνυχτα.
 Πάει η ώρα δώδεκα και κάτι.
 Ήταν στον ύπνο, ή στον ξύπνο της;
 Ποιος μπορούσε να μάθει
 τα όρια ανάμεσά τους;
 Και της φάνταζαν οι δρόμοι
 που είχαν περάσει μπροστά της
 σαν δηλητηριασμένα φίδια.
 Σαν έτρεχε να βρει το Λάζο της
 και να δει τον Κίτσιο της.
 Μια ξερακιανή, μαυροντυμένη, λιγοστή,
 μια χούφτα, σταφιδιασμένη Παναγιά,
 πότε κάθονταν στην πέτρα της ρούφας της
 και πότε στα σκαλιά της εκκλησιάς της.
 Με το μαύρο μαντίλι σφιγμένο στο κεφάλι της.
 Με τη μαύρη πλυμένη ποδιά της.

Πώς φεύγουμε οι ώρες!

ΔΩΔΕΚΑ ΚΑΙ ΚΑΤΙ

Μου 'παν
να πάνω
να τον δω
στο Σχάλωμα.

Αυτοί
τον είχανε πιάσει,
τον είχανε δέσει,
τον είχανε συλλάβει,
όπως έλεγαν.

«Ήθελε να φύγει μέσα,
βίγλισαν, είχε κάμει
απόπειρα να δραπετεύσει,
και τον έπιασαν στα σύνορα»,
μου είπαν.

«Ποια σύνορα;» είπα.

«Αλλού να τα πείτε αυτά.

Δεν τα τρώω εγώ εύκολα.

Χιλιόμετρα μακριά από τα σύνορα,
στα δάση της Δρόβιανης τον πιάσατε.

Ἐτσι ἦτανε τα σχέδιά σας.»
 «Καλύτερα να ἔχε πνιγεί
 στο ποτάμι της Μπίστρισας», μου ἔπαν,
 «παρά που μας ντρόπιασε.»
 Τον κακό σας το φλάρο,
 εἶπα μέσα μου.
 Τον κακό σας το φλάρο.
 «Οἱ μικροὶ τρώνε τα μήλα,
 οἱ μεγάλοι τα μουδιάζουν», εἶπα.
 «Ἄλλο τι θα μας πεις;» μου ἔπαν.
 «Δε θα τον τιμωρήσεις;» με ρώτησαν.
 «Δεν τιμωροῦνε οἱ ἄνθρωποι.
 Τιμωράει ο Θεός», τους εἶπα.
 «Αὐτός ξέρει ποιον πρέπει να τιμωρήσει.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΔΩΔΕΚΑ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟ

Μου 'παν να του πάνω σκεπάσματα,
 φαί και φορέματα στο Σκάλωμα.
 Τι να 'κανα; Πήρα το δρόμο δρόμο.
 Πήρα το σάγισμα άδειο ζαλωμένη.
 Πέρασα από το Μίχο, από το Μετόχι.
 Είχε αχυροκαλύβα όξω από το σπίτι.
 Το γιόμισα το σάγισμα, το έκαμα τσίτα.
 Το πήγα στα Σκάλωμα.
 «Δε θα δω ψίχα το Λάζο μου;» του 'πα.
 «Ακόμα το Λάζο σου λες;
 Μας τρέλανες με το Λάζο σου.»
 «Τι να πω; Παιδί μου δεν είναι ο Λάζος;»
 «Σκατά είναι. Μ' έσκασε.
 Τον φυλάω όλη τη νύχτα.»
 «Να τα φας», του 'πα.
 «Τα σκατά να τα φας.»
 «Άι γκρεμίσου,
 ξεφλαγκούρω, μάνα του προδότη!»
 «Να γκρεμιστείς και πίσω τον ήλιο να πας.»

«Σκατά είναι ο Λάζος σου.»
«Φλωρί είναι για μένα ο Λάζος μου,
η καρδιά μου είναι ο Λάζος μου,
τα σπλάχνα μου είναι ο Λάζος μου,
η ζωή μου είναι ο Λάζος μου.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΩΔΕΚΑ ΚΑΙ ΜΙΣΗ

Με το αίμα κομμένο περπατούσα
 στα στενά της Κλεισούρας.
 Ήμουνα μόνη μου
 στη στροφή του Αϊ-Νικόλα
 και καέννας δε μ' άκουγε.
 Άρχισα το κιντόι μου, το μοιρολόι μου.
 Το 'κανα κι άλλες βολές τις νύχτες.
 Έβγαινα πίσω από τη ράχη,
 στην κορφή της Αϊ-Παρασκευής.
 Ανηφορούσα κρυφά, μαναχή μου.
 Να μη μ' ακούσουνε οι άλλοι.
 Να μην τους γίνει το χατίρι.
 Μαναχά η Αϊ-Παρασκευή να μ' άκουγε.
 Η συνονόματή μου κι η συντοπίτισσα.
 Είχαμε το ίδιο όνομα
 και κατοικούσαμε στον ίδιο μαχαλά,
 στην Κάτω Μεριά.
 Μια που ήμασταν από τον ίδιο μαχαλά,
 της κλάδευα και τα Καταμπέλια της.

«Α, μω' Αϊ-Παρασκευή»,
 της έλεγα στ' αυτί,
 κοντά στην εικόνα της,
 μυστικά, να μη μ' ακούσει καένας,
 «τι λες, τι θα γίνει με τ' εμάς;»
 Ήταν βαθιά μεσάνυχτα.
 Κι ήμουνε ζαλωμένη.
 Και μοιρολογούσα μες στα στενά
 της Κλεισούρας,
 και μοιρολογούσε
 κι ακούσε
 όλη η Κλεισούρα.
 Ακούσε ο τόπος όλος.
 Μοιρολογούσε ο τόπος όλος.
 Ήτανε το κιντόι του τόπου μου.
 Κάποιος ερχόταν από πίσω μου.
 «Τι κλαις, θειάχω;» μου λέει.
 «Δεν κλαίω, μω' παιδί μου.»
 «Δεν κλαις, αλλά μοιρολογάς», λέει.
 «Τι να κάμω, μω' παιδί μου;»
 «Τι έχεις, μωρή μάνα, και κλαις;»
 «Έχω παιδί στη φυλακή», του λέω.
 Κατόπιν ξανά στο σκοτάδι.
 «Καλά, η μάνα του Λάζου δεν είσαι;»
 «Η μάνα του Λάζου είμαι, παιδί μου.
 Η μάνα του Λάζου, που να μην ήμουνα.»
 «Η μάνα του Μαντέλα μας;»
 «Όχι, δεν τονε λεν Μαντέλα.
 Λάζο τονε λένε, τον ξέρεις.

Τονε κλαίω στα ζώντας.
 Δεν ξέρω αν θα μου ξαναγυρίσει.»
 «Μη χολιάζεις, μωρή μάνα,
 και μοιρολογάς στις ποταμιές.
 Θα βγει κάποια μέρα,
 όπως τόσοι και τόσοι άλλοι.
 Μη μοιρολογάς τους ζωντανούς,
 μη μοιρολογάς τους φυλακισμένους.»
 «Καλά λες, μω' παιδί μου», του 'πα.
 «Είναι κακό μεγάλο
 να κλαις ζωντανά τα παλικάρια,
 είναι γκαντεμιά
 να κλαις τους ζωντανούς.»
 «Μην κλαις, γιατί χαίρονται οι κακοί.
 Να μη σ' ακούσουν οι κακοί,
 μάνα», μου 'πε.
 «Εσύ ποιος είσαι, μω' παιδί μου,
 που με ξέρεις και με λες μάνα;»
 «Δικός σας είμαι», είπε. «Από το σόι σας.»

ΜΙΑ Η ΩΡΑ

Το χιόνι στους δρόμους καλύβες, γουλάδες.
 Ανοίγω με τα τσαρούχια το χιόνι
 και πάνω για τη βόρεια φυλακή,
 ζαλωμένη,
 για την τρύπα του διαβόλου
 με τα καψο-τσίκα μίκα μου.
 Όλα τα βουνά βυθισμένα στο χιόνι.
 Όλος ο τόπος σαν άσπρο σάβανο.
 Τι χειμώνας, μωρέ Θεέ μου, τι χειμώνας,
 τι τρομερός χειμώνας τούτος εφέτος!
 Πού τα βρήκες τούτα τα χιόνια, μωρέ Θεέ μου;
 Τα δέντρα καμπουριασμένα απ' το βάρος,
 τορό τορό ανοίγω δρόμο με το ραβδί μου
 και φτάνω άκρη άκρη στο Μεγαδρόμο.
 Σαν του πουλιού μού φλάμπωσαν τα μάτια.
 Σαν η κατάρα «Να σου φλαμπώσουνε τα μάτια!».
 Είπα πως θα πέσω και θα παγώσω μες στο χιόνι.
 Έκατσα στο σιάδι σαν κουκουβάγια.
 Τσιμουδιά, πλανιά στα σιάδια, ψυχή δεν ακουγόταν.

Άρχισα το κιντόι ξανά μες στους βοριάδες.
 Το κιντόι ήταν σαν σύντροφος να μου δίνει δύναμη.
 Δε μ' άκουγε καένας μες απ' τα χιόνια.
 Σιωπή χιονιού παντού στα βουβαμένα δάση.
 Περπατώντας, περπατώντας, περπατώντας,
 βγήκα απάνω στην κορφή της ράχης, στο Λίσβα.
 Κόπηκα από την κούραση, μου κόπηκαν τα ρέπετα.
 Κι έκατσα στη ράχη, στο σέλωμα,
 και κοιτούσα πέρα, μέσα το ελλενικό,
 κι αυτό σκεπασμένο απ' τα χιόνια.
 Ήταν ακόμα μεσάνυχτα
 κι άρχισε να πέφτει
 και να ξεκόβεται
 το χιόνι απ' τα θυμάρια.
 Είχα κινήσει γρήγορα, μεσάνυχτα, απ' το σπίτι,
 να 'φτανα χαράματα στα Βρυσερά,
 να 'βρισκα καμιά μηχανή,
 ας ήταν και κάνα παλιό χάρβαλο,
 μηχανή να 'ταν κι ό,τι να 'ταν.
 Στο Λίσβα σ' έκοβε η χιονοθύελλα,
 χουχούλιζα με το χνούτο τα χέρια μου,
 σγούλωσα κάτω από 'να δέντρο,
 σε μια βαθιά παλιά κουφάλα,
 κι αμέσως μου κλείστηκαν τα μάτια.
 Πάγωσα χέρια και κλιτσουνάρια.
 Και σηκώθηκα ορθή, να περπατήσω.
 Κατηφόρισα μες στα έλατα,
 μπήκα στο λάκκο τον κριγιώτικο,
 έκαμα το σταυρό, κοιτώντας γύρω μου,

με τα μουδιασμένα χέρια κρυφά,
 να μη με δούνε ούτε τ' αγρίμια,
 στην εκκλησιά του Αϊ-Νικόλα.
 «Αχ, μωρέ άγιε μου», του 'πα,
 «αχ, μωρέ Αϊ-Νικόλα μου,
 γύρνα πίσω το Λάζο μου,
 βγάλ' τον απ' τις φυλακές.
 Θα σου κάμω τάμα, Αϊ-Νικόλα μου.
 Θα σε κάμω από μάλαμα κι ασήμι.
 Θα σου φέρω όλο το κρασί μου.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΜΙΑ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟ

Πέρασε μια μηχανή στη δημοσιά,
 πέρασε κι άλλη,
 σφύριξε,
 μα τίποτα.
 Ήμουν στη μέση της δημοσιάς,
 ζαλωμένη την καταντιά μου
 σ' ένα σπαρτικό τρυποσάκουλο,
 με δυο χρούτες φασούλια,
 με δυο τρία κρεμμύδια,
 με μια αρμάθα σύκα,
 με δυο τρία σκόρδα,
 με μια σκομαΐδα
 και κάτι κάχτες,
 τι να 'χα άλλο;
 Σήκωσα το χέρι στα χαμένα,
 κοντοστάθηκε μια μηχανή.
 «Έμπα, μπάμπω», μου 'παν από μέσα.
 Μπήκα μέσα όπως ήμουν ζαλωμένη.
 «Ξεζαλώσου», μου 'πε ο Μήτση Ντερβένης.

Ξεζαλώθηκα στη μηχανή απάνω.
 «Πούθε βγήκες με τέτοιο κατακλυσμό;
 Τρελάθηκες;» μου 'πε ο Λάζος Κώτσιας.
 Μαζί μας ο Μήτσης κι ο Λάζος στα ταξίδια.
 «Καλό να 'χεις, μωρέ Μήτση», του 'πα.
 «Και τσωπάτε, να μη μάθουν πού πάνω.»
 «Μη χολιάζεις», μου 'πε ο Λάζος.
 Στη μηχανή δεν ακούστηκε καένας.
 Άναψε, τράβηξε η μηχανή, πήρε δρόμο.
 Με ρωτάει κρυφά στ' αυτί ο Μήτσης:
 «Α, μω' Τσευή, τι διάολο έκαμε
 που πάει φυλακή ο Λάζος σου;»
 «Έχει παιδί στη φυλακή
 κι ανέβηκε στη μηχανή μου;
 Κάτω γρήγορα από τη μηχανή μου!
 Κάτω οι θιγμένοι!» είπε ο σοφέρης.
 «Άφ' τηνε, μωρέ Σάπο»,
 του 'πε ο Μήτσης,
 «πού να την κατεβάσεις
 την κατημένη τη γυναίκα
 μες στη μέση του δρόμου;
 Δεν τη βλέπεις που πάγωσε
 κι έγινε ξύλο,
 τόσο ποδαρόδρομο όλη τη νύχτα,
 μες στο χιόνι, από τη Λεσινίτσα;»

ΜΙΑ ΚΑΙ ΜΙΣΗ

Μπροστά στις φυλακής
 τα συρματοπλέγματα,
 στην είσοδο,
 στην περιπολία,
 στη σιδερένια πόρτα,
 στην τρύπα του διαβόλου.
 «Ποιον ζητάς;»
 «Το Λάζο μου.»
 «Ποιο Λάζο, μωρή;»
 «Το Λάζο μου.»
 Άνοιξε η σιδερόπορτα.
 Άνοιξαν το σακούλι
 να κάμουν έλεγχο,
 τα 'ριξαν όλα στο σιάδι,
 έσκυψα,
 ένα ένα τα ξανάμασα.
 Μ' έμπασαν στο ιδιαίτερο.
 Να κι ο Λάζος μου,
 με τα μπαλωμένα φορέματα.

«Μάνα», μου 'πε, «μη χολιάζεις.»
 «Τι έγινες έτσι, μω' παιδί μου;»
 «Κουράγιο, μάνα», μου 'πε.
 «Εσύ βαστάξου», του 'πα,
 «βαστάξου, θα βγεις γρήγορα,
 και θα σου βρω και νύφη.»
 Μου τον άρπαξαν από το χέρι.
 Τον έσπρωξαν μες στο σκοτάδι.
 Εμένα μ' αμπώξανε όξω στις σκάλες.
 «Απαγορεύεται άλλη γλώσσα»,
 είπε ο αστυνόμος
 δείχνοντας με το χέρι τη γλώσσα του,
 «μίλα στην κρατική, την επίσημη.
 Αλλιώς, δε θα ξαναπατήσεις εδώ.
 Μάθε τη γλώσσα και να ξανάρθεις,
 εδώ δεν έχει άλλη γλώσσα
 για συνεννόηση,
 να το ξέρεις καλά και να το μάθεις.
 Να φέρεις μεταφραστή αν δεν τη μάθεις.»
 «Μην ξανάρθεις πάλε, μάνα!»
 μου φώναξε ο Λάζος
 και χάθηκε σαν σκιά
 πίσω απ' τα συρματοπλέγματα.
 Το σακούλι μου το 'χυσαν στο σιάδι,
 και σκορπίστηκαν τα τσίκα μίκα μου
 και γκρεμιστήκανε στις σκάλες.

ΔΥΟ ΠΑΡΑ ΕΙΚΟΣΙ

Βγήκα όξω απ' τα συρματοπλέγματα
 και τριγύριζα σαν χαζή στους δρόμους
 της βόρειας χειμωνιάτικης πόλης.
 Πού να κοιμηθώ σε τούτη τη μαύρη νύχτα;
 Έξω είχαν τσαφνιάσει τα χώματα.
 Και θα πάγωνα αν κλειούσα τα μάτια.
 Έκατσα σ' ένα παράμερο παγκάκι.
 Μου είχε μείνει ακόμα
 ένα κομμάτι κόκκινη μαμάτσα.
 Την έβγαλα από την τσέπη
 κι άρχισα να δαγκάνω.
 «Τι κάνεις εδώ, θειάκω Τσευή;»
 μου λέει μια κοπέλα.
 «Πού με ξέρεις, μω' κοπέλα μου,
 και με λες θειάκω;» της λέω.
 «Η θειάκω Τσευή δεν είσαι;»
 «Εγώ είμαι, που να μην ήμουνα...
 Ο Λάζος μου... φυλακή...
 κι έμεινα... όξω απόψε...»

«Θά 'ρθεις σπίτι μου», λέει,
 «η Λένη της Παπαγιάννοβας είμαι.»
 Με πήρε σπίτι της η κοπέλα,
 να την έχει καλά ο Θεός την κοπέλα
 τη δική μας, τη συγχωριανή μας.
 Για κι ο άντρας της, ο Τίμος.
 «Μη σας κάμω κακό, μω' ψυχές μου.»
 Ο Τίμος μ' άρπαξε στην αγκαλιά
 και μ' έβαλε να κάτσω στο τραπέζι,
 ένα φλούδι άνθρωπος ήμουν.
 Με ξαναπήρε στην αγκαλιά του,
 μ' έβαλε στο κρεβάτι του.
 «Θα 'ταν η μάνα μου», είπε.
 Πέρασε και μια νύχτα απόψε.

ΔΥΟ ΠΑΡΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

Μετάθεση σ' άλλη φυλακή ο Λάζος.
 Σε μια άλλη τρύπα του τριβόλου,
 Αμ' η μαυρο-Μαρίκα;
 Τι να πω για τη μαυρο-Μαρίκα;
 Σ' άλλη φυλακή ο Λάζος,
 και σαν μάνα αυτή μ' είχε στο σπίτι της,
 ξυπνούσε για μένα χαράματα,
 να μου κόψει και το μπουλέτο,
 να με ξεκινήσει,
 να με σιγουρέψει,
 και να φύγει.

ΔΥΟ Η ΩΡΑ

Κι έμεινα στο δρόμο περιμένοντας
να περάσει καμιά μηχανή για κάτω,
για τα μέρη μας.

Ξύλιασα από το κρύγιο,
στα στενά της Κλεισούρας,
κάτω από τον καλιά του Αλή Πασιά,
σαν τρελοί ουρλιάζαν οι αγέρηδες.
Σγούλωσα στην πορτα του κάστρου
και κοιτούσα το ποτάμι
που περνούσε κάτω θολούρα, καλύβες.

Αχ, μωρ' έρημο ποτάμι,
πόσα κουφάρια κουβάλησες για τη θάλασσα
από τα παλικάρια μας του Σαράντα...

Σουρούπωνε και βράδιαζε
και χάνονταν τα μαύρα τα βουνά.

Τι ποτάμι θα με πάρει απόψε; είπα.

Σταμάτησε μπροστά μου μια μηχανή.

«Για πού;» μου 'πε.

«Στη Λεσινίτσα», του 'πα.

«Η Λεσινίτσα είναι στο φεγγάρι.
 Έλα για τους Σαράντες μια φορά», μου 'πε.
 «Καλά, μω' παιδί μου, αδά,
 καλά λες, ως τους Σαράντες.»
 «Τι χαλεύεις εδώ πάνω,
 μες σε τούτα τα βουνά;» μου λέει.
 «Έχω μια κοπέλα παντρεμένη»,
 του λέω φέματα.
 «Ποιος τη συμπεθέριαζε,
 μωρή καφερή;» μου 'πε.
 «Καλό συμπέθερο βρήκες
 να ξεκάμεις την κοπέλα.»
 «Άιντε ντε. Τι να σε πιάκει
 και να μην το τραβήξεις.»
 «Μπροστά δεν έχω θέση,
 θ' ανεβείς αγοπάνω», μου 'πε,
 «στα άδεια βαλέρια.»
 «Όπου να 'ναι, παιδί μου,
 μόνο να μη μείνω εδώ απόψε.»
 Όλη η σκούρια απ' τα βαλέρια
 κόλλησε στα φορέματά μου.
 Φτάσαμε αργά στους Σαράντες.
 «Έχεις πού να κοιμηθείς;» μου 'πε.
 «Έχω κι άλλο παιδί εδώ», του 'πα.
 «Ποιον, μωρή;» μου λέει.
 «Πώς δε μου 'πες;»
 «Ο Λάμπης μου.
 Τον ξέρεις το Λάμπη μου;»
 Με πήγε στην πόρτα του Λάμπη μου.

«Τι κάνει ο κόπος, παιδί μου;» του 'πα.
 «Τίποτε», μου 'πε.
 «Άλλη φορά,
 όταν θα σε πάνω στο φεγγάρι της Λεσινίτσας.
 Να 'σαι καλά, θειάκω, απόψε σπίτι σου.»
 «Πώς σε λένε, μω' παιδί μου;»
 «Πες του Λάμπη ότι σ' ήφερε ο Χαϊδής.»
 «Τόσο μαναχά να του πω;»
 «Φτάνει με τόσο, θειάκω.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΔΥΟ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ξανά στη φυλακή την άλλη.
 Φτάσαμε αργά το απόγευμα
 με την Τσίλω και την Τσικώνα,
 είχαν κι αυτές τους άντρες τους,
 αυτές σκαρπάλιζαν και λίγο τη γλώσσα.
 Τους είπα να πουν στον μεγάλο
 να μ' αφήσουν να κοιμηθώ
 με το Λάζο μου απόψε,
 ότι δε θ' ακούσουν τσιμουδιά,
 ότι δε θα κουβεντιάσομε τίποτε,
 ότι δε θ' ανησυχήσομε καέναν,
 ότι δε θα πούμε τα μυστικά μας,
 μόνο θα κοιμηθούμε μαζί,
 ότι θέλω να περάσω μια νύχτα
 αγκαλιά με το Λάζο μου.
 «Αν μιλήσεις άλλη γλώσσα», μου 'παν,
 «θα σε πετάξομε έξω τα μεσάνυχτα.»
 «Όχι, όχι», τους είπα.
 «Γιο, γιο», μου 'παν.

Μ' άφηκαν πάνω σ' έναν καναπέ,
στο δωμάτιο της απομόνωσης.
Τον αγκάλιαζα το Λάζο μου,
τον φιλούσα σαν μικρό παιδί,
τον έσφιγγα όπως ήταν παιδάκι.
Όταν θέλαμε να πούμε κάτι,
το λέγαμε ψιθυριστά στ' αυτί μας.
«Κουράγιο!» έλεγε αυτός.
«Κουράγιο», έλεγα εγώ,
«κουράγιο, γιε μου!»
«Κουράγιο, μάνα μου!»
Όλη τη νύχτα, ώσπου ξημέρωσε.
«Κι άλλα δέκα χρόνια τώρα,
αν με ξαναφυλαχίσουν,
τ' αντέχω, μάνα», μου 'πε.
«Κουράγιο!» έλεγε αυτός.
«Κουράγιο!» έλεγα εγώ.
Άνοιξε η σιδεράπορτα.
«Ιχ, φύγε τώρα», μου 'παν.
«Ξέρω μόνη μου», τους είπα.

ΔΥΟ ΚΑΙ ΜΙΣΗ

Εξέγερση μέσα στη φυλακή,
 ξεσηκωμός των φυλακισμένων.
 Από τους πρώτους κι ο Λάζος μου,
 ρέμπελος με τους ρέμπελους,
 ξανά από την αρχή οι ανακρίσεις,
 ξανά από την αρχή τα δικαστήρια.
 Κίνησα να πάω
 ξανά στη φυλακή,
 να δω τι γίνεται.
 Μπροστά στη σιδερόπορτα,
 ο σκυθρωπός αστυνόμος
 μου στήνει την ξιφολόγχη.
 «Το Λάζο θέλω», του 'πα.
 «Πάει ο Λάζος», μου λέει.
 «Πώς πάει; Πού πάει;»
 «Τον ξαναδίχασαν.
 Άλλα είκοσι χρόνια,
 σ' άλλη φυλακή.
 Καλά τού γίνηκε.»

«Τον κακό σου το φλάρο», του 'πα.

«Τι λες λάκα λάκα;» μου λέει.

«Πού να τον βρω τώρα;»

«Θα σε βρει αυτός ο ίδιος.»

Έφυγα καταπικραμένη,

με τα λίγα φαγιά που είχα μαζί μου,

με τα τσίκα μίκα μου,

με το λιπανό μου,

με τα κρεμμύδια μου

πίσω στο σακούλι.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΡΕΙΣ ΠΑΡΑ ΕΙΚΟΣΙ

Άλλη φυλακή,
 μέσα στα μαύρα βόρεια,
 που τα μαύρισε ο Θεός,
 βουνά, που να μαυρίσουν.
 «Το Λάζο», ζήτησα.
 Μου τον έβγαλαν.
 «Πάλε, μω' Λάζο μου;» του 'πα.
 «Πάλε εσύ να βρήκανε;»
 «Είμαι στο κελί του πατέρα», μου λέει.
 «Φεύγα, μάνα, σύρε σπίτι,
 και να μην ξανάρθεις
 μόνη σου εδώ πάνω.
 Όπου με παν εμένα
 δε θα 'ρχεσαι πίσω μου,
 εσύ δε θα πληρώνεις
 τα σπασμένα μου.»
 Έφτασα στο σταθμό του τρένου.
 Πήρα μπουλέτο για να φύγω.
 Μπήκα στο τρένο σαν χαμένη.

«Πού πας;» μου 'πε η φατουρίνα.
 «Λάθος τρένο πήρες.»
 «Στους Σαράντες», είπα.
 «Λάθος, μάνα», μου 'πε.
 «Κατέβα να πάρεις το άλλο τρένο.
 Περίμενε από την άλλη μεριά.
 Το άλλο τρένο πάει για το Νότο,
 τούτο σε ξαναπάει στο Βορρά.»

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΡΕΙΣ Η ΩΡΑ

Τι χαλεύει εδώ απόψε ο Κίτσιος μου;
 Πώς και μου πείσμωνσε απόψε;
 Πώς κι οργώνει με το μασιά τη γωνιά;
 Τι κάνει στο μπουχάρι με τ' αθράκια;
 Θα κρύγιωσε ο καημένος, όξω στη σκάλα,
 ο φύλακάς μου και μπήκε μέσα.
 Να σηκωθώ, εγώ η μαυρόχειλη,
 να πάρω τσάκινα ν' ανάψω τη στια.
 Παθιασμένος ο μαυρο-Κίτσιος μου,
 στις φυλακές και στις εξορίες,
 παθιασμένος κι ο μαυρο-Λάζος μου,
 πιο βαθιά κι από τον Κίτσιο μου
 σε χίλιες φυλακές κλεισμένος.

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΝΤΕ

Έχω καλή γειτονιά,
 «θειακω-Τσευή» και «θειακω-Τσευή».
 «Θέλεις, θειάκω, λίγο γιαούρτι;»
 «Θέλεις, θειάκω, λίγο τυρί;»
 «Θέλεις, θειάκω, δυο φασουλιά;»
 «Θέλεις, θειάκω, κρύγιο νερό;»
 «Θέλεις να βγάλεις σ'εμάς τα σταφύλια;»
 «Θέλεις, θειάκω, τσάκινα για τη στια σου;»
 «Φεύγα στο Λάζο, έχομ' εμείς καραούλι.»
 Και τους άφηνα το κλειδί του σπιτιού μου.
 «Ω Καλυψώ, έλα να πιούμε καφέ», έλεγα.
 «Έλα να τον πιούμε οι τρεις στη Μαργαρίτα!»
 μου φώναζε η Καλυψώ από κάτω.
 Έπαιρνα στην ποδιά μου τα κράνια
 και πήγαινα στη Λάκκα,
 στη Βούλα και στο Γρηγόρη.
 Κάθε τόσο εκεί έβρισκα παρηγοριά.
 Αν ήθελα να γράψω κάνα γράμμα,
 τα σταφύλια στην ποδιά, και στο Γρηγόρη.

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΚΑ

Ξανά πήραμε τις στράτες
για τις φυλακές του Βορρά
με τα σακούλια μας
μαζί με τις άλλες δυο γυναίκες,
την Τσίλω και την Τσικώνω.

Το Λάζο

δεν τον αφήσαν να με δει.

Περίμενα ώρες ακουμπισμένη
έξω από τη σιδερόπορτα.

Ήρθε κάποιος,

ντυμένος στα στρατιωτικά.

«Θα τον αφήσομε», μου λέει,

«αν μας ακούσει,

αν του πεις να κάμει

ό,τι θα του πούμε,

γιατί είναι χοντροκέφαλος

και δεν υπογράφει.

Εδώ μέσα

σχεδόν όλοι υπογράφουν.

Μόνο κάτι χοντροκέφαλοι,
 σαν ο δικός σου, δεν υπογράφουν.
 Θα 'ναι για το καλό του
 να υπογράψει,
 όπως κι άλλοι εδώ μέσα.»
 Αμ' δεν τα ξέρετε καλά
 τα κεφάλια μας εσείς, είπα μέσα μου.
 Εμείς έχουμε γραίικικα κεφάλια.
 Κεφάλια αλύγιστα.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΩΔΕΚΑ

Ουρλιάζουν λύκοι
 γύρω από τις ράχες,
 ουρλιάζουν λύκοι
 στο Λίσβα
 τον κριγιώτικο,
 πώς να περάσω
 τα μονοπάτια
 για τη φυλακή,
 να του πάνω
 τις μαλίκοβες
 κάλτσες
 και τη μαλίκοβη
 φανέλα
 μην κρυγιώσει;
 «Καλά», τους είπα.
 «Εγώ θα προσπαθήσω να του πω.»
 Τον άφησαν να συναντηθούμε.
 «Κάμε, μω' παιδί μου,
 ό,τι σου λένε», του 'πα.

«Τι λες, μωρή μάνα;»
 μου 'πε. «Είσαι στα καλά σου;
 Τι λες, μωρή μαύρη μάνα;»
 μου 'πε. «Τρελάθηκες;
 Εγώ να υπογράψω;
 Να γίνω ρουφιάνος
 για να ρουφιανέψω τον κόσμο;
 Αν ήρθες να μου πεις
 κι εσύ τέτοιες βλακείες,
 να μην ξανάρθεις να με δεις.
 Κι αν θα 'ρθεις, δε θα βγω
 ν' ανταμώσομε. Κατάλαβες;»
 «Τι 'ναι αυτά που ακούω;» του 'πα.
 «Πού ξέρω εγώ τα μπερδέματα;
 Εσύ να μην ντροπιαστείς, παιδί μου.
 Καλά 'καμες και δεν υπογράψες.»

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΚΑΤΡΙΑ

Κελαηδούν πουλιά,
 κελαηδούν πουλιά,
 πάει να ξημερώσει.
 Λαλούν οι πέρδικες
 στα Βορτόπια,
 τσιμπούν τα μπουμπούκια
 του γράβου
 και του κρύπουννα
 στο Πελεκανιό,
 στο Μεγαδρόμο.
 Θροΐζουνε και τρέμουν
 σαν το πελεκούδι μου
 οι λεύκες της Λάκκας,
 τα πηγάδια μυρμηγκιάζουν
 στα Μυλαύλακα.

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ

Αλλιώτικος τούτη τη βολά ο Λάζος.
 Αλλιώτικος ο Λάζος στη φυλακή σήμερα.
 «Έλα, μάνα», μου λέει,
 και μου τα 'λεγε σ' άλλη γλώσσα,
 μου τα ξηγούσαν οι γυναίκες
 (να 'χεις διερμηνέα με τη μάνα σου;).
 «Όταν ξανάρθεις, μη μου φέρεις τίποτε.
 Φέρε μου μια χεριά λουλούδια»
 (τα 'πε στην άλλη γλώσσα, «λιούλε»,
 τα 'πε και στη δική μας, «λουλούδια»).

«Φτάνει», του 'πε ο αστυνόμος.
 «Έχουν την ίδια ρίζα τα λουλούδια
 στις δυο γλώσσες», του 'πε ο Λάζος.
 «Θα 'ρθει η άνοιξη, τ' οσμίζομαι.
 Θέλω να μάσω
 τα μοσχοβολισμένα λουλούδια
 απ' την αυλή της μάνας μου,
 να τα χώσω στον κόρφο μου,
 να μου μυρίζουν άνοιξη.»

«Ξέρεις πολλές γλώσσες εσύ»,
 του 'πε ο αστυνόμος.
 «Φτάνει τώρα κι έμπα μέσα.»
 «Τουλάχιστον
 τη γλώσσα των λουλουδιών την ξέρω.
 Για λουλούδια μιλάω», του 'πε,
 «σ' όλες τις γλώσσες
 κανείς δεν έπαθε κακό από τα λουλούδια.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΡΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΣΗ

Τον είδα στη σκάλα του σπιτιού,
 γονατισμένο στην πέτρα,
 είχε γυρίσει,
 προσκυνούσε την πόρτα
 του σπιτιού μας,
 φιλούσε το παλιό μας χερούλι,
 έκανε το σταυρό του
 ύστερα από τριάντα χρόνια,
 το μαναχό μου,
 με τα μπαλωμένα κουρέλια
 της φυλακής.

Τον αγκάλιασα,
 μ' έσφιξε και μ' αγκάλιασε,
 μ' έφερε έτσι αγκαλιά
 τριγύρω στην αυλή μας.
 Αγκάλιασε τη μηλιά μας,
 αγκάλιασε την κερασιά μας,
 τις συκιές, τις αχλαδιές,
 τα δέντρα όλα με την αράδα.

Είπα μήπως τρελάθηκε.
 Μπήκε στο σπίτι,
 κατέβασε από τον πύργο
 τη φωτογραφία του πατέρα,
 τη φίλησε,
 πέταξε τα φορέματα της φυλακής,
 το 'δωκα το γαμπρικό του
 που του 'χα ετοιμάσει,
 ήταν στενό για γαμπρός,
 το 'δωκα ένα παλιό του Κίτσιου,
 ξαπλώθηκε στην κορφή.
 Αχέριος Κίτσιος, είπα
 όταν τον είδα ξαπλωμένο.
 Άπλωσε τα χέρια,
 χάιδευε το ντερέκι του σπικιού.
 Το 'ψησα κάστανα,
 το 'ριξα κόκκινο κρασί, από το πολίτικο.
 «Πιες όσο θέλεις», του 'πα.
 Έπιε,
 μέθυσε,
 γελούσε,
 μ' αγκάλιαζε,
 με φιλούσε.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΑΡΑ ΕΙΚΟΣΙ

Βγήκα για νύφη στα χωριά.
 Μου 'παν για την Τούλα,
 καλή κι αυτή η κοπέλα,
 με σκοτωμένο τον πατέρα,
 είχε μείνει ανύπαντρη,
 θιγμένη κι αυτή, σου λέει,
 δεν την έπαιρναν,
 συμφωνήσαμε,
 αλλάξανε τα δαχτυλίδια τους,
 του μαυρο-Αντώνη, του πατέρα της,
 το 'δωκαν του Λάζου μου,
 το δαχτυλίδι μου το 'δωκαν της Τούλας.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΑΡΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

«Θα φύγω», μου λέει ο Λάζος.

«Δεν κάθομαι άλλο εδώ,
σ' αυτή την κόλαση.

Με φυλούνε τα ζαγάρια
βήμα βήμα,
πίσω από κάθε γωνιά.»

«Θα σε σκοτώσουνε, παιδί μου.

Δεν ξέρουν τέτοια τούτοι,
δε σου χαρίζουν κάστανα,
βαράνε στο φαχνό.

Τούτοι δε σκότωσαν τον άλλο τζάμπα,
με το μωρό στην αγκαλιά,
τις προάλλες στα σύνορα;»

«'Η ζωή ή θάνατος, μάνα.»

«Καλά, μω' παιδί μου, εσύ ξέρεις.»

«Έλα μαζί μου», είπε της Τούλας.

«Θα μας σκοτώσουν», του 'πε.

«Και τα δε, πάρε πίσω την αρραβώνα,
εγώ φεύγω απόψε κιόλας.»

«Απ' τη Στουγάρα, ή από τη Σπάρα;»

«Απ' τη Μουργκάνα.

Ντύσου, έχομε δρόμο στα γκρεμέτσια όλη τη νύχτα.»

«Να πάτε καλά, μωρέ σκότεινα.»

«Να 'σαι καλά, μωρή μάνα,

πάνε πια οι φυλακές κι οι εξορίες μου.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΑΡΑ ΔΕΚΑ

Έρθε ο καφo-Μίστος
 και με φωνάζει στο μαντρί.
 «Ω θειακω-Τσευή», μου λέει,
 «άκουσες κάτι;»
 «Άκουσα πυροβολισμούς», του 'πα,
 «βαρούσαν όλη τη νύχτα στη Στουγάρα.»
 «Πάει ο Λάζος», μου λέει.
 «Τον σκότωσαν;»
 Τα χέρια μου λύθησαν,
 τα 'χασα,
 μου 'ρθε ο ουρανός σφοντύλι.
 «Ο Λάζος έφυγε μέσα εφές», μου λέει.
 «Πέρασε τη Στουγάρα;»
 «Πέρασε τα σύνορα.
 Το 'πανε από μέσα,
 άκουσα τις ειδήσεις
 από τα χαράματα.»
 Μ' έπιασε λιποθυμιά,
 πλάκωσε η γειτονιά μου,

μ' έτριψαν με ρακί στα νταμάρια,
 συνήλθα λίγο,
 μου 'καμαν καφέ,
 μπήκα μες στο σπίτι,
 άναψα το καντήλι μου.
 «Να 'σαι καλά, Λάζο μου.
 Να τον έχεις καλά, Θεούλη μου.»

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ

Κάτι με πονάει μέσα μου,
 μου φαίνεται ότι είμαι έγκυος,
 ότι τον έχω στην κοιλιά μου
 και προσέχω
 μη μου πάθει τίποτε, ο καημένος.
 Μου φαίνεται πως ξαναμικρύναμε
 και ξαναρχινούμε οι δυο απ' την αρχή,
 αυτός μικρός στη σαμαρίτσα του
 κι εγώ μια πιθαμή γριά, ίσα με μια κάχτα,
 πέντε κόκαλα γριά, ίσα μ' ένα τσέφιλιο.
 Κάνω να τον σκεπάσω στη σαμαρίτσα
 μη μου κρυγιώσει,
 μάλι μου πάγωσε και μου κρύγιωσε,
 μάλι του 'πλεξα γύρω στη γωνιά
 μαλίκοβες κάλτσες
 και μαλίκοβες φανέλες.
 Τι να 'κανα άλλο εγώ, η μαύρη μάνα,
 τόσα μαύρα και σκότεινα χρόνια;

ΤΕΣΣΕΡΙΣ Η ΩΡΑ

Κάτι χτύπησε στο παραθύρι,
 ή μου κάνουν τ' αυτιά μου;
 Ύπνος είναι κι όνειρα,
 κι ο ύπνος είναι θάνατος.
 Μήπως είναι η κλάρα
 της κληματαριάς
 όξω από το παραθύρι;
 Α, μωρή έρημη κληματαριά!
 Α, μωρή έρημη κρεβατίνα!
 Μόνη σου κι όταν ο Λάζος φυλακή,
 μόνη σου κι όταν ο Λάζος στην Ελλάδα.
 Θα μου στεγνώσεις, κλήμα μου,
 ποιος να σε κλαδέψει, κλήμα μου;
 Περίμενα το Λάζο να σιάξει το σπίτι,
 «Θα σιάξομε το σπίτι μας» μου 'λεγε.
 Έρθε σαν αγέρας,
 έφυγε σαν αγέρας,
 πάει και πάει,
 πάει, μωρέ, πάει, και πίσω δε γυρνάει.

ΤΟ ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟ ΤΗΣ ΧΑΡΑΥΓΗΣ

Το σκοτάδι έπεσε στα μάτια της
σαν μαύρος καταρράχτης.

Η γάτα τεντώνεται και νιάζει
πεδουκλωμένη στα σκεπάσματα.

Το αναμμένο καντήλι σώθηκε
και πιτσιλίζει μπροστά στην εικόνα
του Αγίου Λαζάρου.

Ήταν ένας καινούργιος Άγιος Λάζαρος.

Ήταν μια καινούργια εικόνα,
που της είχε στείλει ο Λάζος
από μια εκκλησιά
που συντηρούσε στην Αθήνα.

Το λάδι τελείωσε
κι όξω γλυκοχάραξαν
τα βουνά της Μουργκάνας.

Το καντήλι έσκιαζε το σκοτάδι
στον ύπνο και στον ξύπνο της.

— Τι τη θέλω την εικόνα, μωρέ Λάζο;

Τι τους θέλω τους άγιους;

Εσένα θέλω.

Πόσο θα ζήσω ακόμα; Θα πεθάνω.

Τι λέω η μαύρη εγώ,

πως δε θέλω τον άγιο;

Εγώ είμαι θρήσκα και μιλάω με τους άγιους.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΚΑΙ ΜΙΣΗ

Ανατριχιάζει.

— Πώς και θυμήθηκα τους χιονιάδες
που μου μπήκαν στο κόκαλο;

Ξημέρωσε.

Ξανά της φάνηκε
ότι άκουσε βήματα
έξω από τα παραθύρια.
Σαν να 'τριξε η πόρτα της.
Ήταν αυτοί που φυλούσαν
και παραμόνευαν τόσα χρόνια
ν' ακούσουν πίσω από τα παραθύρια,
ή ήταν ο ίδιος ο Κίτσιος της;

— Ω μπάμπω! την τσίνησε.

— Τι, μω' Κίτσιο μου; είπε
κι άπλωσε το χέρι της

να τον σκεπάσει με τη βελέντζα.

— Τι έγινε έτσι πετσί και κόκαλο
το χέρι σου, μω' μπάμπω; είπε
κι έσκυψε να της φιλήσει το χέρι.
Όλα τα 'βγαλες πέρα σαν άντρας,
μπάμπω, της είπε, μόνη σου.

Σήκου τώρα να μας κάμεις καφέ,
ξημέρωσε, είπε με το σίγμα το βλάχικο.

— Ούι, ούι, είπε, τα 'χασα!
Τι Κίτσιο κουβεντιάζω και λέω;
Ο Κίτσιος μου πάει από χρόνια
στο ταξίδι, στον Αϊ-Θανάση.

Είναι πέρα στο κοιμητήριο.

— Φεύγω τώρα, της λέει.
Είμαι ο φύλακάς σου κάθε βράδυ.
Στέκομαι στην καλύβα όξω από το σπίτι.
Μη χολιάζεις για τίποτε, μπάμπω μου.
Μη χολιάζεις, αντρογυναίκα μου.

Η μεγάλη κολόνα του σπιτιού έτριξε.

Το σκοτάδι χάθηκε από το φρύδι της.

Η γάτα ξύπνησε και κουνούσε την ουρά
και της έγλειφε, να της ζεστάνει, τα χέρια.

ΠΕΝΤΕ Η ΩΡΑ, ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΧΑΡΑΜΑΤΑ

Σηκώθηκε.
 Άνοιξε τα παραθύρια.
 Άνοιξε την πόρτα.
 Τίναξε την κουβέρτα.
 Βγήκε στη σκάλα της αυλής.
 Πήγε πίσω από τις τριανταφυλλιές.
 Χάιδεψε τα μπουμπούκια.
 Έκοψε ένα τριαντάφυλλο.
 Το φύσηξε με την αναπνοή της.
 Άνοιξε, φούσκωσε το τριαντάφυλλο.
 Κοίταξε ψηλά τον ουρανό.
 Σήκωσε το φουστάνι της.
 Κατούρησε στην άκρη της ροδιάς.
 Πέρα από τις κορυφογραμμές
 της Στουγάρας
 έτρεμε ο Αποσπερίτης.
 Έκατσε σιάδι στη νοτισμένη σκάλα της.
 Τριγύρω μοσχοβολούσανε τα κλήματα.
 Μοσχοβολούσανε

οι φουντωμένες οι κρανιές
κάτω από τον όχθο της.

— Θα 'χομε οπωρικά εφέτος, είπε.
Οι κρανιές είναι βάλα φορτωμένες.
Πού 'ναι τα εγγονάκια μου
να τους δώκω κράνια με τις ποδιές,
να φάνε ό,τι θέλουν; είπε.

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

ΚΑΘΩΣ ΣΚΑΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ
ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΣΕΡΜΗΣ

— Ήρθανε τα χελιδόνια, λέει,
ήρθανε τα χελιδόνια,
και κοίταξε τη χελιδονοφωλιά
στο ανώφλι του σπιτιού της.

Σηκώθηκε και μαύλισε τα χελιδόνια.

— Πουλιά, πουλιά, χελιδονάκια μου,
ελάτε, μω' χαμένα, στην ποδιά μου.
Πάρτε ό,τι θέλετε από μένα,
τρίμματα, νερό, χορτάρια.
Όλα για σας, όλα για σας τα έχω.
Χαλάλι σας. Χαλάλι σας.
Μόνο εμείς μείναμε εδώ πάνω.
Άιστε, πουλιά, πουλάκια μου.
Άιστε, πουλιά, πουλάκια μου.

Άνω Λεσινίτσα, Άγιοι Σαράντα, Μάης 1999

Ο Νώε ξαναφτιάχνει κιβωτό

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Στον Νώε,
τον Πύλιο Δράπο
από το Διβροβούνι,
και σ' όλους τους Νώε μας...

Ένας μανιασμένος βοριάς θερίζει κι αλωνίζει σταυροπόδι, στις ράχες στο Διβροβούνι, τις άχριες βρίζες, πάνω στα κουρεμένα λανάρια.

Ένας άγριος αγέρας σφυρίζει και χτενίζει τα χορτάρια σαν τις χაίτες των αλόγων στις κορφές της Έπαρσης.

Μια βραχνιασμένη φωνή αχεί και βουίζει πάνω από το σέλωμα της Περιστερότρυπας, από τους ψηλότερους βωμούς του κόσμου:

— Ακούτε, πόπολο! Ακούτε, κόσμε! Θα 'ρθει ο κατακλυσμός! Θα γίνει κατακλυσμός!

Ακούσατε; Θα 'ρθει ο χαλασμός και θα χαθεί ο κόσμος. Να μη με λένε Δράπο αν δε γίνει εδώ του άγιου. Χάλασε ο κόσμος, πάνε τα ιερά και τα όσια. Στα βράχια μας έπεσε μαυρίλα και κακό. Πατήσανε την άγια τη διαθήκη. Βρώμισε και λώβιασε το ανθρώπινο γένος. Κάθε μέρα αδικίες, αδικίες, αδικίες...

Ο γερο-Δράπος είχε τραβηχτεί, απομονωμένος, πάνω ψηλά στα φθαρμένα και μαυρισμένα από την πύρια κρά-

κουρα. Μέσα στα βράχια και στους βοριάδες. Μακριά από τα κοινά, τους ζωντανούς και τις παραζάλες. Αλλιιώτικους τους έβλεπε τους θνητούς του Θεού από το σινάφι του. Παραμορφωμένους, αλαξομουσουδιασμένους, μπαμπουνοπρησμένους, ασχημομούρηδες.

Υποψιάζονταν το ύπουλο βλέμμα τους, τις περίεργες κινήσεις, τις αποχρώσεις της φωνής, που κάθε μέρα όλο και κάπως άλλαζαν. Τις απειλές τους όταν σήκωναν το δάχτυλο και φοβέριζαν ο ένας τον άλλο. Κανένας δε σε κοιτούσε στα μάτια. Δε σήκωνε μάτι να σε δει, σαν να ήσουν ο μεγαλύτερος αμαρτωλός του κόσμου. Όλοι, σαν να 'ταν ένοχοι, με κατεβασμένα τα μάτια, κοιτούσανε μόνο στη γη, στο σιάδι στο χώμα.

Όλοι άρπαζαν και κλέβανε κρυφά τις νύχτες στα πενιχρά μπερεκέτια από τα στενά πεζούλια. Οι άγνωστοι βιασμοί γίνονταν στα βάθη της νύχτας. Τους φυλακισμένους τούς περνούσαν αλυσοδεμένους στις ποταμιές και στα μονοπάτια. Τους σκοτωμένους τους φτύνανε, τους σβαρνίζανε και τους βασάνιζαν στις ρούγες.

Πάει η φυλή μας, λέει. Πάει το ανθρώπινο το γένος. Μολύνθηκε και λώβιασε. Βρώμισαν, σάπισαν, ζωκόπησαν τα πάντα. Βρώμισε ο αιθέρας. Βρώμισε ο αέρας που αναπνέομε. Βρώμισαν τα χνούτα. Μολυνθήκαν τα νερά. Δεν είναι να πιεις όπου όπου νερό τώρα. Θα τραβηχτώ, θα αποχωρήσω, θα φύγω και θα ανηφορίσω για τα βουνά. Να μην κολλήσει κι εμένα τούτο το μεγάλο κακό που κόλλησε τον κόσμο. Και δε θα παντρευτώ. Είναι τυραννία και βάσανο σε τέτοιους χαλεπούς καιρούς οι παντρείες και τα αρραβωνιάσματα. Μακριά από παντρείες

και αρραβωνιάσματα. Αυτά που τραβάμε εμείς οι έρημοι να μην τα τραβήξουνε και τα παιδιά μας.

»Φίδι πο 'φαγε το φίδι! Τι έχει να πάθει, τι έχει να τραβήξει τώρα τούτος ο κόσμος!

»Κάλλιο να πάρω τα βουνά και να γίνω ασκητής παρά να με σκυλομουντζώνουν κάθε μέρα στη μέση της Καμάρας. Καλύτερα με μια χαψιά, με λίγη μπομπότα, με ψίχα φρέσκο λιπανό και με λίγο νεράκι, παρά εκεί κάτω, στο μεσιανό, στο μπάχαλο, στο διαολομάζωμα, με τις ντροπές και τις μουντζούρες.

»Εδώ, μέσα στα βράχια, στα χέρσα χωράφια της Αετοράχης, θα φτιάξω την κιβωτό μου. Το τσαντίρι μου. Την αχυροκαλύβα μου. Θα μπάσω ό,τι μπορέσω να μπάσω, θα γλιτώσει ό,τι είναι να γλιτώσει, γιατί, όπως είπα, έρχεται αλήθεια ο κατακλυσμός. Ζυγώνει, πλησιάζει, ήρθαν οι μέρες του.

— Ω μπαρμπα-Δράπο, τι λέει η κατάσταση; Πώς τα βλέπεις τα πράγματα; Τι λες, θα σιάξει τίποτε για τ'εμάς τους έρημους; του φώναξε η Δέσπω, ζαλωμένη τσάκινα και ξύλα.

— Α, μωρή μαυρο-Δέσπω! Τι να πω και τι να μολογήσω; Μάτια έχεις. Δε βλέπεις; Πάει, τα 'καμαν να... Πέταξε το βιο του πατέρα σου. Δεν έμεινε ίχνος. Παν οι κόποι του. Πάει η καταντιά του. Τ'άρπαξαν σε μια νύχτα. Τα 'καμαν να, κάχτα. Τον άφησαν τον καημένο τον άνθρωπο πιρπιρί, με το δάχτυλο στο στόμα. Να... η παρουσία του. Τι άλλο θέλεις; Πού 'ν' τα μαγαζιά του, που βαστούσε με φωμί ένα χωριό ακέριο; Του τα πήρανε και του τ'αρπάξανε οι ξεβράκωτοι. Τον ίδρο του. Τα κόπια

του. Και τον άφηκαν στην αχυροκαλύβα. Σαν κι εμένα. Στην αχυροκαλύβα. Πάει τώρα ο κόσμος, ρεζιλεύτηκε. Τρώνε κάμποσοι και πίνουν και χοροπηδούν από τον ιδρω των άλλων. Έτσι δεν είχε γίνει και σ' εκείνους τους παλιούς καιρούς κι ο Θεός έφερε τον κατακλυσμό; Θα ξανάρθει ο κατακλυσμός. Άκουσ' εμένα και θα το δεις. Να μη με λένε Δράπο αν δε γίνει. Τον είδα στον ύπνο μου τον κατακλυσμό, Δέσπω του μπαρμπα-Γιάννη. Σου ορκίζομαι. Μα τα μάτια μου. Έρθε μια άγνωστη φωνή πίσω από τις σκρίχιες και μου είπε: «Κάμε την κιβωτό σου, ασκητή. Θα πάει πολύ αυτός ο κατακλυσμός. Δεν είναι ούτε μια μέρα, ούτε δυο μέρες, ούτε πέντε μέρες. Είναι χρονάκια αυτά που πλήθυνε και αύξησε και συσσωρεύτηκε το μεγάλο κακό. Δεν αντέχεται, δε βαστάει πια. Θα πλημμυρίσει ο τόπος. Θα ξεράσουν και θα χυθούν οι ουρανοί και θα κοχλάζει η άβυσσος».

— Δε θα κατεβείς καμιά βολά κάτω στην Καμάρα, στο μεσογάρι, μω' Δράπο μου;

— Ο Νώε άνοιξε και βγήκε από την κιβωτό όταν ρηγάιναν τα νερά. Όταν αλλάξουνε τα πράγματα, θα κατεβώ κι εγώ με τ' εσάς τους άλλους, μ' όσους γλιτώσουν, εκεί κάτω.

— Να σου βρούμε τουλάχιστον μια νύφη. Δε θα παντρευτείς;

— Όταν αλλάξουνε τα πράγματα, σου 'πα. Πού έχεις τώρα εμπιστοσύνη για παντρεία; Τώρα σ' την παίρνουν από το κρεβάτι και τη βάζουν μπροστά για τα κανάλια και τα εθελοντικά έργα.

— Δε θα σιάξει ποτέ, λες, αυτός ο κόσμος;

— Τον έσιαξε μια φορά όπως τον ήθελε ο ίδιος ο Θεός, και του τον χάλασαν τούτοι οι χαμένοι οι χαραμοφάηδες. Δεν ξέρει τι να κάμει και πώς να φερθεί μ' εμάς ο Θεός.

»Άκουσε. Να το πεις εκεί κάτω και στους άλλους, να το ξέρουν. Να μην τους πιάσει αγράμματους ο Θεός. Στην αρχή ήταν τα κράκουρα με τα πελώρια εκατόκορφα και τα θεόρατα δέντρα. Στην αρχή ήταν μόνο ο ουρανός και η γη. Να τος ο ουρανός. Να τη και η γη. Αγέρας πάνω. Σύννεφα. Χώμα κάτω. Πέτρες. Λιθάρια. Ερημιά. Σκοτάδι. Άβυσσος. Χαράδρες. Να τα και τα νερά. Τα βλέπεις εκεί κάτω; Θάλασσα. Να τα και τα ποτάμια. Ο αρχαίος ο Σιμόεις ποταμός, το ποτάμι της Πόβλας, το ποτάμι της Λεσινίτσας. Οι χίλιες βρύσες, οι χίλιες πηγές, οι χίλιες βρυσομάνες, με τα χίλια κεφαλάρια.

»Και είπε “Γενηθήτω φως”. Κι έγινε το φως. Να το και το φως της νύχτας πίσω από τα ηλιοβασιλέματα όταν ροβολάει ο ήλιος ψηλά από το Διβροβούνι για τον Ντερζιό και πέφτει, χάνεται στην άβυσσο της θάλασσας. Να το και το φως της ημέρας πίσω από τις χαραυγές, που προβάλλει και παραμερίζει τις κλάρες των δέντρων.

»Κι έγινε νύχτα. Κι έγινε μέρα. Κι έσπειρε ο σπορέας. Και πρασίνισε ο τόπος, βλάστηση και χλωρασιά. Κι έγιναν χλόες και χορτάρια και σπορίδια και ειδών ειδών δέντρα. Από τα μαρούλια και τα σκορδοκρέμμυδα ως τις καστανιές και τις βαλανιδιές. Κι έγιναν καρποί με τη γλύκα τους και με τα κουκούτσια τους. Κι άναψαν τ' αστέρια τ' ουρανού να φωτίσουν τα βουνά μας. Και γινήκανε πετούμενα φτερωτά, που γιόμισαν τον κόσμο. Και γιόμισε η γη με ζώφια, κτήνη, φίδια.

— Πού τα ξέρεις όλα αυτά, μωρέ μαύρε Δράπο μου; Εσένα σε λένε παλαβό, εσένα σε λένε βλαμμένο.

— Μη μου κόβεις τη ροή, σου λέω. Όλοι οι ασκητές που διάβασαν Βαγγέλιο τα ξέρουν αυτά. Και πού τ' αφήσαμε; Α, στον άνθρωπο.

»Κι ήρθε ο άνθρωπος. Ο σερνικός κι ο θηλυκός. Και αύξησαν. Και πλήθυναν. Και πλάτυναν. Και γιόμισαν τα καταράχια.

»Αλλά, να με συμπαθάς, έχεσε μέσα ο άνθρωπος. Τον δούλεψε και τον κοροΐδεψε τον Κύριό του τον πρωτοπλάστη. Δεν το 'φτανε ο Παράδεισος. Πήγε κι έφαγε κι από το απαγορευμένο δέντρο η Εύα. Έφαγε τον απαγορευμένο καρπό. Έκαμε μια και τα 'γέσε μέσα, σου λέω. Αλήθεια, μπορεί να μου πεις “Την έσπρωξε το φίδι”. Αλλά το κακό έγινε. Κι ως δούλεψε και κόπιασε έξι μέρες ο καημένος ο Δημιουργός. Κι ως την έβγαλε από το πλευρό του Αδάμ την Εύα.

»Έφτασαν, από την πονηριά τους, να βάλουνε συκόφυλλα στα αχамνά τους. Πονηρεύτηκε ο άνθρωπος. Κι άρχισαν οι διωγμοί. Οι σκοτωμοί. Οι αρπαγές. Το “δικό μου” και το “δικό σου” έγινε χτικιό μεγάλο. Αρπάχτηκαν. Γρατσουνίστηκαν. Ματώθηκαν. Αλλαξομουσουδιάστηκαν. Κακή ώρα, σαν τώρα.

»Δεν τους βλέπεις όλους εκεί κάτω που τριγυρίζουν σαν χαζοί, δίχως μπούσουλα;

»Άλλοι μιλούν. Άλλοι δε μιλούν. Άλλοι φεύγουν. Άλλοι έρχονται. Άλλοι σε κοιτούν πονηρά με την ουρά των ματιών. Άλλοι, μουρούνηδες, δε σου λένε ούτε καλημέρα. Άλλους τους λένε θιγμένους. Άλλους τους λένε άθικτους.

»Πάει ο κόσμος, Δέσπω του μπαρμπα-Γιάννη, έκλασε, χάλασε. Πληθαίνουν οι αδικίες. Και δίχως άλλο θα εξαφανιστούν οι κακοί και η κακία από τα μάτια της γης. Πλησιάζει, σου λέω. Το καταλαβαίνω με την οσμή. Θα 'ρθει ο κατακλυσμός. Θα δεις. Να μη με λένε Δράπο. Το νιώθω, νότισε ο καιρός και πλάκωσαν αντάρες.

»Και που λες εσύ, σαν τους δοκίμασε και τους είδε που μαγάρισαν τον κόσμο, ο Θεός φώναξε το Νώε.

»“Νώε, Νώε παιδί μου”, του είπε. Σαν, καλή ώρα, εμένα. “Θα φτιάξεις την κιβωτό. Τριακόσια μέτρα μήκος. Πενήντα μέτρα πλάτος. Και τριάντα ύψος. Θα κάμεις το κατώι, το υπόγειο, το πάτωμα, τη θύρα. Θέλω να την εξαφανίσω, να την ξολοθρέψω τούτη τη φάρα από τη γη. Θα φέρω τον κατακλυσμό, ποδάρι να μη μείνει σε ό,τι επί γης και επί ουρανού υπάρχει. Εσύ είσαι καλός άνθρωπος, Νώε. Μάσ' τη φάρα σου, και μαζί με τη φάρα σου, μαζί με τα γυναικόπαιδα, να μπεις στην κιβωτό. Πάρε κι από ένα ζευγάρι από κάθε είδος, αρσενικό και θηλυκό, από τα ζωντανά που βλέπεις τριγύρω σου. Πάρε ζώα, πάρε πετεινά, πάρε φυτά, πάρε φαγητά για σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες. Θα κλείσεις τη θύρα σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες.”

— Πόσα χρόνια έχεις, μπαρμπα-Δράπο; τον ρώτησε η Δέσπω.

— Εξακόσια, της λέει. Εξακόσια χρόνια είχε ο Νώε.

— Τι λες, μωρέ μαύρε Δράπο; γέλασε η Δέσπω. Τι εξακόσια; Εξακόσια χρόνια ζουν μόνο οι διαβόλοι κι οι τριβόλοι. Εσύ δεν είσαι ούτε διάβολος ούτε τρίβολος. Καλά λένε ότι είσαι μαράκης.

— Κάτσε καλά, Δέσπω του Ζιάγκα. Άκουσε καλά τι σου λέει ο Πύλιο Δράπος.

»Και που λες εσύ, που δεν είπες τίποτε, τα 'μπασε όλα μες στην κιβωτό του ο Νώε. Και, τελευταίος, έκλεισε ο ίδιος τη θύρα στην κιβωτό. Κι ήταν δεκαεφτά του Φλεβάρη. Κι άνοιξαν και χύθηκαν οι ουρανοί. Κι οι γούρες κι οι χαράδρες της αβύσσου. Και τα νερά ανεβήκανε σιγά σιγά και σκεπάσανε τη γη και φτάσανε στις κορφές των βουνών. Σηκώσανε την κιβωτό εκατόν πενήντα μέρες τα νερά απάνω τους. Καθετί πάει, χάθηκε, βυθίστηκε στο σκοτάδι. Ήτανε στις δεκαεφτά του Ιούλη οπού κάθισε η κιβωτός στην κορφή του Αραράτ. Σαν, καλή ώρα, να 'ταν τώρα στην κορφή στο Διβροβούνι, στη Στουγάρα ή στη Μουργκάνα. Κατόπιν σιγά σιγά πέσανε τα νερά και φάνηκαν οι βουνοκορφές του κόσμου. Και κατάλαβε ο Νώε ότι ήρθαν άλλες μέρες.

»Ξέρεις για τα κοράκια; Έστειλε τα κοράκια να του φέρουνε μηνύματα. Μα τα κοράκια στάθηκαν στα πτώματα και τρώγανε τη σάρκα των πνιγμένων.

»Κι έστειλε την περιστέρα ο Νώε, που έφερε την κλάρα της ελιάς στη μύτη της.

»Κι έτσι βγήκε από την κιβωτό ο Νώε με τη φάρα του. Κι έκαμε θυσία από κάθε είδος στο βωμό, και μύριζε ο τόπος από το ψημένο κρέας.

»Κι είπε ο Θεός: “Δε θα καταραστώ ξανά τη γη και τους ανθρώπους. Να 'χουν σοδειά, να 'χουνε σπόρους, να 'χουνε θερισμούς, να 'χουν χειμώνες, καλοκαίρια, νύχτες, μέρες. Όλα να 'ναι δικά τους”.

— Πόσα χρόνια έζησε τέλος πάντων αυτός ο Νώε;

- Εννιακόσια ενενήντα.
- Τα 'χασες, μωρέ μαύρε μου;
- Πού ξέρεις εσύ τι γίνεται, κοπέλα μου;
- Αλήθεια, δε μου λες, πού τα ξέρεις όλα αυτά;
- Εγώ είμαι ο Νώε. Μη με λες Δράπο. Και θα κάμω την άλλη, την καινούργια κιβωτό.

»Πάνε τόσα χρόνια μετά τον κατακλυσμό. Και χάλασε πάλε ο κόσμος. Αφού κι ο ίδιος ο Νώε μετά τον κατακλυσμό μέθυσε απ' τη χαρά του και κοιμήθηκε γυμνός, ξεβράκωτος, ξαπλαταριά στ' αμπέλια του.

»Χρειάζεται κατακλυσμός. Ακούς; Αλλιώς δε γίνεται.

— Τι θα πρωτομπάσεις στην κιβωτό και τι θ' αφήσεις να πνιγεί όξω;

— Εγώ τους ξέρω πόσους, ποιους και τι θα μπάσω. Είναι μυστικό. Μην πεις σε καέναν τίποτε. Μόνο ο Παντοδύναμος κι εγώ ξέρομε.

...Και πήρε την ανηφοριά να βγει στο Ασκηταριό.

Κι άρχισε την προετοιμασία για την κιβωτό του. Εκεί ψηλά στην Αετοράχη. Μακριά από τους συνηθισμένους, που 'χαν λωβιάσει τη γη με τα χνότα τους. Τσάπιζε μερόνυχτα το χέρσο, ξερικό χωράφι του στην κορφή, μες στα βράχια. Έβγαζε πέτρες απ' τη γη με τα ροζιασμένα χέρια του και τις έριχνε στο χάος. Κράου κράου, χτυπούσανε οι πέτρες στις χαράδρες. Ξανάσκυβε. Έτριβε τους σβόλους με τις χούφτες κι έχυνε το χώμα πάνω στα βράχια. Το 'ριχνε ψηλά, σκορπίζονταν και ράντιζε τη γη. Ο ιδρος έσταζε ρυάκια στις ρυτίδες του. Κι όπως τον σφούγγιζε με τα χέ-

ρια από το κοκκινόχωμα, φάνταζε μ' ένα φοβερό, παράξενο ίσκιωμα, φανερωμένος πάνω στα βράχια.

Άχνιζε η οργωμένη γη του Δράπου, του Νώε, και μοσχοβολούσαν όλα τα φαράγγια. Και το πεζούλι ήταν η κιβωτός του.

Έρχονταν οι εποχές του σπαρσίματος, κι ο σπορέας έσπερνε στάρι και καλαμπόκι. Κι έσπερνε μαρούλια, σκόρδα και κρεμμύδια. Κι έβανε φασούλια και πατάτες σε γούρνες μικρές μια χούφτα, ίσα με τη φωλιά της κότας. Και κάθε πρωί κατέβαζε τις βράκες του κι έκανε την ανάγκη του πάνω σε κάθε ρίζα.

Είχε και τα πρόβατά του. Τα βγαζε χαράματα απ' την καλύβα. Σφύριζε, τα 'βαζε μπροστά. Και, μαθημένα, μόνα τους σκορπίζονταν στο πλάι. Αυτός κάθονταν στις σκρίκες, κοιτούσε και μαυλούσε: «Λάγια, κάλεσια».

Κατά το σούρουπο ξανασφύριζε, στη συνεννόηση της γλώσσας, κι αυτά ροβολούσαν μόνα τους. Τα 'μπαζε στη μάντρα του, στην αχυροκαλύβα. Τ' άρμεγε. Έβραζε το γάλα. Το τριβε. Έτρωγε. Έπηγε τυρί. Και κρεμούσε την τσαντίλα να στραγγίσει στη συκιά.

Είχε και καμιά δεκαριά γίδια. Κουβέντιαζε και μ' αυτά, και τον άκουγαν και πήγαιναν από κοντά του και του γλείφανε τα χέρια. Είχε και το σκύλο του, το φίλο και το φύλακα, δεμένο στη λιάσα της αχυροκαλύβας.

Και κάθονταν και κοιτούσε και ρέμβαζε τ' αστέρια τις νύχτες κάτω από τις φορτωμένες κερασιές. Κοιτούσε τα λουλούδια. Μοσχοβολούσε η νύχτα κι οι ράχες. Τα κόκκινα κεράσια κεχριμπάρι έλαμπαν στον κόρφο του φεγγαριού.

Η καρυδιά πιο πέρα, με τον βαρύ τον ίσκιο, στην άκρη του χωραφιού, με τις ρίζες μπηγμένες στα βράχια.

Όλο το βιο του κι όλη η περιουσία του μες στην κιβωτό. Η κιβωτός, τα τριακόσια μέτρα, το χωράφι του.

Οι ελιές κι οι αγριελιές πυκνές, αραδιασμένες κι αυτές στις χαραμάδες των βράχων, ρυτιδωμένες σαν τον ίδιο το γερο-Δράπο. Τις μάζευε στα πιθάρια, τις τσολούσε, τις πατούσε, έβγαζε λάδι. Το 'χωνε βαθιά και το 'κρυβε στην Περιστερότρυπα, που 'ταν πάνω στα βράχια του. Εκεί έβαζε καθετί. Τις ελιές του, τα τουρσιά του. Σαν αποθέματα για τις μέρες του κατακλυσμού.

Έρχονταν οι μέρες του θέρου. Θέριζε. Ίδρωνε λαχνασμένος. Σκουπίζονταν με τη μαύρη τη μαντίλα. Ζαλωμένος τα χεράδια, έκανε θημωνιές. Αλώνιζε με τα λαστιχένια τσαρούχια του, χορεύοντας γύρω γύρω στο μικρό πέτρινο αλωνάκι. Έτραξε το στάρι. Το μάζευε στις σακούλες. Τις ακουμπούσε πλάι στο γέννημα.

Δεν κατέβηκε ποτέ με μέρα και με ήλιο κάτω στο μεσοχώρι. Να μην τον δούνε, έλεγε, τα κακά τα μάτια. Να μην τους δει, έλεγε, και πάρει από μάτι. Μακριά από τους άλλους, τους παρακατιανούς.

Τον λέγανε τρελο-Δράπο. Και γλίτωσε, δεν του κατάσχεσαν τα σφαχτά και το χωράφι, στημένο πάνω στα βράχια. Η μόνη εξαίρεση της απαλλοτρίωσης.

Κρυφά, τις νύχτες, όταν όλοι οι άλλοι κοιμόνταν, κατέβαινε στο πηγάδι, κάτω στο μεσοχώρι. Κι άλλες νύχτες ξαναπήγαινε στο μύλο κι άλεθε μόνος του το καλαμπόκι.

Κατέβαινε μες στο σούρουπο, όταν όλοι γύριζαν στα σπίτια τους, να πάρει νερό από τη βρύση της Καμάρας.

Και να ποτίσει το χωράφι, την κιβωτό, με κάτι πανάρχαιους, παφιλένιους, τσίγκινους, σκουριασμένους κουβάδες. Πλένονταν, ξεπλένονταν, δροσίζονταν. Άπλωνε τα ρούχα στα πουρνάρια κάτω από το φεγγάρι, κι εκεί τα 'πιανε ο ήλιος, όλη τη μέρα απλωμένα. Είχανε ξεθωριάσει τόσα χρόνια στο λιοπύρι, κι έμοιαζε σαν φυλακισμένος. Δεν είχε ψηφίσει ποτέ στη ζωή του στις εκλογές για το σύστημα. Δεν είχε κατεβεί στις κάλπες. Δεν ήθελε να ψηφίσει. «Δεν είναι πράγματα του Θεού αυτά», έλεγε στον απεσταλμένο όταν εκείνος πήγαινε να του μιλήσει για τις εκλογές. «Φύγε σπίτι σου, καημένε μου Θωμά, και κοίτα τα χάλια σου.»

Όλες οι προετοιμασίες γίνονταν για την κιβωτό. Ως και τις κότες συμμαζεύανε, και τα πετσουνάρια, που λαλούσαν από τα χαράματα και ξυπνούσαν από ψηλά όλα τα καταράχια.

Τις νύχτες σκέφτονταν και συλλογιόνταν, και δεν τον έπιανε ο ύπνος. Έστριβε από τη μια. Έστριβε από την άλλη. Πάνω στα μπαλωμένα στρώματα, που μοιάζανε με απλωμένους χάρτες. Τους μετρούσε στα δάχτυλα κι έκανε τον ισολογισμό για τους ανθρώπους. Ποιον να διάλεγε. Ποιον να φώναζε για την κιβωτό. Σε ποιον να έδινε εμπιστοσύνη. Να μην έπεφτε σε αμαρτία μπροστά στο Θεό. Έπαιρνε ένα ένα με τη σειρά τα Ριζοχώρια, τους δρόμους, τους μαχαλάδες. Κρατούσε ένα αναμμένο φανάρι στο χέρι. Χτυπούσε ελαφρά στα σπίτια. Άνοιγαν κι έβγαζαν τα κεφάλια τους στις πόρτες. Πρόσεχε τις φάτσες τους. Κοιτούσε, ξανακοιτούσε. Δεν του μοιάζανε για την κιβωτό. Παράξενες φάτσες περνούσαν απ' το νου του τις

νύχτες. Όλοι λαχταρισμένοι κι όλοι έτοιμοι να κλέψουν, να προδώσουν, να ψευδομαρτυρήσουν.

— Θα φωνάξω το Θάνο, είπε. Ο Θάνος είναι κοψόγνωμος. Με τα μαξουφλερά, μυτερά γένια του. Πείτε μου, ποιος άλλος βαστάει γένια στα καταράχια; Όλοι τα ξύρισαν. Μόνο ο Θάνος δεν ξυρίστηκε. Τη δουλειά του κοιτάζει ο άνθρωπος. Έβλαψε ποτέ κανέναν; Πείραξε κανέναν; Υποχρεώθηκε, υπόκυψε σε κανέναν; Όπου θέλει πάει, όπου θέλει στρώνει, όπου θέλει κοιμάται, όπου θέλει κάθεται, όπου θέλει χέζει.

— Περ... περ... περ... μοιριόρημα! άκουσε το Θάνο που μαύλιζε και μάζευε το κοπάδι πέρα από το Ασκηταριό.

— Ω Θάνο! του φώναξε.

— Όρσε!

— Έλα τσ' εδώ απάψε.

— Α, δεν έχω καιρό απόψε.

— Τι θα κάμεις όλη τη νύχτα;

— Θα μετρήσω τ' αστέρια. Θα μετρήσω τα θεομήνια, τους αγέρηδες και τους βοριάδες. Είναι γεμοφεγγαριά, και θα δω τον καιρό της χρονιάς στο φεγγάρι. Έχομε βιο, Δράπο. Έχομε βιο. Θέλει να φάει η φαμίλια. Εσύ τα 'χεις όλα γραμμένα στον πούτσο σου. Θέλω να ξέρω τι μου γίνεται. Μέχρι τώρα κάτι μου λέει ότι φέτος θα 'χομε θεομηνίες και βαρυχειμωνιές.

— Γι' αυτό σε θέλω κι εγώ. Είσαι για την κιβωτό εσύ. Έλα αύριο βράδυ, κόπιασε να κουβεντιάσομε.

— Της μάνας σου το κράνι, λέει ο Θάνος.

— Θα 'ρθει ο κατακλυσμός. Εσύ είσαι ένας απ' αυτούς που διάλεξα για την κιβωτό μου.

— Ποιος με μπάζει εμένα στα βρόχια; Κανένας δε με μπάζει εμένα στα βρόχια. Και κατακλυσμός να γίνει, εγώ θα ανεβώ μπουσουλώντας στ' αστέρια. Εγώ δίνω και παίρνω με τ' αστέρια. Άκουσες, μαλάκα Πύλιο Δράπο;

Ψηλά, στην κορφή του Θεολόγου, στο μοναστήρι του Αϊ-Γιάννη, ανάμεσα στις δάφνες, τρίζανε τ' αστέρια. Έξω από τα κονάκια του Αϊ-Γιάννη γυρόφερνε και κουβέντιαζε μόνη της η Αλέξω, η καλόγρια. Και κουτσομπολεύε όλο τον κόσμο. Και μετρούσε με τα δάχτυλά τους στίχους και τις συλλαβές στις ραφωδίες της.

— Ω Αλέξω! της φώναξε ο Δράπος. Ω Αλέξω του Πύλιου! Είσαι για την κιβωτό. Σε διάλεξε ο Θεός. Αχούς; Μου 'π' εμένα.

— Ας μου πει κι εμένα, μωρέ μαύρε Πύλιο. Πύλιος είναι τ' όνομά σου. Πύλιου το παρόνομά μου. Ποια είναι η διαφορά μας; Η καλόγρια του Αϊ-Γιάννη του Θεολόγου δεν είμαι. Πώς και σου κάνει χατίρι εμένα; Κάνει κι ο Θεός χατίρια; Ή επειδή είμαι καρβουνισμένη και μαυρισμένη; Καρβουνίζομαι για να μην πάρω από μάτι. Όμως στην μπάλα τον έχω το σταυρό χαραγμένο. Συμφωνώ για ό,τι μου λες. Αλλά πες του Θεού, όταν ξαναπεράσει, ας μου κρίνει κι εμένα. Γιατί δεν έχω πού ν' αφήσω το μοναστήρι να μπω στην κιβωτό. Αν το αφήσω, θα μου το κάμουν κάψιαλο. Θα γίνει ρημάδι. Το βλέπω κι εγώ που ζυγώνει ο καιρός κι είμαστε για την κιβωτό. Δε βλέπεις τους άλλους κάτω; Κατάντησαν γελοίοι και γιουχαΐζουν, αλλά χοροϊδεύουν με τα μούτρα τους. Άλλοι δηλητηριά-

ζονται. Άλλοι φυλακίζονται. Κι εγώ τους στιχώνω, να περάσει αυτός ο ψεύτικος καιρός, μωρέ Δράπο.

*Άιντε, μωρέ μαύρε Δράπο,
μες την κιβωτό σου νά μπω.*

Ο Δράπος άρπαξε μια κοφτερή πέτρα και την πολέμησε. Η πέτρα σφύριξε στο χάος, έπεσε στον γκρεμό, σάλεψαν τα χαλίκια και κατρακύλησαν στην ποταμιά.

— Με σκότωσης! κάποιος φώναξε μέσα από την ποταμιά, κι έλεγε συνέχεια κάτι ακαταλαβίστικες λέξεις.

— Λέγε, λέγε, του λέει. Ποιος σε καταλαβαίνει τι λες;

Αχούσε η ποταμιά από έναν παράξενο μονόλογο. Με κάτι λέξεις που δεν τις είχε ακούσει άλλη φορά ο γερο-Δράπος, που δεν κατέβαινε από τα φθαρμένα βράχια του. Από το Ασκηταριό του. Από το καλύβι του, που το φουσούσανε από τις τέσσερις μεριές του ορίζοντα οι αγέρηδες. Δεν είχε απομακρυνθεί από την Περιστερότρυπα. Εκεί μιλούσε με τα περιστέρια, που αρμαθιάζονταν και κοιμόνταν πάνω του όλη τη νύχτα.

— Ποιος είναι, μωρέ, τέτοια ώρα στην ποταμιά;

— Ο Γιώργος είμαι. Άι εμ Γιώργος. Ίο σόνο Γιώργος.

— Ο Γάκη Μπινιώζης είσαι; Έτσι πες. Καλώς. Είσαι επιλεγμένος κι εσύ για την κιβωτό. Ποιος σε φτάνει εσένα στην εξυπνάδα; Εσύ ξέρεις τόσες γλώσσες. Έμπα κι εσύ στην κιβωτό. Ίσως χρειαστεί να μιλήσεις τα αρχαία με το Θεό.

— Αν ήταν για την κιβωτό, θα 'χα μείνει στην Αθήνα

και στη Βιέννη, του λέει. Δε θα 'φευγα από την Αθήνα και τη Βιέννη, να πιάσω την ποταμιά μου.

— Μόνος μιλάς; Με ποιον κουβεντιάζεις;

— Πώς μόνος; Δεν είδες το Νάκο, το γιατρό; Ψάχναμε άνθη να θεραπεύσουμε τις πληγές του κόσμου. Μιλούσαμε άλλες γλώσσες.

— Τι θα πει να θεραπεύσεις;

— Να θεραπεύσεις θα πει να γιάνεις, να γιατρέψεις.

Κατάλαβες;

— Κουβέντιασε και με το Νάκο. Έτσι, Γιωργάκη μου; Σας έχω βαστάξει από μια θέση στην κιβωτό.

— Τώρα είμαι απασχολημένος, έχω δουλειά, του λέει. Άλλη φορά. Μετράω το ύψος του νερού και την υγρασία της ποταμιάς μας. Νιώθω μεγάλη υγρασία φέτος στην ποταμιά. Πάμε ίσως για παγετώνες.

— Λες να μου χλιάσουν τα μπερεκέτια, μω' Γάκη;

— Κατέχεις από χημεία λίγο, μπαρμπα-Δράπο; Δεν κατέχεις. Ε, τότε άσε με στα χάλια μου. Όταν θα τελειώσω, θα 'ρθω για την κιβωτό σου.

Ου... ου... ου..., αχούσε η ποταμιά τις νύχτες από τις ξένες λέξεις...

Το φεγγάρι, από την Πολιτσά, ροβολούσε στο Καστρί, στο Αγιοκάμι, κι έπεφτε στα λαγκάδια και στα δάση.

Άλλος αλαφροϊσκιωτος ανηφορούσε από την ποταμιά της Λάμιας βρίζοντας τους τρανούς της περιοχής του:

— Να σας πάρει ο διάολος, παλιοπούστηδες. Ποιον θα κοροϊδέψετε εσείς; Εμένα, το Θωμά Νταλιάνη;

— Ω Θωμά! Ω Θωμά! του φώναξε ο Δράπος.

— Δε μ' αφήνεις κι εσύ στα χάλια μου;

— Τι έχεις; Τι έπαθες;

— Δε βλέπεις που χάλασε ο κόσμος; Με διώξανε από το μεσοχώρι, γιατί θα 'ρθουνε, σου λέει, να κόψουνε σιούτες και να χορέψουνε με την κοιλιά σανίδα οι τρανοί και οι μεγάλοι. Και μ' έφεραν με μια μηχανή, με ξεφόρτωσαν εδώ στην ποταμιά της Λάμιας. Να μην πω κατάματα στους τρανούς τις πικρές αλήθειες, που όλοι οι άλλοι τις κρύβουνε.

— Εσένα σου λάμπει το πουκάμισο, μωρέ Θωμά μου. Τι είναι αυτός ο γιακάς; Τι είναι αυτή η καθαριότητα;

— Τι είμαι εγώ; Τι νομίζεις; Ζιάβαρο είμαι, σκουπίδι;

— Είσαι για την κιβωτό, Θωμά μου. Όσοι σωθούμε θα σωθούμε. Οι άλλοι, πάει, θα χαθούν.

— Θα πάω και μια φορά κάτω. Θέλω να ξεσπάσω, να τους τα μετρήσω, να τους τα πω κατάμουτρα. Κι όταν θυμηθεί ο Θεός και μπουμπουνίσει ο ουρανός και ιδώ τα σύννεφα και τις αντάρες, θα τρέξω για την κιβωτό. Φεύγω, γιατί έχω δουλειά. Εντάξει, Δράπο μου;

— Εντάξει, Θωμά μου.

Άλλος καβγάδιζε στη στροφή με τον εαυτό του ανηφορίζοντας για τα καταράχια.

— Τι έπαθες, μωρέ μαύρε; του λέει ο Δράπος.

— Εσύ είσαι ο μαύρος, του είπε. Εγώ είμαι ο Κίτσιος ο Βελέντζας.

— Ο Κίτσιο Μαράκας είσαι; Τι λες, μωρέ Κίτσιο μου;

— Άσ' τα, άσ' τα, μπαρμπα-Δράπο. Ο Κίτσιο Μαράκας εγώ, ο Πύλιο Μαράκας εσύ. Σήμερα ντροπιάστηκα.

Έβγαλα ένα τραγούδι και το πήρε χαμπάρι όλος ο κόσμος.

– Τι λέει;

– Άκουσε:

*Πού 'στε, χωριό κι επιτροπή,
όλοι, την ώρα τούτη;
Ο μάστορας δίχως ντροπή
με τσίμπησε στο μπούτι.*

– Εγώ είπα μην ήσουν για την κιβωτό, αλλά εσύ λες παλιόλογα. Έλα όμως, δεν πειράζει. Κι ο Θάνος λέει παλιοχάμπερα.

– Άλλοι τα κάνουν, εγώ τα λέω. Χάλασε ο κόσμος, μπαρμπα-Δράπο. Εσύ είσαι καλά αυτού πάνω στο Ασκηταριό σου. Βαράς τη φλογέρα σου και την Άρτα φοβερίζεις.

– Α, δηλαδή κατάλαβες κι εσύ που χάλασε ο κόσμος; Ίσια τώρα. Είσαι σιγουρος για την κιβωτό. Να γλιτώσεις, Κίτσια μου. Έμπα. Έλα πάνω.

– Έγχεις να πιούμε κάνα ποτήρι;

– Τι λες, ρε αθεόφοβε; Αμαρτίες;

– Κι ο Νώε μήπως δε μέθυσε ύστερα από τον κατακλυσμό;

– Ύστερα από τον κατακλυσμό μέθυσε κι εσύ, όταν γλιτώσεις.

– *Μες στην υπόγεια την ταβέρνα,
μες σε καπνούς και σε βρισιές...*

- Τι λες και τι λαλάς;
- Ένα ποίημα του Βάρναλη... Στην Αθήνα, όταν πίναμε και ξενυχτούσαμε στις ταβέρνες.

...Από τα βόρεια μονοπάτια ροβολούσε ο Ζήσο Μέρμηγκας. Είχε χώσει τα χέρια στη βράκα κι έξυνε τα αχαμνά του.

— Θα βρέξει, Δράπο. Πρέπει να συμμαζέψεις το πλιάτσικο.

— Έλα, του λέει, να γλιτώσεις. Κι εσύ για την κιβωτό είσαι.

Στο διάραχο εμφανίστηκε ο Αναστάσης με τα μαρμαντζούλια του αρμαθιασμένα στο λαιμό και με τους σταυρούς στους ώμους.

Αντίπερα, ο Κοσμάς με το σουγιά λάξευε και σκάλιζε ρόκες, ραβδιά κι αδράχτια.

Όλοι караδοκούσαν στην αστροφεγγιά, στα πρόθυρα του κατακλυσμού.

— Κοπιάστε! Κοπιάστε! λέει ο Δράπος. Βρείτε τη θέση σας στο υπόγειο της κιβωτού. Κάμετε εκεί μέσα σταυρούς, ραβδιά κι αδράχτια. Εκεί κοντά μου, εκεί που 'ναι τα περιστέρια. Μαζί μου.

Ανασαίνοντας με δυσκολία, ανηφορούσε καταϊδρωμένος ο Πέτρος, ντυμένος με μια ξεβαμμένη παλιά στρατιωτική χλαίνη.

— Χάλασε ο κόσμος! φώναξε. Χάλασε ο κόσμος.

Γκρεμιστήκαν τα γεφύρια. Κλείσανε τα περάσματα που σε βγάζανε στα γεφύρια. Θέλω να σχεδιάσω τη γέφυρα, τη μεγάλη γέφυρα, για να συνδέσει τις δύο ακτές. Την Κέρκυρα με τους Αγίους Σαράντα. Θα τη ρίξω πάνω στην άπλα της θάλασσας. Πότε θα γίνει η μεγάλη γέφυρα;

— Έλα, Πέτρο μου, τον κατάλαβες κι εσύ το χαλασμό. Έλα κι εσύ με την παρέα μας. Να σωθούν και να γλιτώσουν τουλάχιστον όσοι κατάλαβαν. Είσαι στις πρώτες θέσεις στην κιβωτό μου. Έλα να σπείρομε. Να θερίσομε. Να μαζέψομε το πλιάτσικό μας. Και κατόπιν να κλείσομε την κιβωτό.

— Μίλα καλά, λέει. Λέγεται σοδειά και όχι πλιάτσικο στη δική μας.

— Εσύ είσαι γραμματισμένος, Πέτρο μου. Εγώ πιράρια έκοβα.

— Να, να οι φρατέλοι..., παραμιλούσε ο Πέτρος. Τους βάλαμε κοπάδι μπροστά ως την Κλεισούρα. Αχ, πόσοι δικοί μας πάγωσαν στα χιόνια! Εμένα μου έμεινε μόνο η χλαίνη. Μ' αυτήν πλαγιάζω στα παγκάκια, μ' αυτήν ξυπνάω, μ' αυτήν περπατάω στους δρόμους...

...Κι οι άλλοι, να κι οι άλλοι, που πλάγιαζαν τις νύχτες στις ερημωμένες αχυροκαλύβες. Στα γκρεμισμένα αχούρια. Στα γκρεμισμένα ιερά των ερημοκλησιών. Λύνοντας το γόρδιο δεσμό της τρέλας τους. Και ίσια, ευθεία, όλοι βαδίζανε να μπουν στην κιβωτό.

— Δυο δυο, ζευγάρια, είπε ο Δράπος, ένα θηλυκό κι ένα

αρσενικό. Αυτό για τα ζώα. Τους άλλους θα τους βάλω ανά εφτά. «Οι καθαροί, εφτά εφτά», είπε στο Νώε ο Θεός.

...Πάνω στο ίσιωμα της Αετοράχης, στο Διβροβούνι, στο σέλωμα της Περιστερότρυπας, στο διάραχο, ήταν έτοιμη η καινούργια κιβωτός του Νώε.

Ένα χωράφι ακέριο, ένα πεζούλι τσαπισμένο, οργωμένο και σπαρμένο, ένα μαγευτικό περιβόλι του κόσμου. Με δεντροστοιχίες, με ελιές, με φυτά, με κηπευτικά, με πουλερικά, με ζώα, με τους ανθρώπους.

...Κι ήρθαν άγρια, φοβερά μεσάνυχτα.

Άγριοι, φοβεροί αγέρηδες και βοριάδες σφύριζαν στην αχυρένια στέγη στην καινούργια κιβωτό του Νώε.

Οι κλάρες των δέντρων χτυπιόνταν η μια πάνω στην άλλη και λυγούσαν κι έφταναν στη γη, μέχρι τις ρίζες.

Ανεμοστρόβιλος όργωνε το χωράφι σαν τέρας και, πάνω στα στριφογυρισματα, τράνταζε και ξερίζωνε και γκρέμιζε τα βράχια. Και πετούσε και φτερούγιζε τις πατάτες στο χάος. Ξερίζωνε τις φασουλιές, έσπανε τις φασουλόβεργες, τις σκάλωνε στα δέντρα.

Στις γκορτσιές, στις άγριες απιδιές, στις αχλαδιές, στις ροδιές, στις βαλανιδιές μούλωναν τα πουλιά και τα φυλλώματα.

Ο Δράπος, ο γερο-Νώε, έκλεισε τη θύρα. Τους μέτρησε. Έδесе τη λιάσα του. Όλοι ήταν μέσα. Σκυλιά, γατιά, γιδοπρόβατα. Φαγιά μαγειρεμένα, έτοιμα, για σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες. Στις καρβουνιασμένες κατσαρόλες. Κάτω στο υπόγειο, στο κατώι.

Ψηλά στις τρύπες της Περιστερότρυπας φώλιαζαν τα περιστέρια, τους κοιτούσαν όλους περίεργα, κατάματα, πιτσιλίζοντας τα ματάκια τους.

Πίσω από το σκοτάδι των βράχων σκούζανε κατά καιρούς τα κοράκια και οι κουκουβάγιες. Μέσα βαθιά είχαν βάλει στη σειρά τα σπάρτινα σακούλια με τα παρδαλά λεσινιτσιώτικα φασόλια. Στη σειρά, ακουμπισμένες στην άκρη της σπηλιάς, οι σακούλες. Άλλες με γέννημα κι άλλες μ' αλεύρι. Πάνω σε δυο πέτρες, στην αναμμένη φωτιά, έβραζαν στον τέντζερη πατάτες. Τα βαρέλια ήταν γεμάτα με νερό. Η θημωνιά έτοιμη, με τα ξύλα στοιβαγμένα. Πλάτη με πλάτη ακουμπισμένοι, ζεσταίνονταν και καρδοκούσανε οι λυτρωμένοι για τη μοίρα και το λυτρωμό τους.

Ο Δράπος έδινε στον καθένα να πει, να ζεσταθεί, βρασμένο τσάι, με τον μπακιρένιο μαστραπά, από τις ράχες της Στουγάρας.

Τώρα ήταν έτοιμοι στη σειρά, στοχαστικοί, όλοι αυτοί που μπήκανε να λυτρωθούν μέσα στην κιβωτό του γερο-Δράπου.

Να τοι, με τη σειρά τους: ο Θάνος, η Αλέξω, ο Θωμάς, ο Γάκης, ο Πέτρος, ο Κίτσιος, ο Νάκος, ο Ζήσος, ο Κοσμάς, ο Αναστάσης...

Έξω σφυρίζει και λυσομανάει ο αγέρας σαν τέρας, και γρήγορα ξεσπάει η καταιγίδα. Έπεσαν και χύθηκαν οι ουρανοί να ξεσπάσουν απάνω στα βράχια, και ξεχείλισαν ράχες, πλαγιές, λόγχοι, χαράδρες.

Ορμήσανε οι χείμαρροι, βγήκαν από την κοίτη τους και ριχτήκανε, με τη θολούρα τους, καταπάνω στα σπίτια, στα χωριά, στα καταράχια.

Θα 'βαζαν μπροστά και θα εξαφάνιζαν από την επιφάνεια της γης ζωντανούς και πεθαμένους. Τους αμαρτωλούς της γης. Και θα ξέθαφταν τους πεθαμένους αμαρτωλούς που βγαίνανε τις νύχτες βρικόλακες.

Τρίζανε από το λυσσασμένο βοριά τα παλούκια της καλύβας. Έτριξε η κιβωτός του γερο-Δράπου, σαν τα κόκαλά του, που πονούσανε από την υγρασία.

Τα νερά ανεβαίνανε σιγά σιγά και σκεπάζανε δίχως διάκριση τις ρούγες, τις ράχες, τις κορυφογραμμές. Χάθηκαν από τα μάτια τα όρη. Χάθηκαν μες στις αντάρες οι κορφές. Χάθηκε μες στην απελπισία, πάει να χαθεί, ο κόσμος.

Άγρια, ονειρικά μεσάνυχτα του κατακλυσμού στην καινούργια κιβωτό της φαντασίας.

Κι όλους τους έπιασε ο ύπνος. Όλο το κλιμάκιο, όλη την ομάδα του Νώε. Κι ούτε καταλάβανε τι έγινε.

Και μια στιγμή, ξαφνικά κι απίστευτα, σταμάτησαν οι βροχές κι αρχίσανε να κατακάθονται τα νερά και οι θολούρες.

Η κιβωτός σιγά σιγά σταμάτησε δίπλα στο Αγιονέρι, πάνω στην κορφή της Στουγάρας, απέναντι από τη Μουργκάνα.

Και, σαν έπιασε η κιβωτός χώμα κι έτριξε και τραντάχτηκε, όλοι κατατρομαγμένοι ξύπνησαν.

Απόλυσαν τον κόρακα απάνω στην πλημμύρα για να φέρει μηνύματα της γης. Πού πάει, πού δεν πάει, ένας θεός το ξέρει, ούτε ξαναγύρισε.

Απόλυσαν την περιστέρα. Πού πάει, πού δεν πάει, γύρισε, με ένα φύλλο ελιάς στη μύτη, πίσω από τη χαίτη της Στουγάρας.

Ο Δράπος άνοιξε τη λιάσα της αχυροκαλύβας, κι οι λυτρωμένοι από τον κατακλυσμό βγήκαν, πηδήσανε στη γη, ένας ένας.

Κάτω, όλα τα βουνά πνιγμένα και βυθισμένα. Η νεφέλη, απλωμένη πελώρια άσπρη πάνα, διαλύονταν από τα όρη.

— Τώρα, πείτε μου, ποιος θα γεννήσει κόσμο; είπε ο Δράπος.

— Εν καιρώ ανάγκης είμαι έτοιμη, λέει η Αλέξω.

Ήταν η μόνη που διάλεξε ο Δράπος για την κιβωτό του από το θηλυκό το γένος.

Να γεννήσομε τρελούς, είπε μέσα του ο Δράπος. Φτάνει τι πάθαμε κι έγινε ο κατακλυσμός.

— Όποιος έχει κότσια και του βαστάει η πουτσαρέλωας έρθει να κοιμηθούμε μαζί κάτω στα κονάκια του Αϊ-Γιάννη.

Κι εκεί που κατεβαίνουν να βγάλουνε τα πράγματά τους που είχαν μείνει στην κιβωτό, ένα φίδι γλίστρησε μέσα από μια ραφή και χάθηκε πίσω από τους ξαπλωμένους κορμούς των δέντρων, στα ζαρωμένα, λιωμένα, κατάμαυρα πτώματα.

— Τι κακό που μας ήβρε! είπε ο γερο-Δράπος. Πούθε μπήκε και ξετρύπωσε αυτός ο διάολος μέσα στην κιβωτό; Εγώ δεν έμπασα τέτοιο είδος. Αχ, κρίμα οι κόποι μας! Κρίμα οι θυσίες μας! Σαράντα μέρες και σαράντα νύχτες. Τώρα μαζί με τ' εμάς ξανακατέβηκαν στη γη και τα φί-

δια. Θα μας λωβιάσουν πάλε. Θα μας δηλητηριάσουν. Και ίσως κάποια μέρα χρειαστεί ξανά μια άλλη κιβωτός. Και ένας άλλος κατακλυσμός. Αφού το κακό ήρθε κοντά μας και ξαναμπήκε μέσα μας. Πώς μπήκε και κρύφτηκε, υπόγεια, πονηρά και ύπουλα, το φίδι για να συνεχίσουν στον κόσμο οι αδικίες;

— Άστε να πιούμε μετά τον κατακλυσμό, είπε ο Κίτσιο Βελέντζας. Κι ό,τι θέλει ας γίνει. Ας πιούμε εμείς που γλιτώσαμε, ας πιούμε κι ας μεθύσουμε. Κι ας καιρηθούμε, όπως ο Νώε μετά τον κατακλυσμό, γυμνοί, ξαπλωμένοι, μεθυσμένοι, έξω στ' αμπέλια. Καλά, δεν το ξέρεις πως κάθε τόσο ξαναρχινάει απ' την αρχή ο κόσμος, μωρέ Νώε, μωρέ Δράπο μου;

— Ξαναμπεείτε! Γρήγορα! Ξαναμπεείτε στην κιβωτό! φωνάζει ο Δράπος. Ζυγώνει άλλο δρολάπι από τα καταράχια, κι από το Θεό έρχεται άλλο καθούρι!

»Αυτή τη φορά, αν δεν ηρεμήσουνε καλά τα πράγματα, αν δεν πάψουν τα δρολάπια κι αν δεν κατακάτσουν τα νερά, δε θα βγούμε από την κιβωτό.

Ο κατακλυσμός συνεχίζει να ξεπλένει και να ξεθωριάζει τα κοκαλιάρικα βράχια.

Άνω Λεσινίτσα, Μάης 2000

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Το κεφάλι της αντάρας

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Το κείμενο της εικόνας είναι ανεπαρκώς καθαρό για να γίνει σωστά αντιγραφή. Η μόνη αναγνωρίσιμη λέξη είναι "Κέντρο".

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

«Θα σ' το πάρουμε το κεφάλι», λέει.
Και τριγυρνά με το κεφάλι στο σακούλι.

I

- **Θ**α σ' το πάρουμε το κεφάλι, λέει.
Και τριγυρνά με το κεφάλι στο σακούλι.
- Είναι όνειρο, είπα.
- Ακριβώς γι' αυτό. Όποιος δεν κοιμάται και βλέπει όνειρα είναι ο πιο επικίνδυνος. Να του κοπεί το κεφάλι.
Θα του πάρουμε το κεφάλι, λέει.
- Δεν έχετε άλλη δουλειά να κάνετε; λέω.
- Χίλιες δουλειές, λέει. Αλλά μία από τις σημαντικότερες είναι και το κεφάλι σου. Πρώτιστη κιόλας.
- Σας πλήρωσαν αδρά;
- Εμείς μισθοφόροι ήμασταν και είμαστε. Δώσ' μας εσύ περισσότερα, να γλιτώσεις. Θα προσποιηθούμε και θα κάνουμε τάχα ότι δεν μπορούμε να σ' το πάρουμε το κεφάλι.
- Εγώ δεν έχω δύο κεφάλια. Εγώ έχω μόνο ένα κεφάλι. Κι αυτό το ένα το 'χω μες στο σακούλι. Κι έχω και δυο χέρια για το μοναδικό κεφάλι μου. Γι' αυτό, αν το 'χεις ακούσει, εμένα με λένε σκρινοκέφαλο και σκε-

μποκέφαλο. Που δεν παραδίνομαι. Που δεν τ' αφήνω εύκολα να μου το πάρουν οι άλλοι.

— Ό,τι κάμεις, για το κεφάλι σου θα το κάμεις, δε θα το κάμεις για μας. Αν θέλεις, φίλε, να γλιτώσεις.

— Το κεφάλι μου το κουβαλάω πάντα μαζί μου, το βαστάω στη ράχη μου.

— Το βλέπομε τι κεφάλι σέρνεις, το ξέρομε τι είδους είναι.

— Όταν δεν το 'χω στους ώμους, πάνω στη ράχη μου, το βάζω στο σακούλι. Και το κρατάω σφιχτά κάτω από τη μασχάλη μου, παραμάσχαλα. Και γυροφέρνω στους δρόμους σαν ένα περίεργο άμορφο σώμα, με το κεφάλι στο σακούλι. Το τυλίγω μ' ένα μαντίλι και το κουκουλώνω σε ασημόχαρτο. Στάχω και χαϊδεύω τα μαλλιά του. Το κρύβω μέσα στο σακούλι, το σκεπάζω ανάμεσα στα τσικλίδια των σταφυλιών, ανάμεσα στα μηλοκύδωνα. Πότε αστράφτουν και λαμπυρίζουνε τα μάτια του. Πότε ροδίζει και χρυσίζει ο λαιμός του. Πότε κοκκινίζουνε τα χείλη του.

»Αλήθεια; Τι λαμπυρίζει; Τα κατακόκκινα μήλα από τις μηλιές της ράχης, ή το κατακόκκινο φανταστικό κεφάλι μου; Ή το κατακόκκινο λεπίδι που πέρασε πάνω από το καρύδι του λαιμού μου; Ακριβώς απάνω στο μήλο του Αδάμ;

»Μέσα εκεί που σφάλωσε το μήλο του Αδάμ, εκεί κόψανε και το κεφάλι μου. Εκεί με σφάξανε. Με τεμαχίσανε. Το κόψαν το κεφάλι μου από το σώμα.

»Είναι όνειρο, είπα.

— Όνειρο, όνειρο. Αλλά τι άλλο είναι πιο αγνό και

πιο λαγαρό από το όνειρο; Μήπως ξέρεις και τίποτ' άλλο; Πες μας τίποτα. Εσύ που ξέρεις τα πολλά κι ο νους σου κατεβάζει.

- Τι είσαι; του 'πα.
- Ίσκιος, λέει.
- Όχι, είπα. Καταδίωξη.
- Τι θα πει καταδίωξη;
- Κατατρεγμός.

— Πες το όπως θέλεις, λέει. Εγώ, σαν ίσκιος, θα σε κυνηγάω πάντα στις ρούγες, ώσπου να σου πάρω το κεφάλι.

- Αν με βρεις χαζούλη, πάρ' το μου.
- Θα το δούμε.
- Αν με πιάσεις στον ύπνο, κόψ' το μου.

— Θα το παραδώσεις μόνος. Θα σου βαρύνει τόσο πολύ πάνω στις πλάτες από το κυνήγι μας, που θα πεις μόνος σου «Άι σιχτίρ! Πάρτε το, να λαγιασώ!».

Σ' όλο το σώμα μ' έκοψε κρύος ιδρος κι έσταζε στα ρυάκια του δέρματος. Κι έπιασα κι έσφιξα το κεφάλι με τα δυο μου χέρια, να δω αν ήταν εντάξει, αν ήταν στον τόπο του.

Και παρατήρησα με την ουρά των ματιών ότι ο ίσκιος με κυνηγούσε καταπόδι από πίσω, σαν ένας μεγάλος μαλλιαρός μαύρος σκύλος, και με συνόδευε μέχρι τα νεκροταφεία.

Είναι ο ίδιος ίσκιος, ο σκύλος, ο διάβολος, που κυνηγούσε καταπόδι, σε κάθε βήμα, το Φάουστ, είπα μέσα μου.

- Εγώ δεν είμαι ίσκιος. Είμαι ιός, λέει. Κάποτε τους

λέγανε ίσχιους. Εσύ είσαι και διαβασμένος, είσαι σπουδαγμένος. Τώρα δεν είμαι έμμομη ιδέα, που πλακώνει τους ανθρώπους. Τώρα είμαι κατευθείαν ιός. Ιός του κατατρεγμού. Της καταδίωξης. Έχω τα σχέδιά μου: να κυνηγήσω όσους μπορέσω. Μπαίνω στους ανθρώπους, τους εξοντώνω. Μπαίνω στους υπολογιστές, τους ξεκαρφώνω.

— Εμένα δε θα με πιάσεις, δε θα με πετύχεις, λέω.

— Φτάνει να μπω στην ιδέα σου. Να σου ροκανίσω την ιδέα. Κι ύστερα θα σε κυνηγήσει μόνη της η ίδια η έμμομη ιδέα.

— Έχω ένα φυλαχτό βαθιά στον κόρφο μου χωμένο, με μια χούφτα χώμα από τα χωράφια και τα περιβόλια μου. Ανακατωμένο με τριμμένα στεγνά φύλλα αμάραντου. Είναι το φυλαχτό της γιαγιάς μου, ραμμένο στο σούρουπο, που κάνει να ξαφρίζουν και να σαλίζουν τα δαιμονικά και οι βρικολαχιασμένοι. Που ξορκίζει και τα φαντάσματα τις σκοτεινές νύχτες του χειμώνα.

— Θα σε βρω τη νύχτα. Θα σε πιάσω στον ύπνο. Εκεί που θα 'σαι ξαπλωμένος στην κρεβατοκάμαρα. Εκεί που θα φιλιέσαι με την αγαπημένη σου. Ύστερα από τις αγκαλιές κι ύστερα από τα φιλήματα. Θα 'σαι μπαϊλντισμένος. Θα 'σαι κουρασμένος. Θα ξαπλωθείς. Θ' αναπαυτείς. Θα σε πιάσει ο ύπνος κατά τα χαράματα. Θα σε πλησιάσω στο μαξιλάρι. Θα σου ρίξω υδράργυρο στ' αυτί. Καθετί θα γίνει ειρηνικά, κι ούτε θα καταλάβεις.

— Ξέρεις και Σαίξπηρ, λέω. Διάβασες και Άμλετ;

— Εσύ ακόμα δεν μπόρεσες να καταλάβεις ότι και το κεφάλι του Άμλετ εγώ το πήρα; Την είδες την άδεια κάρα, το καύκαλο, στα χέρια του γιου του;

— Εγώ και στην άδεια κάρρα, στο άδειο καύκαλό μου, θα σπείρω λουλούδια, λέω.

— Α, μωρέ μαύρε νοικοκύρη, που είσαι ακόμα τόσο αθώος και τόσο χαζούλης! Πες μου, ποιος πήγε στον άλλο κόσμο και ξαναγύρισε να σπείρει λουλούδια στο καύκαλό του; Πιστεύεις στις βλακειές των βλαμμένων για ιδεαλισμούς και ανάσταση;

...Ο ίσκιος πηγαινοέρχεται έξω από το παραθύρι μου. Πότε βγάζει το κεφάλι πίσω από τα παραθυρόφυλλα, πότε κρύβεται πίσω από τις κληματαριές.

Φτάσανε τα βαθιά χαράματα, κι ο ύπνος δε με πιάνει.

Τότε, μες στα χαράματα, ακούω βήματα βαριά, που ροβολούν στο λάκκο.

Κρακ κρακ, κρακ κρακ, πατώντας πάνω στις πέτρες, κάποιος κατηφορίζει στη ρούγα με τις χοντρές αρβύλες του. Κοντοστέκεται στο λάκκο. Ανάβει τσιγάρο. Βρωμίζει ο τόπος και η ποταμιά από το μουχλιασμένο χνότο του. Από τα σάπια, σκουληκιάρικα, χαλασμένα δόντια του.

Όχι, δεν έφυγα, λέει. Πανταχού παρών είμαι.

Ανοίγω το φύλλο του παραθυριού και βγάζω το κεφάλι μου έξω να πάρω αέρα.

Θροΐζουνε τα δέντρα, με τις κληματαριές ριγμένες στις κλάρες τους. Θροΐζουνε τα φύλλα σαν κάτι να κουτσομπολεύουν σιωπηλά, σαν να 'ναι μυστικοί καταδότες.

Ύστερα αρχίζουνε οι αστραπές και οι βροντές, και από τους ουρανούς χύνονται οι βροχές και πλημμυρίζουνε οι λάκκοι και τα φαράγγια απ' τα νερά και τις θολούρες.

Οι σταλαματιές της βροχής, από τη στέγη του σπιτιού σαν πέφτουν, χτυπάνε κι αυτές στα νεύρα μου. Και σαν να μ' απειλούν πάνω από τα κεραμίδια του σπιτιού μου.

Πότε εμφανίζεται και πότε χάνεται μια πουπουλένια ομίχλη ροβολώντας ύπουλα από τη ράχη της Μουργκάνας.

Πάντα μ' αρέσει η ομίχλη, γιατί πίσω από την ομίχλη της φαντασίας μου διαχρονικά κάτι φαίνεται και κάτι χάνεται.

Κι ο αγέρας με φοβερίζει σαν στενός σύμμαχος του μαχαιροβγάλτη, και συνωμοτούν για το κεφάλι μου. Φυσάει στα φαράγγια, στις χαράδρες, στις σχισματιές, στις τρύπες, στις στέγες. Βοηθάει να τροχίζουν τα μαχαίρια πίσω από τις ρούγες και να μην τους ακούσει ο κόσμος.

Ανάβω τη στια στη γωνιά μου. Κάτι σαλεύει στα στεγνά κλαριά όταν ανάβω το σπίρτο. Τα διαβोλεμένα στεγνά φύλλα του κλαριού γίνονται στάχτη.

Άξαφνα και περιέργα, η πόρτα του σπιτιού μου ανοίγει μόνη της. Εγώ, ακουμπισμένος στο παραγώνι, κάνω τον πικρό καφέ του όρθρου.

Το φίδι του σπιτιού αράζει πάνω σε μια κολόνα και αρχίζει να σφυρίζει και να φοβερίζει από τα χατίλια. Είναι κι αυτό ο φύλακός μου. Ο φύλακας του σπιτιού μου. Πού να βρεις τέτοιους φύλακες, πού να βρεις τέτοια φίδια; Πού να βρεις τέτοια ερπετά να ανεβοκατεβαίνουν από τις φαλίδες και να μπαινοβγαίνουν στις τρύπες, στους τοίχους, στα παλιά μας σπίτια; Γιατί έξω από τα σπίτια μας γέμισαν οι όχτοι και τα χορτάρια με οχιές και δεντρογαλιές, που αρπάζονται και τρώγονται αναμεταξύ τους για τη μοιρασιά όταν ξεσκίζουνε τ' αθώα θύματά τους.

Το φίδι, ο φύλακας του σπιτιού, με κοιτάζει κατάματα με τα δυο λαμπερά, αστραφτερά του μάτια. Μήπως ετοιμάζεται κι αυτό να μου ριχτεί και να κουλουριαστεί στο λαιμό μου; Μήπως πληρώθηκε κι αυτό να με αφοπλίσει, να με κουλουριάσει, να με σφίξει στο λαιμό, να παραδώσω το πνεύμα και να μου πάρουν το κεφάλι;

Το μαυλίζω όπως μαυλίζω τα περιστέρια: «Έλα, φύλακά μου». Του βάζω λίγο φρέσκο γάλα σ' ένα φλιτζάνι πίσω από το εικόνισμα του Αϊ-Νικόλα, που πιτσιλίζει το καντήλι της κατάνυξης.

Ξέρω που θα συρθεί και θα κατεβεί σιγά σιγά να το ρουφήξει. Και θα πλατσαρίσει τα γλωσσίδια του. Κι ύστερα θα ξαναπέσει, θα χωθεί στις τρύπες και θα χαθεί στα χατίλια.

Ο αγέρας φυσάει και χτυπάει κι ανοιγοκλείνει τα φύλλα της ντουλάπας μου.

Σηκώνομαι και τινάζω τα φορέματά μου. Στέκομαι και ξεσκονίζω τα βιβλία μου.

Ακούει θόρυβο το φίδι. Ξαναβγάζει πίσω από τις κολόνες το κεφάλι του.

— Ηρέμησε, του λέω. Είναι ο αγέρας και ξεφυλλίζει τα βιβλία μου.

— Τι είδους βιβλία έχεις; ακούγεται μια περίεργη, άγνωστη φωνή.

— Άσ' τα βιβλία του! ακούγεται μια άλλη.

— Κάνει αυτός χωρίς βιβλία; λέει ο τρίτος.

— Εγώ δεν είμαι πιστικός, λέω. Και στο σπίτι μου δε θα βρείτε ούτε μαλλί ούτε κουδούνια. Βιβλία έχω. Μόνο βιβλία. Όλα τα βιβλία του κόσμου εδώ μέσα τα 'χω. Τι

δε σας αρέσει; Πείτε μου. Μην κουράζεστε να ψάχνετε. Σας λέω εγώ ο ίδιος τι έχω και πού τα 'χω.

— Α, βιβλία, λέει. Αυτά είναι τα πιο φοβερά. Αυτά είναι τα πιο επικίνδυνα.

— Δεν άκουσα ποτέ σοβαρούς ανθρώπους να φοβούνται από τα βιβλία, λέω.

— Αυτοί δεν είναι άνθρωποι. Αυτοί είναι σκατά, λέει η άλλη φωνή.

Αναποδογυρίζουνε το μαγνητόφωνο, κι η κασέτα αρχίζει μόνη της να τραγουδάει την πολυφωνία της. Ήταν η λαγαρή φωνή της γιαγιάς μου.

— Τέτοια τραγούδια ακούει η αφεντιά σου και τέτοια βγάζει; λέει.

— Τέτοια ακούω και τέτοια βγάζω, λέω. Εμείς τέτοια τραγούδια τραγουδάμε και τέτοια βγάζομε σ' όλη την ιστορία του κόσμου.

Τέτοια, τέτοια! λένε κι οι φωτογραφίες των παππούδων, κρεμασμένες στους τοίχους της κρεβατοκάμαράς μου.

Τρίξει το φυγείο και κάνει κρακ, σαν τις κοκάλες των προπαππούδων μου.

— Οπλοφορείς παράνομα; λέει. Τώρα θα σου βγάλομε και το ένταλμα σύλληψης.

— Το φυγείο, λέω. Είναι το φυγείο. Έτριξε το φυγείο. Δεν ασχολούμαι εγώ ούτε με όπλα ούτε με εκρηκτικά. Τουλάχιστον γι' αυτό σας βεβαιώνω, να είστε σίγουροι. Και να μου τα δωρίσουν τα όπλα και τα πολυβόλα, δεν τα παίρνω. Δεν παίρνω ψυχές εγώ στο λαιμό μου. Δεν παίρνω κεφάλια. Δεν είμαι βάρβαρος.

— Με τρόμαξε τούτο το κρακ..., λέει ο άλλος. Σου φέρανε και φυγείο. Να δροσίζεις το λαιμό σου. Να λειτουργεί το μυαλό σου, να βαστάει και ν' αντέχει το κεφάλι σου.

— Άι, μωρέ, χάσου! Άι στο διάβολο!

Έξω στην αυλή αλύχτησε λυπητερά ο σκύλος του σπιτιού μας.

Ξαναβάζω το μαγνητόφωνο της αδερφής, ν' ακούσω την οικογενειακή μας κασέτα. Ν' ακούσω ανάμεσα στις οικογενειακές φωνές και τη φωνή μου. Να βεβαιωθώ ο ίδιος για την ύπαρξη της φωνής μου.

Είναι το κεφάλι μου, λέω. Αφού είναι κι η φωνή μου.

Μ' έσφιξε η βραχολινιά.

Μπορεί να γίνει κι αυτή αγχόνη, είπα. Αν μπήκανε και μέσα στ' αχαμνά μου να με φειρίσουνε υπόγεια για τη ζωντάνια της ύπαρξής μου.

Με πόνεσε ο κάλος της πατησιάς. Μήπως κι εκεί μου στήνουνε παγίδα, να εμποδιστώ και να αργοπορήσω; Να μην τρέξω, να μην πηδήσω, να μη ριχτώ στα περάσματα; Να με πιάσουν στα καρτέρια;

Και το μαξιλάρι απόψε έχει μεγάλες ανησυχίες. Τι έχει πάθει; Αν δεν είχα και το μαξιλάρι, τι θα γινότανε; Δόξα σοι ο Θεός για το μαξιλάρι. Ολοζωής τις νύχτες με το κεφάλι πάνω του. Να στέκει, να ακουμπάει και να πλησιάζει, κολλημένο στα όνειρά μου. Με τα ιδρωμένα παράξενα μαλλιά μου. Με τις θέρμες μου. Με τις οπτασίες μου. Τι τρέχει απόψε με το μαξιλάρι; Ένα περίεργο, ένα αλλιώτικο πράγμα αναδεύεται κάτω από το μαξιλάρι μου. Το ανασηκώνω. Και τι να δω; Τι θαύμα! Τι τρομαχτική στάση! Το φίδι, ο φύλακας του σπιτιού, κουλου-

ριασμένο κάτω από το μαξιλάρι μου. Ακριβώς κάτω από το κεφάλι μου. Σηκώνει το κεφάλι. Βγάζει τη γλώσσα του. Με κοιτάζει με συμπάθεια.

— Σήκου. Πήγαινε, φύλακά μου, του λέω. Ξύπνησα. Τώρα το φυλάω μόνος το κεφάλι μου. Πήγαινε στο ταβάνι. Μπες στην τρύπα σου. Κάνε τη δουλειά σου. Ανέβα στα χατίλια κι έχε την έγνοια του σπιτιού μας.

Απλώθηκε, κουλουριάστηκε, γλίστρησε στο σίδερο του κρεβατιού κι ανέβηκε στα χατίλια.

Σηκώθηκα να βγω στην αυλή για να χύσω το νερό μου έξω στη φύση. Ένας ίσκιος παράξενος πέρασε από τον μικρό, στενό φεγγίτη του σπιτιού μου. Γύρισα. Ξαπλώθηκα πάλι. Με ξαναπήρε ο ύπνος.

Οι νευρώνες ήταν ξύπνιοι και λειτουργούσαν μόνοι τους στο ανταριασμένο μου κεφάλι.

Μου φάνηκε πως πάνω στα θεόρατα βράχια έπεσε μια μεγάλη φωτιά.

Όχι, δεν έπεσε μόνη της, αλλά την άναψαν κάτι σκιές που αναδέχονταν στα βράχια. Μες στη μέση στα καταράχια. Κι έλαμψαν φαράγγια, άλση, ράχες.

Και χτυπούσαν τα τσεκούρια. Και κόβανε τα πανάρχαια δέντρα. Και γκρέμιζαν τα αιωνόβια δάση. Και με ρίξανε στη μέση της φωτιάς. Κι αυξήσανε και πλάτυναν οι φλόγες. Και φτάσανε στον ουρανό. Μ' ανέβασαν πάνω στις θημωνιές με τα φρεσκοκομμένα κούτσουρα. Μοσχολούσε ο τόπος από τα καμένα κούτσουρα. Ήταν η ώρα της θυσίας μου...

Η μυρωδιά της καμένης σάρκας μου ξάφνιασε τα καταράχια.

Μύριζε ο τόπος φημένο κρέας. Αλλιώτικο τούτο το κρέας του ανθρώπινου γένους.

Έπιασα με τα δυο μου χέρια το κεφάλι.

— Το κεφάλι, είπα.

Το κεφάλι ήταν πάνω στους ώμους μου. Και φώναζα μες στη μέση της φωτιάς:

— Έτσι θέλουν να μας κάψουν, να μας αφανίσουν, να μας κατακρεουργήσουν όλους!

Αλλά εγώ γλίτωσα, γιατί είχα βάλει το κεφάλι στο σακούλι. Ήτανε χώρια τα δυο μέρη του σώματος, αλλού το σώμα, αλλού το κεφάλι. Κι έτσι, δεν το πέτυχαν, δεν το βρήκαν.

Κι ύστερα παίρνω άσπρο χαρτί και μαύρο καλαμάρι. Και παίρνω πινέλο και πανί και ζωγραφίζω. Και ζωγραφίζω εικόνες Αποκάλυψης. Με σημεία και τέρατα. Με ξαπλωμένα, κατακρεουργημένα σώματα. Με κομμένα, ξεχωρισμένα κεφάλια. Στοίβες στοίβες οι κατακρεουργημένοι. Με πύρινα ποτάμια που σέρνανε σφαγιασμένα, καταματωμένα σώματα. Κατάδικους. Ανθρώπους αλυσοδεμένους, όλους με κομμένο το κεφάλι.

Ζητούσα μες στο χαλασμό και στην αναμπουμπούλα να βρω το κεφάλι μου. Κι ας τη ζωγράφιζα ο ίδιος τη σκηνή της Αποκάλυψης.

Μα τίποτε. Πουθενά. Τίποτε.

Τα νερά σέρνανε κούτσουρα, ξεριζωμένα πλατάνια, γκρεμισμένες κολόνες και πανάρχαια δέντρα. Όπως πάντα από κτίσεως κόσμου στα καταράχια μου.

Τότε ήταν που είδα το κεφάλι μου μέσα σ' ένα σακούλι. Κρεμασμένο πάνω σ' έναν αρχαίο πλάτανο. Που τον

είχαν ξεριζώσει και τον είχαν βάλει μπροστά δρολιάπια και καταιγίδες.

Και φώναξα:

— Το κεφάλι μου! Το σακούλι μου! Γλιτώστε το κεφάλι μου!

Και ζωγράφισα ύστερα κοσμοχαλασιές και θύελλες. Και νερά που ροβολούσαν και φούσκωνανε τους λάκκους και τους χείμαρρους, ψηλά από τη ραχοκοκαλιά των βράχων.

Τότε μου φάνηκε ότι το 'χαν κόψει το κεφάλι μου.

— Θα υπογράψεις, μου 'παν.

— Κεφάλι αλύγιστο, κεφάλι αγύριστο.

— Και μια φορά σου λέμε: Θα υπογράψεις;

— Ποτέ. Στους αιώνες των αιώνων.

— Άσ' τους αιώνες. Εσύ τις μέρες τις έχεις μετρημένες.

— Εσείς μετράτε με μέρες. Εγώ έχω άλλα μέτρα.

— Θα υπογράψεις να γίνετε τσιφλίκι.

— Θα 'μαστε πάντα κεφαλοχώρι, λέω.

Μου φάνηκε σαν να 'μουν πολλούς αιώνες πίσω. Ακόμα με τσιφλίκια και με κεφαλοχώρια. Και θα απαντούσα ρητά, όπως οι πρόγονοί μου.

— Γαμώ την πίστη σου, μου λέει.

— Τη δική σου, του λέω.

— Άπιστε, λέει.

— Σου μοιάζω, λέω.

Και βγάζει το γιαταγάνι του. Και κόβει το κεφάλι μου.

— Να το, μου λέει. Το βλέπεις; Στη μύτη στο γιατα-

γάνι θα το μπήξω. Έτσι σου ταιριάζει, έτσι το θέλεις.

Το κεφάλι πετάχτηκε ψηλά, βγήκε από το γιαταγάνι και γλίστρησε στα χορτάρια. Και πήρε μια όψη άγια, ρόδινη, μες στα χρυσαφένια βουνά μου. Και πήρε από τις ράχες τον κατήφορο. Και κατρακυλάει κομμένο στα κατάρια, φωνάζοντας:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Γκρεμίζεται και πέφτει και αχεί από βράχο σε βράχο:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Πηδάει από φαράγγι σε φαράγγι και φωνάζει.

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Πέφτει απάνω στα δέντρα, στα φράξα, στις καστανιές:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Κατρακυλάει στις ράχες και αχεί στις χαλικάριές:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Φτάνει στην ποταμιά, και βουίζει ακέρια η ποταμιά:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Κι όλος ο τόπος βουίζει από τα έγκατα της γης:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Κι αφού έκαμε το χρέος κι εκτέλεσε το καθήκον και κομμένο, το κεφάλι μου ξαναπήρε τον ανήφορο για τα εκατόκορφα, για τις κορφές των βράχων.

Και ξαναήρθε. Κι ανέβηκε μόνο του. Και κόλλησε απάνω στους ώμους μου.

Κι όλη τη νύχτα αχούσε στο χάος ο όρκος και η άρνηση:

Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω! Δεν υπογράφω!

Κι ήταν ημέρα της Ανάστασης. Και πήγα στην εκκλησιά της βάφτισής μου.

Απέξω μου 'χαν στήσει καρτέρι. Ν' ακούσουν τι θα κουβέντιαζα και τι θα 'λεγα με τους αγίους μου.

— Άγιοι πατέρες, λέω. Είναι αλήθεια ότι κι εσάς δε σας πολυπροσκύνησα. Είμαι ξεροκέφαλος. Μη μου πεισμώνετε.

» Έχω ένα κεφάλι που κανέναν δεν προσκυνάει. Γι' αυτό και το βαστάω στο σακούλι. Όξω караδοχούν να μου το πάρουν. Όξω μού έχουνε στήσει ενέδρα.

— Κάνε τη δουλειά σου, μου λένε. Εμείς ξέρομε καλά πούθε κρατάει η σκούφια σου.

— Ξέρετε τι θέλουνε να κάνουν, λέω, αν το βρούνε και κι αν το κόψουν; Θέλουν να θάψουνε χώρια το σώμα και χώρια το κεφάλι.

— Καλύτερα, μου λένε οι άγιοι. Τιμή σου να 'χεις δύο τάφους. Δε σε χωράει ένας τάφος, και χρειάζονται δύο τάφοι. Οι περισσότεροι άγιοι έχουνε δύο τάφους. Μήπως δεν είναι με το κεφάλι κομμένο οι περισσότεροι άγιοι; Για ένα πείσμα της Σαλώμης, της χορεύτριας, δεν έφερε απάνω στο σινί κομμένο ο Ηρώδης το κεφάλι του Ιωάννη;

— Τι γίνεται; Να μην είναι μαζί ποτέ το κεφάλι με το σώμα, ούτε στο θάνατο.

Τι τύχη για μερικούς! Με το κεφάλι στο σακούλι στη ζωή. Με το κεφάλι στο σακούλι και στο θάνατο.

...Ρωτάω τη μυστική φωνή της νύχτας:

— Ποιος είναι τέλος πάντων ο φονιάς μου; Πώς τον λένε; Πες μου. Να τον κάμω σκιάχτρο στους κήπους μου.

— Ο Ρασκόλνικοφ, μου λέει.

— Άσ' τον Ντοστογιέφσκι, λέω. Μην ανακατεύεις συγγραφείς.

— Αλήθεια, λέει. Εσένα σ' έχει αναλάβει ο Ρασκόλνικοφ.

— Τόσο γνωστός κι αξιοσέβαστος;

— Έχει και πιο γνωστούς. Ακόμη και συγγενείς, μου λέει. Δεν έκοψε το κεφάλι του Γχοβέν, του υιοθετημένου γιου, ο πατέρας στην καρμανιόλα;

»Εσύ έχεις μνήμη και κατέχεις από Ιστορία. Δεν είσαι βλάκας.

...Ρωτάω να μάθω και να συμβουλευτώ τις φωτογραφίες των παππούδων μου, κρεμασμένες στη σειρά στους τοίχους του σπιτιού μου;

— Τι να το κάμω το κεφάλι;

— Δε βλέπεις που το 'χομε εμείς; Δε βλέπεις που το 'χομε αιώνες απάνω στους ώμους μας, στις πλάτες μας; Μη μας ξαναρωτάς για το κεφάλι σου. Κυβέρνησέ το όπως κι εμείς. Κι ό,τι πάθεις πάθεις. Αυτή είναι η μοίρα μας. Αυτό είναι το καλύτερο.

— Θα αναστηθώ, σαν το Χριστό.

— Μεγάλο βάρος, μεγάλη προβολή δίνεις στον εαυτόλη σου. Τι είσαι εσύ, που λες και μελετάς το Χριστό; Εσύ κοίτα εμάς πώς πράξαμε. Πεθάναμε εμείς; Όχι, δεν πεθάναμε. Εμείς είμαστε όλοι Χριστοί σταυρωμένοι κι αναστημένοι στα καταράχια.

»Να που είμαστε. Με τα μάλλινα, με τα διμιτένια μας. Αιώνες οπλαρχηγοί, σταυροπόδι, στις φωτογραφίες

μας. Να μη σε πονέσει ο εαυτούλης σου. Έτσι νικάς τα ισκιώματα. Ξέρεις πόσα κεφάλια πήραν οι Αγαρηνοί; Ξέρεις πόσα κεφάλια πήρανε και μπήξαν στα παλούκια πριν από το δικό σου; Ξέρεις τι έχουν κάνει κάτω στην εκκλησιά μας; Να 'βλεπες τον περίβολο της εκκλησιάς μας. Να 'βλεπες τους σκοτωμένους επαρχιώτες μας. Ήταν Πασχαλιά. Και τους σφάζανε σαν τ' αρνιά της Πασχαλιάς. Τα αίματα πιτσίλιζαν την πόρτα της εκκλησιάς. Τους άμπωχναν μέσα. Όπως ήταν. Με τα γιορτινά. Τους έσφαζαν στο ιερό. Τους αράδιαζαν τα κεφάλια πάνω στην Άγια Τράπεζα. Τα 'καναν στοίβες στοίβες στην πόρτα. Τα πηδούσαν. Τα κλοτσούσαν σαν μπάλες. Έπαιζαν με τα κεφάλια ποδόσφαιρο. Τους ξεριζώναν τα μαλλιά. Τα σβάρνιζαν. Τα πέταγαν όξω στα χωράφια. Άνοιγαν γούρνες στα χαλίκια. Τα 'θαφταν στις χαλικάριές. Τα σκέπαζαν με πέτρες και λιθάρια. Κι αυτοί, αλύγιστο κεφάλι. Κι αυτοί δεν προσκυνούσανε και φώναζαν "Δεν προσκυνούμε! Δεν προσκυνούμε! Δεν προσκυνούμε!".

» Τους έσφαζαν στην εκκλησιά να φοβηθούν κι οι άγιοι. Κι οι τοίχοι γεμίσαν αίματα. Κι από τα αίματα, λένε, ζωγραφίστηκαν στους τοίχους καινούργιοι άγιοι. Και οι άγιοι, καταματωμένοι, λειτουργούσαν και ιερούργούσαν στο ποίμνιό τους.

... Όλοι με τα κεφάλια βολευτήκαν.

Ο Άμλετ ρωτούσε, να πειστεί, το κεφάλι του πατέρα του «Να ζει κανείς, ή να μη ζει;».

Ο Αγαμέμνονας θυσίασε το κεφάλι της Ιφιγένειας, της

κόρης του, για τον ούριο τον άνεμο, στο βωμό των θεών.

Ο Αλή Πασάς ζητούσε το κεφάλι του Κουρτ Πασά κι ο σουλτάνος το κεφάλι του Αλή του ίδιου. Σαν να 'τανε νεράντζια και πορτοκάλια τα κεφάλια.

Και του Άγιου Κοσμά το κεφάλι φιρί φιρί το κυνηγούσανε οι σατανάδες. Ήξερε ο Άγιος Κοσμάς ότι ζητούνται κεφάλια. Ότι ζητούσαν και το δικό του. Αυτός είπε του Αλή ότι θα πήγαινε με κόκκινη κορδέλα στο λαιμό στην Πόλη.

Περάσανε μεσάνυχτα, κι όλα τα πλάκωσε η σιγή. Έξω τρίζανε μόνο τα τσουρεκάκια, τα τριζόνια μας.

Χτυπάει το τηλέφωνο της οπτασίας στα βαθιά μεσάνυχτα.

— Αλό! Αλό!

— Εμπρός, λέω.

— Τι εμπρός; λέει.

— Ποιος είσαι;

— Απόψε θα σ' το κόφομε. Απόψε θα σ' το πάρουμε το κεφάλι.

— Πάτε να κάνετε κωλοτούμπες, λέω.

— Ήρθε η αράδα σου. Σ' έχομε στη λίστα.

— Στ' αρχίδια μου..., τους λέω.

— Όχι, όχι, λένε. Θα σ' αφήσομε κι απόψε. Φτάνει που σ' ακούσαμε να βρίζεις.

Δεν πρέπει να χάσω την ηρεμία, λέω μέσα μου. Αυτό θέλουν.

— Αύριο χαράματα, λένε. Ετοιμάσου.

Κλείνω το τηλέφωνο. Το φίδι, κουλουριασμένο ξανά

κάτω από το μαξιλάρι, ξανασηκώνει το κεφάλι.

— Ηρέμησε, λέω. Έτσι μου κάνουν κάθε βράδυ μετά τα μεσάνυχτα. Πόλεμος νεύρων. Θέλουν να με ρίξουν, να υπογράψω.

Ξαναχτυπάει το τηλέφωνο και ξαναπετάγεται το φίδι, ο φύλακας του σπιτιού.

— Αλό! Αλό!

— Τι;

— Ακόμα εδώ είσαι; Δεν έφυγες;

— Πού να πάω;

— Πίσω από τον ήλιο. Όπως και οι άλλοι σας.

— Πίσω από τον ήλιο να πάτε εσείς. Οι μουτσούνες σας. Άι χαθείτε, κτήνη!

Κάτι τρέχει. Το φίδι γυροφέρει στη μεγάλη ανησυχία του. Ανεβαίνει και κάθεται στην ξύλινη καρέκλα, την πλεγμένη με ιτιές. Εκεί που κάθισε προχτές κάποιος «φίλος». Χώνει το κεφάλι στο κάθισμα, κάτω από την καρέκλα. Το σηκώνει. Μου γνέφει. Ζυγώνω. Κοιτάει. Κοιτάω. Τι θέλει να πει; Προσηλώνομαι. Αναποδογυρίζω την καρέκλα. Κάτι βλέπω κολλημένο από κάτω της. Κοριός της παρακολούθησης. Να ηχογραφήσει τις σκέψεις μου, τις κουβέντες με τους άλλους, τα μυαλά μου. Το μονόλογο. Την εσωτερική φωνή. Τα άχτια μου. Τις ιδέες για το κομμένο μου κεφάλι.

Είμαι οργισμένος κι αρχίζω να ξηλώνω την καρέκλα. Αρπάζω ένα σφυρί. Χτυπώ, ξαναχτυπώ. Κάτι πέφτει. Κάτι σπάει. Κάτι βροντάει. Κάτι σαν βόμβα. Τρίζουνε οι τοίχοι. Τρέμει το σπίτι. Σείονται τα έπιπλα. Σχορπίζονται τα τζάμια κομματάκια κομματάκια. Γρατσουνούν τις ζωγραφιές μου. Τυφλώνουν τις φωτογραφίες στους τοί-

χους. Βγαίνουνε κάτι φαντάσματα. Περπατούνε. Βηματίζουν. Μπαίνει στη σκηνή το φάντασμα του Μπάνκο. Ανατριχιάζει ο Μάκβεθ. Αρχίζει τις απειλές. Κοιτάζει τα χέρια του. Τα χάνει. Τρελαίνεται.

Πάει, λέω μέσα μου. Κι αυτό το ξεπέρασά. Τώρα το έμαθα ότι μου βάζουνε κοριούς για παρακολούθηση. Θα ελέγξω όλο το σπίτι. Ποιος ξέρει τι γίνεται... Τόσοι και τόσοι μισθοφόροι γυροφέρνουν τις νύχτες. Και κάνουν καλά τη δουλειά τους.

...Βγαίνει και η αναμαλλιάρα η μάγισσα μέσα από τους ατμούς και τα καζάνια της ακροποταμιάς.

- Δώσ' μου την απαλάμη σου, μου λέει.
- Τα ξέρω όλα. Τα ξέρω, τα έμαθα, λέω.
- Ξέρεις πού σου βάλανε τον πιο κρυφό κοριό; μου λέει.
- Και πού να ξέρω;
- Στη βραχολινιά.
- Μάνα μου!
- Θέλουνε να σε πνίξουν με τη βραχολινιά. Και να σου πάρουν το κεφάλι. Κάψε όλα τα βρακιά σου, λέει.
- Να περπατήσω ξεβράκωτος;
- Κάλλιο ξεβράκωτος παρά με τον καταδότη στη βραχολινιά σου.

...Και είδα γδαρμένο το σώμα μου, γδαρμένο το τομάρι, τεντωμένο το δέρμα μου. Το 'χαν περάσει σ' ένα παλούκι και το περνούσαν όλοι τους από χέρι σε χέρι. Κι

έμοιαζε με σταυρό. Και το κρέμασαν σε μια κλάρα καστανιάς οι χασάπηδες. Στην καστανιά τη μεγάλη. Μου βάλανε το λεπίδι στο λαιμό. Μ' ακουμπήσανε στο βωμό της μεγάλης πέτρας.

Εκεί με σφάξανε. Έκαναν μύτη σε μια βέργα και τρυπήσανε το δέρμα μου. Φουσκώσανε, φουσκώσανε από την τρύπα το σώμα μου. Με γδάρανε γρήγορα γρήγορα. Μήπως τους φύγω από τα χέρια. Τώρα στα χωνιά φουσούσαν οι αγέρηδες στο κρεμασμένο δέρμα, που φάνταζε σταυρός κρεμασμένος κι ερχότανε τριγύρω στο σχοινί σαν να ζητούσε το κομμένο κεφάλι πάνω σ' ένα σινί στην άλλη μεριά της πλαγιάς, έξω στο μαντρί μου.

Τρέχω, τρελός και παρανοϊκός υπνοβάτης. Ευπνάω τη γιαγιά μες στα μεσάνυχτα.

– Τι τρέχει; μου λέει.

– Το και το, της λέω.

– Γρήγορα τον Ονειροκρίτη, μου λέει.

Φτύνει τα δάχτυλά της. Ξεφυλλίζει τις σελίδες.

– Στο κάπα, λέει, και κάνει: Κου... κου... κου...

Ζητάει το κάπα. Βρίσκει τη λέξη «κομμένο». Βρίσκει τη λέξη «κεφάλι». Κλείνει τον Ονειροκρίτη και τον βάζει κάτω από το μαξιλάρι της. Με κοιτάζει στα μάτια. Δε μου λέει τίποτε.

– Άλλη φορά, μου λέει. Άλλη φορά τα λέμε για τα όνειρα. Τώρα κάμε τη δουλειά σου. Κοιμήσου.

...Και ξαναείδα στην οπτασία κρεμασμένους παπάδες με τα ράσα στις Καρυές του Κακόλαχκου.

Παπάδες απ' τη Σωπική,
παπάδες, παπάδες.
Κι απ' τη μεγάλη χώρα,
παπάδες, λεβεντάδες.

Στην αγχόνη τούς περιέστρεφε ο αγέρας. Και δεν παράδιναν τα κεφάλια τους. Κι αυτοί για υπογραφές ήταν κρεμασμένοι. Και, ξεψυχώντας, στην τελευταία πνοή, φώναζαν όλοι μαζί, σαν σε αρχαία τραγωδία, «Δεν υπογράφουμε! Δεν υπογράφουμε! Δεν υπογράφουμε!».

Κι είδα τα κεφάλια τους κακὴν κακῶς κομμένα. Ἄλλα με μπαλτάδες. Ἄλλα με τσεκούρια. Ἄλλα με δρεπάνια. Ἄλλα με γιαταγάνια. Ἄλλα με λεπίδια. Στη σειρά πάνω στα βράχια. Και τα τρυπούσαν οι μπαρζαετοί και τρώγανε τα μυαλά τους. Παίρνανε τα κατσαρά μαλλιά τους για φωλιές τα χελιδόνια. Κάνανε στα άδεια καύκαλα φωλιές τα περιστέρια. Φύτρωνε ο αμάραντος στα καύκαλα και θρόιζε στα καταράχια.

Όλα τα κεφάλια ήταν της ίδιας δομής. Μοιάζανε. Αδερφικά. Πατρικά. Της ίδιας ράτσας. Συλλογή κραμάτων, θα ἔλεγαν οι ανθρωπολόγοι.

...Και κάποιος γλύπτης, ακουμπισμένος στα βράχια, φαρομάλλης, με το σφυρί του, σταυροπόδι, σμίλευε την πέτρα. Χρόνια, σου λέει, σκαλίζει. Κανείς δεν ξέρει τι σκαλίζει, πότε άρχισε να σκαλίζει και πότε θα τελειώσει το σκάλισμα.

Κάθεται σε μια κατάλευκη προβιά κι ακουμπάει τα νύχια στα βράχια κοιτάζοντας προσηλωμένος τα αραδιασμένα κομμένα κεφάλια. Κοιτάζει συνέχεια τα κεφάλια, με το βλέμμα καρφωμένο πάνω τους. Σε μικρές γλάστρες σαν κρανία έχει φυτέψει γαριφαλιές, βασιλικό, και μοσχοβολάει ο τόπος.

Κι όλοι πίστευαν ότι σκαλίζει τα κεφάλια. Ότι παίρνει το κοινό απ' όλα τα κεφάλια να κάμει ένα που και να μοιάζει μ' όλα τα κεφάλια και, από την άλλη, να μη μοιάζει μ' όλα τα κεφάλια. Γιατί κάνει τέχνη. Κι η τέχνη, λέει, δεν είναι ίσον το ίδιο, κεφάλι για κεφάλι.

Αλλά κάτι θα βγει από τόσο πολλά κομμένα κεφάλια που είναι μπροστά μου, κεφάλια που ζωντάνεψαν το μοντέλο της φαντασίας μου.

— Αν κοπούν πολλά κεφάλια, λέω, θα χρειαστούν ασβεσταριές και καμίνια. Να καούν τα σώματα. Γιατί θα πέσει η πανούκλα και θα βρωμίσει ο τόπος.

— Τι άλλη πανούκλα από τούτη; λέει. Αυτή είναι η πανούκλα. Ήρθε η πανούκλα. Πλάκωσε η πανούκλα. Στα καταράχια πλάκωσε η πανούκλα. Κοίτα το κεφάλι σου, μαύρε. Έχει ασβεσταριές στα καταράχια όσες θέλεις. Αλλά ποιος θα τους ρίξει στον αναμμένο ασβέστη; Πού υπάρχει κόσμος να τους ζαλωθεί για τις ασβεσταριές;

...Βγαίνω στο καφενείο να πιω έναν καφέ. Πιάνω τη γωνιά και βάζω στην άκρη το σακούλι.

— Δύο καφέδες, λέω.

— Πού 'ν' ο άλλος; ρωτάει.

- Δύο είμαστε, λέω.
- Τρελάθηκες; μου λέει.
- Όχι! Εσύ, της λέω, μήπως τρελάθηκες και δε βλέπεις; Ένας εγώ, και το κεφάλι στο σακούλι, δύο.

Έτρεξε στον άντρα της.

- Τρελάθηκε, του λέει.

Έρθε κι αυτός.

- Εγώ είμαι ακέφαλος, του λέω.
- Τι λες;
- Το 'χω παραμάσχαλα το κεφάλι. Το βαστάω στο σακούλι.

Μου φέρνει δυο καφέδες. Στέκει να δει τι θα κάμω. Τους πίνω και τους δύο. Σηκώνομαι. Φεύγω.

- Ένας είμαι, του λέω. Ένας. Μην απορείς. Ένας εγώ, και το κεφάλι στο σακούλι, οπού το βαστάω πάντα παραμάσχαλα.

...Συχνάζω στο κοιμητήριο. Ανοίγω τη σιδερένια πόρτα. Ρωτάω τους αποκεφαλισμένους. Πώς έπραξαν. Πώς την έπαθαν.

- Τη γνώμη σου, μου λένε. Βάστα καλά το κεφάλι.
- Μόνο αν με πιάσει ο ύπνος στη βρύση της Καροπούλας και με βρουν ξαπλωμένο μπρούμυτα, τότε μπορούν να μου το πάρουν, λέω. Εγώ είμαι τρελός και αλαφροϊσκιωτος για τις βρύσες. Εκεί είναι η αδυναμία μου. Αν με πετύχουν εκεί, με πέτυχαν. Ας πει ο κόσμος ότι μου πήραν το κεφάλι για τις βρύσες. Για χάρη της αρμονίας, της ομορφιάς και της βρύσης.

...Στη βρύση βρήκε ο καταδότης και τον καπετάν Θωμά. Και τον βίγλιζε από κοντά, από βρύση σε βρύση, όταν γύριζε με τα παρμένα ταπιά από την Πόλη. Και τον πήγε στον μπερμπέρη του Δέλβινου. Μες στου σαραγιού την πόρτα.

Ο καπετάν Θωμάς βαστούσε τα ταπιά στον κόρφο. Να 'μενε κεφαλοχώρι το χωριό του, το Καινούργιο. Ο καταδότης τον κυνηγάει από βρύση σε βρύση. Με τα χρυσά στον κόρφο, να του πάρει το κεφάλι. Να του πάρει τα ταπιά. Κάθισε ο καπετάν Θωμάς να ξυρίσει τη μεγάλη γενειάδα του. Του 'ριξαν στο λαιμό την άσπρη πετσέτα σαν σάβανο. Τρόχισαν το ξυράφι.

Δεν τον ξυρίζουν. Τον σφάζουν. Στον κόμπο του λαιμού. Το αίμα χύνεται ποτάμι. Του παίρνουν τα αιματοβαμμένα ταπιά. Του παίρνουν το κεφαλοχώρι. Του παίρνουν το κεφάλι.

Και το κεφάλι, σου λένε, περπατούσε μόνο του στους δρόμους, ώσπου έφτασε στο Καινούργιο φωνάζοντας «Κεφαλοχώρι! Κεφαλοχώρι! Κεφαλοχώρι!».

Ακούω χτυπήματα στην πόρτα.

— Άνοιξε, λέει.

Άνοιξα.

— Καλά είσαι; λέει.

— Καλά, λέω.

— Το βλέπεις;

- Το βλέπω.
- Πώς το λένε;
- Λεπίδι.
- Ξέρεις πώς σφάζουν τα σφαχτά;
- Ούτε ξέρω, κι ούτε θα σφάξω καμιά φορά σφαχτά.

- Τι είσαι; Κιοτής, ή άντρας;
- Οι κιοτήδες σφάζουν. Οι άντρες είναι άντρες.
- Έχεις και ξορέξια.
- Τι θέλεις;
- Γύρνα το κεφάλι.
- Αγύριστο.
- Γύρνα μόνος, να σε σφάξουμε.
- Δεν το γυρίζω το κεφάλι.
- Θα το γυρίσεις. Θα γίνει κλασική, παραδειγματική σφαγή. Όπως σφάζουμε τα κριάρια.

- Είμαι κεφάλι αγύριστο, λέω.

Μου έστριψε το κεφάλι, και πόνεσε ο αυχένας.

- Στάσου, λέω.

- Και λίγο, λέει. Όσπου να μπήξω το λεπίδι. Να γίνουνε τα τυπικά. Κι ύστερα τα λέμε. Εγώ πρέπει να κάμω το καθήκον μου.

Μου ακούμπησε το κεφάλι στο γόνα του. Έμπηξε το λεπίδι. Το κόκκινο αίμα μου πετάχτηκε σιντριβάνι στους θάμνους της θυσίας.

- Με βάλατε στο βωμό, λέω.

- Στο βωμό της θυσίας, λέει.

- Θυσία για ποιον; λέω.

- Θα το μάθεις αργότερα, λέει. Αυτή είναι και η

ομορφιά της θυσίας, όταν δεν ξέρεις γιατί θυσιάζεσαι. Αλλά αξίζει να ξέρεις γιατί έγινες θυσία.

Έβαλε το λεπίδι στα δόντια. Το έσφιξε. Όπως κι ο άλλος, μου τρύπησε το τομάρι με μια βέργα. Φούσκωσε το δέρμα μου. Κι άρχισε να με γδέρνει. Μετά τελείωσε το γδάρσιμο και πέταξε στους θάμνους το λεπτό δέρμα μου. Ύστερα με χαιρέτησε κι έφυγε.

— Άι, γεια σου, λέει. Τόσο ήτανε. Έχαμα το καθήκον μου. Αν σε ρωτήσουν αύριο ποιος σου πήρε το κεφάλι, «Ο Κανείς» να τους πεις. Άκουσες;

Απόψε μπήκαν από τις τέσσερις μεριές στα κράκουρα και ζητούσαν άρον άρον το κεφάλι μου. Ψάχνανε παντού. Ψάχνανε από δω, ψάχνανε από κει. Ζητούσαν το κεφάλι μου. Χτυπούσανε τις πόρτες. Άλλες άνοιγαν. Άλλες δεν άνοιγαν. Άλλες σκίζανε μόνες τους. Κι αυτοί κοιτούσαν από τις ραβίδες και προχωρούσαν. Μιλιούνια τα στρατεύματα πλακώσαν από τα φαράγγια και τις ράχες. Είχαν πιάσει όλους τους δρόμους κι έλεγχαν τους διαβάτες. Τους γδύνανε, τους βγάζανε τα ρούχα. Τα τίναζαν. Τίποτα. Τους βγάζανε τα παντελόνια. Τους έλεγχαν και τα βρακιά ως τα αχαμνά τους. Και πουθενά δε με βρήκαν. Ύστερα μπήκαν στο καφενείο.

— Να σηκωθούν όλοι στο πόδι, είπαν. Θέλομε να βρείτε πού πάει, πού χώθηκε απόψε.

Άρπαξαν το γερο-Κόλια.

— Σου δίνομε όσα ποτήρια θέλεις, του 'παν, αν μας τον βρεις.

— Δε μαρτυράω εγώ το μοναχό μου. Δεν τη δίνω την ψυχή μου, τους λέει. Όσες φορές δεν είχα λεφτά, πήγαινα, του χτυπούσα την πόρτα, μου έδινε. Όταν τα κονομούσα, τα γύριζα. Δεν την παραδίνω εγώ την ψυχή μου.

— Άι στο διάβολο κι εσύ, παλιομάστορα! του 'παν.

Σήκωσαν από την καρέκλα το γερο-Κώτση.

— Ξέρομε ότι έχεις σχέσεις μαζί του. Τα λέτε, τα ψιθυρίζετε.

— Με ποιον άλλο να κουβεντιάζω; Με τα χαζοπούλια; Ξέρει τι λέει και ξέρω τι λέω, και γι' αυτό τα λέμε. Ξέρετε εσείς μύθους; Ξέρετε εσείς θρύλους; Ξέρετε εσείς τραγούδια; Δεν ξέρετε. Εμείς, που ξέρομε, βεβαίως και τα λέμε. Πώς να μην τα λέμε; Εμείς ξέρομε τι λέμε. Εσείς ξέρετε; Σας ρωτάω, ξέρετε;

— Άι στο διάβολο κι εσύ, παλιομυλωνά! του 'παν.

— Εσείς είστε για δέσιμο, τους είπε ο γερο-Κώτσης. Μας γίνατε πεσκέσι απόψε και μας αφήσατε άυπνους. Παλιοζαγάρια, ω παλιοζαγάρια!

Ύστερα βγήκανε τρεις ίσχιοι από το καφενείο, ροβόλησαν και χάθηκαν στην όχθη της ποταμιάς. Κι αφού δε με δώσανε οι δικοί μου, φύγανε άρον άρον, να μου πιάσουνε αλλού άλλα καρτέρια.

...Άλλα χτυπήματα στην πόρτα. Όλα γίνονται τα μεσάνυχτα.

— Ποιος είναι;

— Άνοιξε!

Ξανά χτυπήματα.

— Τι θέλεις;

— Άνοιξε!

Κοιτάζω από τη χαραμάδα του παραθυριού. Να δω ποιος είναι. Να δω τι γίνεται.

Άγνωστοι είναι κρυμμένοι πίσω από τη ρούγα. Κάθονται σταυροπόδι. Τροχίζουν τα μαχαίρια τους.

Έμαθα, είπα μέσα μου. Το έμαθα με τι θα με σφάξουν. Με μαχαίρια. Τουλάχιστον δε θα με βαρέσουν με μπαλτάδες. Θα 'ταν τρομαχτικό και φοβερό ένα φονικό με μπαλτάδες. Τουλάχιστον με μαχαίρια είναι πιο πολιτισμένη υπόθεση. Δεν είναι σαν τον τρόπο των σουλτάνων. Είναι από τους σύγχρονους σφαγιασμούς.

Πιο πέρα άλλοι ύποπτοι караδοκούν να το πάρουν, να τρέξουν όσο πιο γρήγορα, να το πάνε στο σουλτάνο. Χαϊδεύουν τα πουγκιά τους, τα πετούν ψηλά, τα παίζουν στις χούφτες τους. Τα χώνουν βαθιά στον κόρφο τους. Τα κρύβουν. Τα βγάζουν. Τα μετρούν. Τα ξαναμετρούν. Ακόμα δεν είναι δικιά τους. Όλο νεύρα και λάβρες είναι. Αυτοί εκεί, και το κεφάλι ορθωμένο περήφανα πάνω στο σώμα μου. Αραγε άλλο χτύπημα προετοιμάζουν; Μήπως με μπαλτάδες; Όπως το θέλει ο σουλτάνος; Κεφάλια κομμένα σουλτανάτικα;

Απειλούν τους δικούς μου, ν' απομακρυνθούν από μένα. Να γλιτώσουν, γιατί είμαι θιγμένος.

Θα κινούσανε πρώτα από τ' αυτιά. Θα μου κόβανε τ' αυτιά.

— Κι ο καπετάν Θύμιος έκοψε το αυτί του γύφτου, λέει.

— Ο Θύμιος όμως ήταν άντρας. Τον άφησε το γύφτο να φύγει.

— Εμείς θα σου κόφομε και τ' αυτιά και το κεφάλι.
 — Ο γύφτος ήταν καταδότης. Σαν κι εσάς. Μισθοφόρος. Εγώ είμαι άλλος. Άλλος χοντροκέφαλος. Και δεν υπογράφω.

— Και θα σε κουρέψομε. Έχεις κάτι μαλλιά που κλώθουν πίσω από τ' αυτιά σου σαν στα ελληνικά αγάλματα. Θέλουνε κόψιμο, μαζί με το κεφάλι σου.

— Θα θησαυρίσετε απ' το κεφάλι μου.

— Ξέρομε εμείς τι θα κάμομε.

Έμμονη ιδέα, σκέφτηκα. Αν έκανα βόμβα το κεφάλι μου;

— Πού θα μου το πάτε το κεφάλι; ρώτησα. Στην Κόλαση, ή στον Παράδεισο;

— Στην Κόλαση, μου 'παν.

— Ε, τότε θα εκραγώ στα βάθη της Κόλασης. Και θα την τινάξω στον αέρα. Εσείς λέτε ότι μ' έχετε στο κατάστιχο του διαβόλου. Αλλά να δείτε πού σας έχω εγώ. Να δείτε τι θα τραβήξετε από μένα!

... Ήταν η νύχτα της απαγωγής. Το κεφάλι το 'χα βγάλει περιπολία, φύλακα. Και τριγυρνούσε και βίγλιζε έξω από την πόρτα μου. Και το σώμα τ' άφησα μέσα να ησυχάσει.

Τότε το άρπαξαν, στο άφε σβήσε, γρήγορα γρήγορα. Όπως ήταν στο σακούλι. Κατευθείαν για τη σπηλιά του Άδη.

Ζητούσαν λύτρα. Μετρητά στο χέρι.

— Ούτε τριμούλι, λέει το κεφάλι. Ούτε πεντάρα.

Ο φονιάς βγάζει το μαχαίρι κοντά στη βρύση. Κάτω από το γερο-πλάτανο. Εκεί διαδραματίζεται η πράξη. Κι όλες οι βρύσες όρμησαν, βγάλανε κόκκινο νερό σαν αίμα. Πήρανε το κεφάλι μου και φύγανε, για να χαθεί βαθιά στα σπήλαια του Άδη.

Κι έπασχαν από το σύνδρομο ότι όλοι τούς κυνηγούσαν να τους πάρουν το κομμένο κεφάλι. Φεύγανε και κοιτούσαν πίσω τους, να χάσουνε τα ίχνη τους.

— Όχι, λέει κάποιος. Όχι στη σπηλιά. Να εφαρμόσουμε την εκδοχή του πανικού. Για παραδειγματισμό, να φοβίσομε τους άλλους.

Ήταν ο αρχιφονιάς, με τη λυμένη, ματωμένη δερμάτινη θήκη. Το μαχαίρι είχε πέσει από τη ζώνη στο σταυροδρόμι.

— Βρείτε ένα μυτερό παλούκι, λέει.

Τσίτωσαν το κεφάλι μου πάνω σ' ένα μυτερό παλούκι. Το μπήξανε καλά και το τριγύριζαν σκιάχτρο στους δρόμους. Σαν φλάμπουρο με μπηγμένα μήλα στο γάμο, όταν πάνε να πάρουν τη νύφη. Τώρα στη θέση του κόκκινου μήλου, το κομμένο κεφάλι μου.

Έχαμε ό,τι είχαμε ο αρχιφονιάς, με το παλούκι στα χέρια, ψηλά σηκωμένο, και επέστρεψε στον τόπο του εγκλήματος.

Ο φονιάς ξαναγυρίζει στον τόπο του εγκλήματος, είπα μέσα μου.

Εκεί δεν άντεξα και φώναξα:

— Μάνα μου!

Μου έδωσε τη χαριστική βολή.

Κατακοκκίνισαν τα γάργαρα νερά της βρύσης.

Τον πάσσαλο τον μπήξανε στο σέλωμα, να σκιάξουνε τα καταράχια.

Κι έφυγαν όπισθεν. Κοιτώντας προς τα πίσω.

Κι ύστερα ήρθαν οι δικοί μας.

Και κόψανε παλιούρια. Κι έκαμαν, σαν του Χριστού, ένα αγκάθινο στεφάνι.

Κατέβασαν το κεφάλι από τον πάσσαλο. Το βάλανε πάνω σ' ένα κατάλευκο σεντόνι. Κι ήτανε φεγγαράδα. Κι έμοιαζε το σεντόνι αργυρό. Και με στεφάνωσαν μ' αγκάθινο στεφάνι. Και το ξανασίτωσαν στον πάσσαλο. Και κοιτούσα τα καταράχια.

Το σώμα, με νεκρική πομπή, το συνοδεύαν για το κοιμητήριο.

Άκουσα κάποιον που στάθηκε κοντά στον τάφο μου κι άρχισε να διαβάζει τη νεκρολογία:

— Σ' όλη τη ζωή τριχυρνούσε με το κεφάλι στο σακούλι. Κι έφαγε το κεφάλι του. Αλλού το σώμα, αλλού το κεφάλι. Γρουσουζης και γκαντέμης, θα 'χει δύο τάφους.

— Άκουσε, είπε ο άλλος. Το σώμα θάβομε. Το κεφάλι θα μείνει απάνω στα βράχια. Το θέλει ο γερο-γλύπτης. Βρήκε, σου λέει, το μοντέλο του. Να σμιλέφει το κλασικό κεφάλι των βράχων.

Ένας αστυνόμος ανέβαινε για το κοιμητήριο.

Πλησίασε.

— Έλεγχος, λέει.

— Θάνατος, του λέει ο παπάς.

— Κηδεία, είπαν οι άλλοι.

— Τα στοιχεία. Πιστοποιητικό θανάτου από το ληξιαρχείο, λέει, πήρατε;

— Να το.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟΥ

Όνοματεπώνυμο:	Νικηταράς Βουνίσιος
Όνομα πατρός:	Γρηγόρης
Όνομα μητρός:	Σταυρούλα
Ημερομηνία γεννήσεως:	1949
Τόπος γεννήσεως:	Άνω Λεσινίτσα
Εθνικότητα:	Ελληνική
Υπηκοότητα:	Αλβανική

— Α, αυτός είναι ο Νικηταράς Βουνίσιος; είπε ο αστυνομός. Καλά του γίνηκε, του άτιμου. Κεφάλι αλύγιστο ήτανε. Κι έφαγε το κεφάλι του.

— Να φάτε τα κεφάλια σας..., ψιθύρισε ο παπάς φέλλονοντας.

II

...Κι είδα στον ύπνο μου πως ήμουν σκοτωμένος.

Κι είδα και ονειρεύτηκα πως μ' είχανε σκοτώσει.

Και θα προετοίμαζα ο ίδιος, με τα ίδια μου τα χέρια, λέει, τη νεκρική πομπή μου. Και φούντωσε το όνειρο. Και πάει κατά το Νότο, στην περγουλιά της όστριας.

Κι ήταν ισημερία.

Κι έπαιζε η μέρα με τη νύχτα στα όνειρα και στα κοιμητήρια των κυνηγημένων.

Και πάνω μου, ηλιοβασιλέματα και ηλιοβολίες, που πήγαιναν να χαθούν και να σβήσουν. Και, ηλιόλουστος και πάμφωτος, άστραφτα κι έλαμπα στην ομορφιά μου.

Και μετατρέπηκα κι έγινα ηλιοτρόπιο, και περιστρεφόμενα συνέχεια γύρω από τον ήλιο. Να 'παιρνα, λέει, με το καλό τον ίδιο τον ήλιο, στα ηλιοστάσια ξαπλωμένος. Αλλά μας πλάκωσε μεγάλο θανατικό. Μας πλάκωσε άξαφνη ηλιοφοβία.

...Με σκότωσαν κατά το σούρουπο. Να μη δει τους φονιάδες ο ήλιος. Μου είχανε στήσει καρτέρι πίσω από τα κρεμαστάρια της νεφέλης. Εκεί με τσάκωσαν, μες στις καταχνιές και στις αντάρες. Άλλοι με βαστούσαν από τα χέρια. Άλλοι με δένανε με κάτι αλλόκοτες χειροπέδες. Άλλοι τραβούσαν τα μανίκια, κι άλλοι βγάζανε τα ρούχα μου. Άλλος μ' έφτυνε στα μάτια και στο στόμα με κάτι

σάλες πικρές φαρμάκι, δηλητήριο. Άλλος μου 'μπηξε βαθιά στα σπλάχνα μου, βαθιά μες στην καρδιά, το δίκοπο μαχαίρι. Και το αίμα μου πετάχτηκε σιντριβάνι, πήδησε ρόδακας και χύθηκε καταγής στα χωράφια. Κόκκινο. Κόκκινο. Κατακόκκινο. Το αίμα όρμησε και έγινε ποτάμι. Και κύλησε. Και κατρακύλησε. Και βούιζε. Κι έβαλε μπροστά δάση, βουνά, φαράγγια, συρμές, λαγκάδια. Κι εγώ κοιτούσα άναυδος το δικό μου ποτάμι του αίματος. Κοιτούσα μυριάδες αιμοσφαίρια, λαβύρινθος, που ανεβοκατέβαιναν καλύβες στα κλωθογυρίσματα του αίματος. Έχασα κι ακούμπησα καταϊδρωμένος στην άκρη της όχθης, σε μια πέτρα, και κοιτούσα μες στον ίλιγγο το κόκκινο ποτάμι μου.

— Έι! φώναξα. Κοιτάξτε το κατακόκκινο ποτάμι του αίματός μου!

Προσέξτε τι χάζι κάνει κανείς όταν κοιτάζει να ρέει σαν ποτάμι το χυμένο αίμα του. Δεν είχα νιώσει ή δεν είχα καταλάβει καλά αν ήταν μαχαιριά αυτή που μπήχτηκε από κοντά στα φυλλοκάρδια μου ή άλλη μορφή φονικού θανάτου.

— Όχι, όχι! είπα. Δεν ήταν μαχαιριά. Ήταν μπαταριά. Δε θυμάσαι;...

Ξανά δεμένος. Χειροπόδαρα δεμένος. Κι ακουμπισμένος στα μαύρα χορταριασμένα τείχη την ώρα του ηλιοβασιλέματος. Και φάνηκε αντίπερα να προχωρά ένα σώμα το εκτελεστικό απόσπασμα.

— Να τος, είπαν. Τον βρήκαμε. Αυτόν ζητούσαμε από καιρό, από χρόνια.

Εγώ κοιτούσα τον ήλιο, που νόμιζα ότι βγήκε για καλά και δε θα βασίλευε ποτέ, αλλά αυτός τις είχε λίγες τις

ώρες του και πήγαινε να βασιλέψει μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα. Μου δέσανε τα μάτια με μια κατάμαυρη, βρώμικη μαντίλα. Τη σφίξανε γύρω απ' το κεφάλι μου. Κι ας με πόνεσε πολύ, εγώ άρχισα να γελάω.

— Τι γελάς; είπαν.

— Τώρα, με το κεφάλι δεμένο, μοιάζω σαν αρχαίος πολεμιστής, λέω.

— Οπτασίες μπροστά στο θάνατο, είπαν.

— Άστε τ' αστεία, είπα. Άιντε, χαθείτε από μπροστά μου!

— Την τελευταία επιθυμία, μου 'παν.

— Να σας φτύσω στα μούτρα, είπα. Αυτή είναι η τελευταία επιθυμία.

— Φτύσε μας, είπαν. Όπως και να 'ναι, ξανά είσαι σκοτωμένος.

Όλο το απόσπασμα στάθηκε στη διαταγή προσοχή, σιωπηλό, ένα σώμα μπροστά μου. Να την κι η μαύρη τρομερή μπαταριά, που έπεσε σαν ομοβροντή στα όρια της νύχτας. Σκίστηκαν και κόπηκαν κομμάτια τα σπλάχνα βαθιά εντός μου. Κι έπεσα μονομιás στη γη.

Να δω τι θα γίνει, είπα μέσα μου. Αλήθεια, έτσι να 'ν' ο θάνατος;

Με πλησίασε ο μπάτσος, ο φονιάς. Με αναποδογύρισε με την κλοτσιά του. Έβγαλε από τη μέση την πιστόλα του.

— Να κι άλλη μια! μου είπε. Μέσα εδώ τι θέλεις εσύ, στο ριζαύτι;

Ήταν η χαριστική βολή μου, που θα τους εξασφάλιζε πειστικά το θάνατό μου. Τα μυαλά μου τιναχτήκαν στον

αέρα. Εγώ, ξαπλωμένος μπρούμυτα, άνοιξα τα χέρια. Άπλωσα τις παλάμες κι αγκάλιασα τη γη. Άρπαξα μια χούφτα χώμα και την έσφιξα στα χέρια μου. Γέμισε όλη η μαύρη γη στο σιάδι με τα πεταγμένα μου μυαλά.

— Γη μου, της είπα. Μάνα γη, της ψιθύρισα. Σφίξε με στην αγκαλιά σου. Δεν το περίμενα. Απόψε με σκότωσαν, απόψε με τελείωσαν. Βάστα με κοντά σου, θα ξαναθεριέψω.

— Ξαναζωντάνεψες, εφτάψυχε; λέει ο φονιάς.

— Ξαναζωντάνεψα, σκύλε, λέω.

Με πιάνει μια αγαλλίαση, κι αρχίζω να ξαναγελάω δυνατά από τα βάθη της καρδιάς μου.

— Δεν είναι τίποτα ο θάνατος, λέω. Δεν είναι και ποιος ξέρει τι ο θάνατος.

— Τώρα το 'μαθες; μου λέει.

— Αλήθεια, εσύ το ξέρεις; του λέω. Εσύ είσαι ολοζωής σκοτωμένος.

Ύστερα μ' άφησε κι έφυγε.

— Τι είμαι ζουρλός κι ασχολούμαι μαζί σου, μου είπε.

Ακούμπησα τα γόνατα και τους αγκώνες στη γη, πήρα δύναμη και ξανασηκώθηκα.

Βρε, είπα μέσα μου, τι κάνεις; Άργησες. Ακόμα δεν κατάλαβες που είσαι σκοτωμένος; Ποιος θα σου προετοιμάσει τη νεκρική πομπή; Ο ίδιος πρέπει να προετοιμάσω το ξόδι μου, είπα. Τις ιερουργίες... Όνειρο είναι, βρε χαμένε, είπα πάλι μέσα μου. Μη χολιάζεις.

Το σώμα έτρεμε σαν το κυνηγημένο αγριοπερίστερο που στάθηκε σε μια πέτρα. Έκανε ό,τι έκανε, κι ήθελε να ξυπνήσει.

— Έλα, του λέω. Ας το πάμε ως το τέλος. Μην ξυπνάς.

...Τώρα όλη η πλάση κι όλα τα βουνά στέκονταν τριγύρω μου ορθωμένα, στο πόδι. Τώρα για την εκτέλεσή μου το είχαν μάθει όλοι οι ζωντανοί και όλοι οι πεθαμένοι. Όλα τα κάτασπρα, τα καταγάλανα χωριά που ήταν κρεμασμένα στα καταράχια είχαν ντυθεί στα μαύρα τους. Όλες οι φωλιές, χτισμένες στις στέγες των σπιτιών μας, βαφτήκανε με το κατάμαυρο σκοτάδι της καταχνιάς. Όλα τα σπίτια τα ψηλά, σαν τα πέτρινα κάστρα, είχαν υψώσει στους καβαλάρηδες μεσίστιες τις σημαίες τους.

— Όχι, λέει. Δεν είναι οι σημαίες που βγήκαν από τα σεντούκια. Είναι τα πλουμισμένα μαντίλια των μαστόρων που 'χουν ρίξει στους καβαλάρηδες, απάνω στα κεραμίδια, στα τελειωμένα καινούργια σπίτια.

— Δεν τα βλέπεις καλά, του είπανε. Σου θαμπώσανε τα μάτια επειδή είσαι σκοτωμένος. Το αίμα σου χύθηκε, και δεν υπάρχει πια ζωή για σένα. Χλόμιασες και βλέπεις όνειρα με φαντασίες.

— Τι σκοτωμένος; Όνειρο είναι. Όνειρο της φαντασίας.

— Μην παίζεις με τ' εμάς. Τα όνειρα έχουν μια ημερομηνία λήξης και τελειώνουν όλα τα χαράματα. Εσύ έχεις όλη σου τη ζωή που ασχολείσαι μέρα νύχτα με τα όνειρα. Και δε σου τελείωσαν ποτέ. Μήτε τις άγριες νύχτες του χειμώνα, που τρέμει ο κόσμος. Μήτε τα χαράματα, που σκάει η ηλιαχτίδα στα παραθυρόφυλλα του κό-

σμου. Εσύ, όνειρα. Όνειρα. Και μόνο όνειρα. Τώρα άσε τα όνειρα και πρόσεξε καλά το σκοτωμό σου. Άσ' τα παιχνίδια των ονείρων και κοίτα κατάματα το θάνατό σου. Μην παλαβώνεις και μας πουλάς φαντασιώσεις. Θα το μετανιώσεις. Ενδιαφέρσου για τον εαυτό σου, γιατί αλλιώς θα σε πάρει ο διάβολος.

...Ύστερα με μεταφέρανε μακριά και πήγαν και με ξάπλωσαν στο πατρικό, στη μέση του σπιτιού μου. Πάνω σε μια μάλλινη, φουντωμένη, λευκή, κατάλευκη, γαλάζια, καταγάλαζη φλοκάτη του φεγγαριού, με τα φεγγαρίσια κρόσσια τριγύρω της.

Με ξαπλώσανε, ή ξαπλώθηκα; Ποτέ δεν μπόρεσα να καταλάβω. Κατάλαβα μόνο πως το κορμί μου ακούμπησε στις σανίδες της κρεβατοκάμαρας.

Όλη η πλάση, όλα τα καταράχια, όλος ο τόπος στέκονταν τριγύρω μου σαν κερι στο πόδι. Όλα τα πουλιά του Θεού, που 'χαν ξελαρυγγιαστεί απάνω στους βλαστούς και στα μπουμπούκια, τώρα είχαν σκύψει το κεφαλάκι τους κοντά στο μαξιλάρι μου. Και πενθούσαν αθώα και χαζούλικά στις νεκρικές ονειρικές ιερουργίες.

— Ε, ρε πουλιά πικραμένα! είπα. Αχ, μωρέ πουλάκια μου! Κι εσείς πενθείτε για μένα; Παιχνίδι είναι. Θα το δείτε. Σηκώστε ψηλά το κεφάλι. Δεν ταιριάζει σ' εσάς, δεν είναι για σας το πένθος, ρε πουλάκια μου.

Κι έκαμα πως άνοιξα τα μάτια μου. Σάλεψα τα ματοτσίνορα, κούνησα τα βλέφαρά μου.

— Ξαναζωντάνεψε, ξαναζωντάνεψε, τιτίβισαν στο μα-

ξιλάρι, κοντά στο κεφάλι μου, τα πουλάκια.

Και πέταξαν κι έφυγαν από το παραθύρι τσούρμο τσούρμο, να το ανακοινώσουν, χαρούμενα, χτυπώντας τα φτερά τους.

...Τσούρμο κι οι συντοπίτες μου, παρέες παρέες, πηγαινοέρχονταν στους δρόμους. Απ' όλα τα χωριά της εσχατιάς, άντρες σκεπτόμενοι, με την περισυλλογή στο βλέμμα, ανηφορούνε για τα καταράχια.

— Άφησε εντολή, είπαν, να θαφτεί μες στην πηγή της Έπαρσης, ψηλά στα καταράχια.

Όλοι οι ζωντανοί μαζεύτηκαν στους δρόμους. Δεν έχεις πού να ρίξεις ούτε το μήλο. Οι άντρες στέχουν ακουμπισμένοι πλάτη με πλάτη, με τις μαύρες κορδέλες του πένθους δεμένες στα μανίκια τους. Με τις λιγνές, τις μαύρες κορδέλες του πένθους στον άσπρο το γιακά τους. Στη βουβαμάρα τους.

Σιωπή. Σιωπή. Σιωπή. Παντού μια πένθιμη σιωπή.

— Μας ξέφυγε, είπε κάποιος.

— Τον έφαγαν, είπε ο άλλος.

— Πισώπλατα έγινε.

— Μαχαιριά;

— Μπαταριά.

— Δεν ακούσατε;

...Τα βουρκωμένα βουνά, στη σειρά, βογκούσαν κι έτρεμαν απ' την οργή τους σαν θεριά ανήμερα. Βουβά κι αυτά και στοιχειωμένα, ξύνανε την καμπούρα τους στα παλιούρια της αντάρας: Στουγάρα, Πολύαινος, Σεντενίκος, Μουργκάνα, Κορτιά, Σιάδια, Σπάρα, Αραβουνά, Διβροβούνι, Κόκκινο Λιθάρι, Δρυάνος, Πλατυβούνι.

Ρίξανε το κιβούρι μου σκεπασμένο με μαύρα σύννεφα στους βραχώδεις ώμους τους.

Πολύ βαριά και με μεγάλο πόνο βογκάει βαθιά από το βάρος μου η Στουγάρα. Να ξαποστάσω λίγο, να τραβηχτώ από το φέρετρο για να ξεκουράσω την πλάτη μου; Έλα ν' αλλάξομε την πλάτη, έλα ν' αλλαχτούμε. Βάλε την πλάτη σου, Πολύαινε. Βάλε την πλάτη, Κόκκινο Λιθάρι.

Στο γδούπο των βουνών που περπατούν στη νεκρική πομπή μου, τρέμει ο τόπος.

Οι πλάτες τους είναι τόσο κοντά, που δεν έμεινε φαράγγι και χαράδρα για ραφή ανάμεσά τους.

...Να πέρα και τα βουρκωμένα, πικραμένα δάση μου. Πυκνά κι απανωτά με τις σμιχλές και τις αντάρες. Τα θεόρατα, ψηλά, αιωγόβια δέντρα ροβόλησαν κι αυτά απ' τις κορφές κι από τις ράχες. Και βγήκανε περήφανα κι αγέρωχα, προβάλλοντας την κορμοστασιά ανάμεσα στα βράχια.

Οι καστανιές της αντοχής, πρώτες πρώτες, συστάδες συστάδες, με πήρανε και με ρίξανε στους ώμους τους.

Φυσάει μανιασμένος άνεμος, και βουίζουν μέσα τους βαθιά τα δάση.

Ο ξεροπλάτανος κουρασμένος ακουμπάει το κεφάλι του στο σφεντάμι. Οι λεύκες ψιθυρίζουν και λυγίζουν απ' το βάρος. Τα πεύκα της λεβεντιάς ροβολούνε στις χαλιχαριές, να βρεθούν κοντά στα έλατα. Μαύρη λουρίδα δέσανε στις σπασμένες κλάρες τους. Και θροϊζουνε, θρηνοούν και τρίζουν. Κι εγώ γελάω και παίζω μ' όλη την πλάση.

— Τι γελάς, βλαμμένη; Εμείς σε βαστάμε στους

ώμους, κι εσύ μας περιγελάς; Ξαναζωντάνεφες; Αλήθεια, εφτά ψυχές έχεις;

– Εφτά και βάλε, λέω.

– Καλά έλεγα εγώ ότι αυτός είναι εφτάψυχος.

...Κι άλλοι πηγαινοέρχονται ανήσυχοι στην εσχατιά. Ζητούνε και προετοιμάζουνε φορεία. Τα σηκώνουν άδεια στους ώμους τους σαν για να παρελάσουνε στους δρόμους. Διαβαίνουν στις στροφές. Στριμώχνονται στα μονοπάτια. Ποιος να με πρωτοπάρει με το φορείο του.

– Είναι καθήκον μας, σου λένε.

Να και τα λουλούδια. Είναι αναγκαία, χρειάζονται και τα λουλούδια. Στις σύγχρονες κηδείες βάζουν στεφάνια, ανθοδέσμες και λουλούδια. Μα πού να τα βρούνε τα λουλούδια;

Ψάχνουν μικρούλικα παιδάκια για να κάμουν ανθοδέσμες. Μα πού να βρούνε τα μικρούλικα να πάνε για λουλούδια; Είπαν να βγούνε οι γριές οι ενενηντάρες στις ράχες για λουλούδια.

– Άστε τις γριές, είπα. Άστε τα λουλούδια. Άστε τα λίγα λουλούδια που μείνανε, να τα πάρουμε με το καλό, να ημερώσουμε το Χάρο. Ας μείνει στο σκοτάδι ένα νυχτολούλουδο. Ας μείνει για τον όρθρο ένα γιασεμί. Μια γαριφαλιά στα παραθύρια μας. Ένας βασιλικός στα μπαλκόνια για τον Επιτάφιο. Μια ρίζα καρυοφύλλι στους όχθους για την Άγια Τράπεζα. Ένας αμάραντος να οδηγάει τους αγέρηδες. Ένα άσπρο κρίνο να σκεπάζει τη μαυρίλα μας.

Αλλά, μ' όλα τα παρακάλια, δε μ' άκουσαν. Έκοψαν όλα τα λουλούδια, από το βασιλικό και τον αμάραντο μέ-

χρι το νυχτολούλουδο, και τα 'καμαν βουνό απάνω στο κιβούρι μου. Ένωσα ρίγος κι ανατριχίλα μέσα μου από το απαλό λουλουδένιο βάρος. Σείστηκε ακέραιο το κιβούρι, και κατάκατσε πάνω μου το πελώριο βουνό των λουλουδιών.

Σήκωσα το κεφάλι ανάμεσα στα λουλούδια.

— Τι κάνετε, βρε άνθρωποι; είπα. Άστε τα λουλούδια στον τόπο τους.

Κι όλα τα λουλούδια, σιγά σιγά, κατέβηκαν από το κιβούρι μου κι άρχισαν να περπατούν στο πάτωμα, να κατεβαίνουνε στις σκάλες του σπιτιού μου και να ανηφορούνε για τα περιβόλια και για τα λαγκάδια. Και ξαναπήγαν να ξαναπιάσουν όλα τη θέση τους.

Τότε ξελάφρωσα.

— Δεν είμαι εγώ για τέτοια λουλουδένια βάρη πάνω μου, τους είπα. Είμαι ένας συνηθισμένος οδοιπόρος της εσχατιάς. Καλύτερα εγώ να είμαι στον τόπο μου και τα λουλούδια στη θέση τους.

Τα αίματά τρεχουν συνέχεια κατακόκκινα απ' τις σπασμένες αρτηρίες μου. Προσπαθώ να πιάσω τις φλέβες με τα δάχτυλά μου. Τίποτα. Κόβω πευκοβελόνες να ράψω τις σπασμένες αρτηρίες της καρδιάς, αλλά από την αορτή ξανατρέχει το αίμα μου. Στάζει στις στουρναρόπετρες, και γίνονται ρουμπίνια. Πέφτει στα πωριά και τα κάνει θαλασσινά κοράλλια και σφουγγάρια. Χύνεται το αίμα μου κόκκινος χείμαρρος να κοκκινίσει η θάλασσα. Αδειάζουνε οι φλέβες. Μα... Ω, τι τρέλα! Το αίμα δε χύνεται. Το αίμα περπατάει στους δρόμους. Στέκει. Σηκώνει το κεφάλι. Κοιτάζει. Αφουγκράζεται. Τους κοιτάζει όλους. Τους γνέφει να ζυγώσουν.

— Ελάτε, λέει. Είμαι το αίμα σας. Πάρτε από το αίμα σας σε ώρα ανάγκης. Αλλιώς, θα με ρουφήξει η γη. Θα με πει το χώμα.

Σαν ρόδακας το αίμα μου πηδούσε σιντριβάνι, περήφανα, με το κεφάλι ψηλά, στις ράχες, στα καταράχια. Φοβερά αποφασισμένο να μην πέσει στην κατακαμένη, την κατακρεουργημένη μαύρη γη μας.

...Συνθήματα γραμμένα στα τείχη. Περιδέραια στα δέντρα κρεμασμένα. Μπάντες θεόρατες απλωμένες ως τους ουρανούς, βαμμένες όλες απ' το αίμα μου:

— Αθάνατος! Αθάνατος! Αθάνατος!

Τα πιτσιρίκια μ' ένα πινέλο από βάλσαμο έγραφαν «Αθάνατος» κάτω στην αμμουδιά. Πιο πέρα ήταν σκοτάδια, σκοτάδια, σκοτάδια. Πηχτά σκοτάδια και τέρατα τρομερά.

...Κι εγώ, ξαπλωμένος φαρδιά πλατιά στο κιβούρι μου, παρατηρούσα τη νεκρική πομπή εξ αποστάσεως.

Και διεύθυνα και όριζα ο ίδιος, μες στα σκοτάδια, την ακολουθία, την τελετή της ιερουργίας μου.

Κι ο μαύρος Χάρος, καβάλα πάνω σ' ένα μαύρο άλογο, ροβολούσε πίσω από τη Μουργκάνα, ευθεία από τον Αχέρηοντα, και διάβαινε καμαρωτός ανάμεσά τους. Κουνούσε καταϊδρωμένος το κεφάλι του. Χωρίς να προσέξει και να δει κανέναν τριγύρω στα μάτια. Μουντζούρης, σαν έναν καλατζή συντοπίτη μου που γνώριζε καλά τούτα τα λημέρια. Που από καταβολής κόσμου όργωνε τα περιβόλια μας. Με μια βαριά τραγίσια κάπα ριγμένη στις πλάτες του.

— Χα, χα, χα! έκανε. Σε κοροϊδεύω. Ονειροληψία εί-
ναι.

Ξεκαβαλικεύει άναυδος το μαύρο άλογο των κεραυνών, που τρέχει και σαλπάρει στις βροντές και στις αντάρες, περικυκλωμένος με μεγάλα μαύρα κοπάδια σύννεφα. Δένει το μαύρο άλογό του στην εξώπορτα της ρούγας μου. Του ρίχνει χορτάρι, ξεριζωμένο από τους τοίχους μου, που είχαν χορταριάσει από χρόνια. Ύστερα πάει και το ξαναλύνει. Έμεινε, λέει, το άλογο νηστικό, γιατί δεν έφτανε της πόρτας το χορτάρι. Χρειάζονταν κι απ' όλες τις πόρτες, απ' όλα τα παραθύρια. Το αφήνει ελεύθερο να βοσκήσει στις χορταριασμένες πλάκες της αυλής μου. Κάθεται σ' ένα πανάρχαιο κούτσουρο με τους αιωνόβιους κύκλους της καστανιάς. Βγάζει την ταμπακέρα του. Στρίβει ένα τσιγάρο. Ξαναρίχνει την τραχίσια κάπα στις πλάτες του. Μην πάρει, λέει, κάνα κρύωμα.

Τον κοιτούσα κατάματα μέσα από το κιβούρι μου. Έκανε πως δε με βλέπει. Στέκονταν ασάλευτος, με το βλέμμα καρφωμένο στην πόρτα του σπιτιού μου με τον χαραγμένο σταυρό και την παλιά ημερομηνία της χτίσης. Ύστερα σήκωσε το κεφάλι του.

— Α, κοροϊδεύεις; λέει. Ποιον κοροϊδεύεις, παλιόμουτρο; Με ξέρεις καλά εμένα ποιος είμαι; Σου ξεριζώνω όλο σου το σόι.

- Ο Χάρος, του λέω.
- Ο Χάρος, α; Δηλαδή με ξέρεις;
- Μου το 'πε ο μπράβος όταν με σκότωσε.
- Ξανά κοροϊδεύεις;
- Έτσι μου 'πε ο μπράβος. «Είμαι ο Χάρος... Θα σου ξεριζώσω το σόι.»
- Μιλούν, ρε βλάκα, οι σκοτωμένοι;...

...Τριγύρω, μες στην ποταμιά, τρέχουν να με ξεπροβόδισουν τα νερά και πηδούνε από πέτρα σε πέτρα, από ρίζα σε ρίζα. Ξεσπάνε όλες οι βρύσες που χάιδευα στα δάχτυλά μου απ' τα βαθιά γλυκοχαράματα μέχρι αργά τα ηλιοβασιλέματα.

Αχνίζουνε οι ακροποταμιές και οι δροσοσταλιές πάνω από τις ροδοδάφνες, και τα νερά της κοίτης εξατμίζονται στον ουρανό.

Ανάφανε και πήρανε φωτιά οι ουρανοί. Άνοιξαν και αρχίσαν ν' αναπνέουνε τα επουράνια. Κι άπλωσαν ελεύθερα τα φτερά τους, με πρώτο τον αρχάγγελο, και κατεβαίνουν οι άγγελοι να καθίσουν πλάι μου. Να με παρηγορήσουν και να παρηγορηθούμε.

— Καλώς ορίσατε, αγγελούδια μου, λέω. Κάματε πολύ καλά που ήρθατε. Εσάς ήθελα στο ξόδι μου. Και να προσέχετε, να 'χετε τη γνώμη σας. Καθίστε στα σκαμνιά. Βουλευτείτε όλοι στα καθίσματα τριγύρω μου. Μαζευτείτε πλάτη με πλάτη. Μηπως έρθουν και τρυπώσουν ανάμεσά σας και καθίσουν στα σκαμνιά κι οι διαβόλοι κι οι τριβόλοι.

...Χάος. Χάος. Χάος.

Αχούν οι αγέρηδες. Άδεια, γυμνά τοπία. Στεγνή ρίγανη στις ράχες. Έλεος Κυρίου. Καμένα δέντρα. Περπατούν τα δάση. Περπατούν οι φλόγες. Κάινε. Κάινε τα κειθαλή και τα φυλλοβόλα. Φλεγόμενες ρεματιές, ιτιές. Φωτιές...

Απλώνω τα χέρια μου, τα σκελετώδη χέρια μου, να

πλησιάσω τη φωτιά. Να τη σβήσω, να την πιάσω από τη ρίζα, να την ξεριζώσω.

— Μη φοβάστε, λέω. Μην κάνετε έτσι. Δεν είναι τίποτα. Δεν παθαίνω τίποτα εγώ στους βοριάδες. Ένα αστείο όνειρο είναι...

...Τώρα το κιβούρι μου πηγαίνει με τη σειρά από τις πλάτες των κατακουρασμένων βουνών στους ώμους των καταϊδρωμένων ανθρώπων.

— Σταθείτε λίγο, λέω. Ξεκουραστείτε όλοι σας. Θα το πάρω μόνος το κιβούρι μου.

Και βαδίζω ανηφορώντας στα καταράχια, μπροστά από τους άλλους, με το κιβούρι στις πλάτες μου.

— Βαρύ, λέω. Πάρα πολύ βαρύ. Πώς το βαστούνε τόσο δρόμο και τόση πορεία τα βουνά με τους ανθρώπους;

— Έι, όπα! φωνάζω. Γρήγορα, βάλτε την πλάτη σας! Δεν μπορώ να το βαστάξω άλλο. Θα πέσει. Και θα γκρεμιστεί στην ποταμιά. Και θα με πάρει το ποτάμι. Βοήθεια! Θα πέσει, και θα 'ναι ντροπή μεγάλη. Θα κάνουν γάϊ οι ξένοι με τα καμώματά μου. Βάλτε την πλάτη σας!

Πηδούνε τ' αρνάκια. Πηδούν τα κατσικάκια. Βρυχιούνται τα βράχια. Οι βρύσες κελαρύζουν. Θροϊζουνε τα φύλλα. Καλά κάνουν αυτά τα αιώνια φαινόμενα. Τι τους νοιάζει για μένα; Νιώθω δάκρυα πάνω στις βλεφαρίδες μου. Σηκώνω τα μάτια. Τι να 'ναι τάχα;

Οι γριές που θα μοιρολογούσαν, οι μοιρολογίστρες, δεν έχουν έρθει ακόμα. Είναι οι κληματαριές της αυλής μου, είναι οι κλαδιές που στάζουν Μάρτη κι Απρίλη. Τις είχα

κλαδέφει ο ίδιος, και τώρα άρχισαν να κλαίνε για μένα.

— Α, κληματαριές μου! Α, κρεβατίνες! Μη χολιάζετε. Θα σας κλαδέψω και του χρόνου. Εγώ. Θα σας κλαδεύω κάθε χρόνο.

...Κι ανηφορούν συνέχεια στη ρούγα, να με ξεπροβοδίσουν.

Ακούω φωνές. Κλαγγές. Ποδοβολητά.

Ποιος πολεμάει στα κεραμίδια μου;

Ξένοι, πεντάξενοι, θέλουν να σπάσουνε τα κεραμίδια μου. Πολεμούνε το φεγγάρι. Λιθοβολούνε την πανσέληνο.

Το φεγγάρι σπάει. Τρυπιέται. Και στάζει φεγγαρίσιο χλομό αίμα πάνω στο αίμα μου, που ρέει κάτω στο ποτάμι.

Ο ήλιος μελάνιασε. Ποιος να ξαναχρυσώσει τον ήλιο;

Φέρανε τη μάνα μου γτυμένη στα μαύρα, κρατώντας την απ' τις μασχάλες, οι γυναίκες. Της το 'παν για τη νεκρώσιμη ακολουθία μου, και δεν το πίστεψε η μάνα μου.

— Όχι, λέει. Απίστευτο.

— Πάρε το κούτσουρο του φεγγαριού, της λένε. Κάτσε. Ξεγκούσιασε, ξέσπασε. Κλάψ' τον και μοιρολόγησέ τον.

Τότε τους άφησα όλους τριγύρω από το κιβούρι μου και πετάχτηκα από μέσα. Έτρεξα. Κατέβηκα στους κήπους. Φώναξα τα παιδιά της εφηβείας μου. Κάλεσα το πρώτο φιλημένο κορίτσι μου. Άρπαξα τον πήχα. Χτύπησα τ' αλέκι. Έπαιξα κρυφτό πίσω από τις μηλιές. Κρύφτηκα στις κερασιές. Ανέβηκα και τίναξα τις ροδιές. Έπιασα με τα χέρια μου τ' αστέρια. Τα ταρακούνησα. Έπεσαν απάνω μου τα αστεράκια.

Στους κήπους είδα τα παγωμένα λουλούδια, σκεπασμένα με την πάχνη της χαραυγής. Ύστερα ήρθαν τα μπουμπουνητά. Ο κατακλυσμός του Νώε. Κι εγώ να πλέω απάνω στην πλημμύρα της κοσμοχαλασιάς με την κιβωτό μου. Η κιβωτός μου είναι το κιβούρι μου, που πλέει πάνω στα βιβλικά νερά μας...

...Ένα πουλάκι χτυπάει στο τζάμι μου.

Ύπνος βαρύς ο δικός μου απόψε. Ύπνος του κάτω κόσμου. Ύπνος. Σκοτωμός. Θάνατος...

...Στο μαγειρείο του σπιτιού οι γριές μαγείρισσες έστησαν τα καρβουνιασμένα καζάνια για το μνημόσυνο, για το τραπέζι των καλεσμένων. Συμπύσανε τα ξύλα, τ' αθράκια της φωτιάς. Ο καπνός ανταρίασε την αυλή, όπου κάθονταν οι συντοπίτες μου.

Οι παπάδες είχαν τυλίξει τα Τετραβάγγελα κάτω από τα επίσημα ρόσα τους. Σαλιώνανε τα δάχτυλά τους, γυρίζαν τις σελίδες και ξεφυλλίζαν τα τροπάρια που θα ψέλνανε για μένα.

Οι νεκροθάφτες είχαν ανοίξει τον τάφο μου σε μια γωνιά της βρυσομάννας στα βράχια. Ένα μαύρο κουστούμι σε μέγεθος ένα κι εβδομήντα παράγγειλαν στο ράφτη.

— Ποιος θα το πληρώσει; ρωτάει ο ράφτης. Πού 'ν' ο οβολός σου;

- Δεν έχω τέτοια πλούτη, λέω.
- Θα πας γυμνός, καημένε, μου λέει.
- Έχω άλλα πλούτη, λέω. Θέλεις;
- Σαν τι είδους πλούτη;

- Όνειρα.
- Φάε όνειρα, ονειροπόλε μου.

...Αχούν οι βραχοσειρές, οι γούβες κι οι σπηλιές εκεί στα ριζοβούνια, ως βαθιά στον αφαλό του κόσμου.

Λένε πως οι χρυσοχόοι χτυπούνε τις χρυσαφένιες κι αργυρές πλάκες στα εργαστήριά τους κι ετοιμάζουν τα έπαθλά μου. Αραδιάζουν και διαλέγουν ένα προς ένα τα μετάλλια.

— Ας του κρεμάσομε το φεγγάρι. Αυτός τέτοια θέλει. Ονειροπόλος ήταν.

— Σταυρό, λέει ο άλλος. Αυτός είναι ο σταυρωμένος ονειροπόλος.

...Στο σπίτι μπήκε με τις ευλογίες φέλνοντας ο παπάς και πέρασε το χέρι απ' τα γένια του.

— Μαζευτείτε όλοι τριγύρω μου, λέει. Δεν έχει ποιος να φάλει. Βοηθήστε με να φάλουμε... Αιωνία του η μνήμη... Εν τόπω χλοερώ...

Σηκώνω το κεφάλι απ' το κιβούρι μου.

Φέλνω και μόνος μου, λέω.

— Ακόμα δεν ξεψύχησες; λέει.

— Να σε βοηθήσω, παππούλη μου.

— Εσύ κοροϊδεύεις και το Χάρο και τον ιερέα. Παράξενο πλάσμα, παιδί μου.

— Να μ' εξομολογήσεις αδέ, παππούλη, λέω.

— Σκότωσης; Έκλεψες; Πρόδωσες; Φίλησες;

— Όλα τα έκανα. Όλα. Σκότωση. Έκλεψα. Πρόδωσα. Φίλησα. Λέξεις. Μεταφορές. Σύμβολα. Κάνε ό,τι θέ-

λεις μ' εμένα, παππούλη. Στο χέρι σου είναι. Εγώ, όπως και να πάνε τα πράγματα, όλα τα έκανα, τον Παράδεισο διάλεξα.

...Πέφτουν αστέρια πάνω μου και μετατρέπονται, μεταμορφώνονται και γίνονται λουλούδια. Γδούποι. Τέρατα. Ερπετά. Σέρνονται. Σβαρνίζονται. Σφυρίζουν.

Πετιέται μια δεντρογαλιά απ' τις χιλιάδες τις φιδοφυλιές. Κουλουριάζεται απάνω μου και μου πιάνει το λαιμό. Μου πιάνει το τηλέφωνο. Μου αρπάζει το κινητό μου.

— Να μην τηλεφωνήσεις, λέει, για την εκτέλεση, για το σκοτωμό σου, στους δικούς σου. Να μην το μάθει ο κόσμος.

Πίσω από τα φίδια και τα τέρατα τρίβει τα χέρια ο μπάτσος.

Πλησίασε, κι ήρθε και στάθηκε, και κάθισε στα δυο του πόδια κοντά στο κιβούρι μου ο σκύλος του σπιτιού μου. Έβγαλε τη γλώσσα, έγλειψε το κιβούρι μου κι ούρλιαξε λυπητερά. Κούνησε την ουρά του. Και, ου... ου... ου..., άρχισε να θρηνεί και να δακρύζει.

— Σήκω, κύρη μου. Ακούς τους λύκους;

Στην άκρη, ένα αηδόني πληγωμένο έσκυψε το κεφάλι του.

Αντίπερα εγώ, ο παρατηρητής της νεκρώσιμης ακολουθίας και της ιερουργίας.

Από τον κατσικόδρομο πάνω απ' το φαράγγι κάποιος βγήκε κι ανηφορούσε στο μονοπάτι. Ήτανε, λέει, ένας πεθαμένος κι έρχονταν να μου δείξει το δρόμο για το κοιμητήριο.

Ύστερα χάθηκε απ' τα μάτια μας...

...Όρμησε η παλίρροια, και πάνε τα περιγιάλια. Παλάβωσαν μες στη χαλασιά τα ακρογιάλια. Βόγκηξαν οι βράχοι. Το 'βαλε να τρελαθεί ο βοριάς απάνω στα κοιμητήρια. Το 'βαλε να τρελαθεί η γρεγοτραμουντάνα. Γυμνές νεράιδες βγήκαν από τις ακροποταμιές, πίσω από τις λυγαριές κι από τις δάφνες.

— Σε θέλομε εδώ πάνω, μου είπανε. Μη φεύγεις!

— Νεράιδες γυμνές της παρθενιάς, εσείς καλά με ξέρετε. Εδώ θα μ' έχετε. Δε φεύγω. Δε φεύγω. Δοκιμές κάνω. Να δω τι θα γίνει μ' εμένα.

Μια μαύρη γάτα φάνηκε στη ρούγα μου.

— Κυνηγήστε τη μαύρη γάτα, είπαν οι γριές. Διώξτε την απ' το σπίτι. Μη τυχόν και περάσει κάτω από το κιβούρι του νεκρού και γίνει βρικόλακας.

Θεριεύω. Γιγαντώνομαι. Αρπάζω ένα μεγάλο κοτρόνι και χτυπώ τη γάτα στο κεφάλι. Ύστερα βγάζω φτερά σαν άγγελος και πετάω στα νέφη. Έπειτα γίνομαι Ανταίος και σηκώνω την υδρόγειο στους ώμους με τα χέρια μου. Χουφτώνω τους γαλαξίες. Τον Αυγερινό και την Πούλια. Ανάβω τα χεριά τους. Ανάβω το καντήλι μου.

— Δε θέλω καντήλι, λέω, θέλω κερί.

Ανάβω ένα κερί πάνω στο βράχο μου, στην ταφόπετρά μου. Είμαι ασκητής, γούμενος, προφήτης. Κατεβάζω στη γη τους αγίους και τις εικόνες τ' ουρανού.

Ξεσπαθώνουν τα ξίφη. Αστράφτουν τα μαχαίρια. Οι σφαίρες σφυρίζουνε στ' αυτιά μου.

Βγήκα στα τρίστρατα, βγήκα στα σταυροδρόμια, με την πυξίδα της παλάμης μου. Το σταυροδρόμι ήταν ένας μεγάλος, θεόρατος ξαπλωμένος σταυρός. Ενώ το σήμα

της οδού ένας ορθός σταυρός, σαν να 'λεγε «Από δω να τον περάσετε. Από κει να τον πάτε. Από τις ελιές. Από τον ελαιώνα...».

...Άφησα πίσω τα θεόρατα βράχια, την αύρα, τη θάλασσα.

Στο τζάκι έσβησε η φωτιά, κι έμεινε μόνο μια χούφτα στάχτη.

Κάτω στον κήπο, ανάμεσα σε δυο ροδακινιές και μια μηλιά, φύτεψε ένα περίεργο σκιάχτρο. Τι να 'τανε τάχα; Σκιάχτρο φουσκωμένο με ξεσπισμένα ρούχα, να σκιάζει τα πετούμενα του ουρανού, ξύλο χοντροκομμένο, μπηγμένο στο χώμα, που έγινε ξόανο, ή σκαλισμένο άγαλμα;

Εγώ έγινα άγαλμα.

Παντού στα καταράχια χτυπούσαν οι καμπάνες. Καμπάνες. Καμπάνες. Καμπάνες.

Πού 'ν' οι παπάδες; Κάποιος έχει ξυρίσει τον ιερέα.

Ένα μαύρο σύννεφο ντύνεται τα ράσα του και γίνεται ιερέας.

Θα γίνω εγώ παπάς, μου λέει. Μη χολιάζεις. Δε σ' αφήνω να πας στο κοιμητήριο δίχως ιερέα.

Κοπάδια κοπάδια, πλήθος κοράκια κράζουνε στα καταράχια.

Πελώριες φωτιές ανάβουνε τριγύρω μου. Θα καεί ο τόπος. Τα βουνά. Τα δάση.

Πετάω το σεντόνι της αυγής. Ανοίγω το παραθυρόφυλλο. Βγαίνω στο παραθύρι. Κοιτάζω πέρα. Έξω μυρίζει άνοιξη.

— Από το παραθύρι μυρίζει άνοιξη! φωνάζω.
Έχει μεγάλη λάβρα και κουφόβραση.
Γλυκοχαράζουν τα βουνά και πάει να ξημερώσει.

...Ευπνάω.

- Όνειρο ήταν, λέω.
- Είπα μη πέθανες, λέει μια φωνή.
- Δεν πεθαίνω. Ποια είσαι εσύ που με ρωτάς;
- Η ποίηση είμαι, κύρη.
- Άι, βλαμμένη! Με τρέλανεσ κι εμένα.

...Σειρήνες σφυρίζουν, κι ο κόσμος βγαίνει από τα καταφύγια της νύχτας.

Άγιοι Σαράντα, Μάης 1999

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Αφορισμένη φάρα

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Αρμόδια Υπηρεσία

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

«Καταραμένη να 'ν' η φάρα
που μας έφαγε πισώπλατα
και έμπασε τους βάρβαρους
νύχτα στα καταράχια.»

Στα άγρια βόρεια βουνά πηχτή πλακώνει η νύχτα.

Το σκοτάδι ροβολάει στα καταράχια, και στριμώχνονται τα όρνια στις τρύπες. Η σιωπή μαργώνει τις δεντροστοιχίες και τα φαράγγια. Θρηνεί ως αργά, λυπητερά, κουρασμένος ο γκιόνης κι ύστερα αποτραβιέται στις ξερές κλάρες των δέντρων. Σβήνει η στια στα σπίτια, και τα τελευταία κάρβουνα σώνονται και χάνονται στη στάχτη τους.

Στα καταράχια η νύχτα είναι θάνατος, και δε διακρίνεις τον πάνω κόσμο, τον αληθινό κόσμο, και τον κάτω κόσμο.

Δυο φάρες δεν κοιμούνται και παραμονεύουν στο σκοτάδι. Κινούνται στα χαλεπά, ώσπου σταματάει ο πικραμένος γκιόνης.

Είναι οι σημαδεμένοι, ο Μούργκας κι ο Κοντοπίθιακας. Ο δεύτερος, κοντός, πίθηκος. Ο πρώτος, κατάμαυρος, κόρακας. Ένα σύμπλεγμα από δυο παραμορφωμένα τέρατα.

Βγαίνουν στις ρούγες και παίρνουν τα φαράγγια, πέφτουν στο Πέρασμα του Βρικόλακα και ρίχνονται στα βράχια. Τρέμουν, τουρτουρίζουν στο ορμητικό δρολάπι, σαρώνονται στους μανιασμένους βοριάδες. Και, τυλιγμένοι στις γούνες, μοιάζουν με παράξενες αμοιβάδες.

- Στάσου, Κοντοπίθιακα.
  - Ήρθες, Μούργκα;
  - Τσιμουδιά.
  - Στο Βρωμονέρι θα τους περιμένουμε.
  - Τι λες, να τους μπάσομε στο χωριό;
  - Δε γίνεται αλλιώς.
  - Εγώ άλειψα με φώσφορο δέκα σπίτια.
  - Δέκα κορίτσια θέλουν;
  - Τι λες; Εμένα μου ζήτησαν αγάλματα.
  - Πάει η υπόθεση με τ' αγάλματα.
  - Το ξέρω. Τώρα θέλουν κορίτσια.
  - Είναι σωματέμποροι. Ζητούν ζωντανό εμπόριο.
- Αδρά, καλά πληρώνουν.

— Θα μάθουν οι δικοί μας, θα μας κρεμάσουν.

— Νύχτα είναι, βλαμμένη. Ποιος θα πάρει χαμπάρι; Πίσω από τα βράχια ακούστηκε ένα ύπουλο σφύριγμα. Οι ξένοι, με τα γένια τους, φτάσανε κουκουλωμένοι στις γούνες τους από την πύλη των βοριάδων. Μούσκεμα, καταϊδρωμένοι, ροβολούσαν ώρες πέρα από τα μεσάνυχτα.

Τώρα μπροστά οι προβοδούροι, η αφορισμένη φάρα, τους κρατούσαν από τα μανίκια να περάσουν τα στενά μονοπάτια. Μέσα στη νεκρική σιγή, μπήκαν στα καταράχια. Και στάθηκαν έξω από τα σημαδεμένα σπίτια. Άνα-

βαν την ίσκα με τον πυριόβολο στις σφαιλισμένες πανάρ-
χαιες πόρτες.

Έβαζαν όλη τη δύναμη και σπρώχναν με τις πλάτες.

— Παλιοί τρόποι αυτοί, λέει ένας βάρβαρος. Ανάψτε
τα ηλεκτρικά σας, λέει στους δικούς του.

Τ' ανάβουν.

Μπήγουν το λοστό από κάτω, και πέρα οι πόρτες.

— Βοήθα, τι κοιτάς; λέει του Μούργκα.

— Έμπα πρώτος, λέει του Κοντοπίθιακα. Τι στέχεις
σαν μουμούδι; Δικοί σας είναι. Εσείς ξέρετε τα κοτέτσια
τους. Εσείς ξέρετε πού ξαπλώνονται και πού κοιμούνται
οι κοπέλες. Έτσι θα 'χετε και την ανταμοιβή σας.

Μπαίνουν στην πρώτη κάμαρα. Φραπ, τα ηλεκτρικά.
Τυλίγουν στο σεντόνι την κοπέλα, που κοιμάται σαν άγγε-
λος και γελάει στον ύπνο της. Τη δένουν χειροπόδαρα.
Της βουλώνουν το στόμα. Τη βγάζουν έξω από την κάμα-
ρα. Τη στήνουνε στη σκάλα. Τη βγάζουν στο μαντρί, και
τη φυλάει ο Μούργκας.

Τους συνοδεύει ο Κοντοπίθιακας. Περνούν από σπίτι σε
σπίτι. Τις βγάζουν όλες στη σειρά δεμένες. Τη μια πίσω
απ' την άλλη. Ανηφορούν προς τα βόρεια περάσματα. Τις
αμπώχνουν με τα γόνατα...

— Άιντε, γρήγορα, τσούλες! Για το καλό σας. Θα σας
πάμε πέρα από τη θάλασσα. Τι θα κάνετε εδώ στις ράχες
δίχως άντρες; Οι άντρες σάς άφησαν κι έφυγαν να καζαντί-
σουνε. Εσείς έτσι θα γεράσετε; Θα σας βρούμε εμείς άντρες.

Η πρώτη σκάλωσε. Έπεσε. Κι όλες πέσανε πάνω της.
Έπεσε το μαντίλι που της είχαν δέσει στο στόμα.

— Σημαδεμένοι, ω σημαδεμένοι! φωνάζει. Γι' αυτό

σας έκαμε ο Θεός σημαδεμένους; Πού μας πάτε, μωρέ παλιοτέρατα, μωρέ παλιομουτσούνες;

— Θα περάσετε καλά με τους ξένους. Αδέρφια μας είναι κι αυτοί. Ας τους λένε βαρβάρους.

— Εκεί να πάτε τις αδερφές σας. Τις σημαδεμένες. Σημαδεμένοι, ω σημαδεμένοι! Εμείς δεν είμαστε για ξένα κρεβάτια. Τι έχετε να τραβήξετε όταν γυρίσουν οι άντρες στα καταράχια!

— Βούλωσ' το, σκρόφα, να μην ξεράσεις το γάλα της μάνας σου!

— Σας ξέρομε, μωρέ σοκόλια!

— Βούλωσ' το, να μη σου γαμήσω τη μάνα, στρίγκλα!

— Πού έχεις εσύ πλιάτσικο για τέτοια, μωρέ μουνουχισμένη;

— Κλείσ' το να μη μας ακούσουν, γιατί σε σκότωσα! φώναξε ένας βάρβαρος που του 'χαν μείνει τα σχοινιά στα χέρια.

Αυτή έτρεξε.

Ηήρε το μονοπάτι του γκρεμού, που περνούσαν μόνο τα γίδια.

Βγήκε στο Ξανάφασμα.

Ο αέρας φυσούσε στις καστανιές, και τα βογκητά του δάσους ήταν τα πιο βαθιά βογκητά του τόπου.

Αυτή έκαμε τα χέρια χωνί και γύρισε από τα νότια.

— Ω χωριό!... Ω χωριό!... Τρέξτε να μας γλιτώσετε. Μεγάλο κακό έγινε απόψε. Μας άρπαξαν από τα σπίτια. Μας πήραν από τους οντάδες. Πού 'στε, χωριανοί; Γλιτώστε μας!

Τρεις βάρβαροι σκαρφάλωσαν χεροπόδαρα στον γκρεμό να την πιάσουν. Κάτι βρίζανε ακαταλαβίστικα.

Ο Μούργκας κι ο Κοντοπίθιακας φωνάζανε λαχανιασμένοι:

— Μη φωνάζεις, μωρή ντόρω! Είναι δικοί μας. Είναι ομοϊδεάτες μας. Για καλό δικό σας. Να μη μείνετε εδώ απάνω, κλεισμένες στα βουνά. Ν' αλλάξει και η ράτσα μας. Έτσι θ' αδερφωθούμε κι εμείς με τους βαρβάρους. Θα 'χομε πού να πάμε και πού να κλάψομε τα χάλια μας.

— Κοιτάξτε τη φάρα σας, μωρ' αφορισμένοι.

— Τι να κάμομε; είπαν.

— Τζίφος απόψε.

— Δεν πάμε πιο πέρα; Θα μας πιάσουν.

— Ποιος θα μας πιάσει; Στα καταράχια δεν έμεινε άντρας.

— Ξετρυπώνουν κι από τους τάφους αυτοί για κάτι τέτοια.

— Να τις σκοτώσομε εδώ και να φύγομε.

— Θα μας ακούσει ο κόσμος όλος.

— Ας τις σφάξομε.

...Οι εννιά κοπέλες, δεμένες, έφτασαν στα χείλη του γκρεμού, στην άκρη στο χάος. Κάτω αχούσε ο γκρεμός, τα φαράγγια κι οι πελώριες χαράδρες. Έπαιρναν να χαράζουν τα πικραμένα τα βουνά. Ο θόλος τ' ουρανού χαμήλωνε σιγά σιγά στα σελώματα, να συναντήσει τις ασπαρτιές και τα σφακίδια.

Οι κοπέλες τρέμανε και τινάχτηκαν στην ανατριχίλα τους.

— Σβαρνίστε τες, είπε ένας βάρβαρος, και τις χτυπούσε με τις αρβύλες όπου μπορούσε.

Λύθησαν κι οι άλλες. Και φώναζαν όλες μαζί:

— Πού 'στε, χωριό!

Και σκορπίστηκαν μες στους πυκνούς θάμνους της νύχτας.

— Ρίξ' τες στον γκρεμό, τις σκρόφες! Όσες έμειναν.

...Τις ρίξανε στον γκρεμό και στρίψανε τρέχοντας πίσω από τα βαριά, βουρκωμένα βουνά. Κι από πίσω τους βάδιζαν λαχανιασμένοι ο Μούργκας κι ο Κοντοπίθιακας. Κάτω στον γκρεμό και στο μαύρο χάος ούρλιαζε η νύχτα.

— Μπροστά! Άστε μπροστά μας! χούγιαζαν οι βάρβαροι. Όχι πίσω μας. Κι εσείς σκυλιά είστε. Σαν όλοι σας.

Και τους βάλανε μπροστά, να δείξουνε τα μονοπάτια...

...Λίγοι οι άντρες στα βουνά. Οι άντρες είχαν φύγει. Κι είχε αδειάσει ο τόπος. Πολλοί πήρανε κοντά και τα γυναικόπαιδα. Ακόμη και γεροντάκια φύγανε, αφήνοντας ένα «Αχ!» πίσω τους.

...Τώρα παππούδες και γέροι και παιδιά κυνηγούσαν τους βαρβάρους. Με σχοινιά, με όπλα και με τσεκούρια. Μαζί τους κι οι έξι κοπέλες που λύθησαν πάνω στην αναμπουμπούλα.

Τους βάρβαρους σαν να τους ρούφηξε η νύχτα.

Είχαν μουλώσει στη Γράβα του Σταυρού, ο ένας πάνω στον άλλο τσιτωμένοι. Κι έτρεμαν οι σημαδεμένοι.

— Ξέρετε τι θέλετε εσείς; είπε η θειακω-Λένη. Να σας βγάλουν τα βρακιά και να σας δέρνουνε με τσουκνίδες και με σούρες από κρανιά στα κωλομέρια. Να χεστείτε ορθοί με κόκκινα σκατά. Πώς δεν αλλάξατε τα τερτίπια σας, αθεόφοβοι; Και τους δικούς σας πουλάτε. Πάντα τέτοιοι εσείς; Δε θα βάλετε καμιά φορά μελό; Πού τα μούτρα σας; ...Χαράζαν τα βουνά, και πέρα φάνηκαν οι βουνοκορφές της Μουργκάνας.

Στο φόντο των βουνών έφτανε λαχανιασμένος ο παπα-Γιώργης. Τα γένια του έτρεμαν, και τ' αγιάζι φούσκωνε το ράσο του.

— Εδώ τους έχομε, είπαν οι γυναίκες.

— Ανοίξτε! φώναξε ο παπα-Γιώργης.

Οι γυναίκες παραμέρισαν σ' αμφιθεατρικό κύκλο.

— Φτου σας, παλιόμουτρα!

— Έλεος, παππούλη μας!

Ο παπα-Γιώργης ξεθηλύκωσε το ράσο του. Βγάζει την πιστόλα. Την ακουμπάει στο ριζαύτι του Κοντοπίθιακα.

+ Αφορισμένη φάρα, λέει. Προδότες. Να μην ξαναφουτρώσει τέτοια αναθεματισμένη φάρα.

— Άσ' τους, μωρέ παππούλη. Μη λερώνεις τα χέρια κι αμαρτήσεις. Ας τους βαρέσει ο Θεός.

— Ο Θεός βαρεμένους τούς έχει. Τώρα θα τους βαρέσω κι εγώ.

— Θα μείνομε πιο λίγοι.

— Τι τα θέλεις τέτοια καθάρματα; Κάλλιο λίγοι και καλοί.

— Καλά, παπά λεβέντη. Εσύ τα ξέρεις καλύτερα.

— Να, λέει στον πρώτο, χαιρετίσματα στη φάρα σου! Να, λέει στον δεύτερο, χαιρετίσματα κι εσύ στη φάρα σου!

Κι οι δυο ξαπλωμένοι ξεψύχησαν στα πόδια του παπα-Γιώρη. Κι ο παπα-Γιώρης ροβόλησε με την πιστόλα, που έβγαζε ακόμα καπνό, στα ανταριασμένα χαράματα.

— Να τους πάρομε, μω' παπά μου; ρωτήσαν οι γυναίκες.

— Όχι, είναι αφορισμένη φάρα. Δεν έχει θέση στο νεκροταφείο. Δε θα θαφτούν στα μνήματα. Αυτού παραχώστε τους. Δε λέτε που γλίτωσε ο τόπος απ' αυτήν τη φάρα; Αυτοί τα φέρανε άνω κάτω σ' όλους τους καιρούς. Και τώρα, οι κερατάδες, δεν άλλαξαν γνώμη. Οι ρουφιάνοι..., είπε ο παπα-Γιώρης κι έσκυψε στη βρύση.

Έπλυνε τα χέρια. Έριξε δυο χούφτες στα μούτρα του και χάιδεψε τα γένια.

— Άι στο καλό, παππούλη, τι μας έκαμες! είπε μια άλλη. Αμάρτησες.

— «Άι στο διάβολο» πες, είπε ο παπάς και ξανάπλυνε τα χέρια του.

Κατόπιν έχωσε το κεφάλι στη βρύση, και το νερό έσταζε από τα γένια του.

Άλλοι είχαν κατέβει στον πάτο του γκρεμού κι έβγαζαν πάνω στο μονοπάτι, ζαλωμένοι, τις τρεις γκρεμισμένες κοπέλες.

Κι ύστερα ήρθε να γίνει η κηδεία τους.

Οχτώ παπάδες, κι ο παπα-Γιώρης εννιά, βάδιζαν πρώτοι στη νεκρική σιγή. Τα τρία κιβούρια των κοριτσιών απάνω στους ώμους τους.

Η νεκρική πομπή ήταν ατέλειωτη. Είχαν ροβολήσει εκεί όλα τα καταράχια. Μικρά παιδιά με ανθοδέσμες στα χέρια. Ρόιδα και μήλα οι γριές στις τσέπες τους, για να ρίξουν στα τρία μνήματα. Στους δρόμους τσιμουδιά. Τα νερά του ποταμού μουρμουρούσαν κι εξατμίζονταν απ' τη βαθιά τους κοίτη. Οι κλάρες των δέντρων έσκυβαν να χαϊδέψουν τα κακοθανατισμένα κορίτσια.

Όλοι οι παπάδες στη σειρά έφελναν μπροστά στα ανοιχτά μνήματα. Πρώτος ο παπα-Γιώργης, με το μεγάλο βαρύ κεφάλι του, που φάνταζε ότι θα 'πεφτε στους ώμους. Βαστούσε το θυμιατήρι του και το 'στριβε δεξιά κι αριστερά στον αέρα.

— Τώρα, όπως είμαστε, πάμε για τους άλλους, λέει. Εκεί στην ερημιά ας μείνουν. Χώρια από τους άλλους. Και στην ξεχασιά τους.

— Αφορισμός;

— Γιατί μαζευτήκαμε εδώ εννιά παπάδες; Για τα γένια μας και τα μουστάκια μας; Αφορισμός. Τι άλλο;

Όλοι γύρω από τους δυο σημαδεμένους, παραχωμένους στην εσχατιά, κοντά στα βόρεια εδαφικά τους σύνορα.

Κι ο παπα-Γιώργης ανέβηκε σε μια πέτρα.

Νωπό το χώμα πάνω στους δύο σκοτωμένους.

Γύρω γύρω, οι άλλοι οχτώ παπάδες κοιτούσαν τον παπα-Γιώρη στα μάτια. Δεν είχαν ξανακάνει αφορισμό. Δεν ξέρανε από αφορισμό. Και δεν είχαν δει αφορισμένους.

— Αφορισμένοι να 'ναι, είπε ο παπα-Γιώργης κι έβγαλε το ράσο του.

— Αφορισμένοι να 'ναι, είπανε όλοι μαζί οι παπάδες κι έβγαλαν τα ράσα τους.

— Και νεκροί ακόμη, δεν έχουν το δικαίωμα της κηδείας, είπε ο παπα-Γιώργης και τίναξε το ράσο στο αέρα.

— Και νεκροί ακόμη, δεν έχουν το δικαίωμα της κηδείας, είπαν οι παπάδες και τίναξαν τα ράσα τους όλοι μαζί στον αέρα.

Τα μαύρα ράσα τους έτρεμαν σαν πετούμενες φτερούγες πάνω στους άγριους βοριάδες. Και φούσκωναν σαν μαύρα σύννεφα εκεί στη μαύρη ράχη. Ύστερα ο παπα-Γιώργης φόρεσε το ράσο του ανάποδα και με το καλυμμαύκι στο χέρι έκανε κάτι περίεργες χειρονομίες προς τον ουρανό.

— Αφορισμένοι να 'ναι, είπε. Και χι' αυτούς δε θα 'χει μνημόσυνα. Δε θα 'χει λειτουργίες και σταυρούς πάνω στα μνήματά τους.

Ύστερα έβγαλε από τα ράσα του μια φυλλάδα. Τη σήκωσε ψηλά. Σάλιωσε τα δάχτυλά του. Την ξετύλιξε. Κι άρχισε τον αφορισμό επίσημα:

— Αφορισμένη να 'ν' η φάρα τους κι αφορισμένη η καταντιά τους στους αιώνες των αιώνων. Ανθός να μη φυτρώσει πάνω στα κιβούρια τους, κι η ξεραΐλα να τους καίει χίλια χρόνια. Κούκος να μη λαλήσει στα μαντριά τους, κι αν λαλήσει, μόνος να λαλήσει. Ζούδια, σημαδεμένη να 'ν' η φάρα τους, που πάει να βεβηλώσει μία νύχτα τα ερημικά μας καταράχια. Ήλιος να μην τα δει τα σπίτια τους, κι ο κόπιτσας να ροκανίσει τα προικιά τους. Να τους σαπίσουν οι κολόνες, να τις φάει ο σκώληκας και να τους σωριαστούν οι στέγες στα κατώγια. Και ούτε βιο, και ούτε ζα να χλιμιντρίσουν και βελάσουν στα κατώγια τους. Ποτέ δε θα πατήσουν στο κατώφλι του ναού μας

για εξομολόγηση οι απόγονοί τους. Ποτέ δε θα ζυγώσουν για να μεταλάβουν με το άγιο μας ποτήρι τα μελανιασμένα χείλη τους. Να μην τους δουν τα μάτια μας σε γάμους και βαφτίσια όταν θα ευλογούμε εμείς τη ράτσα μας.

»Αφορισμένη η φάρα που πάει να μας χαλάσει τη γενιά μας και τη γέννα μας. Όλες οι μούντζες καταπάνω τους, και το δικαίωμα κανείς δε θα 'χει να τους ξεθάψει από αυτή την ερημιά με τα θηρία, να τους πάει στο νεκροταφείο μας.

»Καταραμένος να 'ν' κι εκείνος οπού θα πατήσει τον αφορισμό. Και θα 'χει την κατάρα μου. Καταραμένος να 'ν' κι εκείνος που θα αναφέρει τ' όνομά τους στους αιώνες των αιώνων. Να τον κατατρέχει η κατάρα...

Ο παπα-Γιώρης γύρισε προς τα βουνά.

— Ευλογημένα όρη, είπε. Εγώ, ο παπα-Γιώρης, τώρα έκαμα αφορισμό κι έγραφα τις κατάρες. Για σας το 'καμα. Να μην ντροπιαστούνε τα όρη μου. Γι' αυτό το 'καμα.

»Το ξέρω όμως ότι όλοι με κοιτούνε φοβισμένοι και παράξενα. Σκότωσα άνθρωπο, ρε. Σκότωσα άνθρωπο. Εγώ, ο δούλος του Θεού. Αμάρτησα, εγώ ο αναμάρτητος. Σκότωσα. Τι νομίζετε εσείς, ότι δεν ξέρω εγώ τι έκαμα;

»Είπα να τελειώσω την κηδεία των τριών κακοθανατισμένων κοριτσιών κάτω στο κοιμητήριο και τον αφορισμό των δυο αφορισμένων, της αφορισμένης φάρας, έξω απ' το χωριό. Και τώρα ήρθε η σειρά της εξομολόγησής μου. Άκουσέ με, Πατέρα!

»Εγώ, που ξεφύλλισα τις τόσες φυλλάδες σου και μί-

λησα μόνο για ειρήνη και αγάπη, εγώ σκότωσα. Το 'καμα για το καλό της ράτσας μας. Το ξέρω ότι δε λέει έτσι το Ευαγγέλιο. Αλλά δεν πάει πια. Τι θα γίνει με τ'εμάς; Έτσι θα πάει η μοίρα μας; Να μας τελειώσουν λίγο λίγο; Θ' αφήσομε να μας πατήσουν τα όσια και τα ιερά μας;

»Πριν από λίγες μέρες μάς έκαψαν την Αϊ-Μαρίνα. Φωτιές από τις τέσσερις μεριές. Καπνός και τίποτ' άλλο. Στο έλεος του Θεού. Και κανέννας δεν κουνήθηκε. Κανείς δεν μπόρεσε να κάμει τίποτα. Και στα λιβάδια έβαλαν φωτιές από τις τέσσερις μεριές. Κι ούτε φωνή, ούτε μιλιιά. Άλλοι έρχονται να κλέφουνε τα μάρμαρα. Άλλοι πλησιάζουνε ν' αρπάξουν τις κοπέλες.

»Γιατί; Μήπως δεν έχομε εμείς χέρια; Έχομε χέρια. Και τα δύο χέρια, στο κάτω κάτω της γραφής, για ένα κεφάλι είναι. Ας με συγχωρέσει ο Θεός. Πιστεύω στο "Βοήθα με, Παναγιά μου", 'Κουνήσω να σε βοηθήσω". Παπάς είμαι, κι έκαμα και καλά στον κόσμο. Παπάς είμαι, κι αμάρτησα. Κι αν δε μου το πείτε ανοιχτά, εγώ το κατάλαβαίνω. Δεν είμαι πια άξιος για παπάς.

Βγάζει τα ράσα του.

— Παπάδες, λέει. Τώρα ίσως χρειάζεται και πρέπει να μ' αφορίσετε κι εμένα. Μη διστάζετε. Πάτησα το Ευαγγέλιο, αδέρφια. Έκαμα φόνο. Λίγο το λέτε;

Οι οχτώ παπάδες άπλωσαν τα χέρια τους και πήρανε τα ράσα και το καλυμμαύχι του. Τώρα ο παπα-Γιώρης, αναρρωμένος κι ελαφρωμένος, είπε:

— Αφορίστε με, παπάδες. Αμάρτησα.

Οι παπάδες έκαμαν πως δεν άκουσαν.

Αυτός περπάτησε πάνω στους παραχωμένους και κάτι είπε:

— Όπως και να 'ναι, για τούτα τα παλιόμουτρα εδώ μες στη γη δε μετανιώνω. Δικός μου ήταν ο φόνος, κι ας με πείτε φονιά. Μόνο αν θελήσω εγώ θα τους λύσω τον αφορισμό, κι ας είμαι και ο ίδιος αφορισμένος ιερέας.

Όλα τα καταράχια ροβολούσαν πλάι στον παπα-Γιώρη, που δίχως τα ράσα του και το καλυμμαύκι έμοιαζε αμαρτωλός και κλέφτης των άγριων βόρειων βοριάδων. Η γενειάδα του ήταν ένα βαρύ σύννεφο κρεμασμένο κι ένα κομμάτι αντάρα. Πότε έστριβε δεξιά και πότε αριστερά. Πότε φορτωμένη με χιονονιφάδες και πότε με την πάχνη της βαρυχειμωνιάς.

— Πείτε τίποτα, βρε παπάδες, είπε. Μη μ' αφήνετε στα βουβά. Αφορισμένη φάρα ήταν. Δεν έγινε τίποτα. Πάρτε και την πιστόλα μου, αν θέλετε. Έχω τις χερούκλες μου εγώ και δε θ' αφήσω κανέναν να μου μαγαρίσει τη ράτσα μου. Ο Θεός να ευλογήσει τη ράτσα μου.

— Άνομα σπλοφορείς, παππούλη, αλλά εμείς θα σε γλιτώσουμε, είπε η θειακω-Πύλιαινα στη ρούγα της. Θα πω ότι τα σχότωσα εγώ τ' Αγάρηνα για την αγγονιά μου.

— Καλά, από το νόμο θα με γλιτώσεις, θειάκω. Από το Θεό, που μ' είδε ο ίδιος;

— Κι ο Θεός δικός μας είναι. Κι αν δεν ξέρει πού και τι και πώς να συγχωρέσει, ας μην ξαναπεράσει κι αυτός από τα καταράχια. Ας μείνομε μόνοι μας. Κάνομε και μόνοι μας, δίχως Θεό, παππούλη μου.

— Καλά τα λες. Μας ήρθε το μαχαίρι στο κόκαλο.

Καλά ο βάρβαρος, αλλά να σ' το μπάζει πισώπλατα κι ο δικός σου;

- Αφορισμένη φάρα, παππούλη.
- Καταραμένη να 'ν' η φάρα που μας έφαγε πισώπλατα και έμπασε τους βάρβαρους νύχτα στα καταράχια.

Άγιοι Σαράντα, Νοέμβρης 1990

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

...Εγώ, ο ιερομόναχος

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

...Σήμερα, στις 2 Φεβρουαρίου του χιλιά οχτακόσια είκοσι ένα, ημέρα Τρίτη, βράδυ, κατά το σούρουπο, στη Μονή του Αγέλαστου, αφού έμπασα το κοπάδι των γιδοπρόβατων στα κατώγια, πίσω στη Λακκιά, και μετά τον εσπερινό, κάτω από τη λάμψη των κεριών και των λαμπάδων, εγώ, ο ιερομόναχος Διονύσιος, καταγράφω με το ίδιο μου το χέρι, με καρδιά και πίστη στο Θεό, στο βιβλίο της μονής, που πήρα από το τυπικάριο, ότι όλη αυτή την εβδομάδα που πέρασε δε σίγησε η μονή από εκατοντάδες, χιλιάδες πιστούς, που ήρθαν από τα χωριά των Ριζών και της Δερόπολης, του Πωγωνιού και του Βούρκου, από το Δέλβινο και τη Χιμάρα ως τα βουνά της Μουργκάνας, πίσω από τον Αϊ-Δονάτο, στη γιορτή της Υπαπαντής κι έφεραν για την ψυχή τους και για να μνημονεύσουν τις ψυχές των νεκρών τους, καταγραμμένων στο κατάστιχό μας, ενενήντα εννιά κριάρια, εκατό τραγιά μονόχια, σαράντα αίγες, τριάντα προβατίνες, και κάνω γνωστό ότι και τα ενενήντα εννιά κριάρια

και τα εκατό τραγιά σφάχτηκαν εν τη παρουσία του πρεσβύτερου ιερέα Σωφρόνιου στο κατώφλι της θαυματουργής μονής, όλα με τη σειρά τους, μετρώντας τα ένα προς ένα, από εμένα τον ίδιο, τον ιερομόναχο Διονύσιο, κι από τους υπόλοιπους ιερείς της μονής κι όλους τους άλλους που ήρθαν να λάβουν μέρος στη λειτουργία, κι ύστερα οι καλόγριες πήραν τα κρέατα και τα έπλυναν και τα ετοίμασαν στον θεόρατο πλάτανο του Καλόγερου, με τις εκατό βρύσες και τις ενενήντα εννιά πηγές, κι ύστερα οι άλλοι ιερομόναχοι άναψαν φωτιές κι έστησαν τις πυροστιές και τα 'ψησαν όλη τη νύχτα, και μύριζε όλο το πλάι, από τη Σερμή και τα Λανάρια μέχρι το Σκότολο και το Πολύαινον Όρος, και στρώθηκε τραπέζι απλό και ξακουστό στα δεκαπέντε κονάκια της μονής, και κάθισαν γύρω του δύο χιλιάδες πιστοί, από τους οποίους οι οχτακόσιοι ήταν άντρες και γέροι και οι χίλιοι διακόσιοι γριές και γυναικόπαιδα, άρρωστοι και τρελοί και φυματικοί που βήχανε, και χαλούσε ο κόσμος όλη τη νύχτα, μέχρι τα ξημερώματα που έσκασε η Πούλια πάνω από την Γκρέμενη.

Ως αργά τη νύχτα και πέρα από τα μεσάνυχτα έφταναν τα φορτωμένα μουλάρια με γεννήματα, με στάρια, με ελιές, με ρύζια, καταϊδρωμένα, σαν ν' άχνιζαν από την ποταμιά, και τα περιμέναμε και τα ξεφορτώνναμε και τα ζυγιάζαμε ταγάρια ταγάρια και τα ρίχναμε στα αμπάρια, και γεμίζανε τα αμπάρια και οι μπινιότες, και δεν είχαμε πού να τα βάλουμε.

Τριάντα ταγάρια γέννημα ξεφόρτωσαν οι Βουρκάρηδες και πέντε ταγάρια ρύζι στα μεσοσάμαρα.

Δέκα ταγάρια στάρι ξεφόρτωσαν οι Δεροπολίτες και δεκαπέντε ταγάρια ελιές οι Χιμαριώτες.

Οι Ριζιώτες γέμισαν μια μεγάλη μπούντενα με φασούλια παρδαλά κι εφτά βαρέλια κρασί, που τα κατεβάσαμε στο υπόγειο, κάτω από τα κονάκια των τρελών, που φώναζαν όλη τη νύχτα γιατί τους είχαμε δεμένους.

Ύστερα έφεραν οι Λεσιτσινοί τα δικά τους τάματα, όπως τα λένε, από τα χωράφια τους τα βακούφικα.

Ο Μίχο Μαστακούλης έταξε δυο ταγάρια πατάτες κι ο Νικόλα Λίτος δέκα οκάδες καρότα.

Ο Γιάννη Λάπας έταξε δέκα οκάδες ξίδι κι ο Μήτρο Κατσαλίδας εννιά οκάδες φασούλια.

Ο Σταύρο Πάσχος είκοσι αρμάθες κρεμμύδια κι ο Κώτση Μούλιος δέκα αρμάθες σκόρδα.

Ο Βασίλη Γκατζογιάννης έταξε δεκαπέντε αρμάθες σύκα κι ο Βασίλη Μπαράς δυο ταγάρια κάχτες.

Ο Κώστα Καλατζής έταξε το μεγάλο καζάνι της μονής για να φάνε τριακόσια άτομα κι ο Πέτρο Παρτάλης μια μεγάλη ξύλινη χουλιάρα για ν' ανακατεύουν το πελώριο καζάνι.

Ο Μήτρο Ρέσος έταξε ένα λυχνοστάτη κι ο Ζήκο Χαράρης έναν κόσκινο.

Ο Ζήση Μπάμπουλης έταξε πέντε φορτώματα σανίδες καστανιάς για να αναστηλωθεί ο νάρθηκας, και ο Αναγνώστη Πουλογιάννης έταξε μια άσβηστη ασβεσταριά ακέρια.

Ο Νίκο Υφαντής έταξε ένα σπάρτινο στρώμα για το ιερό από τον αργαλειό του κι ο Κώτση Βραγκαλάς ένα φόρτωμα αλεύρι από το μύλο του.

Άγνωστος έταξε μια κάνα με φασούλια κι έφυγε.

Άγνωστος έταξε πέντε καμπρολάχανα κι έφυγε.

Άγνωστος έταξε ένα σακούλι τρυπημένο με κάστανα κι έφυγε.

Κι ο Χρήστο Τσέτσης ένα στρέμμα χωράφι με δέκα ρίζες ελιές στο σύνορό του, στα βόρεια, μες στα όρια της αντάρας.

Τα όσα πιο πάνω αναφέρω τα παρέλαβα εγώ ο ίδιος, ο ιερομόναχος Διονύσιος, και υπογράφω σήμερα στα βιβλίο της μονής, σ' αυτό το ιερό βιβλίο, μαζί με τον πρεσβύτερο Σωφρόνιο.

Εν Άνω Λεσινίτση, Μονή Αγγελάστου,
2 Φεβρουαρίου 1821, ημέρα της Υπαπαντής,
μετά τον εσπερινό

Υπογραφές

Σωφρόνιος ο πρεσβύτερος

Διονύσιος ο ιερομόναχος

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΜΕΡΑΣ

Από τα φασούλια της μπούντενας που έταξε κάποιος άγνωστος και τα άφησε εκεί μέσα κι έφυγε χωρίς να μας πει να τα καταγράφομε, και τα βρήκαμε σε ένα κονάκι, αποφασίσαμε και είπαμε ότι δεν είναι αμαρτία να δώσομε τα μισά τα φασούλια στον πρεσβύτερο Σωφρόνιο, που έχει εννιά ψυχές, έχει κουτσουβέλια κούτσικα να θρέψει, και μαζί με την πρεσβυτέρα του γίνονται δέκα, και να στείλομε αύριο της πρεσβυτέρας να 'ρθει να τα πάρει, για να μην τα πιάσει η τρίτη μέρα στη μονή μας.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ἦρθαν αργά τη νύχτα κάτι άγνωστοι, γενάτοι, λεβεντόχορμοι και λεβεντοπαλίκαρα, και μας βρήκαν στα κονάκια που κοιμόμασταν.

Άλλοι πιστοί κοιμόνταν ακουμπισμένοι στα στασίδια μες στη μονή κι άλλοι στο σιάδι ξαπλωμένοι, μέχρι το ιερό.

Οι άγνωστοι έδεσαν τα άλογα έξω στη βαλανιδιά και μπήκαν και προσκύνησαν και κάνανε το σταυρό τους.

Εύπνησαν πρώτοι οι ιερείς κι έπειτα ο κόσμος.

Κι ύστερα μπήκαν όλοι στο μοναστήρι, ο ένας πίσω από τον άλλο. Ένας γενάτος, ψηλός, λιγνός, ανέβηκε στο Άγιο Βήμα, στάθηκε κοντά στον αρχιερέα και του είπε ότι σύντομα θα άρχιζε η επανάσταση και ότι έπρεπε να ευλογήσει την επανάσταση.

Τότε έλαμψε η όψη του αρχιερέα, και είπε: «Όλα αυτά τα τάματα που γέμισαν σήμερα τα αμπάρια της Μονής του Αγέλαστου είναι για την επανάσταση. Ευλογημένοι και δοξασμένοι να είστε, λεβέντες μου».

Ύστερα, όλη τη νύχτα, όλοι στο πόδι, τρέξαμε κι ανάψαμε φωτιές στα γύρω βουνά, από τις κορυφές της Γρού-

στας και το Σκότολο ως τα απόκρυφα βράχια της Κορυτιάς και τις κορυφογραμμές της Μουργκάνας.

Τι να 'ταν τάχα όλη τη νύχτα; Αναμμένες φωτιές, αναμμένα αστέρια, ή αναμμένα κεριά την ημέρα της Υπαπαντής;

Ξανά εγώ, ο ιερομόναχος Διονύσιος, γράφω για τις αναμμένες φωτιές του χίλια οχτακόσια είκοσι ένα. Αμήν!

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ ΤΡΙΤΟ

Σήμερα, στις 25 Μαρτίου του χίλια οχτακόσια είκοσι ένα, παρουσιάστηκε για εξομολόγηση ο εικοσάρης Δημήτρη Σταύρος, λεβεντονιός, ξακουστός, αγωνιστής, χορευτής και τραγουδιστής, μαζί με την Κατερίνα του Χαράρη, καλλονή από τη Λάχκα της Ανω Λεσινίτσας, κι εγώ, ο ιερομόναχος Διονύσιος, μπροστά στο Ευαγγέλιο τους έβαλα και άκουσα την πιο πρωτάκουστη εξομολόγηση δύο νέων, που είπαν πως αμάρτησαν και πως ήρθαν να εξομολογηθούν γιατί σήμερα το πρωί φιλήθηκαν κρυφά κοντά στα πηγάδια του Καλόγερου, στόμα με στόμα, σαν τα πουλιά, είπαν, κι ας μην τους είδε κανένας, αλλά, σου λέει, τους είδε ο Θεός, και πρέπει να το ξέρει ο Θεός που φιλήθηκαν πριν να στεφανωθούν, και να τους συγχωρέσει για την ανομία, αλλά έγινε έτσι γρήγορα γρήγορα αυτό το φιλή γιατί απόψε ο Δημήτρη Σταύρος, ο λεβεντονιός, θα φύγει με τους άλλους για την επανάσταση, κι αφού ένας θεός το ξέρει αν θα γυρίσει ζωντανός, φιλήθηκε με την αγαπημένη του, και ίσως να είναι το πρώτο και το υστερνό φιλή τους, κι εγώ, ο ιερομόναχος, συγχώρεσα τους ερωτευμένους που

φιληθήκανε κι έκαμα το σταυρό μου και είπα: «Θεέ μου, ας γυρίσει νικητής, και θα τους βάλω κάποια μέρα και στεφάνι». Γένοιτο! Αμήν!

*Εν Άνω Λεσινίτση, Μονή Αγελάστου,
25 Μαρτίου 1821*

*Ιερομόναχος Διονύσιος
Ο ίδιος γράφω*

*Άνω Λεσινίτσα, 25.12.1999,
ημέρα Χριστουγέννων*

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Ο τελευταίος ασπασμός

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

«Μίλα, μαλέκω Δέσπω, τούτη τη βραδιά.»

Η γέριχη σκύλα ουρλιάζει συνέχεια, δεμένη έξω στο καλύβι της, στη ρίζα της ελιάς. Η μαλέκω Δέσπω, ξαπλωμένη στο κρεβάτι, ανοίγει τα μάτια κι αναστατωμένη κοιτάζει προς το παράθυρο.

— Να φας το κεφάλι σου, χρουσούζα! της λέει. Να φας το κεφάλι σου!

Και ξανακλείνει τα μάτια της.

— Τι λες, μω' μάνα; Θέλεις τίποτα; φωνάζει δυνατά κοντά στο αυτί της ο Γιώργης. Άνοιξ' τα μάτια να μας δεις. Εσύ έλεγες πότε να 'ρθουν να τους δεις όλους.

Ανοίγει τα μάτια.

— Ούι, ούι! Εδώ είστε όλοι, λέει, κι εγώ η χαμένη κοιμάμαι;

— Κοιμήσου, μανίτσα, της λέει η Γαρούφω. Ησύχασε λίγο. Μήνα θα βγάλεις τα σκυλιά απ' την αγγάρεια;

— Μια ζωή ύπνο θα κάμω, λέει. Αλλά τι ύπνος είναι τούτος σήμερα; Χάθηκα στον ύπνο σαν καμιά παλιοτεμπέλα.

— Κοιμάσαι με τις κότες και κατόπιν όλη νύχτα αφήνεις τη νύφη άυπνη, μάνα, λέει η Γαρούφω.

— Τι λες, μωρή καημένη κοπέλα μου; Ποιος έχει την τύχη να βγάλει τέτοιες κοπέλες, να του κλάψουν το χάλι; Ποιος τη χάρη του! είπε γελώντας.

Και ξανακλείνει τα μάτια. Ροχαλίζει μονομιás και κουνάει τα χέρια της. Ξανανοίγει τα μάτια. Σφίγγει το μαντίλι της.

— Εδώ είστε ακόμα εσείς; λέει. Τριγύρω μου; Τι ναι το κρεβάτι μου, κιβούρι είναι, να κάθεστε γύρω μου; Τι λέτε και λέτε και κουτσομπολεύετε σαν τσιατσιούτηδες; Με ξεκουφάνατε απόψε, καημένες.

Η σκύλα ξαναγουριάζει έξω στα καλύβι.

— Α, μω' νύφη, λύσ' τη σκύλα. Πώς και δεν την έλυσες; Αστόχησες να τη λύσεις; Τι έμεικε γουργιάζοντας κι αλυχτώντας, που να φάει το κεφάλι της;

— Λυμένη είναι, μάνα. Ας γουργιάζει, της είπε η νύφη.

— Και μη μου κάθεστε έτσι όλοι κρεμασμένοι τριγύρω μου, σας είπα. Τι 'μαι εγώ; Κλαψιάρρα, για ελεημοσύνη; Μη τυχόν και κλάψει καμιά γύρω από το κουτί μου. Θα σας πάρει ο διάολος. Θα ξυπνήσω, θα σηκωθώ, θα πεταχτώ απ' το κουτί, και θα τσακωθούμε. Και θα μας γελάσει ο κόσμος. Και τι έχετε να τραβήξετε κατόπιν... Θα πάρετε τα μάτια απ' το φόβο αν ξυπνήσει ο πεθαμένος. Άι, σωπάστε, τσακιστείτε, θα σας πω. Ο καθένας στην τρύπα του. Και μη μου ζαλίζετε το καύκαλο με τα μοιρολόγια σας.

Όλοι γελούν και ξεκαρδίζονται γύρω από το κρεβάτι

της. Κι η μαλέκω Δέσπω γελάει μ' όλη την ψυχή, περισσότερο και δυνατότερα από τους άλλους.

— Καλά λέω, η μαύρη. Δε θέλω κλάματα. Τα 'φαγα τα τσαίρια μου.

— Τι λες, μω' μάνα; Τι 'ναι αυτά που λες; Πού υπάρχει θάνατος;

— Καλά, μω' Γιώρη, τώρα ας μιλήσομε σοβαρά. Αλήθεια, ποιος θα το κάμει το κουτί μου; Τώρα δεν έμεινε ποδάρι από μαραγκούς. Έφυγαν όλοι για μέσα.

— Θα σε πάμε στο σεντόνι, δίχως κουτί. Κάνομε κι οικονομία. Εκατό χιλιάδες δραχμές κάνει ένα κουτί! είπε η Γαρούφω γελώντας.

— Άι τσακίσου εσύ με τις διαβολιές σου!

— Θα μας το φέρει η Πούλια, λέει ο Γιώρης.

— Α, η κότα μου, η καφο-κοπέλα μου. Θα την παιδέψω. Καλά, αυτή ναι, να μου πεις. Είναι νταρντάνα. Μοιάζει με τ' εμένα. Την εμπιστεύομαι.

— Πες, πες κάτι, την πειράζω. Δε σ' αφήνομε να φύγεις.

— Αχ, εσύ καημένε μου! Μας τρέλανες και μας πήρες την κοπέλα. Τι να σου κάμω; Έδειξες την ικανότητά σου. Αλλά να το ξέρεις. Δεν έχει ικανότερη από την Πούλια μου στον κόσμο. Μία είναι η Πούλια μου, και δυο δε γίνεται. Τήρα κορμάρα. Τήρα νιάτα. Ό,τι πιάνει στα χέρια της μάλαμα γίνεται. Τρέμει η δουλειά στα χέρια της Πούλιας μου.

— Η Πούλια μία είναι, δυο δε γίνεται, της λέει η Γαρούφω και μου πατάει το μάτι. Σου μοιάζει.

— Κοροϊδέψτε εσείς, κοροϊδέψτε, γιατί δε μας φτάνετε, λέει.

Η σκύλα ξαναγουργιάζει έξω στο μαντρί.

— Πάρτε ένα παλούκι απ' το φράχτη και βαράτε τη, σκοτώστε τη λυσσιάρα. Αλλά τι λέω; Έχει κι αυτή την έγνοια και το χάλι μου. Μ' είχε νοικοκυρά και την τάιζα τόσα χρόνια. Δε θα ξανακούσει τη φωνή μου, μω' παιδάκια μου.

Άξαφνα πετιέται και κάθεται στον κώλο. Η νύφη τής βάζει από πίσω το προσκέφαλο ν' ακουμπήσει. Κοιτάζει δεξιά κι αριστερά. Χαϊδεύει τη φουντωμένη μαλόχα στη γλάστρα, στο παραθύρι της. Πιάνει με τα χέρια τα πρησμένα πόδια της. Θέλει να τα κατεβάσει στις σανίδες, στο πάτωμα.

— Α, να τα στήριζα και μια φορά..., λέει. Να σηκωθώ και μια φορά στη μέση του σπιτιού.

— Για, λέμε ότι τα στήριζες και μια φορά απόψε. Τι θα κερδίσεις; την πειράζει η Γαρούφω.

— Θα χόρευα. Θα χόρευα και μια φορά στη μέση του σπιτιού μου. Αλλά μου κόπηκαν τα ρέπετα. Δε μου βαστούν τα κότσια μου. Πρήστηκαν τα ποδάρια μου από τις λάσπες του Βούρκου, ζαλωμένα γεννήματα. Έχω δέκα χρόνια που με βαστούν τα χάλια του Αντρέα μου. Καλό να 'χει η καρδούλα μου. Βιτόρα να του πάει.

»Θα χόρευα, μωρή μαύρη νια. Θα χόρευα... Σπίτι μου, σπιτάκι μου. Το 'χτισε ο καψο-γέρος μου, που άφησε τους κόπους του στα ξένα. Την είδατε αγοπάνω στον αντά, στο τζάκι, τη φωτογραφία του; Λεβέντης ο πατέρας σας.

— Αμ' και τι λεβεντονιά είχε πλάι του! την πειράζει η Γαρούφω.

— Τα μάτια σου τα δυο. Τι 'μουν εγώ; Ούδουλο και σκιορίδι, σαν κι εσένα; είπε χαμογελώντας.

Κι ύστερα σώπασε.

— Θέλεις τίποτα, μω' μάνα; της λέει ο Γιώρης.

— Όχι, μω' Γιώρη μου. Γιατί, είπα τίποτα;

— Ποιος σε καταλαβαίνει εσένα; της λέει η Γαρούφω.

— Α, εσύ τζινιάρια. Μη σου μείκει τίποτα αναπάντητο. Να 'χεις τέτοιες καλές κοπέλες, τέτοιες καλλονές, που να σε κοροϊδεύουν και τη νύχτα του θανάτου σου! Πού να τις βρεις τέτοιες καλλίμορφες; Πού σε βρήκα και σε γέννησα, τέτοιο σκιάχτρο;

— Έχεις το Γιώρη σου.

— Ποιον να 'χα; Εσάς για ξένες πόρτες;

— Ξέρεις, λέει η Γαρούφω, όταν ήμασταν μικρά, το Γιώρη τον φώναζε χώρια και το 'δινε φέτα με λάδι. Εμάς μας έριχνε νερό με ζάχαρη. Εβγαινε στη Γράβα και φώναζε «Ω... ω... ρε Γιώρη!...». Αχούσε ο Σκυλόλακκος και το Γατάτι. Κι ο Γιώρης άκουγε κι απολογιόνταν ή πέρα από τα Αραβουνά ή κάτω από τη Ζαγορίτσα.

— Τι σας ήθελα; Θα μου γεννούσατε το κόκκινο τ' αυγό;

— Το ίδιο και με τον Αντρέα, λέει η νύφη. Τον ξεχώριζε από τ' άλλα τα παιδιά και το 'βανε τ' αυγό στην τσέπη, το 'κανε χώρια τη φέτα με το λάδι.

— Τη ρίζα μου. Τα σπλάχνα μου. Το παιδί μου. Τ' αγγόνι μου. Τι να πούμε; Καλές είστε κι εσείς, μω' διάολε. Αλλά μια φορά το μήνα έρχεστε να με δείτε. Αμ' η άλλη, πέρα, η Πατρινή, πόσον καιρό έχει νά 'ρθει να με δει;

— Τι λες, μω' καφο-μάννα; Τα 'χασες; Δεν είμαι εδώ κάθε βράδυ; Κλειάω τα σφαχτά κι έρχομαι. Το ξέχασες; Κρίνε, μω' φουλέτση, λέει του Γιώρη.

— Τι να πούμε; Ας περάσομε κι αυτή τη νύχτα με αστεία.

Ακούμπησε ξανά στο μαξιλάρι. Έβαλε το χέρι κάτω από το μάγουλο κι έκλεισε τα μάτια.

Η σκύλα ξαναγαβγίζει στο μαντρί.

Η μαλέκω Δέσπω ανοίγει τα μάτια.

— Αέρα... αέρα..., λέει. Γιώρη μου, πνίγομαι, αέρα...

Την ξανασήκωσαν στον κώλο.

— Γιώρη, βάλε με στην καρότσα του Αντρέα. Θέλω να με βγάλεις όξω στο μαντρί. Θέλω να χορτάσω αγέρα. Νιώθω ασφυξία. Γρήγορα, Γιώρη μου. Βοήθα, νύφη. Θέλω αγέρα, θέλω να πάρω αγέρα.

Η νύφη κι ο Γιώρης τη βάζουν στην καρότσα. Ανοίγουν την πάνω πόρτα του μαγειρειού και βγαίνουν στο μαντρί. Έαστέρια λάμπουνε στον ουρανό και κρέμονται σαν τσαμπιά πάνω στην κρεβατίνα. Το φεγγάρι στάθηκε απάνω στις ελιές σαν παρατηρητής της νύχτας.

— Α, αστέρια, αστεράκια μου! Α, φεγγάρι, φεγγαράκι μου! Λάμψτε απόψε να σας δω, να σας χαρώ και μια φορά. Κι ας είναι η τελευταία. Πάλε δε θα σας ξαναδώ άλλη φορά. Φέξτε απάνω από το σπίτι μου κι απάνω απ' τις ελιές μου. Λάμπει η Κάλλοψη. Λάμπει το Προσήλιο. Λάμπει το Αγιοκάμι, η Παναγιά, η Πλακωτή και τα Πρεκούλια. Λάμπει το Καστρί εκεί ψηλά, λάμπουνε τ' Αραβουνά, λάμπουνε τα Λιβάδια.

»Α, μω' Γιώρη, άκουσα ότι θα ξαναπάρουν οι μπέηδες τα Λιβάδια.

Ο Γιώρης έλυσε τη σκύλα. Η σκύλα έτρεξε στο μαντρί και τριγύριζε στην καρότσα της. Βρυχήθηκε. Βόγκηξε. Ζύγωσε στα πόδια της κι έγλειφε τα χέρια της.

— Να μην πάθει τίποτα η σκύλα, Γιώρη, του λέει. Είναι από τη ράτσα της σκύλας που άφησε ο πατέρας σου, από το πρώτο ταξίδι. Θυμάσαι; Όταν έρθε ο γέρος, του 'γλειφε τα χέρια σαν να τον γνώριζε από παλιά.

— Έλα τώρα, μάνα, μην κρυγιώσεις. Άι να μπούμε μέσα. Είναι μεσάνυχτα.

— Α, όχι, όχι. Θα κάμομε περίπατο. Βγάλε με και λίγο απ' την οξώπορτα. Θέλω να κάτσω και μια φορά εκεί στο λιθάρι. Εκεί που έκατσα τόσα πρωγιά και τόσα απογέματα. Να την κι η πέτρα μου. Εδώ έκατσα κι ακούμπησα σ' όλα μου τα γεράματα.

Πάνω από την ελιά φύσηξε ένας ελαφρός αέρας και θρόισαν τα φύλλα. Ύστερα έτριξαν και χτύπησαν τις κλάρες ανάμεσά τους.

— Τι φεγγάρι, μέρα απόψε! Καλότυχο. Να δω και μια φορά τα μέρη μου με το φεγγάρι. Να δω τελευταία φορά τα μέρη μου και τα βουνά μου. Κινώντας ψηλά από τον Αϊ-Λια της Μάλτσιανης, από τη Σπάρα ως τη Μουργκάνα, πο 'φαγαν τόσα σώματα. Καλά λέει ο Μάμης στο τραγούδι του για τα κοράκια που τρώνε τα κορμιά στη Σπάρα. Ο καφο-Λάμπης της Φωτεινως. Απέχει πίσω χάθηκε κι ο Νικόλας της Βανθίας μας. Κι έπεσε και γκρεμίστηκε και πάγωσε στο χιόνι. 'Ηθελε να πάει στον πατέρα, ο καημένος. Καλά περνάει τα τέλια, αλλά τι το θέ-

λεις; Πάγωσε στο χιόνι. Τώρα, όπως λένε, ο πατέρας το 'καμε έναν μαρμαρένιο τάφο και μπήκε κι ο ίδιος μες στον τάφο. Κι εσύ, Γιώρη, καλά τα λες στο τραγούδι σου για τον καψο-Νικόλα.

Η σκύλα κάθονταν στα δύο πόδια, σαν άγαλμα, πλάι στην καρότσα της και την κοιτούσε μ' απορία μες στα μάτια.

— Τι θα γίνουν τώρα τα χωράφια εκεί κάτω, χέρσα κι έρημα, μωρέ Γιώρη μου; Ποιος το 'λεγε ότι θα καταντήσουν τέτοια; Καλά, οι άλλοι τ' άφηκαν κι έφυγαν. Αμ' η μαυρο-Γαρούφω μας; Τι γύρευε ν' αφήκει το σπίτι της και να μου γκιζεράει στους δρόμους του κόσμου; Τι 'ναι αυτή; Κούτσιχη είναι; Της πήρε το μελό αγέρα, όπως στους νέους. Μήπως δεν είχε σπίτι της; Αφού της χτίσαμε σπίτι. Της δώκαμε τον καλύτερο τόπο. Την καλύτερη άπλα, πίσω από το αλώνι.

— Μάνα, τα ξέρει η ίδια αυτά, μόνη της.

— Τι ξέρει, που της ξεραίνεται; Τήρα κάτω την Μπολιάνα της Τσερκοβίτσας. Φύτρωσαν τα γρούζα απ' άκρη σ' άκρη. Τήρα τη Ζαγορίτσα. Πελεκάει όποιος θέλει. Κόβει ελιές όποιος θέλει. Ξεκλεμίζει κλάρες όποιος θέλει. Μάζεύει ελιές όποιος θέλει. Τήρα τα Λιβάδια. Μπήκαν με τα κοπάδια οι Λιάπηδες. Και καλά κάνουν. Κι αυτοί θέλουν να ζήσουν. Αφού τ' αφήνουν οι δικοί μας. Τ' αυλάκια ξεχαρβαλώθηκαν. Τα χωράφια τα 'φαγαν τα καθούρια, κι οι δρόμοι οργώθηκαν απ' τις θεομηνίες.

— Θα σιάξουν, μάνα, μη χολιάζεις.

— Την κάτω εκκλησιά, του Άγιου Ανδρέα, την έφτιαξαν καλά, μου είπαν.

— Όχι και καλύτερα.

— Καλά, μω' Γιώρη, το σιάξατε το μνήμα κάτω στον Άγιο Ανδρέα; Το μέτρησε καλά ο Μάμης; Μη δε με πάρει, μω' παιδί μου, και ντροπιαστείτε με τ' εμένα την τελευταία στιγμή, που θα με πάτε εκεί κάτω. Καμιά φορά το κάνει ο διάολος.

Από την καλύβα έβλιαξε το κριάρι κι ακούστηκαν τριξίματα.

— Το κριγιάρι θα σφάξεις αύριο, μω' Γιώρη; Πιστεύω θα φτάκει. Θα 'ρθει κόσμος. Έχω τόσους απ' τη Δίβρη, τόσους από τον Αγιαντριγιά, τόσους από τη Γριάσδανη, τόσους από τη Λεσινίτσα.

— Κάτσε, ρε μάνα. Μη χολιάζεις. Τι να αυτά που λες;

— Να μην ντροπιαστείς, μω' παιδί μου. Για ταύτο σ' τα λέω. Να μη μας ακούσουν αυτές οι σιοντόρες μέσα και με κοροϊδεύουνε. Γι' αυτό σου 'πα να βγούμε όξω. Κατάλαβες;

— Τι λες, μω' μάνα, να τηλεφωνήσω του Αντρέα μας;

— Τι να σου πω, μω' Γιώρη μου... Θα το τρομάξεις το παιδί. Θα 'ναι κι αποσταμένο, το μαύρο. Το είδα πέρσι, που με πήρε στην Αθήνα. Έφευγε απ' τα χαράματα και γύριζε τη νύχτα. Να το 'βλεπα και μια φορά, καλά θα 'τανε. Αχ, η Γαρουφαλίτσα μου πόσο μ' ήθελε! Τα μάτια μου. Θα μοιάσει από τ' εμάς αυτή, Γιώρη. Θα μοιάσει την Πούλια μας. Σο 'χει ένα μάτι, η καρδούλα μου! Κι εμείς όλοι μ' αυτή στο στόμα. «Λίτσα» και «Λίτσα». Τους είπα να της βάλουν ένα σκόρδο στην τσέπη. Ας της ράψουν ένα σκόρδο. Όπως είχα της Πούλιας μας. Αλλά η μαμά της γελούσε. «Θα μυρίζει σκόρδο, μω' γιαγιά», μο 'λεγε.

Ο Γιώρης σφούγγισε τα δάκρυα απ' τα μάτια. Κι αυτή τον κατάλαβε κάτω από τη λάμψη του φεγγαριού.

— Μην κλαις, μω' παιδί μου. Μην κλαις. Εσύ απόψε πρέπει να δώκεις κουράγιο στις άλλες, τις κατουρομάτες. Εγώ θα φύγω αλήθεια. Δε θα κάτσω εδώ να γίνω βρικόλακας. Πάνε τ' αστεία. Ας τις πειράζω εγώ. Δεν έχουν καρδιά οι γυναίκες. Γι' αυτό σου 'πα να βγούμε να κουβεντιάσομε όξω στο μαντρί μας.

— Πιστεύω ότι τώρα τελειώσαμε, μάνα. Πάμε να φύγομε μέσα;

— Όχι!

— Θα κρυγιάσεις.

— Όχι! Ξέρεις γιατί έκατσα εδώ οξω τούτα τα δέκα τελευταία χρόνια, σ' αυτή την πέτρα;

— Και ξέρω, και δεν ξέρω.

— Να μάθεις. Για να 'μαι κοντά στο δεντρολίβανο που φύτεφες εσύ στη λιάσα κι έγινε θάμνος.

— Κατάλαβα, λέει ο Γιώρης.

— Εκεί ξεψύχησε ο συχωρεμένος ο πατέρας σου, Γιώρη μου. Γι' αυτό και στάθηκα και κάθισα σ' αυτό το λιθάρι δέκα χρόνια. Ήθελα να 'μαι μαναχή μου, να κουβεντιάζω με την ψυχή του. Μ' άφηκε μικροπαντρεμένη. Κι έφυγε στα ξένα. Με τ' εσάς, με τα τρία γκουτζουβέλια στην αγκαλιά μου. Εσύ, η Γαρούφω και η Πάτρα. Έμασε δέκα λεφτά στην τσέπη στο πρώτο ταξίδι κι έρθε κι έκαμε το σπίτι. Και ξανάφυγε. Και κατόπιν, ο καταραμένος πόλεμος. Και τα καταραμένα σύνορα. Εμείς από δω. Αυτός από κει. Και γύρισε στα γεράματα στο σπίτι του. Κι όπως ξέρεις, πέντ' έξι μήνες τον είχαμε. Κι έπεσε, του

στάθηκε η καρδιά ένα απόγιομα εδώ στην οξώπορτα. Στη λιάσα του μαντριού του. Στο καλντερίμι. Στις σκάλες του σπιτιού του. Γι' αυτό, παιδί μου Γιώρη, είχα πιάσει το λιθάρι κι έκατσα στην πέτρα. Σαν να ήμουν κοντά του. Να το 'κανα παρέα και κουβέντες στη σιωπή, να μ' ήταν μόνος. Φτάνει όλη η ζωή του μόνος. Και στο θάνατο μόνος. Κάτι δεν πάει, έλεγα. Καέννας δεν κατάλαβε. Μόλις ξημέρωνε η μέρα του Θεού, εγώ εδώ, στην πέτρα μου. Τάχα αρμάθιαζα καπνό. Και μάζευα τις κότες με φωνές και χουγιατά στους κήπους. Από τα τότες δε με είδε το πηγάδι. Δεν πάτησα στο μεσοχώρι. Ούτε παράμερα στους όχτους που βοσκούσα τα αρνάκια. Κατόπιν, οι ρευματισμοί. Πρήστηκαν τα ποδάρια μου. Κι έρθανε τα γεράματα. Και τώρα, να, τα σπίτια του χωριού γίνανε ρημάδια. Κοίτα πώς καίλιασε της Μήτσαινας, το ρημάδι του καφο-Μήτση. Πάει. Έκλεισε κι αυτό. Και τις νύχτες σε τρώνε οι κουκουβάγιες. Κι αυτή η μαυρο-Αθηνά πώς το 'καμε τέτοιο; Πού τον άφηκε τον Τσιαύο της; Χήρα όλη τη ζωή, δεμένη με το μαύρο το μαντίλι. Και πάει... Κι η άλλη, η δική μας, η μαύρη νια, πού τον άφηκε τον Κυριάκο της;...

»Αλλά τι θα 'λεγα, Γιώρη μου; Α, θα 'λεγα για τον πατέρα. Έκατσα και κράτησα το σπίτι. Δεν τ' άφηκα να φύγω, να πάνω στα πίζαλα. Τον καρτερούσα όλη μου τη ζωή εδώ στη ρούγα μας.

— Πάμε, μάνα. Τα 'καμες όλα όχι και καλύτερα του πατέρα.

— Πάμε σιγά σιγά, μω' Γιώρη μου. Καλά λες. Μας καρτεράνε οι κοπέλες.

Μια αλεπού αλύχτησε πάνω από την Πλακωτή και τα Πρεκούλια.

— Στάσου λίγο να χαϊδέψω το δεντρολίβανο. Στάσου φίχα να μαλάξω τη ροδιά. Και φίχα να χαϊδέψω τα φύλλα της πορτοκαλιάς.

»Τα κλήματα καλά τα έχεις. Είσαι μερακλής εσύ για τις περγουλιές και τις κρεβατίνες. Κλάδεψ' τα γρήγορα εφέτος, γιατί είναι καλό φεγγάρι. Είδα το φεγγάρι. Είμαι σαν ο Θάνος, που γνώριζε τον καιρό απ' το φεγγάρι κι απ' τ' αστέρια. Τώρα έχεις δύο πούσια. Έχεις και της Γαρούφως, της αχάριτης. Που 'ριξε τους κόπρους της στα πούσια και στις ασβεσταριές και τ' άφηκε και πήρε τα έρημα.

— Μην το ξαναπείς, της κακαφαίνεται.

— Πότισε καλά τα κλήματα. Να χορτάσουν. Και ξέρω, τώρα που θα φύγω εγώ δε θα σας πιάνει τόπο το σπίτι. Θα φεύγετε τριγύρω όξω στα πιράρια. Εσύ ως απάνω στον Καστό κι η νύφη στους όχτους της. Μην την αφήνεις τη νύφη ν' αποσταίνει. Φτάνει, κουράστηκε με τ' εμένα. Είναι καλή η νύφη. Δε λέει της κότας «Σιου!». Δεν τα λέω μπροστά της, γιατί είναι παραπονιάρα. Δεν ακουγεται. Ποια άλλη θα 'τρωγε φωμί με τ' εμένα την ανάποτη τόσα χρόνια και να μην ακουστεί, Γιώρη μου; Προπάντων με τ' εμένα, που ήμουνα αντάρτης. Έβανα φωτιά σ' εκατό χωριά αν δεν περούσε το δικό μου. Αλλιώς, δε ζούσα μόνη, ζωντοχήρα, μες στο χαλασμό, με τρία παιδιά, σε τούτο το χωριό, παιδί μου.

Στην πόρτα περιμέναν οι γυναίκες.

— Χαθήκατε, λέει η νύφη. Δεν είχατε τόπο μες στη ζέστη να τα πείτε;

— Ε, μω', τα 'πες με το μοναχό σου; Τα 'πες με το Γιώρη σου; την πείραξε η Γαρούφω.

— Μήνα θα σοβαρευτείς καμιά βολά εσύ;

Την ξάπλωσαν στο κρεβάτι.

— Θέλεις έναν καφέ, γιαγιά; λέει η Πούλια.

— Και μην ξεχάσετε, λέει, τα πάθια μας.

— Σαν ποια; Είναι κι άλλα; ρωτάει η Γαρούφω.

— Τα ξέχασες, μαυρο-νια; Τον ξέχασες τον Ιούδα από το Τριχάτι, που με πήρε εξορία εκεί πάνω στα βόρεια; Τάχα πως θα λιποταχτούσα. Πως θα λιποταχτούσαμε φAMILIKWΣ για την Ελλάδα. Ο σπιούνος, ο κακούργος, που να μη σώσει να του βγει η ψυχή. Να τη δώσει του διαόλου. Και να μη λιώσει. Εδώ να τα βρει όσα μας έκαμε. Εσύ ήσουν κοτζάμ κοπέλα, πώς τ' αστόχησες;

— Ας τ' αφήκομε τ' αστεία, μάνα. Εσύ ήσουν αντρογυναίκα. Πώς να ξεχάσομε τα πάθια; Μας κατάσχεσαν το σπίτι. Μας έκλεισαν στο μαντζάτο εμάς τα τρία όταν σε πήραν εξορία. Κι όταν κοιμόμασταν τη νύχτα, ήμασταν φυλακή στο σπίτι μας. Ο παλιο-Πύλιος, ο αστυνόμος, μας έβαζε το τραπέζι πίσω από την πόρτα, να μην του φύγουμε για την Ελλάδα. Και κοιμόταν πάνω στο τραπέζι, ν' ακούει τι γίνεται.

— Το 'θελαν δικό τους, μω' κοπέλα μου, γιατί εγώ δεν τους άνοιγα τ' αρχοντικό του πατέρα σας. Οι κακούργοι! Μας ξετόπισαν από τον ιδρο του πατέρα σας. Ήταν οι κατσοκλέφτες. Έφεναν τα κλεμμένα γιδοπρόβατα του κοσμάκη μες στο πυκνό κουρί με τους φτελιάδες. Και φώναζαν τη νύχτα ν' ανοίξω για αλάτι. Εγώ το 'δενά σ' ένα μαντίλι και το 'ριχνα από το παραθύρι. Κι ας είχαν το

σπίτι μας γιατίακι τον καιρό του ανταρτοπόλεμου. Ώσπου στρίμωξαν όλη την οικογένεια σ' ένα δωμάτιο. Αλλά δε μας έχασ' ο Θεός. Αυτοί πήγαν κατά διαόλου. Αυτά να μην τα ξεχνάτε. Γιατί θα βγαίνω τις νύχτες και θα σας ζητάω λογαριασμό! λέει γελώντας. Κι ήταν γνωστοί, δικοί μας, τα ζαγάρια.

Χτυπάει το κινητό τηλέφωνο.

— Έλα, μπαμπά. Τι κάνει η γιαγιά;

— Καλά είμαι, παιδάκι μου. Να 'χεις την ευχή μου. Να μου ζήσεις με τη φαμίλια σου. Με τη Γαρουφαλίτσα σου. Φίλησε τα μάτια μου. Να 'ρθει το καλοκαίρι για να δει τις γιαγιές του Αγιαντριγιά της.

Ο Γιώρης βγαίνει έξω και κουβεντιάζει.

— Αντρέα, του λέει. Άκου. Αν μπορείς, έλα. Τώρα παραμιλάει. Αφού και τη μαμά σου τώρα τη λέει Τσίλω. Τσίλω ήταν η μητέρα της.

— Ακούτε, μαρέ παιδιά μου, λέει. Εγώ έμεινα ορφανή. Ήταν τό Δεκατέσσερα. Στο χαλασμό του Δώδεκα μας έκαψαν τα σπίτια. Κάχτα η Δίβρη. Κάηκε ο Αγιαντριγιάς. Η Τσερκοβίτσα. Όλος ο Βούρκος διάβηκε και πάει για τη Λεσινίτσα, στην Κλεισούρα. Κατόπιν ήρθε ο καπετάν Φαρμάκης. Όλος ο κόσμος τραγουδούσε «Γεια σου, καπετάν Φαρμάκη! Γεια σου, καπετάν Φαρμάκη!». Έρθε ο καπετάν Πουτέτσης, ο καπετάν Θύμιος, ο Βαγγέλη Γένης, ο Βαγγέλη Τσέκος. Μας γλίτωσαν. Γλίτωσαν τα χωριά μας. Τους θυμιόμαι. Όλα παλικάρια. Με τα φουσεκλίκια τους. Το βράδυ κοιμηθήκανε στη Δίβρη. Στο σπίτι του πατέρα μου. Στ' αρχοντικά τα ζιαγκάτικα. Γλίτωσε ο κόσμος. Όπως είπε ο Άγιος Κοσμάς: «Καλότυχα είναι τα

βουνά του Αϊ-Δονάτου, πολύ κόσμο θα γλιτώσουν». Σε κάθε κακό, παιδιά μου, να 'χετε τα μάτια στα βουνά της Λεσινίτσας.

»Κατόπιν έφυγαν για τα Τρία Αυγά. Εκεί σκοτώθηκε ο θείος μου. Πάει μαναχή της η μάνα μου και τον πήρε και τον έφερε φορτωμένο στο μουλάρι. Όταν έφτασε στην Καμάρα, στάθηκε να τον πλύνει. Της φάνηκε πως τη δάγκασε. Ήταν λεχώνα. Την πιάσανε οι θέρμες. Αρρώστησε. Και πέθανε. Κι ορφάνεφα κι εγώ η δόλια. Δίχως μάνα από τα δεκατέσσερα. Αλλά είχα καλή μητριά. Την Τσίλω. Ή όχι, μω' Τσίλω; λέει της νύφης της.

— Τι Τσίλω, μω' καφο-μάννα; Εγώ είμαι η νύφη σου. Η άλλη, η Γαρούφω. Τόσο γρήγορα με ξέχασες;

Και την έπιασε το παράπονο.

— Α, έχεις δίκιο. Εσύ είσαι παραπονιάρρα και το κακοβάνεις. Αλλά μη μου το κακοβάνεις. Μπάμπω είμαι εγώ, μω' νυφούλα μου, και για τον άλλο κόσμο κίνησα απόψε. Σας χαιρετώ για τελευταία φορά απόψε όλους σας.

»Και, που λέτε, ξανάρθε ο καπετάν Θύμιος στον ανταρτοπόλεμο ως το Κουλουράτι. Αλλά δεν μπόρεσε να κάμει τίποτα. Τον γύρισαν πίσω πάλε οι δικοί μας. Κι έφυγε ο άνθρωπος και πέθανε μακριά με τα μεράκια του.

»Πίστευε στο Θύμιο κι ο αδερφός μου ο Βαγγέλης. Είχε μια γούνα, μωρ' μάνα μου, ο Θύμιος που μπορούσε να σκεπάσει όλο το Βούρκο και τα χωριά του Θεολόγου.

»Και φυλάκισαν το Βαγγέλη, τον αδερφούλη μου. Όλη τη ζωή στη φυλακή, ο καημένος. Του πήρανε το μαγαζί. Το 'σπασαν τα χέρια. Και πέθανε κι αυτός ο μαυρονοικοκύρης σε μια αχυροκαλύβα. Και τα κτήματά

του τα πήρανε άλλοι, που να μην τα χαρούνε!

— Μη βρίζεις, μάνα, η κατάρα σου πιάνει.

— Αστραπή να τους βαρέσει! Ακόμα δεν τους βάρεσε τους Βασιλοτσιληδες, που μας έκαναν φλετρουφέδες για ένα πάκο που μας έστειλε ο καψο-γέρος!

— Ηρέμησε, μωρή μάνα! Ηρέμησε! Κουράστηκες πολύ απόψε.

— Όχι, λέει. Αφού όλη την ημέρα κοιμόμουνε. Εσάς σας άφησα άυπνους. Αλλά απόψε μ' έχετε. Μπορεί να μη με δείτε πια. Καμείτε γκαμπούλι απόψε τις ιδιοτροπίες μου. Εγώ ήμουν ιδιότροπη. Εγώ ήμουν άντρας. Δεν ήμουνε γυναίκα. Έκανα το νόμο στον Αγναντρογιά. Κι ας ήμουνε θιγμένη. Ανοιχτό το σπίτι μου. Όσοι περνούσαν και τους έπιανε η νύχτα, όλοι εδώ έρχονταν, έτρωγαν έπιναν, και πάλι δε ζητιάνεφα. Να 'χει καλά ο Θεός την ψυχή του γέρου μου, του Αντρέα. Να 'χει καλά το Γιώρη, τον Αντρέα.

— Εμάς μας ξέχασες, μω' γιαγίτσα μου; την πειράζει η Πούλια, που ξεσκονίζει το σπίτι, ταχτοποιεί τα φορέματα και σκουπίζει.

— Ποιος σε ξεχάει εσένα; Εγώ σε παίνεσα πρώτη. Καλά, μω' Πούλια, πώς τον λένε τον άντρα σου;

— Αλήθεια, γιαγίτσα μου, τον ξέχασες;

Οι γυναίκες σηκώθηκαν. Μια ετοίμαζε τα πιάτα και τα χουλιάρια κι άλλες τα φαγιά.

— Άκου κι εσύ, παιδί μου, μου λέει. Πρέπει να 'σαι περήφανος. Ξέρεις από τι σόι πήρες γυναίκα; Από το σόι του Φιλήμονα, του γούμενου του Θεολόγου. Αυτός έχτισε το μοναστήρι του Αϊ-Γιάννη. Αυτός έχτισε το γεφύρι του Θεολόγου. Αυτός ήταν ο πνευματικός ηγέτης της επανάστα-

σης του Λυκουρσιού. Στο παλιό πατρικό μας, που πάνω του χτίστηκε τούτο το καινούργιο, ευλόγησε κι έφαλε ο Φιλήμονας. Ορκίστηκαν πάνω στο Βαγγέλιο τα παλικάρια του, ο Αναγνώστη Τρίχας, ο Ζήση Σταύρος, ο Καρχασίνας, να πολεμήσουν καταπόδι την τουρκιά. Το Βαγγέλιο ήταν κρυμμένο ως αργά πίσω από το κόντισμα, αλλά το κατάσχεσαν όταν τελείωσε ο ανταρτοπόλεμος. Να το ξέρεις, πίσω από το ιερό του μοναστηριού, εκεί που 'ναι μια μεγάλη δάφνη, εκεί είναι θαμμένος ο Φιλήμονας.

— Εγώ είμαι καλύτερος απ' όλους! της λέω γελώντας.

— Αχ, μωρέ καημένο μου! Έχεις δίκιο να κοροϊδεύεις. Αφού μας ξετρέλανες την κοπέλα μας, έχεις δίκιο τώρα να με πειράζεις.

— Πού θα 'βρισκες καλύτερον από μένα;

— Θα 'βρισκα πασιά, λέει. Αλλά τι να 'κανα;... Σας είδα ένα βράδυ που φιλιόστανε κάτω από τις ελιές του Ζαφείρη κι είπα: Άσ' τα να κάμουν ό,τι θέλουν, τα παλιόπαιδα. Τι να πα, μω' παιδί μου... Πού να βρει ο καθένας, έτσι όπως εσείς, τον άνθρωπο της ζωής του;

Ήτανε πνεύμα αντιλογίας. Αλλιώς, δεν μπορούσες να περάσεις τον καιρό μαζί της. «Δε θέλω μουμούδια εγώ», έλεγε.

Ήξερε όλα τα νέα και τις ειδήσεις του κόσμου. Έβαζε κρυφά το ραδιόφωνο τις νύχτες. Και, με τ' αυτί ακουμπισμένο, άκουγε τις ειδήσεις. Με διπλωματικές κινήσεις τούς πείραζε όλους, και πάλι μ' όλους τα 'χε καλά και καμωμένα.

Τώρα είχε σφαλίσει τα μάτια κι ανάσαινε βαθιά, κατακουρασμένη.

Την κοιτούσα στα μάτια, που 'χαν χωθεί μες στις γούρνες κι έμοιαζε με τον Όμηρο. Στο μέτωπό της έλαμπε κάτι περίεργο, σαν άστρι της ζωής. Κατακόκκινη σαν μήλο, δίχως ρυτίδες, η μαλέκω Δέσπω, η ενενηντάρα, έμοιαζε με τη μακαρίτισσα γιαγιά μου, την Όλγα. Και τώρα, που η γιαγιά Όλγα είχε φύγει, με πονούσε η μαλέκω Δέσπω, σαν να 'ταν η γιαγιά μου η Όλγα.

Τώρα σάλευε περίεργα τα ματόφρυδά της και κουνούσε τα δάχτυλα σαν κάτι να μετρούσε ακαταλαβίστικα.

Ξανάνοιξε τα μάτια της.

— Πόσα χρόνια είχε η γιαγιά σου όταν πέθανε; μου λέει.

— Ενενήντα πέντε, της λέω. Εσύ έχεις τράτο. Έχεις κι άλλα πέντε ακόμη. Γι' αυτό, κοιμήσου.

Ξανάκλεισε τα μάτια.

Ακούμπησα στο σίδερο του κρεβατιού και λαγοκοιμήθηκα.

Σαν από τα κατάβαθα των ονείρων, μες στη νύχτα έβγαινε ένα τραγούδι:

*Εξέφεξ' η ανατολή
και πάει η Πούλια πέντε...*

Σοβαρεύτηκα και σιγά σιγά ήρθα στα λογικά μου.

Η μαλέκω Δέσπω παρανοϊκά τραγουδούσε, κι όλοι κοιτούσαν τριγύρω της.

Θυμήθηκα την Πούλια που 'λεγε πως όταν είχε πυρετό

η μαλέκω Δέσπω τραγουδούσε όλη τη νύχτα δεκάδες τραγούδια. «Τότε», μου 'λεγε, «έμαθα όλα τα τραγούδια της. Το τετράδιο με τα τραγούδια που σου 'δωσα είναι γραμμένο από τα παραληρήματά της.»

— Βοηθήστε με, λέει. Άστε, ίσο. Δεν πάει μόνο το τραγούδι. Θέλει την παρέα του:

*Εδώ νερό δεν είναι,
αίμα έχει πολύ...*

Ποιος θα πάνει στο περιβόλι, στο πηγάδι, να κόψει κάτι νεράντζια, να κινήσομε το γάμο; Να φτιάξομε τη νεραντζιά;

Βγήκα στο παραθύρι. Αντίπερα γλυκοχαράζαν τ' Αραβουνά. Τ' αστέρια σβήγανε και χάνονταν πίσω από τις ελιές. Το φεγγάρι σκαπετούσε στο Κουλουράτι, ροβολούσε κι έπαιρνε τον κατήφορο για τη θάλασσα,

Πάτησα το κασετόφωνο κι έκανα νόημα σ' όλους να σταματήσουν. Να ηχογραφήσω τα τραγούδια της.

— Κάμε ίσο, Άρη μου! Πες και του Γρηγοράκη, είπε η μαλέκω Δέσπω. Να πάμε για το γάμο τραγουδώντας. Όλοι μαζί τραγουδώντας.

— Πάει η γιαγιά, είπε η Πούλια και ρίχτηκε στην αγκαλιά της.

— Την ευχή μου να 'χεις! Την ευχή μου να 'χετε, ψυχούλες μου!

Ο Αντρέας, ο Γάκης, ο Γιώρης κι εγώ πήραμε στην

πλάτη το κουτί της. Ως τα μνήματα του Αγίου Ανδρέα. Και κάθε τόσο μας βοηθούσαν και μας απάλλασσαν άλλοι τρεις τέσσερις. Την περάσαμε από το μεσοχώρι, από το πηγάδι, να δει για τελευταία φορά τα νερά της.

Ο παπα-Θύμιος στο κήρυγμα τη χαρακτήρισε καλή χριστιανή, που 'χε ζητήσει να κοινωνήσει λίγες μέρες πριν πεθάνει. Την πήγαμε στον τάφο της. Το δίπατο μνήμα την πήρε ίσα ίσα, μαζί με το γερο-Αντρέα της. Περάσαμε όλοι μπροστά της και την ασπαστήκαμε. Την ακουμπήσαμε στη γη. Βάλαμε το καπάκι. Τα λουλούδια. Τα πρώτα σβόλια έπεσαν πάνω στο κουτί της.

Μου 'τυχε να μοιράσω τα κόλλυβα. Το στάρι ήταν τυλιγμένο στις χαρτοσακούλες που 'χε φέρει ο Αντρέας από την Αθήνα.

Ο Μάμης, με δυο ποτήρια και με την μπουκάλα το ρακί στην τσέπη, γυρόφερνε στο κοιμητήριο.

Η Πούλια μοιράζε τα κεριά και τις καραμέλες.

Ο Γιώργης, η Γαρούφω, η Πάτρα αρμαθιάστηκαν πάνω στο μνήμα.

— Αιώνια η μνήμη της, είπε ο παπα-Θύμιος.

Ξέσπασαν ξανά σε κλάματα.

— Φτάνει, τους λέω. Γιατί μπορεί να ξανασηκωθεί και να σας πει «Άι στο σπίτι σας. Αφήστε με ήσυχη και μη μου σκίζετε το κεφάλι. Έτσι δε σας άφησα βασιέτι; Εγώ έφυγα τραγουδώντας κι εσείς μουρμουράτε;».

Την αφήσαμε εκεί κάτω στο κοιμητήριο του Αγίου Ανδρέα. Κι ήταν απίστευτο να μείνει μόνη. Ανάμεσα στα τρία βουνά, τα Αραβουνά, το Σεντενίκο και το Διβροβούνι. Και παντού σιγή.

Στη λιγνή πικροδάφνη στο κοιμητήριο, πλάι στον τάφο της, δε σάλευε ούτε ένα φύλλο.

Πάει κι η νύχτα που 'λεγα μέσα μου «Μίλα, μαλέκω Δέσπω, τούτη τη βραδιά».

Τώρα ήταν πρωί. Και σαν να 'λεγα μέσα μου «Μίλα, μαλέκω Δέσπω, τούτο το πρωί».

Ένα δάκρυ είχε παγώσει στην άκρη του ματιού, και το σφούγγισα να μη με δει κανένας. Ήταν από τον επικήδειο λόγο του δάσκαλου: «Μας έφυγες, μαλέκω Δέσπω! Αιώνια η μνήμη σου, αντρογυναίκα του Αγιαντριγιά, ορφανή, ζωντοχήρα, εξόριστη και καπετάνα, αιωνία η μνήμη σου».

Φεύγανε όλοι από το κοιμητήριο κι αφήνανε πίσω τους τα μνήματα.

Εγώ έμεινα πίσω κι έφυγα από τους τελευταίους.

Έκοψα δυο κλάρες δάφνης και τις έκανα σταυρό πάνω στο μάρμαρο, στο μνήμα της.

Δεν ήθελα να με δει κανένας, και κανένας δεν είδε τις κινήσεις μου.

Και πήρα τον ανήφορο για το τραπέζι, πίσω από τους άλλους, στο μονοπάτι της εκκλησίας.

Ο πεθερός είχε σφάξει το καλύτερο τραγί της στάνης.

Τώρα στο καλύβι της αυλής κοιμόταν ξαπλωμένη η λαχανιασμένη σκύλα που αλυχτούσε όλη τη νύχτα. Ήταν ένας ύπνος θάνατος. Σαν να μην είχε κοιμηθεί ποτέ στη ζωή της. Κι ας μπαινόβγαινε στο σπίτι τόσος κόσμος.

Αγιαντριγιάς, Δεκέμβρης 1999

Άγιοι Σαράντα, Απρίλης 2000

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Το ιντερμέδιο
του φόνου

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

...Και φέρανε για μάρτυρα την κόρη τη μικρή, που στάθηκε αφηρημένη μπροστά στο δικαστικό σώμα. Κι αριστερά η κατηγορούμενη. Η φονιάρα, που σκότωσε τη μάνα της στην αυλή του σπιτιού της. Κοιτάχτηκαν κι αλλάξανε τα βλέμματα.

Κι ο δικαστής ξεφυλλίζει τα χαρτιά του. Δύο βοηθοί δικαστές, με τις χλαμύδες τους, τα μαύρα ράσα τους, αριστερά και δεξιά του. Κι ο εισαγγελέας δεξιά σ' ένα τραπέζι. Κι ο δικηγόρος με τις σημειώσεις του.

Κι ο δικαστής αρχίζει τις ερωτήσεις του. Κι η στενογράφος αρχίζει να γράφει. Κεκλεισμένων των θυρών.

- Το ονοματεπώνυμό σου;
- Ντ. Κ.
- Ημερομηνία γέννησης;
- 1985.
- Όνομα πατρός;
- Ζ.
- Όνομα μητρός;

Η μάρτυρας σιώπησε. Κατάπιε το σάλιο της. Έβγαλε το μαντίλι της. Σφούγγισε τον ιδρο της. Ένα δάκρυ έσταξε πάνω σ' ένα βιβλίο. Στο τραπέζι του δικαστηρίου. Μπροστά της.

— Είσαι η μικρή κόρη της Μ., που τη σκότωσαν στην αυλή σας;

— Ναι, είμαι.

— Γράφε, λέει ο δικαστής στη στενογράφο. Είναι η κόρη της Μ.

Γυρίζει προς τη μάρτυρα.

— Πόσων ετών είσαι;

— Δεκαπέντε.

— Ποιος τη σκότωσε τη μάνα σου;

Η μικρή γύρισε προς την κατηγορούμενη.

— Αλήθεια, αυτή σκότωσε τη μάνα σου;

— Ναι.

— Πού;

— Στην αυλή μας.

— Είσαι σίγουρη γι' αυτό;

— Σαν το ψωμί που τρώμε.

— Θυμάσαι πώς έγινε;

— Ήταν πέρσι το καλοκαίρι. Εγώ με τη μάνα κάναμε σάλτσα από ντομάτες έξω στην αυλή μας.

— Ήσουν κοντά στη μάνα σου;

— Δυο τρία μέτρα μακριά.

— Στη μέση της αυλής;

— Η μάνα ήταν λίγο πιο πέρα. Πίσω από τη θημωνιά. Ακουπούσε στα ξύλα.

— Και πούθε ήρθε η κατηγορούμενη;

- Φώναξε πίσω απ' τον αυλόγυρό μας.
- Εσύ την είδες;
- Έβγαλε το κεφάλι πίσω από τον πύργο.
- Είναι ψηλός ο πύργος;
- Γύρω στο ενάμισι μέτρο.
- Τι σου είπε;
- «Πού είναι η μάνα σου;»
- Εσύ τι της είπες;
- «Εδώ», της είπα.
- Μετά τι έγινε;
- Κατόπιν η μάνα μου βγήκε πίσω από τη θημωνιά.
- Ύστερα;
- «Γιατί μου πήρες τον άντρα μου;» της λέει. «Καλύτερη ήταν η άλλη, που την πήρες νύφη στο σπίτι σου;» Σήκωσε το ντουφέκι. Τ' ακούμπησε στον πύργο και σημάδεψε τη μάνα μου.
- Πιο σιγά, να τα γράφει η στενογράφος.
- Εντάξει.
- Τι άλλο είπε;
- Τίποτ' άλλο.
- Τι της είπε η μάνα σου;
- «Μη», της είπε. Και σήκωσε τα χέρια να τη σταματήσει.
- Είπε τίποτ' άλλο η κατηγορούμενη;
- Όχι, τίποτα.
- Την είδες την τελευταία στιγμή τη μάνα σου;
- Την είδα. Όταν έπεσε σιάδι. Σκοτωμένη.
- Άκουσες πυροβολισμούς;
- Πώς δεν άκουσα...

- Θυμάσαι πώς τους έριχνε;
- Πώς δε θυμάμαι... Σαν τώρα θυμάμαι. Μια, δυο, τρεις ριπές.
- Σε ποια ριπή έπεσε η μάνα σου;
- Δεν κατάλαβα, γιατί τα είχα χάσει.
- Πόσες σφαίρες θα 'χε ρίξει;
- Οι άλλοι στο χωριό λένε για είκοσι έξι. Εγώ πώς να τις μετρούσα;
- Ο αδερφός σου πού ήταν;
- Στη σκάλα. Είχε δέσει το ένα παπούτσι του.
- Δεν είδε την πράξη;
- Εγώ έτρεξα στην πόρτα του σπιτιού. Του είπα να μη βγει, γιατί μπορεί να σκότωνε κι αυτόν.
- Αυτός τι έκανε;
- Έτρεξε ως την εξώπορτα.
- Αυτή τι έκανε;
- Τράβηξε το ντουφέκι από τον πύργο μας κι έφυγε.
- Ο αδερφός σου τι έκανε ύστερα;
- Βγήκε από την εξώπορτα.
- Είπαν τίποτα;
- «Μην έρχεσαι από πίσω», του είπε. «Θα σε σκοτώσω κι εμένα.»
- Είδες, ή άκουσες;
- Αυτά τα άκουσα. Γιατί ήταν έξω στη ρούγα μας.
- Ύστερα τι έγινε;
- Αυτή έφευγε προς τα πάνω κι έριχνε στον αγέρα.
- Κι ο αδερφός σου;
- Ξαναγύρισε και μπήκε στην αυλή μας. Τον είχε πληγώσει κι αυτόν στον ώμο του.

— Τον είδες;
 — Μπήκε μέσα κρατώντας τον ματωμένο ώμο του.
 — Άκουσε το χωριό για το φονικό που έγινε;
 — Πώς δεν άκουσε... Αυτή πυροβολούσε συνέχεια, και μετά το φόνο, στον αγέρα. Κάμποσα λεπτά αληθινός πόλεμος.

— Ήταν μακριά τα σπίτια σας;
 — Κάνα μισάωρο.
 — Ήρθαν γρήγορα ξένοι, χωριανοί στην αυλή σας;
 — Ήρθε ο Φ. και ο Λ. Όλα έγιναν σε λίγα λεπτά. Εγώ είχα γονατίσει στη γη κι είχα αγκαλιάσει τη μάνα μου. Δεν πίστευα πως είχε πεθάνει. «Να την πάμε στο νοσοκομείο», είπαν οι γριές. Τη σηκώσανε. Ούτε έδινε σημάδια ζωής. «Μάνα!» της φώναξα. Τσιμουδιά. Η αυλή μας είχε γεμίσει με αίμα. Εμένα μου φάνηκε άλλος ουρανός. Μου μελάνιασε ο τόπος. Μου τριγύριζε η γη σφοντύλι, και με πήραν μέσα. Όλο το σπίτι στριφογύριζε μπροστά μου.

— Με το δίκιο. Κρίμα. Αλλά πρέπει να ξέρουμε αν είχε κάτι με τη μάνα σου.

— Πώς δεν είχε... Είχε. Η κατηγορούμενη αγαπούσε τον αδερφό μου. Το ξέρουν όλοι στο χωριό μας. Είχαμε να κάμομε όμως. Η κατηγορούμενη ήταν αξαδέρφη μας. Κι η μάνα δεν ήθελε να πάρει ο αδερφός μου την πρώτη του αξαδέρφη.

— Πώς τα χαλάσανε; Τι ξέρεις; Άκουσες κάτι; Πες μας.

— Η μάνα τού έλεγε τις νύχτες «Δεν έχει άλλες κοπέλες να βρεις, παιδί μου; Είμαστε ένα σόι. Ένα αίμα. Θα

σας τιμωρήσει ο Θεός. Θα γεννήσετε τέρατα...».

— Κι ο αδερφός σου τι της έλεγε;

— «Τι να κάμω, μάνα;» της έλεγε. «Να την αφήσεις. Να βρει την τύχη της», του έλεγε η μάνα. «Αλλιώς, ντροπιαστήκαμε.»

— Εσύ το ξέρεις καλά ότι τα 'χαν σιαγμένα;

— Πώς δεν το ξέρω...

— Πού ξέρεις;

— Τους είδα πολλές φορές που συναντιόντανε στην εξώπορτά μας κατά το σούρουπο. Όταν γύριζαν τα γίδια απ' τη βοσκή. Στέκονταν πίσω από τους άλλους.

— Μόνο τόσα ξέρεις;

— Ντρέπομαι να το πω.

— Τι; Δε λέγεται;

— Τους είδα που φιλιούνταν ένα βράδυ, όταν βγήκα να βρω τον τράγο, που είχε αργήσει.

— Όταν τα χάλασαν, τι έγινε;

— Τον αδερφό μου τον αρραβώνιασαν.

— Με άλλη;

— Βεβαίως με άλλη κοπέλα απ' το χωριό μας. Καλή κι αυτή. Συνομήλική μου.

— Μετά το σκοτωμό της μάνας σας τι έκανε ο αδερφός σου;

— Ξαπλώθηκε στο χορτάρι.

— Είπε τίποτα;

— Όχι. Ξερίζωνε με τα χέρια τα χαμομήλια και τα τριφύλλια.

— Και μια φορά σε ξαναρωτάω να μου πεις: Τι είπε η κατηγορούμενη; Τι σε ρώτησε;

- «Πού είναι η μάνα σου;»
  - Πώς σου φάνηκε η κατηγορούμενη πίσω από τον πύργο;
  - Σαν αγρίμι. Σαν φάντασμα.
  - Γιατί, πώς είναι τα φαντάσματα;
  - Κοιτούσε πότε στη γη, πότε στον ουρανό, σαν τσακίρω, αλλήθωρη στο βλέμμα της, αναμαλλιάρια, με τα μαλλιά σηκωμένα.
  - Μήπως ήταν τρελή;
  - Όχι, τι τρελή;
  - Τι άλλο είπε;
  - Όταν βγήκε η μάνα μου πίσω από τη θημωνιά, της είπε «Γιατί μου πήρες τον άντρα μου; Καλύτερη ήταν η άλλη, που την πήρες νύφη στο σπίτι σου;». Και σήκωσε το ντουφέκι.
  - Και η μάνα σου τι έκανε, είπες;
  - Η μάνα μου σήκωσε τα χέρια. Και «Μη!» της είπε.
  - Η κατηγορούμενη λέει ότι της είχαν κάνει μάγια. Ότι η μάνα σου της είχε κάνει μάγια.
  - Πού να 'ξερε η μάνα μου από μάγια, μωρέ κύριε δικαστή;
  - Η κατηγορούμενη λέει ότι η μάνα σου μάζευε χορτάρια τις νύχτες κάτω από τα αστέρια.
  - Εμείς μαζεύαμε χορτάρια αργά για τα σφαχτά μας.
- Η κατηγορούμενη πετιέται από τη θέση της, ανάμεσα στους αστυνομικούς:
- Την είδα! Την είδα! Ήταν μια νύχτα που γυρίζαμε οι δυο με τον αδερφό σου κάτω από το ποτάμι. Την είδα. Την είδα. Την είδα που μάζευε τριφύλλια στα χωράφια

κάτω από το φεγγάρι. Κι αυτή μας είδε. Και ύστερα από κάτι μέρες μάς έβαλε και χωρίσαμε.

— Κάτσε κάτω, λέει ο δικαστής. Δεν έχεις το δικαίωμα να μιλήσεις. Θα απαντήσεις μόνο όταν σε ρωτήσουμε. Τώρα απάντησε: Είσαι σύμφωνη με τα όσα είπε η μάρτυρας;

— Είμαι σύμφωνη με όλα, κύριε δικαστή.

— Δηλαδή εσύ τη σκότωσες τη μάνα της;

— Εγώ τη σκότωσα, γιατί σκότωσε την αγάπη μου.

— Εσύ είσαι θεοπάλαβη, φονιάρα, μωρή σκύλα! Μας έφαγες! Μας ροκάνισες, μωρή σκύλα! φωνάζει η μάρτυρας.

— Εγώ, που μου σκοτώσατε την αγάπη μου;...

Εδώ λείπει η σελίδα της δίκης.

Άγιοι Σαράντα, Μάης 2000

Το τέρας
της Μουργκάνας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

Στον Μηλιώνη, στον Γκανά, στον Γκατζογιάννη,
στον Δημητρίου, στον Χουλιαρά, στον Γκουρογιάννη,
για την κοινή ανταριασμένη μας Μουργκάνα,
που μουγκρίζει σαν το τέρας στους βοριάδες...

Τούτο είναι ένα στοιχειό, ένα φοβερό τέρας, ένα θεριό ανήμερο, ένα αγρίμι, που όταν μουγκρίζει πίσω από το σπίτι μας τρέμουν οι πύργοι συθέμελα και σε πιάνει ρίγος.

Τούτο είναι ένα παράξενο τέρας, ένα αγρίμι που ροχαλίζει και μουγκρίζει τρομαχτικά πίσω από τα υποστατικά της νύχτας.

Τούτο είναι ένα τέρας που κανένας δεν ξέρει τα ίχνη του, τη σπηλιά του, την τρύπα του.

«Γιατί, τ' ακούτε κι εσείς που μουγκρίζει, μωρέ καημένα;» μας έλεγε.

Τούτο είναι ένα φοβερό και τρομαχτικό τέρας, που κανένας δεν το απάντησε μπροστά του και δεν το είδε ποτέ με τα μάτια του. Όλοι, απλά, το φωνάζανε τέρας. Το τέρας του βουνού, το αγρίμι της Μουργκάνας.

Αυτή μιλούσε για το τέρας σαν κάτι κακό που άλλαζε μες στη φαντασία της και τότε γίνονταν βουνό και λέγονταν Μουργκάνα και τότε ονομαζόταν τέρας. Ήταν ό,τι το χειρότερο που είχε να κάνει με τη μοίρα μας, το σπίτι

μας, τη γειτονιά μας. Εμείς καθόμασταν τριγύρω της, στο παραγώνι, και σαν χαζοπούλια τη βάζαμε στη μέση. Αφοσιωμένοι την κοιτούσαμε πότε στα μάτια και πότε στα χείλη, σαν τα τσιρόνια. Σε ώρες ανάμεσα ύπνου και ξύπνου δεν ακούγαμε τίποτα, κανένα μουγκρητό, πίσω από το σπίτι μας, πίσω από τα σκοτάδια της νύχτας. Όταν μας έπιανε ο ύπνος, πέρα από τα μεσάνυχτα, όταν αρχίζανε στα δάση να φυσούν και να βουίζουν μανιασμένοι οι βοριάδες, τότε, βαθιά μέσα μας, κατάβαθα, ακούγαμε ν' ανεβαίνει από το σκοτεινό, δροσερό μας υπόγειο ένα βαρύ βογκητό, από κάποιο βαρύ σωματώδες αγρίμι, που βάδιζε στα βράχια της οροσειράς μ' έναν τρομαχτικό γδούπο. Ένα φρικιαστικό ουρλιαχτό, ένα βογκητό πόνου, ένας βρυχηθμός, ένα μουγκρητό, σαν να 'βγαινε βαθιά από τα σπλάχνα, από τα εντόσθια του κόσμου.

— Βγαίνει βαθιά από τα φυλλοκάρδια, μας είπε. Έτσι βρυχιούνται και βογκούνε και μουγκρίζουνε τα τέρατα. Έτσι βογκάει και μουγκρίζει το τέρας. Τα δίνουν όλα για όλα. Είναι ο ρόγχος της μαύρης νύχτας, που μουγκρίζει μαζί με το τέρας πίσω από το σπίτι μας.

»Κι ακούστε. Μην του δίνετε και τόση σημασία. Να μην το χαμπαρίσετε και τόσο. Όσο του δίνετε σημασία, τόσο πιο πολύ θα μουγκρίζει αυτό και θα φοβερίζει και θα στοιχειώνει τις νύχτες. Μην του δίνετε και τόση σημασία, γιατί αυτό θεριεύει περισσότερο κι αρχίζει και μουγκρίζει τόσο, που μπορεί ν' αναστατώσει τον κόσμο, να τρομάξουν και να ραγίσουν όλα τα βουνά κι όλα τα καταράχια. Αφήστε το να ξεσπάσει το τέρας της αντάρας. Αφήστε το να μουγκρίζει, ώσπου να βγάλει το άχτι του.

Κι εμείς τη ρωτούσαμε αν το 'χε δει καμιά φορά και πώς είναι το τέρας. Κι αυτή μας το περιέγραφε με λεπτομέρειες.

— 'Ισα μ' ένα παπόρι, ίσα μ' ένα βουνό είναι, μας έλεγε. Με δυο γουρλωμένα, φουσκωμένα, πεταγμένα μάτια, σαν γκριλίδες. Με μια πύρινη γλώσσα, σαν του στοιχειού, σαν αναμμένη φλόγα. Με δυο κέρατα σαν μπαλτάδες, τσιτωμένα στο κωνικό κεφάλι του, στην τσότσικα. Με δυο κέρατα, που αν τα μπήξει στις πόρτες τις γκρεμίζει πέρα για πέρα, τις κάνει χάρβαλο. Έχει ένα θεόρατο, σκληρό, λιονταρίσιο, παραμορφωμένο σώμα. Είναι πάντοτε ζαλωμένο με ένα σκελετό, που τον σέρνει στους δρόμους. Δεν μπορεί ούτε το κουφάρι του να σύρει το τέρας του διαβόλου. Και τις περισσότερες φορές, τον περισσότερο καιρό, αφόντας γεννήθηκα εγώ και αγρίκησα τον κόσμο, κείτεται ξαπλωμένο κι ακουμπάει στις αντάρες τα ρουθούνια του, και μ' ένα μάτι πονηρό, τσιμπλιασμένο, πότε από δω, πότε από κει, ατενίζει τους βοριάδες. Και τότε δεν το λένε τέρας που αχνίζει και μουγκρίζει και ρουφάει τις αντάρες. Το λένε σκέτα Μουργκάνα, σκελετωδες, κοκαλιάρικο βουνό, ξαπλωμένο, ένα από τα στοιχειωμένα όρη πλάι στον Αχέροντα, που δίνει και παίρνει με τον κάτω κόσμο, που ξυπνάει και πετιέται κι αρπάζει τα αστροπελέκια και τρέμει σύγκορμα στ' αστραποβολήματα. Είναι το μυστικό βουνό με τα ανείπωτα μυστικά και τις προφητείες για τους ζωντανούς και για τους πεθαμένους. Έχει κι αυτό τις πληγές του, που τις κουβαλάει στο τομάρι. Του έχουν μπήξει τα αγκαθωτά συρματοπλέγματα. Κι όσες φορές φυσάνε οι βοριάδες, αυτά τρέ-

μουν και η Μουργκάνα τρέμει σύγκορμα και την πονάνε τα πλευρά της. Ματώνουν οι πληγές και βγαίνει μαύρο αίμα, που ροβολάει στις χαράδρες. Από τα μονοπάτια και τους κατσικόδρομους της Μουργκάνας, στα ίχνη που πέρασε το τέρας, πέρασαν οι περισσότεροι από τους θνητούς τις τελευταίες μέρες της ζωής τους για να πηδήσουν τις κορυφογραμμές, να σκαπετήσουν και να πέσουν από την άλλη την πλευρά, στα χείλη του Αχέροντα, στα πεζούλια του κάτω κόσμου.

»Εσείς δεν πρέπει να το δείτε ποτέ με τα μάτια σας αυτό το τέρας του διαβόλου. Δεν πρέπει να το δείτε, γιατί σας αφήνει δίχως λαλιά. Σας παίρνει τη φωνή. Είναι λάμια, είναι βρικόλακας. Σας αφήνει άφωνους.

– Μήπως είναι ξωτικιά; ρωτούσαμε.

– Τι ξωτικιά και νεράιδα λέτε, μωρέ μπουμπουνιασμένα; Γιατί, μόνο η ξωτικιά σου παίρνει τη φωνή και σ' αφήνει άφωνο; Το τέρας, που είναι θεριό θεοπάλαβο, δε σ' αφήνει άφωνο, δεν παίρνει τη λαλιά σου; Αφού και το ίδιο το φίδι, αν σου βγει μπροστά, σε παγώνει. Σε στοιχειώνει. Σ' αφήνει άναυδο. Κι ο λύκος. Δεν ακούσατε άλλη φορά, δεν ξέρετε; Κι ο λύκος, όταν ορμάει στα κοπάδια, πρώτα πιάνει τη φωνή του πιστικού, τον αφήνει άναυδο, κι ύστερα ορμάει για να ξεσκίσει το κοπάδι, τα σφαχτά του. Κι όταν τελειώνει τη δουλειά, αποτραβιέται σιγά σιγά μόνος στα καταράχια. Κι όταν χάνεται πίσω από τις ράχες, τότε παίρνει δύναμη και φωνάζει ο πιστικός. Πρέπει να το ξέρετε καλά και να μάθετε πως είναι μεγάλο κακό το τέρας. Οργώνει με τα ματωμένα ρουθούνια τα χώματά μας, κι όταν ξαπλώνεται να ξύσει τις

πληγές απ' τα συρματοπλέγματα, πατάει, βάζει κάτω και στεγνώνει τα σπαρτά μας. Το τέρας τρώει ζωντανούς και καταβροχθίζει τους άντρες. Και μένουν οι γυναίκες μόνες, μαυροντυμένες, με τα μωρά, στα σπίτια τους. Πάνω του έχει κάτι λέπια. Έχει κάτι αγκάθια. Έχει κάτι σύρματα, που οι σημερινοί άνθρωποι τα λένε συρματοπλέγματα. Ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα.

»Όσοι μπόρεσαν και πέρασαν τα συρματοπλέγματα από την άλλη πλευρά του βουνού ζουν ζωντανοί και μόνοι. Όσες γυναίκες έμειναν από δω περιμένουν, ζωντοχήρες, με τα μαυροδεμένα μαντίλια τους.

»Εσείς, όταν ακούτε μουγκρίσματα όξω από το σπίτι, μην κάνετε καμιά κίνηση. Μην κουνηθείτε από τη θέση σας. Μη τυχόν και βγείτε από περιέργεια απ' τα δωμάτιά σας. Μη τυχόν κι ανοίξετε τα παραθύρια σας. Έτσι; Θα είμαι εγώ η ίδια, μόνη μου, φύλακας όξω στα μαντριά μας. Και θα παλέψω σώμα με σώμα με το στοιχειωμένο τέρας. Δεν έχει τι άλλο κακό να μου κάμει εμένα το τέρας. Είμαι μπάμπω εγώ. Είμαι μια γριά πονεμένη και παθιασμένη και δεν έχω τι άλλο να χάσω από την πάλη με τα τέρατα. Με φάγανε, με ροκάνισαν. Εγώ θα παλέψω σώμα με σώμα εκεί όξω, στο αλώνι, στο περιβόλι μας. Σκελετός αυτό, σκελετός κι εγώ. Θα το πιάσω, θα το τσακώσω, θα το αρπάξω απ' τα κέρατα. Θα του στρίψω το κεφάλι με τα χέρια μου. Θα του χτυπήσω το κεφάλι πάνω στα βράχια μας. Θα του μπήξω τα ίδια τα κέρατά του στα εντόσθιά του. Μήπως βρει το τέλος του, μήπως φάει το κεφάλι του αυτό το έρημο το τέρας της Μουργκάνας εδώ στα βράχια μας. Θα το ξαπλώσω κα-

μιά νύχτα καταγής. Και θ' ανεβώ, να χορέψω απ' τη χαρά μου σαν τρελή, απάνω στο κουφάρι του. Θα πιάσω ένα χορό, ένα τραγούδι, μωρή μάνα μου, που θ' αχήσουν και θ' ακούσουνε όλα τα βράχια, όλα τα φαράγγια μας.

»Κάποτε θά 'ρθει η ώρα που θα το δέσω με σχοινιά και θα το σύρω πίσω μου, και θα το ρίξω στα φαράγγια και θα το γκρεμίσω με τα ίδια μου τα χέρια στις χαράδρες. Θα κάνω τ' αδύνατα δυνατά και θα το πάω μόνη μου ως το Προσήλιο, ως την άκρη του γκρεμού. Και θα του δώσω μια, ένα σπρώξιμο, να το γκρεμίσω στο χάος. Να πέσει κατακυλώντας και να σταματήσει κάτω, βαθιά στην κοίτη του ποταμιού μας. Να το πάρει το ποτάμι, να γλιτώσει ο τόπος από τα μουγκρητά, απ' το χρουσούζικο, καταραμένο τέρας.

»Εσείς δεν ξέρετε και δεν μπορείτε να καταλάβετε πως το τέρας την ημέρα κρύβεται πίσω από τον ίσκιο μου. Όπου πάνω εγώ έρχεται κι αυτό καταπόδι, με παίρνει από κοντά. Τις νύχτες ξαναζωντανεύει, παίρνει σάρκα και οστά, και εμφανίζεται όπως πριν και γίνεται τέρας. Αδειάζει, απομακρύνεται, φεύγει από μέσα μου, αρχίζει να μουγκρίζει στα σκοτάδια. Και με περιμένει, αληθινό αγρίμι, τέρας, όξω στο μαντρί, να βγω, να βγούμε να παλέψομε.

»Όταν ακούτε που μουγκρίζει στο μαντρί μας, μη φοβάστε. Να ξέρετε, όξω θα 'μαι εγώ και θα παλεύω με το τέρας. Εσείς ούτε θα καταλάβετε ποτέ ποιος μουγκρίζει περισσότερο τις νύχτες. Αυτό το θεοκατάρατο, ή εγώ η έρημη, η άμοιρη. Όσπου να το πατήσω στο κεφάλι, να το βάλω κάτω, να του κόψω το λαιμό και να του βγάλω

το λαρύγγι, να βρωμίσει ο τόπος απ' το μαύρο αίμα του. Ως τότε θα ουρλιάζω, θα ουρλιάζω απ' τον πόνο. Κι αυτό θα μουγκρίζει, θα μουγκρίζει.

— Εσύ μουγκρίζεις μες στη νύχτα;

— Α, μην το ξαναπείς! Ή εγώ ή το τέρας, το ίδιο είναι. Έχομε τα ντέρτια μας. Εγώ, κι αν μουγκρίζω, μουγκρίζω να σκιάξω και να διώξω το τέρας. Να μην πλησιάσει, να μη ζυγώσει στα σπίτια μας. Φτάνει που μας έφαγε και μας ροκάνισε τους άντρες μας. Εμείς μετά βίας σάς έχομε. Να σας φάει κι εσάς το τέρας; Τι λέτε, καημένα παιδιά μου; Εσείς είστε τα σπλάχνα μας. Γι' αυτό μουγκρίζω. Να σκιαχτεί, να φοβηθεί. Να δούμε ποιος μουγκρίζει περισσότερο. Εγώ, ή αυτό το έρημο το τέρας; Δεν υποχωρώ! Δεν υποχωρώ! Κι ούτε θα υποχωρήσω. Τι άλλο να υποχωρήσω; Ό,τι είχε να κάμει το έκαμε. Μας έκοψε στη μέση. Μας πήρε τους άντρες, τους ροκάνισε. Μας ερήμωσε τον τόπο, τα σπίτια. Πάνε οι άντρες, τους έφαγε. Γι' αυτό σας λέω, όταν ακούτε μουγκρητά να κάθεστε μέσα. Ζητάει να βρει άντρες το τέρας. Θα είμαι εγώ και θα στέκομαι μόνη μου όξω και θα παλεύω με το τέρας. Εμένα δεν έχει τι άλλο να μου κάμει. Να δούμε ποιος θα μουγκρίζει περισσότερο. Εγώ, ή η αφεντιά του;

»Αλήθεια, την ξέρετε την ιστορία;

»Μόνο μια νύχτα έπεσε να κοιμηθεί η καφο-Άρτεμη στο νυφικό κρεβάτι με τον άντρα της. Ως τα μεσάνυχτα αγκαλιά, και τους πήρε ο ύπνος αγκαλιασμένους. Πέρα από τα μεσάνυχτα, άκουσε μουγκρητά πίσω από το σπίτι και ξύπνησε, σηκώθηκε ο καλός της. Βγήκε σιγά σιγά μόνος από την κάμαρη, καβαλίκεψε τ' άλογό του απ' την

αντίπερα όχθη, να σκιάξει το τέρας. Στην ατραπό του φαραγγιού, μπήκε στην ακροποταμιά και πήρε τον ανήφορο για τη νερομάνα. Το τέρας μούγκριζε απ' τις πελώριες γούρνες, τις στοιχειωμένες σπηλιές, τα μεγάλα βράχια. Πέρασε γούρνες και σπηλιές και βράχια, πουθενά το τέρας. Άφησε ιτιές και καλαμιές, κι έπεσε από την ακροποταμιά στα χείλη του Αχέροντα, όπου μούγκριζε το τέρας. Κι εκεί ούτε κατάλαβε ποιος μούγκριζε. Το τέρας, ή ο Χάροντας;

»Ξύπνησε η Άρτεμη με το μεσοφóρι της παρθενιάς, στα ίχνη του Αχέροντα. Και βρήκε τ' άλογο στη μαύρη πέτρα, χλιμιντρίζοντας, δεμένο.

»Και ξεριζώνει τα μαλλιά. “Ω τέρας! Ω Αχέροντα!” φωνάζει.

»Και μούγκριζε το τέρας, μούγκριζε κι αυτή. Και από τότε μούγκριζε συνέχεια ο τόπος. Όλα μουγκρίζουνε εδώ, δέντρα, βράχια, βοριάδες. Μη σας φαίνεται παράξενο. Κι εγώ μουγκρίζω.

»Αργότερά το τέρας πήρε το παιδί στη μαύρη νύχτα, να πηδήσει τα συρματοπλέγματα. Μα ποιος μπορούσε να περάσει τα ηλεκτροφόρα; Κι εκεί τον βαρέσανε οι φαντάροι, στα συρματοπλέγματα. Του σπάσανε το καύκαλο και πουθενά δεν το 'παν. Κι είπανε πως χάθηκε πίσω από τις αντάρες. Δίχως τάφο, σκορπισμένα στα λιθάρια τα οστά του. Και ούρλιαζε στη φρίκη του το τέρας της αντάρας, μούγκριζε ο τόπος, μούγκριζε η Μουργκάνα. Μούγκριζα κι εγώ, να κρύψω τα δικά μου μουγκρητά πίσω από τα μουγκρητά της Μουργκάνας.

»Όταν ακούω τις νύχτες μουγκρητά, βροντές κι αστρο-

πελέχια, τότε αρχίζω κι εγώ και μουγκρίζω, να σκιάξω τα τέρατα. Να δούμε ποιος θα μουγκρίζει περισσότερο. Όταν ακούτε μουγκρητά, να κάθεστε μέσα. Μάλι μουγκρίζομε εμείς, να μη μουγκρίζετε εσείς στα καταράχια. Μη μας ακούσει κι ο Θεός και σταματήσει τα τέρατα.

»Τώρα κοιμηθείτε. Ελάτε να σας βγάλω όξω να κατουρήσετε. Και να δείτε όνειρα γλυκά. Και να μη σκεφτείτε άλλη φορά, να μη ρωτήσετε για τα μουγκρητά στο σκοτάδι της νύχτα. Τι σας μέλει εσάς ποιος μουγκρίζει, εγώ ή τα τέρατα;

Πέσαμε να κοιμηθούμε, και μας πήρε ο ύπνος της εφηβείας μας. Και τα μεσάνυχτα φάνηκε πως έσκουζε το κρεβάτι. Κι αυτή πετάχτηκε, άνοιξε την πόρτα, την έκλεισε σιγά, κατέβηκε τις σκάλες, έκλωσε πίσω από το σπίτι μας κι άρχισε να μουγκρίζει. Και τόσο δυνατά μούγκριζε, που ανατρίχιασε ο τόπος όλος. Κι αντίπερα ξύπνησε το τέρας και ξανάρχισε τα μουγκρητά.

Μουγκρίζαν κι οι δυο και φοβέριζαν ο ένας τον άλλο.

Το τέρας από μακριά προσπαθούσε να ζυγώσει, να πλησιάσει στο σπίτι μας.

— Μάλι πήρες τα παιδιά μας. Τώρα θα περάσεις στο κουφάρι μου, για να πάρεις τα δυο καμάρια μου, που κοιμούνται μέσα.

Το πρωί ξυπνήσαμε και τη βρήκαμε που κάθονταν μαρμαρωμένη στη σκάλα, στο κατώφλι της πόρτας.

— Καλημέρα, λέει. Κοιμηθήκατε καλά; Μήπως σκιάχτηκε κανένας; Μη φοβάστε. Ήμουν εγώ άυπνη και μού-

γκριζα όλη τη νύχτα όξω στη σκάλα κι έσκιαζα τα τέρατα.

Τώρα όλοι είχαμε καταλάβει ότι ήταν αυτή που έβγαινε έξω όλη τη νύχτα πίσω από το σπίτι μας και μούγκριζε απ' τον πόνο. Και δε μούγκριζε την ημέρα, να μην την ακούσουν. Μούγκριζε μόνο τη νύχτα, μόνη της. «Έτσι», έλεγε, «μπορώ να απαντάω καλύτερα στα τέρατα. Την ημέρα γνέθω στη σκάλα και τη νύχτα σκιάζω τα τέρατα.»

Άγιοι Σαράντα, Απρίλης 2000

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Περιεχόμενα

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ο αλαφροΐσκιωτος της όστριας.....	9
Η γεροντοκόρη.....	27
Οπτασία στο κουστούμι.....	39
Οι ψυχές καρδοκοούν στα κρακκουρα.....	57
Η πέτρα της ερημιάς.....	85
Το στοιχειωμένο γεφύρι.....	105
Η ονειροπαρμένη.....	127
Οι λύκοι βοβόλουν κατά το σούρουπο.....	141
Νυχτερινή κατάνυξη.....	157
Ο Νάε ξαναφτιάχνει κιβωτό.....	217
Το κεφάλι της αντάρας.....	245
Αφορισμένη φάρα.....	301
...Εγώ, ο ιερομόναχος.....	317
Ο τελευταίος ασπασμός.....	329
Το ιντερμέδιο του φόνου.....	353
Το τέρας της Μουργκάνας.....	363

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑ
ΝΥΧΤΑΣ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ & ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΣΤΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΚΕΔΡΟΣ»
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ 1.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
Ι. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ Α.Ε.
ΣΤΡΑΤΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ 18, ΕΛΕΥΣΙΝΑ, ΤΗΛ. 210-55.61.920
ΤΟ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2006
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ «ΚΕΔΡΟΣ»
Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑ 106 78
ΤΗΛ. 210-38.02.007 – 210-38.09.712 FAX: 210-33.02.655

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΙΟΡΘΩΣΕΩΝ
ΜΑΡΙΑ ΣΠΑΝΑΚΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΔΙΟΡΘΩΣΗ
ΜΑΡΙΑ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ

Διηγήματα μοντέρνας γραφής, μυθικότητας και τραγικότητας, πλαξεμένα ποιητικά στο ύφος του μαγικού ρεαλισμού από τον πρώην υπουργό και νυν διπλωμάτη Νίκο Κατσαλίδα.

*Ένας αλαφροϊσκιωτος αναπολεί τον χαμένο του έρωτα.
Μια γεροντοκόρη ονειρεύεται να γεννήσει παιδάκια.
Το κουστούμι ενός νεκρού μπαينوβγαίνει στις οπτασίες της νύχτας.
Οι ψυχές που δεν αναπαύονται πάνω στα άταφα οστά τους караδοκούν στα κράκουρα.
Η πέτρα της ερημιάς, zahwμένη στη ράχη μιας γριάς, γυροφέρνει τις νύχτες.
Ένα στοιχειωμένο γεφύρι χτίζεται, γκρεμίζεται και τρέμει συθέμελα.
Ονειροπαρμένες αγάπες, τύψεις, πόθοι, zήλεις.
Λυσσασμένοι ήλυκοι ροβοηούν στα βράχια.
Δραματικές νύχτες κατάνυξης και μοναξιάς στο μονόηλογο της τραγικής μοίρας.
Ένας σύγχρονος Νώε ξαναφτιάχνει κιβωτό για το ηλυτρωμό του κόσμου.
Οπτασίες με το κομμένο κεφάλι της αντάρας.
Φονιάδες, αμαρτωλοί ιερείς, αφορισμένες φάρες.
Ένας ιερομόναχος καταγράφει γεγονότα στο ιερό βιβλίο της μονής του.
Ο τελευταίος ασπασμός μιας στωικής γριάς.
Ένας τραγικός έρωτας και το ιντερμέδιο του φόνου.
Το φρικιαστικό τέρας της Μουργκάνας μουγκρίζει στις αντάρες.*

9 789600 433135
2 KZ6 4110 ISBN 960-04-3313-5